

СВЯТОСЛАВ
ГОРДИНСЬКИЙ

ПЕЗІІІ

♦ СУЧАСНІСТЬ ♦

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

Святослав Гординський
Портрет роботи Леоніда Молодожанина
(бронза, 1966)

ПОЕЗІЇ

Вірші оригінальні і перекладні

*Проект зі збереження
інтелектуальної спадщини
української еміграції*

bohuslavskyj@i.ua

СУЧАСНІСТЬ
1989

Обкладинка і технічна редакція автора
Комп'юторний набір Ірини Білевич, Наталі Рубан
Безкислотний папір

... а в сфері духа є лиш різноманітність.

Іван Франко, «З днів журби» (1899)

Sviatoslav Hordynsky
POEMS
Original and Translated Works

SUČASNIST — 1989

All rights reserved.
Copyright © 1989 Sučasnist
Library of Congress Catalog Card Number: 89-92271
ISBN 3-89278-022-6

Printed on acid-free paper.

Звірка поезій *Барви і лінії* (Львів, 1933)
Обкладинка роботи автора

НА ПЕРЕДМІСТІ

Ніч. Підняв я коміра пальто,
Дош хлюпоче в подертій кальозі,
Впав каштановий жовтий листок
На асфальт і пригадує: осінь!

Вперті думи налазять водно
І нахабні уривки з поетів,
Мов забуті в кишенях давно
Вже пом'яті трамвайні білети.

З-поза сірих дошевих заслон,
Мов на сцену таємної драми,
Хтось виходить і кличе: allons!
І ховається тихо до брами.

Тільки вітер лопоче. Летять
Ненастанно краплини. На вітрі
Відірвало від муру плякат,—
На плякаті Марлена Дітріх.

Десь високо пробігло метро,
Продудніли останні вагони
І самотній знов губиться крок
В листопадовій ночі бездонній...

1931

ЯК КІНЧАЄТЬСЯ ЗАХОДОМ ДЕНЬ...

Як кінчається заходом день,
На кольори змінюються речі;
І тоді тільки я і Гоген,
А над нами палає вечір.

(Я бульваром ішовши, яюсь
Приклав чоло до вітрини
Й на Таїті зустрів його, — й ось
Ми зустрілися знову нині).

Він кохає кольори. Я теж.
Всі, що злиті в яскраві каданси:
Кобальт, ультрамарин, зелений веронез,
Кров цинобри, карміні, оранжі.

Як під вечір вони припливуть
І зіллються в контрастах екзотик,
Стануть нерви антенами тут, —
Відчувай полум'яний їх дотик!

Як кінчається заходом день,
Хочу бачити барви, не речі,
Щоб було лиш нас двох — я й Гоген,
А над нами наш приятель — вечір.

1933

НАДСЕНСЬКІ ВЕЧОРИ

В імлістій сірині паризьких вечорів
Здається все таким нудним і мармуровим,
Як монотонний стиль елегій Валері;
І нині я дивлюсь розгублено на овид
Та підбираю вірш, де б хоч неширо скрив
Я свій вечірній сум в якімсь мажорнім слові.

Тумани і нудьга! Й навіщо оптимізм?
У мене він лежить білетом у портфелі
Готовий, і його тичу я всім, — коли ж
Нудьга обкутала мене кушем омели
І вечора цього меланхолійна слизь
Докраю заповня незаповнений келих...

Не квітнуть квіти барв ні соняшні бруньки,
Без битв і борикань кольористичних оргій
Спливає вечір цей, безбарвний і важкий —
Заледенілий труп з топельницької морги,
І обгризає щось і настрої і думки,
Як гусінь шовківниць зелене листя морви.

1933

БОДЛЕР

Гримасою нудьги скривилися уста,
Всі хвилі поривань розбилися об скелі,
Лишився тільки смак безмежжя й пустота,
Хоч випито ущерть гіркий розкоші келих.

Вночі, коли важка, нестерпна темнота
Кудлатим чорним псом снується вкруг постелі,
В обіймах лиш одна коханка — самота,
В розбитої душі обідранім готелі.

Вона нашіптує і мучить бризком барв,
Повій і демонів, скривавлених примар,
І Май спокусливих відьомським стилем Гойї;

І він, підвівши зір з-під хмурого чола,
Пірнав у вічний вир людських несупокоїв
В'язати китиці з кошмарних квітів зла.

1933

АВТОПОРТРЕТ

Мабуть, не модний я. Що ж — я такий, як є.
Звичайно, не такий, щоб гостроту тематик
Міняти на легкий ліричний тріолет,
Проціджений немов чайок той ароматний.

Люблю я, признаюсь, чутливий, широкий вірш,
Та треба, — то впаду і в політичний нежит
І цензору тоді кров напсую незгірш
Від рідних мазунів, що шкварять марсельсьзи.

Одного лиш боюсь: впадати в трафарет,
Аж надто в нас кому затуплювати пера!
Я хочу, щоб кохав однаково поет

І буревій доби, і квіти, й хмародера,
Та найважніше, щоб, зриваючись у лет,
Мав кришечку бодай фантазії Бодлера,

СПОКІЙ

Здається: спокій мій, як пес, долоні лиже
І стелиться до ніг він килимом м'яким, —
Невже забути все й зачаруватись ним,
Чи кинути йому свій бунтівливий визив?

Признаюсь, спокою я не люблю зовсім;
Волю бачити змінливі футуризи,
Хвилясті обрії, вітрів атаки хижі
І хмари, що летять екраном голубим.

У вічній змінності є пристрасна краса:
І переливи барв, і динамічність ліній
Контрастами жалять зіниці, мов оса;

Шукаючи краси в захопленні невпиннім,
Поновно в кожен ритм перетворююсь я
І рівнобіжно йду в ліричному тремтінні.

1932

МІРАЖІ

Йти крізь надій оманних вир,
В огні на власному багатті
І, в обрій уп'яливши зір,
Шукати вічно й вічно рватись;
Не знати: що, коли і де?
І шлях направлений — куди ж то?
І чи сподіваний гряде
Посланник із листом вогнистим?
І чи обійме, чи пірве
За розкудйовдане волосся
Й налле він до звапнілих вен
Жаги неznаного колоса?
І чи, розбивши на гамуз,
Щита і шпагу арлекіна,
Він, розірвавши кратер уст,
Глибинним вибухне горінням,
Щоб кожен подих вогняним
Ставав і вірш тривожив душі
І щоб поет, надхнений ним,
Усіх словами розворушив?

... Чому, закуті в панцер свій,
Що неподатливі, ми кажем,
Коли в полоні власних мрій
Умієм жити лиш міражем?

КОЛЬОРИ І СЛОВА

Кольори і слова в надхненному танку
Однаково дзвенять у ритмі мелодійнім,
Шукаючи сполук, де б кожен серця стук
Акордом уставав дзвінком і гармонійним.

Закреслені в один міцний і певний ритм,
У ліриці слова здригнуться шумом вітру,
А динамічних фарб гарячий кольорит
Віддасть усю красу мінливого повітря.

Вони кохають міць свідомої руки,
Чи з міді, зміряні холодним міркуванням,
Чи інші, що легкі, сріблісті й гомінкі,

Із подихом весни і першого кохання, —
Уяву всі вони ведуть за лаштунки
Буденщини й нудьги, в країну поривання.

1933

НА ШПИЛІ

Тут віє вічний вітер
І трав колишуться гриви,
Груди, на вітер розкриті,
Ловлять дужий порив.

Повітря хемічно чисте,
Високо крила вірліні,
В блакиті променистій
Так непорушно линуть...

Проміння небо голубить,
На горах синьо-синьо,
Ляпнув хтось просто з тюби
Найчистішого ультрамирину:

Сувої хмар біліші,
Ніж гігроскопічна вата,
Лежать у долах, а вище
Снігу останнього плат...

САННОЮ

Ліс у снігу... Слова і маса тем
Тиснуться й рими самі лізуть на тямку;
Хай там клясики ставлять узори якихось систем,
Я впиваюся сам кожною сонця плямкою.

Сніг на смереках наліг мов виноград на гілках
Раз у раз опадає пухкими лявінами
І на саях розкутався я та уста простяг
Скоштувати сніжинок тих морожені вина.

Шлях навпрямки у ліс, де що дерево — кипарис,
При віжках старий гуцул маячіє чугайстром
І таким нереальним здається далекий Париж,
Вежа Ейфеля, Лювр і горґони готичних майстрів!

Біле: все. Синє: все. Неокреслене не збагну ніяк;
Як знайти те, що скрите в минулому і майбутньому?
Сніг скрипить, люлька курить і мчуся я так
Серед гір, що тумани їх димом блакитним обкутують...

Ворохта, 1932

НОКТЮРН

Опівночі лиш я,
Колиба і чорний ліс;
Високо на небі сяє
Алюмінієвий місяць.

Даремне одному один
Впились ми в вічі,
Котяться десь години
В синю і чорну ніч.

Куриться з ватри дим,
Підвівся пес і гавкнув,
Облизав місяць зимний
І здивований став;

Скавуліє від жаху він,
Все обкуталось сном,
Лиш поволі повзе в траві
Час у невідоме...

Високо під'їхав Віз,
Тихо встає туман,
Задивився на місяця
Я, самотній романтик.

РИТМІЧНО

Ритмічно переходять дні,
Усі однаково й невловно,
Як їх розміряти мені
Моїм несупокійним словом?

Усе здається — лиш антракт,
І я — лише на перестанку
Й даремне закохався так
В якусь красу ясного ранку:

Даремне сонце й ластівки
У незворушливій лазурі,
Як серце злісне і важке
Тремтить передчуванням бурі,

Усе вичікуючи хмар,
Незаспокоєне ні трохи,
Аж гримне врешті на алярм
Уся розхристаність епохи!

1933

З "ЛИСТІВ З ПАРИЖА"

Живу в старім Quartier Latin,
Вгорі, на п'ятому етажі,
Куди по кілька раз на день
Старими сходами вилажу
І, відіхнувши після них,
В затишші радісної праці,
Сідаю біля фарб і книг,
Незнаний друг і Муз і Грацій,
І там, під небом голубим,
Високо, на верху мансарди,
Де лиш антени й голуби
І підіймається до хмар дим, —
Творю синтези барвних плям.
А по вечірньому блуканні
Крізь світ фантазій і реклам
І дивних зустрічів нежданних,
Чекаю на північний час,
Коли притишуються змисли,
(Бо ж ніч — найкращий метранпаж
Для творень і монтажу мислей)
І нахилившись біля книг,
Коханих книг, що по кімнаті
Недбало я розкидав їх
У артистичному безладді
На ліжку, столику, кріслах,
Де скрізь речей банальних повно,
Ловлю заховані в ночах
Слова і слів красу невловну.

А на столі моїм не лад,
А просто безлад нескінченний,
Я зараз опишу вам ряд
Речей у суміші буденній:
...Верлен. На ньому помідор,
В обід із нього присмак добрий,
Коли ж маюю натюр-морт,

Претекст, щоб ляпнути цинобри.
Цитрина, цукор, чайник, хліб,
Олії пляшка золотіє,
А під вікном малярський дріб —
Вернікси і ляні олії...
Я можу навіть анекдот
Вам розказати, як голоден
Прийшов Бутович раз і от
Схопивши помідора (годі
Веселість описати) — він
Полив з плящини не тієї,
Бо не догледів, що той плин
Не з кухарської асамблеї...
Та годі, — скаже хтось, агій!
Верзе вам небелиці здуру,
В епістолі мішає цій
З олією літературу!
Та як на власний стати суд
І присуд винести в цій справі,
Як все, що сплуталося тут,
Лиш гра химерної уяви?

Убогий збір книжок моїх,
З видань масових і дешевих
І палітурок дорогих
Там не побачите ніде ви:
Монтень ось (витертий картон,
При Pont des Arts купив тепер я),
А це малий жовтавий том
Глумливих посмішок Вольтера
І слів логічних і твердих,
Що б'ють відважно й просто. Далі
Обік цих важкостравних книг
"Le rouge et le noir" Стендаля,
Рембо, Бодлер, Аполлінер,
Мистці письменницької шпаги,
Що так захоплюють тепер
Огнем своїх словесних магій,

Своїх бунтарств, горинь, жалів
І тим, що зветься досконалість, —
Річ рідкісна у нас на тлі
То бомбастичним, то оспалім.
Ах, книги! Світ бажань, уяв, —
Не раз обід ішовши їсти,
Я гроші сам у себе крав
І залишав у букіністів!

Ось при відхиленім вікні,
Вночі, як грають зорі в теніс,
Я мрію про минулі дні,
Скажім — романтик запізнений.
Та незалежне це, сильніш
За мене, і не покорити
Вже серця, що його колись
Обвіяв полонинський вітер.
Дивлюсь, опертий на вікні,
Як у віддаленості млисто
У сні тривожному на дні
Пригасле втиснулося місто,
Як стихнув непорушно брук,
Як все прищулилось довкола,
І весь заслухуюсь у стук
Тремкого серця. Бо ніколи
Вже не зміну його. Воно,
Все непокірне й вічно хиже,
Не обласкавиться вином
Ніяких зоряних Парижів.
Воно снується, молоде,
По дебрах галицького ліса,
Де вставши з-за дерев бредє
Полями філософський місяць,
Де віття гостролистих верб
Веде таємні розговори,
Де плеше хвилями Дністер,
Де пнуться в небо темні гори;
Воно там слухає луни

І ловить стукоти копитні,
Загравні блиски з далини
І гострі вистріли у пітьмі,
Переклик вершників, огні,
Іржання, свисти тасмнічі,
І знов ліси. А вранці гнів
І тупіт карних експедицій...

О серце, скарбе мрій і дум!
Ніколи я снів, не марив,
Що сам себе я віднайду
В огнях неонових бульварів!

II

Про капітал пишу вам лист,
Хоч зовсім я у нім не спец є,
І навіть певний я, що скрізь
Мені ви будете перечить.
Тому зійду я трохи вбік
Від всіх проблем діалектичних,
Спинившись просто на собі
Й своїх кишнях прозаїчних.
Бо що й казати: капітал
Річ дуже гарна (у кишені,
Звичайно, власній), — та на жаль
Його нема ніколи в мене.
Отож кричу на весь квартал
Відверто і демонстративно:
Зробім червоний Карнавал
І поділім усе порівно!

Лиш не забудьте: мій пайок
Щоб був і рівний і великий,
Щоб не ходив я більш у двох
Своїх подертих черевиках;
Здались би теж (пардон!) штани,
Бо факт — мої протерті, в глянці,

І страх немодні вже вони
На тлі паризьких елеганцій.
(Звичайно, підлий егоїзм,
Без сліду клясових основин,
Та я людина скромна, скрізь
Задоволюсь і дрібничковим).
Отож, пайок діставши, жить
Почну немов англійські лорди,
Щодня я їстиму обід,
Як нині все мішанство горде,
Бо досі їм я рідко, так
Зручніш надхнень ловити шепіт
І виробляти стиль і смак
По Самійленковій рецепті.
Та найважніш: зійду з піддаш
І на Алеях Елізейських
Я улаштуюсь так, що аж! —
Життям насправжнім, європейським.

І як лиш не спостереже
Французик, що воно за квітка
І не почне всіх *етранже*
Негайно висилать до дідька,
Ми пишно улаштуєм світ,
Весь гармонійно досконалий,
Де мирно можна буде жить
На дріжджах власних капіталів.
Одна біда: як капітал
Проп'є хтось, хитрий чи наївний,
І ждатиме на Карнавал,
Щоб знов ділити все порівні,
Як рятувати бідака?
Та що там, годі, — киньмо решту,
А втім, такого шкідника
Замкнуті можна до арешту!

1931-1933

Святослав Гординський (Париж, 1931)

МЕТЕОР

В моїй руці відламок метеору,
Дарований від зоряних світів;
Ще вчора, може, він палахкотів
Безкраями холодного простору,

Та вже погас і світлости не ллє,
Для всіх він тільки кам'яний уламок,
Та в ньому я закоханий безтямно,
Бо в ньому тайна незбагненна є.

Торкаючись до нього, де вогонь
У чорну брилу сплавом захолював,
Я чую міць польоту і розгону,
Заховану в призначенні його:

Черкати блиском простори бездонні,
Зриватися із кола таємниць
І падати розжевленому в ніч
І гаснути в поетовій долоні.

1934

РОЗМОВИ

Виходь самотній уночі
Й, опершись мовчки на воринні,
Зори іскристу височінь:
Нехай в опівнічні хвилини
П'є хвилі зоряних озер
Душа нестямна і шалена,
Хай підіймається в етер,
Немов сосни струнка антена,
Що, увігнавшись до сузір,
У простір зимний і таємний,
Спливає музикою зір
Униз коріннями заземлень.

В долоні снігу набери,
Сніжинок мертвих і холодних,
Що заблукалися згори
На дно піднебної безодні
І м'яко тануть у руці,
В твоїй розжареній долоні...
Ти стій, дивися і кричи
Туди, в розіскрене бездоння:
Нехай летить безмовний крик,
Невідомий і невломний,
Хай серце полум'ям горить
Від поривань твоїх бунтовних, —
Ти крику того не глуши,
Кінчай підзоряні молитви,
І затули уста душі,
І йди в морозному повітрі
І, нахилившись до землі,
У сніг спокійний і глибокий,
Клади вирізьблений слід
Своїх чітких і певних кроків.

1934

КАТЕДРА

Без ладу, пляну, перспектив,
Необчисленна й нерозгадна,
Росте у сутінках борів
Струнка готична колонада.

Не будував там архітект
Побожністю надутих купол, —
Там кожне дерево росте
В одну, безмежну, недоступну.

Мільйоном сп'янених гілок,
Нап'ятих у зростання міці,
Промінне соняшне тепло
Стікає в медяній живиці;

З прозорів світлих і ясних,
З блакиті вікон недосяжних,
Барвисто сиплються до ніг
Осколки кольорів вітражних.

Не чути гомону ніде
І вітер віток не колише,
Хіба десь шишка упаде
В наставлену скарбону тиші;

Туди, крізь незчисленність брам,
І день і ніч тобі відкритих,
Ти входиш у самотній храм, —
Святину роздуму й молитви.

З ЛИСТІВ

I

Листки запізненої осені
Падуть, кружляючи до ніг,
На черевики заपोшені
Моїх мандрівок самітних;

Тікають зграями, сполохані,
Хмарки розгублених думок;
Чи це тому, що я закоханий —
Так несподівано замовк?

Чи це тремтять поживклі спомини,
Що їх я в серці заховав?
Чому ж здаються невимовними
Мої зворушені слова?

Я не люблю себе маніжити,
Ношу затиснуті уста,
Але не раз так прагне ніжності
Моя жорстока самота:

Збираю з давнього округлини
Всього, що ніжністю було
І знову спогадом, зворушений,
Твоїх торкаюся долонь.

II

Вже одинадцята за пів;
Моя постеля жде на мене,
Та ще викликує за стіл
Поезій плетиво надхненне.

Об вікна тихо шарудить
Нахилене галуззя яблунь,
І серце спіймане у мить
Таку вдаряти хоче ямбом.

Я нахилиюся тоді,
Долонею торкаю висок
І хочу в мрійній самоті
Впіймати неспіймальну тишу.

У ній чіткіше устає
Речей і слів затертих обрис:
Обличчя згадую твоє,
Уста ціловані, і добрість

Твоїх пахучих теплих рук,
Слова, неважливо забуті,
І ось ловлю найменший стук
Чуткого серця, щоб збагнути

Те проминуло, що давно
Я пропустив повз себе мимо,
Та що вертається і знов
Тривожить спогадів очима...

ПЕРЕЧІКУЮЧИ ДОЩ

Дощ чекав і не падав. Та врешті, роздумавши, впав
І рефлекси неонів асфальти сполоскані лижуть;
Полісмен диригує надхненно оркестрою авт
На естраді старого театру, що зветься Парижем.

Десь на скруті, як спомин, тікає трамвайний вагон
І дитинство пригадує запах печених каштанів
Під кіно, де плякати й нахмурений Наполеон
Посилає в останню атаку гвардійців останніх.

"Найліпше лиш мило КАДУМ!" — сповіщають неонів огні,
Це правда готова для всіх, безсумнівна і проста,
Як і те, що краплини летять і однаково Сеною дні
Пропливають під мостом старим, що Новим називається
МОСТОМ.

Завжди будуть хвилини плити і тікатиме мить,
Завжди сміхом дівочим бринітимуть краплі іскристі,
І я знаю: з маленьких речей цей великий складається
світ,

О місто суворих днів, о мосї юности місто!

1933

ПРО МАНДРІВКИ

Хто на печі безпросвітньо думками вгруз
І носа боїться проткнуть за поріг родинного дому,
Хай читає Бодлера:

143-я сторінка, видання Лярус,
Де є безплатний проспект подорожів у невідоме.

Їхати нині не важко, — раз лиш рушитись вам б,
Не тільки в пульмані м'яко на плюшах розпершись,
А й на осях вагонів вантажних, вчепившись як трамп,
Де має запах і сенс

e pericoloso sporgersi!

Знаю: всім нам смішні і даремні такі слова,
Та як же мені довести на маленькому клаптику картки
Що в клітці блакитній сонце куди краще співа,
Ніж ваші усі дурні жовтопері канарки?

Покиньте бо нині плести, що ніби заслуга це
В землю рідну покласти оплакані внуками кості,
Не пізнавши, як крутиться гльоб і який алкоголью процент
Має вітер морський, вітер хижий і гострий;

Не пізнавши, як вабить міць гірських гураганних навал,
Як б'ють блискавиці огнем у насиченім злістю повітрі,
Як шторми на морі гудуть, як шмагає обличчя шквал
І як сушить смагле чоло повів палких суховітриць.

Та — навіщо вам сині шляхи, і вітер і згага, і труд?
Краще смачно травити обід і забути про мандри, —
Хай там Юнгфрав чекає на вас, пристрасно вип'явши
грудь,
Жмурить очі до сонця Марсей і клекоче Скамандер...

Вас не хвилює це. Ось дзвонить у двері сусід,
Чайків вип'єте з п'ять і час програєте в карти,
І хай сорок твоїх віків споглядає з верхів пірамід,
Дурню, генерале Бонапарте!

Та нам, яким у серцях синь і простір нестямно горить
І назви далеких країн роз'ятрюють вічно уяву,
Завжди розкриті шляхи:
південь, північ, захід і схід,
Шукати цілунків шорстких кохання, смерти і слави...

1936

ЦАРГОРОД

Олексі Грищенкові

Розливи вод виблискують мов сталь,
Лискуча сталь турецьких ятаганів,
І береги, розпалені і тьмяні,
Накрила неба голуба емаль.

Спадає тінь, тривожна і незнана,
На грані скель, — азійських перших стеж, —
Де амбразури генуезьких веж
Зорять хмурні, як погляд Сулеймана.

Проходить хмар фльотилія легка,
Враз зайнялись вони і загорілись,
Як мінаретів їх пробили стріли
Із царгородського сагайдака...

І їх тобі також не оминути,
Такі несхибні і меткі вони,
Ті гострі стріли, стріли давнини,
На луках купол, дужих і напнутих!

На Боспорі, червень 1934

ЕГЕЯ

Ясне безмежжя плес мерехкотить в очах,
Вітрильник проминув чайок останніх лети
І скельні береги задуманої Крети,
Що млистим привидом на обрії струнчать.

Лиш синь і просторінь. Біжать лагідні брижі.
На непорушність вод ліг обрис корабля,
Здається, він пристав, стерном не метеля,
І ліній обрію ніщо вже не приблизить.

Тоді — вдивитися: здається, ти б зустрів
У синій глибині, спокійній і заснулій,
Посеред чорних риб і вікових намулин,
Затерті контури гелленських кораблів.

У той безрухий час, що в тиші закотвичивсь,
Все шумовиння днів із уст своїх зітри
І слухай, як душі збезвітрілих вітрил
Торкнулась вічність.

1934

ВІРШ ПРО ВЛИЗЬКА

Не в очі, а в голову ззаду відстукали кулі,
В коридорах вже крок конвоїрів замовк...
Знаю, солодко вам, прокураторе Ульріх,
Затягатись тепер моссельпромським димком:

На зятятих устах — немаскована злоба,
Транспарент самовпевнення — ваше чоло,
Та дарма над частиною шостою гльобу
Гордовито підводите лоб!

Ви — законів державних слуга і захисник,
І черкнути пером не здрогнула рука,
Та написано — де?, що Історія звисне
Вже незмінна на вістрі триграннім штика?

У підвалах в'язниць, і катівень, і каторг,
В усевлонській тайзі, в чорних покладах руд,
В темних штольнях сердець заховавши відплату,
Вже нові царегубці ростуть.

Чи ж не чуєте ще: хід напружених кроків,
Чи ж не бачите вже: блиск народжених сяйв?
Недаремно
Поетів під муром цегляним епохи
Вже вітають букетами сальв!

1934

МОЄ МІСТО

В осінній млі така прозора мить
Минулих днів, розстріляних шрапнелем;
(Ще вчора бачив я його цілунків слід,
Додому ідучи повз мури цитаделі!)

Встаєш ти важко з мли квадратами будов,
Лише віки звели безжурно і високо
На куполи твоїх старих церков
Граційний ренесанс і пристрасне барокко.

Твій ринок, у рядах похмурих кам'яниць,
Де вікна підняли зчорнілих гзимсів брови,
Тривожно задививсь у темряву сторіч,
Заслуханий іше в останній зойк Підкови:

Зіп'явшись на щити гранітні, біля брам
Уперто ждуть леви, насуплені і злючі,
Щоб кинутись до віч твоїм майбутнім дням,
Багряним дням, що прийдуть неминуче.

З "Римських ямбів"

Сидів на мрамурі. Писав
Слова, безбарвні, непотрібні.
Навколо жевріла краса
І, зрізьблена промінням срібним,

Південна гострогранна тінь
Ховалась синьо до заломин
Пошерблених вітрами стін.
І я ловив невловний гомін

Років, віків, тисячоліть,
Що тихо пропливали мимо;
І в ту невисловлену мить
Я чув: розкритими очима

За мною пильно стежать скрізь
Із-під землі десь, непорушні,
Обличчя мрамурових різьб,
Ховаючи таємний усміх...

II

Руїни храму. Гомонять з-під ніг
Нагріті сонцем мармурові плити,
У білім сні весталки кам'яні
Пильнують попіл витлілих століттів.

Хвилини міддю й золотом горять,
Прижмури́в день свої промінні вії
І полум'ям старого олтаря
Твоя уява, загорівшись, тліє.

Денебудь станеш, доторкнеш навгад
Якусь колону, рисами покриту,
І, диво, враз почувеш ти: назад,
Спинившись, серце повертає миттю.

Підіймеш руку на палке чоло,
Не знаєш сам, що сталося з тобою, —
Збагнути хочеш те, що вже було,
Чи те, що ще дзвенітиме стрілою?

На мрамурі — аканту білий сплет.
Застигли згадки і загадки в ньому,
У давнині заблуканий поет
В їх таїну влюблений невідому.

III

Не марилося. Душа, здавалось, зацімила,
В собі заслухана, заглиблена в красу;
Та з шумом дівтора весела надлетіла,
Прогнала тишу всю.

Я встав. Та не пішов... Хоч прагнув так спокою,
Самотности руїн, задуми колонад, —
Але невже ж мені, з усмішкою ясною,
Вдивляться лиш назад?

І сонце, і вітри розкришать гордий камінь,
Травою заростуть сліди, та знаю я,
Що смаглочолими, стрункими юнаками
Зростатиме земля.

Так замикається життя одвічне коло.
Пливуть віки, вгорі жахтить та сама синь
І грається м'ячем прудка, безжурна молодь
На звалищах руїн.

IV

Шипшинні пелюстки, сувої виноградні
І плющ обкутали каміння мовчазне.
Мов давня статуя, забута, в нерозгадній
Спинаюсь тиші я, та стримує мене

Не меланхолія, химерне сумування
За тим, що прогуло, — іще ж я молодий!
І, певне, що з думок моїх була б остання
Тікати від людей ненависних сюди.

Я не ховаюся з самотністю своєю,
Це туга радісна, жадібне почуття
Торкнутись давнини, зустрітись навч з нею,
Почути шум віків, як високо летять,

Черкаючи мене запиленими крильми...
Я очі підійму на лук, де кам'яні
Ждуть літери мене, мов жереб невідхильний,
І все звідтіль візьму, наказане мені.

Візьму — бо хочу так. І понесу з собою,
Хай мармурні слова удруге процвінуть,
Коли, спинаючись звияжною дугою,
Розкриє і мені він переможну путь.

V

Сліди старого покриває ржа,
Як довго час нещадний збереже їх?
В пилу повалені лежать
Минулих воєн різьблені трофеї.

У далину задумано глядиш:
Минає день у синяві спокійній...
Пожди ще: будуть як колись,
Бої, походи, божевільні війни.

Як і колись: уранці вийдеш ти —
Вози, намети, ржуть скажені коні,
Тобі ж, тривожному, іти
Піднявши зброю у меткій долоні.

На пустирях, на схилах гір стрімких,
В тісних проваллях битись з ворогами,
І пити воду із ріки
Припавши ниць спрагненими устами;

Щодня походи, упадати з ніг,
Та все вперед, від бою і до бою,
Лиш камені твердих доріг
Без віддиху лишати б за собою.

А по ночах, коли притихне бія
І сплять бійці, розклавши чуйні ватри,
Ще вільно марити тобі,
Як і колись, про очі Клеопатри,

Про смаглисть рук, про груди золоті,
Ворожих уст солодке пожадання, —
Під зорями такі прості
Життя і смерть, ненависть і кохання!

VI

Сріблисту чашу мрій і згадок
Приклав я жадібно до уст
І, князя Львиного нещадок,
Усього наново учусь.

Учусь державної науки,
Учусь проходити щодня
Сюди, під Тріюмфальним луком,
На бронзолитого коня

Сідати впевнено і гордо,
Рукою тиснути меча,
Вести до наступу когорту,
Ворожих бранців зустрічати

Словами владними, різкими,
Учусь собі казати: йди
І в серці мармур свого Риму
Різьби суворий і твердий!

VII

Виходь увечорі, туди,
Де Аппійська дорога стеле
Обабіч мармури бліді,
І там під гробівцем Метелли

Присядь на мурі самітний,
В Альбанські голубі узгір'я
Вдивись на обрії і пий
Напій устояний безмір'я.

Вдалі на акведука лук,
Напружений, але безрухий,
Свою замислену стрілу
Покладь, та тятиви не рухай,

Спокою вічності не зруш:
Триваючи, мов мудрий камінь,
Усмішкою таємних уст
Витай над сонними віками.

VIII

Відходить вечір знову в давнину,
Як і вчорашній. Звалища руїнні
Вколисує в колисці тиші й сну
Солодкий запах надвечірніх піній;

Останній блиск багряно відгорів,
Згасає небо, небо золотаве,
І в синяву заімлених горбів
Вступають мовчки кедри величаві.

Здається, час спинився і повис
Над місцем, де століття промайнули,
І чути: меж немає зовсім між
Теперішнім і між давноминулим.

Ще теплий мрамур. Невимовність слів.
Віки і мить. Схиляюся, тривожний,
Затриманий над гранями віків
Ненаситно спрагнений подорожній.

Рим, 4-25 липня 1935

Микола Азовський, *Сновидів* (олія, 1942)
(Моделькою для жниць була Мирослава,
дружина поета)

СНОВИДІВ
1938

СНОВИДІВ
лірична поема

I

Навала форм, і почувань, і слів...
Вмочив перо — й думки завирували:
Що ж висловить химерна ткань рядків,
Оці слова, покреслені, недбалі?
І на яким з незнаних берегів
Мій корабель пристане на причалі?
В ліричній млі гойдаюся густій
І все тремтить, щоб виплисти хутчій

На плесо дня, закінчено, яскраво,
Відбившм те, що проминає в нас,
Мов рій хмарин, що в'ється кучеряво
І губиться під подувом нараз;
Так хай слова, влютовані в оправу
Суворих строф перемагають час,
Прозорістю всемудрого спокою
Витаючи над змінністю земною.

Признаюся, хотів я вже давно
Великої поеми; надокучно
Все віршики і віршики водно.
Тож я не раз казав собі: не муч но
Себе дрібним, ну ж розмахнись, воно
Не важко так! Почни лиш! — Невідлучно
Тому й ношу від днів уже кількох
Я зшиток цей, як сіть для птахів-строф.

Тут перша річ — відразу в стиль попасти,
Щоб був легкий і нештудерний тон,
Щоб біг думок ув'язувався в настрої
І слів потік спливав без перепон,
Вливаючись у восьмивірш гранчастий, —
Поетики досвідчений закон
Зформує все, бо хоч твердий суддя він,
Та цінить сміх і любить гру уяви.

Ви знаєте, в нас пише вірші всяк,
Не дбаючи про стилі. У "надхненні"
Часу на те не вистане ніяк...
Бо й так у нас одвіку кожен геній
Регочеться з поетики в кулак,
Поет, мовляв, поет, а не учений,
І дар його — настроєна душа,
Ну, й душу нам квилінням заглуша.

А інший знов начинить вірші вбогі
Ідеями та й тішить нас тоді
Несхитністю своїх ідеологій,
А як рядки шось вийдуть забліді,
Він гасел їм добавить скільки змоги,
Щоб читачі раділи молоді.
Та що ж, як стиль і форма кострубаті,
Читаєш ти — й ніяково читати.

Десь з'явиться, буває, писарчук,
І віршів він наплодить цілі копи,
Хоч труду плід, але не творчих мук:
Там Музу він простоволосу втопить
В каламарі. Не зійде фарба з рук,
А він уже із книжкою — і клопіт:
Бреши йому, що вірш хоч і лихий,
Але талант у нього — ще й який!

Не те поет правдивий, що роками
Поезій мед у зошити тонкі
Схвильований заносить, у нестямі
Шукає слів, несхопних тих, які
Ховаємо на дні свого буття ми;
Легкі як тінь, але як біль вяжкі,
Вони одні нам висловить готові
Те, що шумить підземним струмом крові.

Такий поет, коли досягне плід,
Коли доп'є і сонце й червінь літа,
І біль страждань, і чар кохання, й мить,
Коли душа надхненням оповита,
Як проживе те все, як протремтить
І схилиться на обважнених вітах,
То жде дарма: біс видавця узяв,
Щоб овоч той з галузки обірвав.

Та скаже хтось: пишiть же ви в журналах!
У нас їх п'ять, що ж вам у них не в лад?
Писав я там. Але душа страждала
Поставлена з піітами підряд.
А втім, сварня і ярмарковий галас
Не раз псують поезій аромат,
І ще, бува, шукаєш ти — й пропало
Твоє добро десь в річниках журналу.

А в томику все знайдеш ти, тобі
З поезії на світі братнє й миле:
Ти песиміст? — тут маєш рідний біль,
Ти оптиміст? — сп'яняй же серце сміле
Ревінням сурм і покликом на бій
І наливай густої крові в жили...
Ні, краще вже у книжечці одній.
Укупі світ твоїх бажань і мрій.

Я маю теж улюблених поетів,
В кімнаті їх розклав я по кутках,
В картоні ці, а ті у переплеті,
Там кожен з них мов красноперий птах,
А я ловець, що стежить силу летів,
Шир їхніх крил і поетичний шлях,
І чи мій лет, зриваючись нестримний,
Досягне їх і зрине поруч з ними.

Вночі не раз, як тиша все вгорта
Повоєм снів, як переходить північ
Межу годин і мудра самота
На зустрічі викликає предивні,
Я витягну чийсь томик із кута
І крізь роки, задихані і гнівні,
Дзвенять слова, переклики чудні,
Що їх колись хтось вигукнув — мені.

Між книгами немало б там знайшлося
Із підписом відомого пера,
Мені не раз їх автори приносять,
Коли для них настане жнив пора;
Бува такий, що мій найменший досяг
Йому і сон і спокій відбира,
Та що також підписує, котюга!
"Поетові
з привітани
від друга..."

Ну, а тепер дозвольте, розкажу
Я вам про те, як сам пишу поеми:
Ось я в саду, повзе, мов спогад, жук
І промені у золотому стрем'ї
Під сутінь віт в'їжджають, де лежу
На килимі ліричних трав і теми
Визбирую, сягнувши там чи тут, —
Куди не глянь, їх завжди повен жмут.

Це легко так: усе, що треба, візьмеш,
Відкинеш те, що незугарне, щоб
Додавши рим, відразу, без артизмів,
Без образів штудерних, без оздоб,
Віддати ритм своїх тремтінь, де в призмі
Поезії все зібране було б,
І штука тут одна лиш — вибирати
Потрібне все з комор своїх багатих.

Ах, скільки там і образів і слів!
Лиш вибирай! На око непомітні,
Але складеш їх разом до рядків —
І диво ось: мов блискавка розітне
Те плетиво буденну темінь днів.
Та є й такі, що зразу ж ти на смітник
Їх виноси. Хоч пруться, не посмій
Пускати їх поміж обранців рій!

Читаючи, чоло нахмурить критик:
— І як же так? Слова — і без ідей?
З буденних справ, відламків пережитих,
Хистких думок, дрібних надхнень, речей,
Що кожен з нас без того ними ситий,
Складаєте поезії, — ачеї
Не вірите самі, що тим писанням
Здобудете собі чисьь признання?

І тут чоло нахмурить дужче він:
— Давайте тем! Ідеї нам, ідеї!
Нешадні дні нам ринуть наздогін,
А Муза що, небога, принесе їм,
Як ви пусте співаєте, ще й лінь
Нам славите? Письменницькі трофеї,
Що їх могли б здобути ви в боях,
Ви на жучків міняєте в садках!

Я посміхнусь: хоч правда, та не зовсім.
До мудрих тем не тягне щось. Не те,
Щоб я тепер, в уяві не найшовши
Доволі їх, виписував пусте.
Ні, це не так, нагостре перо все,
Лиш замахнись — зашкрябас, проте
Спочити я в село тепер приїхав
Під грушею чи в сутіні горіха.

А втім, скажіть, чи ж безліч тих хвилин,
Що ми в житті скорити їх не прагнем,
Що в безвісті душевних глибочин
Пірнаючи, нам не дають досягнень,
Бо не красить їх ні порив, ні чин,
Ні до мети жадоба їх не тягне, —
Невже вони, спитаю я, німі?
Ми ж з кліті днів пускаєм їх самі.

Хвилини ті, що ми в великодушші
Звільняєм їх з полону і заков
Своїх бажань, що в вічній завірюсі
Хвилюють нас, що бурунять нам кров,
Чекають теж, щоб в радості зворушень
Поет і їх закликав до розмов:
Вони тоді, прилинувши, мов птиці,
Незнані нам довірять таємниці.

Бо ж тайни ті, що їх несуть вони,
Це ж ми самі, для себе невідомі,
Скалки надхнень, химерні мрії, сні
І голосів прогомонілих гомін,
Що в нас живе, з намулу давнини
На плесо днів зринаючи як спомин, —
Так рідко ми зважаємо на них
І як же раз не привітати їх?

Отак і я в зеленолисту сутінь
Ховаюся, та не від бурі днів
Що наздогін у перегоні лютім
Зближається завісою вогнів;
Мій виклик їй не раз, на міді кутий,
У простори сурмою гомонів, —
Та є ще дні, коли (мовчіть про втому!)
Так хочеться лишитися самому.

У час той ум напруженість звільня,
Мов тятиву відв'язаного лука,
І, спутавши зігрітого коня,
Фантазія пасе його на луках,
Стирає піт і мухи відганя,
Щоб відійшов, заїжджений на бруках,
І щоб пізніш до бойових виправ
І лук і кінь наснаг нових набрав.

Тепер уже хіба вам буде ясно,
Чому моя поезія така,
Чому із тем я вибрав несучасну
І другом зву дурненького жучка,
Що з крильцями, накрапаними рясно,
По рукаві від мене утіка, —
Ще напишу колись про Ганнібала,
Щоб Муза вам слона подарувала.

Тут читачі поглянуть на сторінку:
— Не досить тут словесної гульби?
Накручеш ліричну катеринку,
Та в вирі слів себе не загуби!
Ну, вірш — як вірш. Спливає легко й дзвінко,
Та крутиш щось, ти схему розроби,
Дай лінію, а не скачи без ладу
І горобця на гілці не нагадує.

А я на те: воно і справді так,
Але пишу поему, а не повість,
По дереві фантазії, мов шпак,
Підстрибую (чи як воно у "Слові").
Героя тут не знайдете ніяк,
Бо тема тут — лірична загадковість.
Сідати їй не хочеться щось страх
На логіки холодних терезках.

Не значить це, щоб лірик, мов дитина,
Хапав усе, що вгледить лиш, до уст, —
Ні, лірика, нехай і вічно змінна,
Але й вона свій власний має глузд.
Це настроїв і хвилювань причина,
Чому поет, любовник ніжних Муз,
З драбини мрій ніяк не хоче злізти
В синедрион мудриг і публіцистів.

Вся мудрість — їх. Меткий і певний суд
Прогляне все, цитатою пришпилить,
Без хвилювань міцний скелет споруд
Кладуть вони, тріумф знання і сили,
І висуть все, всю кров проблем, мов спрут,
Аж ясністю збіліють твору жили, —
У них свої закони і права,
Там логіка злютовує слова.

А лірики, у млі недоговорень,
Під гнівний шум пролиннутих хвилин,
Під блимом зір, незмінним і суворим,
Шукають слів на дні своїх глибин.
Знайшовши там їх недосяжний корінь,
В безсердну тлінь буття swojego клин
Влютовують в пориві тім містичнім
І крильми їм торкає чола — вічність.

А, може, це їх вигадка пуста?
Та залишім метафізичний чад ми,
Що нам серця тривокою вгорта:
Розкрити зміст таїн тих нерозгадних
Не дано нам. Та надхнені уста
До них мов грон торкнуться виноградних
І просто так, без аналіз, чуттям
Передадуть усе в синтезі нам.

Тут — тиша піль. Хмарин рожеве клоччя
Пливе кудись безкраєм голубим:
Із тем усіх це буде найсолодша,
Її віддам пером своїм легким.
Не Тасса стиль. І не про полководця,
Який звільнив святий Єрусалим, —
Та хочу я й про дні свої звичайні
Сказати щось, рокрыти їхні тайни.

Утікши з міст, задимлених, гучних,
В пухнатих нив закохуюся брижі,
В краплини рос, південний пил доріг
І в даліни вечірній подих свіжий.
Все відійшло. У спогадах моїх
Затерті сні неонових Парижів,
Тепер не їм слова свої несучи,
Бо в іншу я закоханий красу.

Тому скоріш я повертаю коло,
Я зараз вам Сновидів опишу,
Село, що в нім знайшов би соціолог
Чимало тем, які я залишу,
Бо над моїм ліричним видноколом
Хвилює синь і жита сивий шум,
І з обривів прилинувши безкраїх,
Торка мене і далі відпливає.

Як радісно блукати по полях
Обніжками, по межах і покосах,
У час, коли гречок солодкий пах
Нам леготи із даліни приносять,
Коли в ланів хвилястих берегах
Колишетесь розгойдане колосся
І клапті хмар, свою згубивши путь,
У небесах розгублено стають.

Тоді вгорі, простерта мов запона,
Схиляється над обрієм низьким
Безмежности височина бездонна,
Вся уткана промінням золотим
І колоски склоняються в поклонах
Під тягарем не знаєш сам яким:
Чи зерно це, яким вони наліті,
Схиляє їх, чи вагота блакиті?

Повз полини, не сіяні ніким,
Проходячи, задуманий пристанеш,
Щоб у руці розтерти тьмянний дим
Минулого і спогадів дурманних,
Що запахом нестямним, степовим,
Ще досі нам серця п'янить і манить
І гонить їх по рівнині уяв
Топтати ткань невибуялих трав.

Волошок синь, жагуча червінь маків
Обабіч меж вплітається в жита;
Писали вже про них поети всякі,
Красою їх захоплюючись, та
Невже ж мені поезія ніяких
Ні барв, ні тем уже не розгорта,
Щоб квіти ці, блакитні і червоні,
В незнаному розмалювати тоні?

Це ж квіти ті, що, стоптані колись,
Як станемо усміхнуті на межах,
Нам устокроть завітнуть багрянiш
Паланням барв на блюзах і на лезах,
І чим, і як тоді переповiш
Далечини волошкові безмежжя,
Що встануть нам крізь каламуть століть
У жданну ту, у неповторну мить?

Ось жайворон зірвався і полинув
З-під самих ніг. Мов незабудьки, льон.
Далеко віз повіз пахуче сіно
І в балці шез, мов легковійний сон.
Та на горбку, — там станем за хвилину, —
Не мрійні сни: залізо і бетон,
З війни ше форт тавро своє суворе
Поклав на піль завітчані простори.

Хто б захотів шукати інших тем,
Тут знайде їх. Ото погляньте, низу
Закрила вхід медунка з чебрецем,
У глибині поржавлене залізо
Сторчить зі стін. Холодним вантажем
Наліг бетон, поглянеш ти прорізом
Ген на поля, село, — який приціл,
Як би притяг сюди хто скоростріл!

На цій землі поля боїв одвіку,
Скрізь тавра війн, могили і рови,
Бо й цей горбок — старий курган, безліку
Зарито в нім, як кажуть, татарви.
А скільки тут ше пролунає крику
І скільки піль проритих, у крові,
Знов зацвіте безжурним багром квіття,
Квітчаючи прийдешні лихоліття!

Рефлексії... Та цур же їм, про них
Писав я вже у "Вітрі над полями";
Там знайдете і світлих, і сумних
Немало мрій, і поривань, і драми, —
Тих сумнівів нестерпних, навісних,
Що не дають спочину, — до безтями
За днями дні вони жеруть, мов їдь,
Що серце нам невилічно труїть.

Колись я піль, самотніх і розлогих,
Не долюбляв, волів масиви гір,
Де на шпiлях, засніжених і строгих,
Не утікав, а зупинявся зір;
Знаходив там і грані і пороги
Порив душі, що рвався у простір, —
Але пізніш, коли дозрів, відкрив я
Нові шпилі й незаймані верхів'я.

Вони були десь у мені, на дні;
У тиші піль, у лагоді їх ліній
Зростала міць і достигали дні,
Упевнені і стійкістю незмінні,
Що кликали на творчій рівнині
Стрільчастих веж вивершувати стіни,
Звідкіль би зір сягав у далечінь
І простори корила владна тінь.

Але ходім полями аж до гаю,
Що ген у яр спускається. Там дрозд
В ліщиннику засвище, заспівають
Синиці нам, зашарудить хворост,
Коли зайці перебіжать; на краю
Гушавини калини зірвем брость,
Що ягоди свої червонокиті
Розбризкала по листі соковитім.

Та не туди, я не туди тепер
Вас повести збираюся, в долині
Яругами звивається Дністер,
Звідсіль, згори, спокійний, важкоплинний;
На нім каюк вітрило розпростер
І в далечінь, мов непорушний, лине:
Біжим і ми, не гаючись, туди,
Обвіє нас там холодом води.

III

Дорога нам — крізь поле кукурудзи
В яр навпростець. Та тут, стривайте, рим
Не добру: самі признайте, "гудзик",
Як не крути, тут буде ні при чім.
Хіба візьму до "кукурудзи" — "Музи",
Хоч рима та лиха (де Рим, де Крим?),
Вас, читачі, прошу, хай приголубить
Хтось тих дівчат, з них кожна теє любить.

Тут скаже хтось: дивіть, який сміхун!
Фривольністю уяву нам махорить,
Ще й пригадав Гелладу той хитрун,
Оливний гай нам з кукурудзи творить;
Та звідки він еольських візьме струн
В античні нас перенести простори?
Ні, краще Муз тим часом залиши
І, як почав, так далі і пиши!

Ну, що ж, ходім! Униз зійшовши яром,
На березі пристанемо на мить:
Пополудні, під небом легкохмарим,
Повітря тут мов полум'я жахтить,
Блакитний дим на схилах з тютюнярень
Охлялих крил не підіймає, спить,
І береги, мов грона винограду,
Над голубим схиляються свічадом.

Десь під гіллям осріблених осик
Ми на траву приляжемо в утомі:
Навкруг вода, узбіччя і ліси
У зелені, що притупляє гомін.
Тут з порону приглухлі голоси
Мов із глибин долинуть невідомих,
Так мовби ми, блукаючи нараз
Зайшли не в наш, а в зовсім інший час.

Бо ж недарма не раз, коли розгорнем
Рукою ринь, віків застиглих ринь,
Там знайдемо трикутний креміль чорний
І давнини опереної тинь
Нас пострілом поцілить неборним;
І дивно так: навкіл та сама синь,
Шемшання трав, тривожний тремт осики,
І плюск ріки, і надбережні крики...

Та ось згори рибалка надпливе
Із неводом: то стане, то заверне,
І краєвид безрухий оживе,
Веслом його порушений майстерним.
Та зникне він — і плесо дністрове
Знов заблищить спокоєм надозерним,
Лиш деколи, протявши чистий гліб,
Майне по нім лискучий плюскіт риб

І тиху плинь порушених затонів
Протнуть на мить сліди розливних смуг:
Десь там на дні, в намуліні бездонній,
Сковзуть хребти слизьких лінів, чечуг,
Дрібноту там жижацька шука гонить,
Спить мудрий сом і, затаївши дух,
Там червака шодня мій батько мочить,
Там риби вбрід, лиш на гачок не хоче.

Та хоч поет рибальське ремесло
Доцінює: над тихою водою,
Над поплавцем мов зникає зло
І, тишею обкутані ясною,
Самі слова, мов різнобарвне скло,
В намиста шнур складаються з собою, —
Але, скажіть, який то риболов,
Що по слова, не окунів прийшов?

Ні, щодо риб, люблю я більше з хроном
І коропів, і окунів, і шук,
А на ріку на жовто і червоно
Мальований я витягну каюк:
Відчалимо і, пірвані розгоном,
Униз ріки попливемо, у лук
Подвійні над згинатимуться весла,
Пробуджені розбризкуючи плеса.

Та за селом ми весла покладем,
По течії притишеній поплинем:
Озветься десь зозуля за кущем
І ластівка крилом торкнеться синім
Срібла води. За гусячим перцем
Веселий клинь підскочить із глибині,
І чаплі враз, мов збуджені зі сну,
Важким крилом змахнуть у вишину.

Під скелями, що їх підмила повинь,
Ось до ріки спускається обвал
І камені тут добрі для будови,
Але ніхто ще з нас не будував
Із них мостів, твердинь ні башт замкових
На стрічу орд і вікових навал,
Хіба давно, коли, за Ярослава,
Фльотилія плила тут золотава.

Та чи ж не раз, у синь далечини
Задивлені, ми весел не складаєм
І відгомін днедавньої луни
Нам у серцях схвильованих не грає?
Бо відпливли у давнину човни,
А ми назад свій човен завертаєм,
Щоб золотом далеких узбереж
Красити знов шоломи гордих веж.

Під вечір тут розжевроє уяву
Розлив огню — нестямна повинь барв,
Навкіл горби з брокату, злотоглаву,
Над синню плес палкий оранж і багр,
Руїни скель підводяться яскраво
В емаль небес на пурпурних горбах,
Проходить тінь, — мов хижі крила тнуть їх,
Встає земля в красі своїй могутній.

Йде череда. Важкі тіла корів
На гладі плес безрухі, напівсонні,
Та з тупотом збігає з берегів
Швидкий табун. Пливуть рікою коні,
Виходять. Ржуть. Вода сплива їм з грив,
Стрясаються, баскі і невгомонні,
І хлопчаки їм скачуть на хребти,
Наохляп, мчать, задихані, туди,

Де пасовиськ лежать зелені схили
І вітру спів на вересах бринить,
Де любо так на їх шершавий килим
Покластися: вгорі густа блакить
Вже блідшає і серпик білокрилий,
Ізнівідкіль з'явившись, мерехтить;
Лежи й дивись, і хай блукає низом
З багаття дим, з сухої вільхи й хмизу...

Під берегом, де бурунить крутіж,
Де камені спинаються стіною,
Стаю, пружусь — і стрімголов униз,
У піну хвиль зринаю з головою;
Ритмічний рух, крізь хвилі напорізі, —
І вир рвучкий вирує поза мною,
Звільняю плав, кладуся на плечах:
В зеніті, ген, де ледве зір досяг,

Пливають цятки останніх птиць. Чи стежить
Їх зір мене, як я, повільний мах
Їх крил, вгорі, на золотім безмежжі,
Де вітер їх холодний підійма?
Легка струя несе мене і, межі
Бездоннями завішений двома,
Зорю, як враз безслідно поринають
Вони кудись у просторинь безкраю.

IV

Припала ніч до росяних узгір;
Гаптована важка її кирея
Безмовністю і мерехтінням зір:
Ось довгий ряд Пегаса і Персея,
Он Козоріг, он Лебідь, Атаїр,
З п'яти зірок блищить Кассіопея,
А серед них, переломивши вісь,
У вишині застряг Великий віз.

Над ними, ген, Молочної дороги
Широкий шлях, — його Чумацьким звем;
Астрологи нам кажуть, що розлоги
Усесвіту обняв він обручем;
За ним лягли безмежні перелогі
Нових світів і зоряних систем,
Незміряних і нам іще не знаних,
Що й телескоп їх навіть не догляне.

Але нехай серед сузір'їв тих
Вишукують нам астрономи числа,
Мільйони літ віддалень світляних,
Яких людським не вивірити зміслам,
Хай мучаться в обчисленнях своїх, —
Для лірика не важна сума стисла:
Один мільйон чи два мільйони літ,
Чи життєва, така коротка мить.

Ось до висот вдивляюся одвічних,
У таїні розіскреної мур,
Де сяво зір, з їх відблиском містичним,
Те саме все незмінністю фігур.
Як їх закон знайти геометричний
Для хвилювань, для молодечих бур?
Чи ж завжди нам відбитим метеором
Свердлити глиб бездонного простору?

І в формулі заховані які
Їх правила для слів живих і мертвих,
Щоб слів жагу на низині земній
Не зжерла ржа і час немилосердний?
Чи так у стоп із каменю і мрій
Вгорі зоря сповняється і твердне,
Триваючи серед німої тьми
Над вічністю, рослинами й людьми?

Колись носив Антонич по кишенях
Монети зір, мов гудзики хлопчак,
І кожну мить солодкого надхнення
Скуповував за них він по ночах;
Космічних сфер безмовне незбагнення,
Безмежності недовідомий жах, —
Передавав поет той кучерявий,
(Хоч у житті, по-правді, він лислявів).

Як фавстівський уже набрид вам біль
Пізнати суть земного існування,
Не збагнете самі тоді відкіль
Горять серця жадобою спізнання,
Відкіль у них тривоги п'яний хміль
І невдовіль невтишене страждання,
Чому поет шукає й інших мет,
Не лиш як вождь, учитель чи естет.

Бо над життям кружляють таємниці,
Яких умом не розгадати, ні, —
Нехай серця у панцері із криці,
Та скільки в них тривоги в глибині!
Чи так Богдан, у білих рукавицях,
З трояндою на чорному вбранні,
Пішов від нас, надівши смерти перстень,
Щоб довести матерії безсмертність?

За літ мільйон якийсь злидар-поет,
Намерзнувшись, вугілля десь дістане
І, видерши невдалий свій сонет,
Антоничем напалить грубку наніч.*
Чи ж знатиме, що це — співець комет,
Що не скінчив пісень своїх останніх,
Покинувши шасливцям інший світ
І кучері і папоротин цвіт?

Ось метеор зірвався і, розтята
Смиком огню, горить небесна грань,
Струна душі, між зорями нап'ята,
Бринить уся нестямною палань.
Від квітника запахла медно м'ята,
Десь світлячок майнув через бур'ян
І всесвіти, відбиті в рос краплинах,
Обтрушує порушена шипшина.

* "І вугілля з наших тіл цвістиме чорним квіттям,
Задзвонять в моє серце джагани в копальні..." Б. І. Антонич.

Чи ж нам усім, мов тим краплинам з рож,
Відбивши світ у мікрокосмі своєму,
Судилося розбризкатись також
В матерії дробину невідому?
З усіх палань тоді залишим — що ж,
Як у сердець бездонні огню
Погасяться ті іскорки, що нам
П'янять серця безмежжям і життям?

Ні, вірю я, що до високих зір ми
Шлемо також проміння світляне,
Що в нас серця такі ж тремкі й безмірні
Як і вони, і разом нас жене
Той самий гін у простори сузірні,
Тих самих сил буяння потайне,
Що кров земну, зелену і червону,
Жене вперед своїм нестримним гоном.

Тож славлю я життя відвічний тяг,
Нестримність ту, що рветься і буяє,
Пориви бур в просторах і серцях
І вітер той, що гонить у безкрає
Фрегати душ по вічності морях;
Нехай вони загинуть там, та знаєм,
Що як сурма заграє назорі,
Нові серця підіймуть якорі.

Читачу мій, що досі терпеливо
За стилосом моїм ти слідкував,
Дозволь тепер маленьку інвективу,
Бо, знаю це, — я, скажеш ти, почав
Не так як слід: покумався мрійливо
Із зорями, забувши, що писав
Колись Франко: "Хай нервні білоручки
В нутрі своїм вижмакують онучки..."

Та це не так. По зустрічі такій,
Коли униз поникнеш головою,
Не чуєш ти, як зоряний напій
Споїв тебе наснагою новою?
Яке тобі розкриті все, який
Широкий світ — безмежне поле бою,
І на землі суворій цій яке
Для тебе все досяжністю близьке?

Тоді з грудьми, в лискучих стисках бляхи,
З простим гербом орденоносних щерб,
Так хочеться йти — на схід, на захід,
В красу вогню, крізь пурпур, гнів і смерть,
Де прапори — мов крила віщих птахів,
Де грюкіт стіп уперту кришить твердь,
Щоб на землі випалювати тавра,
А на чолі смугастий знак від лавра.

Та годі вже! Встає з долини мла
І холодом повіяло в просторах,
Зітру я сни долонею з чола,
Зірву струну, протягнуту на зорях;
У даліні хай росяні поля
Розмови ті до ранку договорять
І, в мандри зір задивлені, лежать,
А я піду додому, через сад.

Схвильований, по стежці опустілій,
У сутіні м'якій його пірну:
Прокинеться і, доторком несмілим,
Торкне мене він галузками сну;
Пристану я під віттям обважнілим,
До теплих скронь їх холод пригорну
І безрух їх допитливим мовчанням
Зустріне мить могого дождання.

Та темрява з-під сонних верховіть,
Замріяна, ні слова не промовить,
Над нею теж розіскрена наміть
Господніх див, безмовних, загадкових.
Я відійду, лиш хвіртка зарипить,
Приглушено, немов шенячий сковит,
І заскрипить утішений поріг,
Що під дверми, мов вірний пес, приліг.

В кімнаті ніч. Вся тишею сповита.
Напомацки, спинившись над столом,
Торкнусь книжок і глечика із квітцям,
Шукаючи в пітьмі за сірничком,
І, лежачи, при млявім сьйві світла
Перегорну ще в ліжку перед сном,
Під в'ялий пах волошок і васильків,
Сторінки з дві Льотреамона й Рільке.

V

Так дні мої минають на селі,
Так п'ють узвар безмежжя і блакиті,
Ясну далінь, прив'ялий пах землі
І квітця чар у споловілім житі;
Аж прийде день, коли в молочній млі
Поля й сади прокинуться сповиті
І на моє заплакане вікно
Повісить дощ надосвітку рядно.

Безкраї дні тоді надходять, сонні,
І кличуть лінє із дна моїх мілин,
Задуманий сиджу на підвіконні,
Вдивляючись, як крапельки хвилин
Покапують у ритмі однотоннім
В безбарвну муть задріманих годин,
Як по землі промоклі бродять кури,
Тріпоче клен і стріха люльку курить.

Пополудні, коли надходить смерк,
Але ніхто знайомий не надходить,
Будую світ вигадливих химер;
Там люлька — друг у сірині негоди,
У ній тютюн, — він зветься "сампантер",
Зростає він між днями в городі:
Нарви собі, у тіні просуши
І в самоті димок солодкий сси.

Проглянувши книжки всі на полицях,
Старих газет і календарів міх,
Я віддаюсь безділтю. Люба мить ця,
Одна із тих дарованих, моїх.
Та інший раз — мій світ немов темниця
І, знервлений, я жду, щоб швидше біг
Охлялий час, бо серце на розпутті
І всі думки в безладді й каламуті.

Лиш як на мить уляжеться сльота,
Виходжу я: поля в запоні млистій,
Серед стерні присіла самота
І сиплються під вітром норовистим
Її краплі з кіс. Тоді душа — пуста,
Безобрійна, і починає гризти
Її нудьга чи щось таке хмурне,
Що напува утомою мене.

І хочеться душі тоді в соломі
Заритися, хай проминають дні
Над клунею, аж знов веселий промінь
Замерехтить до мене в шіліні.
Та пройдуть дні короткої утоми
І, радісний, я сяду в курені,
Де яблука і філософські книги
В старих скриньках так запашно достигли.

І так діждусь, аж по розливах знов
Отари хмар на пасовиськах ляжуть,
Аж обрис їх, мов мармурних будов,
У синяві застигне недосяжно;
В полях буйніш зазеленіс шовк
Згіркнутих трав і листя вільхи й в'язу
По-новому якось зашелестить
Із-під густих, набряклих верховіть.

Тоді далінь стає немов ясніша,
Мов глибшає, і досягає зір
На обрії полосу лісу й тішать
Його над ним блакитні смуги гір.
Лягає скрізь неповорушна тиша
І п'є тепло і лагоду і мир,
Задивлена у промені рахманні
Природа вся в тривожнім дождданні.

Тоді у час, як багриться дерен,
Як гарбузи вмлівають круглобокi,
У глиб душі все дужче, з дня на день,
Вриваються якісь таємні кроки
І доторком неспійманих надхненъ
Бриняць у ній, сколихують мій спокій,
Аж сам стаю здивований над тим
Зворушенням, несхопним і чудним:

Вже сушать сім'я соняшника,
Жовтіє лист беріз,
Десь журавлиний ключ закликав
І серце в даль поніс.
Плодами важчають дерева,
Повніша кожна мить
І кожна гілка яблунева
Безруха, не тремтить.

Ще теплі дні, та холод ранній
І глибша неба синь,
У невимовному чеканні
Застигла далечінь.
Зірвалось яблуко і впало,
Напившись літа. Де ж
Приляже серце, що сп'яняло
Себе огнем безмеж?

Тут критики, немає двох думок,
Накинуться на мене за невміння
Тримати стиль. Їх залишивши, крок
Спрямую в сад, що поринає в тінях:
Там вивірки з розгойданих гілок
Розкидують горіхове лушпиння
І, шишкою сполохані, вони
Біжать на верх шумливої сосни.

Горіхів жовть незмивно пальці сплямить,
Гіркий смак і золотава мідь
У пам'яті моїй постануть снами
Щасливими моїх дитячих літ:
У нас горіх під домом ріс, затямив
Я й досі шум розлогих верховіть
І радощі усі мої дитинні
В твердім його заховані лушпинні.

Дзиччання бджіл і їх тривожний лет,
З сухих губок гризького диму смужка, —
Все відпливе. Днів бурштиновий мед
Спливе в таріль і необачна мушка
Із медяних не вирветься тенет;
На воскових розсипаних округках
Присяде пах вечірних конюшин,
Одквітлих лип і соняшних долин.

У кошики увільнене галуззя
Складе вантаж солодкотілих груш
І яблуні на рядна трав обтрусять
Важке гілля. У яблучний м'якуш,
Насичений промінністю, ввіссуся
Жагою уст і з ніжністю торкнусь
Налитих грон, запилених блакиттю
Погожих днів, що промайнули миттю.

Достиглосте передосінних днів,
Де юністю задумані походи
Причалують до творчих берегів
Спокійних дум і владної свободи,
Де кожен рух довірений, де зрив —
Прямий, як стріл, що ціль свою знаходить,
Де дні струнки і храм життя — не сон,
А довгий ряд увінчаних колон!

Блакитних мрій тендітний пил обтерши,
Мов з овочів, візьми тоді, вкуси
Солодкий плід майстерности й довершень,
Хай відпливуть буденні голоси,
Ти ж серце все склади, як дар найперший,
На вівтарі довічної Краси:
З суворістю, яскрава й дужа, встане
Вона тоді — і серця не обмане.

Та чи не час мені кінчити вже
Поему цю і відпочити трохи?
Нехай Пегас і пиниться, й ірже,
Ще не одні звитяги й катастрофи
Чекають нас і ще він нагризе
Вудила слів. Якісь додам ще строфи,
Щоб епілог пристойний на кінці
Чи так, чи сяк кінчив октави ці.

Ви знаєте: на поетичній лірі
Награти б міг я двічі більш, коли б
Мій видавець уяви не розмірив
Мені на свій закуций трохи штиб.
Тож зшитки я списав лише чотири,
Без поспіху, — пера довірний скрип
Мені рипів: навіщо поспішались?
Sub specie пиши aeternitatis.

І так у нас ніхто, чи рідко хто,
Над віршами уста надувши, писне:
— Пишіть, мовляв, веселе щось, а то
Схотілося вам порпатись зумисне
В своїй душі, на вигадане тло
Наносячи все дійсне і недійсне,
Не кажемо, що це ніщо, пусте, —
Та інше щось давайте нам, на те!

Тому цей том — для поетичних друзів,
Лише для них. Та мушу й ворогам,
Що здалеку заняввають до Музи,
Лишити щось. По-дружньому віддам
Все широко їм, з відсотком, по заслугі:
Я підожду, приглянусь їх книжкам,
Всміхнусь до Муз, і враз критичним києм
Я замахнусь і переб'ю ніжки їм.

Та вже давно час братись за скриньки,
Уже Іван майструє біля воза,
Тож хоч не хоч спішуся і в рядки
Вдирається притьмом звичайна проза...
Та й як, скажіть, зібрати тут думки,
Як виїзду зближається загроза,
Коли навкіл нервові голоси:
— Та швидше ж бо, в'яжи, на віз неси!

Я боронюсь, притиснутий до муру,
Слів лантухи зав'язую в думках,
(Який то біс надхнув мене цезуру
Пришпилити по перших двох стопах?)
Я мну слова, мов Кожем'яка шкуру,
Затисну тут, там розтягну — і страх
Як важко йде, а вам дурниця все те:
Щоб вірш гладкий, куди там до поетик!

Що читачам теоретичний труд,
Синекдох ліс, метафор, метонімія,
Що серед них розгублено бредуть
Думки, ще й ритм волочиться за ними?
Епітети ось злобно не дають
Себе знайти, і асонанси, й рими, —
Намучишся, щоб разом їх звести,
А потім — черк! — все перекреслиш ти.

А все ж писав, хоч рвав не раз. Готові
Вже зшитки ці, покреслені пером;
Нехай пізніш, як повернусь, у Львові
Все виправлю. Рядок там за рядком
Прогляну я, спинюсь на кожному слові,
Підчищу все граматики скреблом,
Аж врешті твір закінчений на жир я
Здам читачам, хай важать, мнуть і мірять.

А там adieu!, поезіє, прощай
І лапу сси під сніговими снами;
Надійде труд, газети, дим і чай,
І лірика, відважена на грами.
Але пождіть: раз попадеться хай
Немилий хтось — вмить шпильку епіграми,
Націлившись у найдрозливий пункт,
Уткну йому, щоб знав по чому фунт!

1938
(2-а редакція 1942)

ВІТЕР НАД ПОЛЯМИ
1938

ДОЛЯ

Надійде день такий: гранітна постать Долі
На шляху виросте не скінченим твоїм,
Торкне твоє чоло і, присудом твердим,
Затримає тебе в своїм нещаднім колі.

Далеко — синь, огонь, і заграви, і дим,
Червоний рев стихій, безкрай жаги і волі,
Та лиш свій хижий зір вдалі, на видноколі,
До воза запряжеш, у шику бойовім.

Коли почувеш ти, як, горду і нап'яту,
Скоряє міць твою кам'яностопе Фатум,
Як кришиться твій крок, — душі останній крик

Пошли туди, де мчать шляхи тобі не дані,
Та де прогуркотять колись ще, вір!, за грані
Комоні мрій твоїх у запрязі квадриг.

НЕПОВТОРНІСТЬ

Homme, tu es la plus belle
fleur du Néant...

Delteil

Не непокійся. Не гнівись. Не жди,
Схвильований, нічого й ні від кого:
Усе — твоє! Як хочеш — виходи,
Проходь тобою вибрану дорогу.

Від днів — огню своїх спрагнених губ
Не відривай, хай палить, необорний,
В його палку закоханий снагу,
Люби свою коротку неповторність;

І не гаси ні полетів, ні мрій,
Умій збагнути крізь шоденну сірість
Те, що тремтить в безодняві твоїй —
Твоїх спромог нечувану безмірність.

Бо знай: життя готов ти перейти,
Шукаючи — до гробу від колиски —
Того, що сам безмірно маєш ти,
Далеко вічно і відвічно близько..

1937

ТИ

О єдина, сувора і ніжна!
У хмурні ці, задимлені дні,
На лунких світових роздоріжжях
Я молився тобі лиш, одній.

Поривався за тінню твоєю
І долинами й горами біг,
І душі полум'яну кирею
Простеляв я під ноги — тобі.

В хуртовинах, крізь крики і брякіт
Я гукав невимовне ім'я
І благав, — у єдиної! — ласки,
Але знаю вже добре, що я

Не дістану нічого задармо, —
Все почислить мій лютий Бог,
За слави жорстокої мармур,
За хвилини палань, за любов,

І за гордого серця прибої,
За ненависть мою, і за гнів,
І за все, чим, сп'янілий тобою,
Я впивався, страждав і горів.

1936

НЕВИМОВНЕ

Із дня на день заплутуюся дужче
В лябіринтах зловорожих слів:
Невже ж отак, віддашись долі злющій,
Нестиму марно непотрібний гнів?

Здається часом: слів устам забракне
Схопити суть і висловити те,
Що в глибині, прибоями набрякле,
На бурунах поезії росте:

Крізь синіх жил гарячу ткань нап'яту
Воно бурлить підземним сплеском хвиль,
Воно, — що вірить, що незборне фатум
Стрічає криком збуджених зусиль.

Серед стихій — я сам стихія братня,
В одному вирі — та ворожа їм.
Єднає нас лиш міць та нерозгадна,
Що нас поривом порива одним.

На неозорі кинутий безмежжя
Живих сердець, що б'ються, так як я,
Чи ж до своїх долину узбереж я,
Чи в млі людській розтане тінь моя?

Я хочу палко, прагну так жагуче,
Наперекір щоденній низині
І бурі днів, що зваблює і мучить,
Свої узгір'я досягти ясні,

Щоб сни, що їх простерті виснять крила,
Осяли муть тривожних днів моїх,
Щоб хуртовин навала не гасила
Моїх бажань, а роз'яряла їх.

1937

РОЗМОВА З УЯВНИМ ДВІЙНИКОМ

Так буряних років таран
Бив нас нестямний, ошалілий,
В крові щоденних наших ран
Ворожі напувались стріли
І кожен з не здобутих днів,
У вірш не скованих, як змора,
Блукав за нами і поїв
Нас жалю чорного докором.
Шлях, не протоптаний ніким,
Тоді ще далі даленів нам
І грім задиханий над ним
Нас накликав наказом гнівним:
І чуйно поривались ми, —
Звучали збуджені простори
Поривним вигуком сурми,
Вгорі трагічно гасли зорі,
Імла тулилася до трав...
Так виростили ми, не в тузі,
Твердих навчаючися прав —
Добу стрічати криком мужнім.

Мовби пірвав їх бурелом,
Дні відпливли, й великі й марні,
Але ярились нам обом
Серця невговтані, бунтарні,
Бо заворожені вони
Були усім і скрізь, без міри,
Щодня неслись, мов буруни,
На скелі суму і зневіри;
Коли ж їх відштовхало геть,
Ти знаєш, запал не холонув,
Вони зривалися — вперед!
З новою силою розгону:
Волосся вітер зісував
Зі скронь розпалених, мов гриву,
Ще не промовлені слова

У горлі запікались гнівом
І стиск сердитої руки
Шукав шорсткої рукояті,
Щоб рубом блискавки різким
Вузли прокляті перетяти.

Так під крильми одних тривоґ
Ми зустрічати вчились разом
Нечасту радість перемоґ
І частий біль гірких поразок.
Так життєва нам твердла міць
У грі невдач, змагань, довершень,
Тепер, коли чорніша ніч,
Ми в лаві виструнчили першій.
Ждучи, нахмурені мовчать
Суворосерді наші друзі,
А навкруги на полі чад
І ворог в чорнім харалузі:
Ударом дужої стопи
Дуднить об камінь, щораз ближче,
Щоб межові свої стовпи
Вкопати в грань, на тому місці,
Де стоїмо тепер. Щодня
Так живемо, стягнувши ремінь,
З рукою на узді коня,
З ногою в витертому стрем'ї,
(Про це я говорив уже:
Не важне, що вони уявні!)
Комонь і порскає, й ірже,
Звитяг вичікуючи славних,
Але даремне в сизий дим
Ми зір напружуєм до втоми, —
Лиш чути: накликає Див
І дише глухо невідоме...

1937

СОБОР

Поривами жадоб і мрій,
Щодня стрункіше вгору, вгору,
Над обрій димний і хмурний
Встає довершеність собору.

На чорних звалищах руїн,
На віковичнім бойовищі,
Його все вищий обрис стін
Даремно час стирив і нищив.

Та в діб нещадності не шез,
Не зблід завітній відблиск слави,
Ятрить сліпучим злотом веж
Незаспокоєність уяви,

Аж в гнівних вибухах огню
Він, подолавши тління смертне,
Нетлінно в брилу кам'яну
Дарунком вічності затвердне.

Коли ж перекотом луни
Знов гримне орд ворожих тупіт,
То він із них, а не вони
З його — червоне злото злупить.

Нехай не дійсність він іще,
Ще тільки думка, тільки мрія,
Та в скроні гнівно вже товче
Одухотворена стихія,

Що камінь зрушить і здвигне
Віків склепіння неозоре:
Рости нерукотворний творе,
Незгасним зрізьблений огнем!

1937

КРИК

I

У просторах крик тривожний мій
Загрузає в теміні байдужій
І несучу я в самоті гіркій
Мрії, перепалені на жужель.

Всі за шати сіпають: — кажи ж!
Напувай нас вірою, ждемо ми,
Очі наші повні суму й сліз
І шляхи навколо — невідомі:

— Глянь, як кволий опадає гнів,
Марні крила в поросі волочить,
Крови струм у жилах зледенів,
Набухати ярістю не хоче;

— Ти його роздмухай, розогни,
Не дозволяй утишитись ні разу,
З веж накликуй, вчи здійснити сни,
Недосяжність досягну показуй,

— Визначай, наказуй, пророкуй,
Конструюй призначення і міти
І, в алеях бронзових статуй,
Нам героїв і святих різьби ти!

Так, уста заціплюючи, вір,
 Інших клич, і сам себе накликуй,
 Кидай вірш зім'ятий на папір,
 Кожен — клопоть вирваного крику.

Так щодня: в одчайнім вирі гри
 Не затиснуть розпачі долоні,
 Вічний голос, як наказ: твори! —
 Брязкай міддю, строф загнуздуй коні

І, надхненням захлинутий, слів
 З дна душі випльовуй чорну рану, —
 Може десь на перехрестях днів
 Ти й зустрінеш Слави дівку п'яну...

Ну, і що ж? Однакі будуть дні
 (Тільки мармур, а не простий камінь),
 Знов: твори! Ще важчий біль надхнінь,
 Горла стиск і в далеч крик без тьми...

1937

ВИРВАТИСЬ

Крізь днів однаковість, крізь рій турбот щоденних,
 Як пронести мені, не розгубивши скрізь,
 Високість дум моїх і мрій моїх надхнених,
 Зі мною вплетених у життєвий крутіж?

Нестримно рине час, і нині — вже учора.
 Вночі, лягаючи, на свій похмурий суд
 Викликаю себе: душа моя сувора
 Нічого не таїть, — найменша думка й труд

За недовершеність мене докором мучить
 І, в мимолетний рин задиханих хвилин
 Жадливо вслуханий, ловлю їх лет мочучий,
 Як крилить звитяжно, без мене!, до вершин.

Боюсь, що серця ритм невговтаний свій стукіт
 Не включить в біг хвилин і, серед марних діл,
 Дрібних і кволих днів, я — не простягнувши руки
 Окрилені, впаду під ярий небосхил

І юність гомінка прогуркотить повз мене
 Із брязком колісниць — непереможний вал, —
 І я, заслуханий в її гримітний чвал,
 Не вихилю жаги й тривоги її шалених...

Ця мить мене жаха, сповняє серце гнівом:
 Зірватись! Вирватись! Хай понесе мене
 Бурунна повінь днів нестриманим поривом
 Над малість днів моїх, в простір'я осяйне,

Де б вітер знову рвав мої зів'ялі стяги,
 Зів'ялі стяги днів на держалнах зусиль,
 І дух мій збуджений знов пив солодкий біль
 Життя, що пророста незчерпаністю спраги!

1936

СУЧАСНИКАМ

Йдемо назустріч дням. Яка ж судила доля
Дійти нам на межу бунтарних наших мрій,
Яка волошка й мак з потоптаного поля
Нам блюзи завітча? І суджений який

З нас жереб кожному, хто, ніжністю не впившись,
В далеких прочувань заслуханий луну,
Кому невтишно б'є важкою кров'ю живчик
І блиском протина хмурну далечину

Сердитий привид днів, що, нам рвучи волосся,
Навколо пронесуть свій навіжений рев
І, небо колючи коріннями дерев,
Проріють землю знов і знову щедро зросять?

Для нас, що сторожко зростаєм, без оман,
Яким рамена час щодня залізом чавить,
Бійцям між зривами й ударами двома,
Зрадлива тиша ця лише лаштунки. Навіть

Розквітлий вишнею дитячий теплий сміх
Не втихомирить нас, суворих і нещадних, —
У скроні завжди б'є той самий крові біг
І гострозорости ніяка синь не зрадить...

Кому з нас суджено крізь бурю і крутіж
Неторкнутим пройти? Кому з нас буде дано
Знов винести тавро вогню і гурагану
На спаленім чолі і, розгубивши скрізь

По з'ораних полях своїх мільйонних друзів,
Підняти й понести зім'ятий боєм стяг
Їх слів і їх бажань, завмерлих на устах
В несповненій жазі, у недопитій тузі?

1937

*
* *

Дні й роки минають невгомно,
Наче квітка будеш ти рости,
Час надійде — і страшну долоню
На чолі своїм почуєш ти.

Серце, може, й не здригнеться навіть,
Встигне ж бо його налити вщерть
Днів злоба й роз'ятрена ненависть,
Над життя сильніша і над смерть.

Та приспати серця не научиш,
Вдарить час твій хижо — й не проси!
Все ж таки уста твої жагучі
Ти йому, коханцеві, даси.

І тоді, як далечінь багряна
Спалахне, безжальний неба гнів,
Ти повстанеш, може, друга Жанна,
Юне серце змучених полків:

Стан стрункий і яснозорі очі,
Понад обрій вдивлені кудись,
Меч, прип'ятий на бедрі дівочім,
Білий стяг, настромлений на спис, —

Так побачать у поході лави
Віри знак і дівчину свою,
І війне над ними подих слави,
Подих слави — крилами в бою...

Та не мрійні береги, не квіття
Припаде кінноті до підків,
В очі — чорний вітер лихоліття,
Рев і бряк розгуканих степів;

Завирують над життям, закрутять
Вихорі, заблисне небосхил,
Знов запахне тьмяно кров і рута,
Мертвий чад руїни і могил:

Над страшною схилишся землею,
Пустирем, лячнішим від пустинь,
Щоб її скривавлену лілею
На шиті підняти й понести.

1937

ТРИ ВІРШІ

I

Ти не лукавила зо мною...

Т. Шевченко: «Доля»

Шалену ведучи ігру,
Тебе все чую над собою
І кола я не розірву
Своєю гнівною рукою.

Стою з розпаленим чолом
У зловорожості хуртовин
І затискаєш ти вузлом
Свого немилосердя брови.

А я ж бездумливо тобі,
Зрадливій, часто довірявся так —
Та що ж! — пізнав лиш глуму біль
І рафіновані лукавства...

Яка несамовита гра!
Як серце кидається, злиться!
Ні, ти не мати, не сестра,
Ні, — ти розлючена вовчиця:

Ти не поступишся й на мить,
Тебе нічим не упросити
І кожен з днів моїх тремтить
У клах затиснутих, неситих;

У безрух віч моїх пустих
Вдивляюсь марно — не збагну я,
Стоїш передо мною ти
Як нерозгадана статуя:

На тлі затягнутих завіс
Твоє мовчання леденіє
І опускаєш ти строгіш
Свої неублаганні вії.

II

А ти пречистая, святая..
«Муза»

Тебе не кликав я ні раз —
Сама ти йдеш за мною далі,
Сама ти натягнула каск,
Зап'яла ремінці сандалій,
Така наївна і чудна —
Малюнок з давнього журналу, —
Ну, що ж! Як захотіла — на!
Долоню дружню, і не жалуй
Не нарікай тоді, коли
Десь на шляхах далекосвітніх,
В густій блукаючи імлі,
Ти ноги обтовчеш тендітні...

І зблідне віщої зорі
Проміння, над чолом нависле,
Що крізь одчайні пустирі
Веде мої пориви й мислі,
І, може, як загасне, ми
Свою зорю піднявши мертву,
Ітимем далі вже сами,
Лиш в себе вірячи уперто.

III

А ти задрипанко, шинкарко..
«Слава»

Ти, груди випнувши, пливеш
В легкім, прозірчастім хитоні
І ноги з-під пливких одеж
Мов дві наструнчені колони,
І тьмяного волосся сплет,
І повна мармуровість тіла,
І не хода, а напівлет, —
Недармо вибуялі крила
Розбурхують уяву...

Так,
Безумних мрій моїх владарко,
Угору стан твій вироста
Крізь снів моїх уявну арку.
Та знаю: п'яних уст жагу
Своїм заслинивши коханцям,
Іх на розстайному шляху
Самих покинеш ти уранці:
Навіявши шалених снів
Про лаври й сходи мармурові,
Чоло, яке вогонь спалив,
Вінком увінчуєш вербовим.

А все ж, а все ж, а все ж таки
(Чому — цього не зглибить розум),
Полонить серце і думки
Твій віддих, твій крилатий пошум,
І, в шат розвіяних наміть
Палкими впившися устами,
За кроками твоїми вслід
Я пориваюся без тями.

1937

ЩОДЕННЕ

Так серце накипа. Щодня сильніше, дужче,
У стисках жилавих ненависти і зла,
І ореол сузір горить тремтінням злющим
Вгорі, над мармуром поблідлого чола.

У їх іронії тим болісній, тим скорше
Встає потворна суть. Знесиленим думкам
Свідомість зомліва. Лиш підсвідомим скорчем
Уперті щелепи змикаються, мов брам

Іржаві засуви, щоб крик одчаю й болю
З твоїх зятятих уст не вирвався наверх
І серце, що свою пізнало марну долю,
Крутіж злосердних днів, спіймавши, не роздер.

Так зустріча воно любови слово зрадне,
Безправства, гвалту, мсти озлобленої вир,
Зневаг їдке жало, брехню ворожих вір
І, в міді ковану, ворожих прав нещадність.

Та серце учиться в своїм немилосерді
Пізнати додна жах, тривогу, розпач, біль,
І — не прийняти їх, як ринуть звідусіль,
Щоб тиском сумнівів скорити і роздерти:

Над ними, в гордості, яку опроменив
Крилатим привидом огонь безумних марень,
Ширяє звитяжно у пурпурі роз'ярень,
Сильніший над усе твій непокірний гнів.

1938

НЕВГАМОВНІСТЬ

Схились над джерелом своєї туги
І пий її нічим незчерпний струм,
Впадуть високі, хмаролетні смуги
Минулих днів на твій кленовий сум,
І ти, вповитий тінявою синню,
Тоді покинеш непотрібний гнів
І всю тривогу нерозважних днів
Даси своєму мудрому терпінню.

З минулого усі свої діла,
Хвилини всі, розгублені в тривозі,
Те все, що ти, схотівши, подолав,
І те, що ти покинув подорозі,
Згадаєш ти, збереш усе водно,
Із dna глибин порушених покличеш,
І кожне слово, сказане давно,
Повернеться, тобі загляне ввічі,

І спогади, розвіяні мов дим,
До тебе знов із забуття прилинуть,
Отруйний жаль з докором мовчазним
Брестимуть за тобою безупину;
Пристануть рядом дні твої, бліді,
Мовчанням будуть їх уста зятяті,
І перед ними зважиш ти плоди,
Що маєш їх, і що їх міг ти мати:

Тремтіти буде спіймана душа,
Жорстока буде туга та, нестерпна,
За всім за чим колись ти вирушав,
По що сягав, але до dna не зчерпав,
За втіх вино, яке ти жадно пив
І відсував, щоб по нове сягнути,
За смілість дум, жадань твоїх і слів,
Безумних мрій, погашених, забутих,

За все, що брав собі ти щедро сам
і прагнув ще, нічим не задовільний,
Ще уст — твоїм ненаситним устам,
Ще подувів — твоїм легеням сильним,
Нових тривог, великих хвилювань,
Душі твоїй поривів хуртовинних,
І захватів, і гіркости блукань,
Осяяних упоєнням хвилиним.

Схвильований, поглянеш ти назад,
Де сам себе ти щедро розгубляв так,
І враз думки лякливо затремтять: —
Чи ж досить ще залишиться на завтра,
Чи вистане ще міці і жаги
Прийдешнє дочервона розогнити
І бути все поривним і тугим,
Як буйнодухий, невгамовний вітер?

Отак своє проглянеш ти життя
І дні твої на терезах повиснуть,
Повстанеш, — сам нещадний свій суддя, —
Та приймеш ти з усмішкою свій присуд;
Лиш серце, серце стиснеш ти строгіш,
Хай, досвідом терпінь своїх багате,
Воно вже більш так щедро, як раніш,
Скарбів своїх безтямно не розтратить!

1937

РІСТ

Все вища синява. В шоденній колотнечі
Повніше пружиться достиглість днів моїх.
Росту — і чую це. Вже мій зухвалий сміх
Стріча безкрилий шал ворожих заперечень.

Усе, що схочу лиш, підходжу і беру,
Зриваю ті плоди, що щораз вище висять,
І кігті на словах ростуть, як кігті рися,
Що скаче й обдира на дереві кору.

Так міці нароста сторадісна свідомість,
Несеться захватом, усьому напроріз, —
Іронію свою покиньте про "незломність", —
Я те в собі люблю, чим я нестримно ріс

І що не лиш мені дароване, а й іншим
Назустріч кликало: прийди і покори! —
Я взяв, я притулив до уст своїх — і чим же
Я висловлю тепер жаги своєї ритм?

Це те, що з крутежів неситих вирвав сам я,
Як здобич, що її я сам собі даю,
Як кубок золотий, з якого спрагло п'ю
Ковтками довгими життя свого нестям'я...

Слова ці не для вас, утомлені журбою,
Для кого мет нема, бо не шукає їх.
Ось серце тріпотить, — його не заспокою,
Зростанням п'яного, шаленого з утіх!

1937

ПОВОРОТ

Вернувся я назад до рідних піль.
За мною вже стрімкі верхи Тоскани,
Та ренесансу соняшного хміль
Ще досі серце оп'яніле манить.

Тут — неба муть. Оголена стерня
Кінчається без сенсу у просторі,
Даремно зір по обр'ях ганя,
Даремно там шукає він опори.

Чекаю. Бур. І блискавиць, і злив.
Вони прокотяться... Та чи ж залишать
Свій слід у млі сполосканих ланів,
Чи, може, знов неповорушна тиша

Покриє все, туманом обмота,
І вийду я блукати по безмежжі,
Як все, самотній, мовчазний, щоб там
Своїх поривів будувати вежі,

Різьбить на них свої слави герб,
Свою правицю простягати мужню, —
Стою, цих піль трагічний кондотьєр,
І чую: ноги у чорнозем грузнуть.

1935

ГЛИБ

Трагічна марність слів! Коли в гарячці лютий
Поривами гримить напруженість важка
І горло кожна мить задихана стиска,
І очі залива іржавим пливом муті,

І крові гнівної, ображеної крик
Грюкоче все сильніш, свій струм рвучкіше котить
І, в вузол п'ястука затиснутій істоті
Б'є пульсу гнівного ямбічний маятник, —

Ти чуєш, як вони, зірвавшись з синіх губ,
Поранені падають — і інших слів не кличуть
І, мов в Ахіллеву прип'яті колісницю,
Волочать за життям свій онімійний труп...

Так ринуть дні твої. Всіх злób ворожих додна
Ти вихилив питво, пізнав їх чорний глиб,
І зуби зціплені шоденний згризли хліб
Твого злосердя й мсти — і ще душа голодна.

Та жадно пізнає: від слова дужчий чин;
В п'ястук твердий її стискають дні недаром,
Щоб міг піднятися він на удар ударом,
Як виплеск глибини, нестриманий нічим.

Так кров свою ятриш, пропалюєш огнем ти,
Терпкою їддю днів, що мозок рве і їсть,
Ховаючи душі обвагітнілий зміст
Під слова сплошені, убогі орнаменти...

Далеким відблиском негвотаних навал
Встають вони, бліді, не досягнувши глибу,
Де, серце вихрячи, бунтарський стигне вибух,
В суворій німоті — бо більший за слова.

1938

ЛЕГЕНДИ ПР

1

Від хвиль Ляборцевих до Петросу й Говерлі,
Де Чорногірський кряж, мов на сторожі, став,
Держави юної кордони розпостерлись
По килимах лісів і полонинських трав.

Там в'ється з ватер дим і тужно на трембті
Блукає в долину землі моєї спів,
На срібних вересах там грає вільний вітер,
Дзвенить на гранях скель і котить млу з верхів,

Там папороть цвіте, чудна, як пера паві,
У бердах, де трошить ялиці гнівний грім,
І вуйко бродить там за медом золотавим
В джмелиному гнізді, липкім і запашнім.

Проходив Довбуш там, що волю ніс у тайстрі,
Опришківських пісень ще чути там луну
У глушині борів, де поночі чугайстер
Вже нявку розірвав у сиглах не одну:

Долини і верхи, ліси і пасовиська,
Така мала й вузька країна верховин, —
Але тісна була всіх велетнів колиска,
Тим дужче вабила потому широчінь.

2

Снились уже пастухам
Отари на вовну багаті,
А дроворубам ліси
І запах смолистих колод,
Стукіт сокир і сапін,
Доповна наводнені гаті,
Гін по дарабах униз,
По гривах розбурханих вод.

Повність запилених грон,
Вагітних від п'яної крови,
Стиглість сливових садів
Снилася садівникам,
А матерям на руках
Немовлята рум'яні, здорові,
Пісня швидких веретен
І радісна праця рукам.

Марились дітям лавки
У школі високій і ясній,
Білі книжок сторінки, —
Наостіж розчинений світ,
Тільки уважне чоло
До мрій притулити прекрасних,
Випити тайну до дна,
Мудрість достиглих століть.

А юнакам на верхах
Марились ватри із фої,
Зір віковична сторожа
І гори, заслухані в ніч,
Шатра в вертепах страшних
І легенди про гордих героїв,
Вранці ж, над росами трав,
Трубки мідяної клич.

3

Нафта, сіль і манган досягають у горах,
Електрична снага у потоках шумить,
П'ють живицю ліси... А навколо став ворог,
— Чи хто має їх стільки, що ми?

Все, що родить земля — повні лапи набрати!
Ось погрозами бур чорний обрій набряк, —
Та Ведмідь із щита вже піднявся на лапи,
Щоб сторожити Тризуб — державности знак,

Що його від Карпат до Донбасових рудень,
Від Дунаєвих гирл до Поліських боліт,
На серцях, роздираючи сальвами груди,
Нам карбує Господь від століть.

4

Продавали її по сальонах,
Добивали свою ціну,
А вона стрічками, як доня,
Прибиралась на першу весну.

Загарчали нараз, завили:
— Розірвати умить її!
Та зірвалася тисяча смілих, —
Це брати ясночолі твої.

За твоєю повстали честю,
Не розірве задармо вовк!
О найкраща, найменша сестро,
— Лиш єдина ціна в нас — кров!

5

На узбіччі стрімкім, край лісу
Дивувалась смерека струнка,
Що повстала тінь ще стрункіша
Молодого січовика.

Над ним прапори, як крила,
І ремінь через плече:
Молода непокірна сила —
Не піддасться і не втече!

Онімилі слухають гори,
Як плаями, долинами йдуть,
Як несуть крізь верхи і звори
Українській землі салют.

6

Сухо лунає за вистрілом вистріл,
Хто ж це так ворога стрів?
Хустські і севлюські це гімназисти,
Гвардія перших полків.

До протинаступу знов перейшовши,
Шлях загороджує вряд,
Клином прорвавшись, на полозах повзів
Ворог у плечі вдаря.

Пальці на кольбах, як крига замерзли,
Лава все ближче густа;
Міста, відбитого втретє, не вдержить
Юних гвардійців чота.

Гвардія вбік, відгризаючись, рветься
В смерти залізнім кругу.
З сотні найперших лишилося десять,
Решта упала в снігу.

7

Стинається гололеддю
 На дорогах ворожа руда,
 На смереках шишки гонведів
 Сердитий вітер гойда;

І несеться він далі, грізний,
 Сніговіями люто мчить
 І волочить щодня наїзник
 За собою багрянний слід.

Де не стане, йому напроти
 Хижа бартка і певний кріс,
 Налітають на ворога чоти,
 Як лявіна злітає вниз.

Так за кожну ялицю, за камінь,
 Вороже, заплати!
 Лиш по наших тілах, над нами
 Тобі уперед пройти!

8

Не розірветься гнівним криком
 Серце Європи пусте,
 Не догляне, як зраджена Ніке
 В бій останню фалангу веде,

Як стяг перестрілений руки
 Підіймають нові в боях, —
 Не ганьба Вячеславових внуків
 І не в грудях замерзлий жаж!

Недарма стоголосі луни
 Снігові сколихають ґруні,
 Там — куля у голову гуна
 І, до смерти вороже, — ні!

І хто скаже: доба ця не наша, —
 Передвісників бур і злив?
 Це ж нова народилася раса
 З дроворубів і вівчарів,

Це ж дням і рокам прийдешнім
 Так яскраво розцвівся сніг,
 Це ж назустріч трояндним веснам
 Мертві очі розкриті їх.

9

Лежиш на білім полі бою,
 Останнім крикунувши бійцям,
 І цідить слиною їдкою
 На тебе важкозбройний хам.

На крик ніхто з чужих не встане,
 Ніхто не прийде допомгти,
 І п'єш поблідлими устами
 Страшну жорстокість самоти.

Та жалю не проси у світу,
 Лежи, змагаючись, сама,
 Хай серце кригою граніту
 Скує безжалісна зима.

Хай лиш невитліла надія
 Несе свій вимріяний міт,
 Аж ще в лютіших вереміях
 Осліпиш, випроставшись, світ!

1939

ПЕРШИЙ ВАЛ
1941

ПЕРШИЙ ВАЛ
нотатник емігранта
(фрагменти)

Жовтневих днів пожовкле листя
Вже осипається. Дошем
Позмивані асфальти міста,
В обличчя хвиськає бичем
Докучна мжичка. Мокрий комір
Піднявши вгору, в млу і в дощ
Іти так, у безлюддя площ,
У місті, досі незнайомім.
Вже вечоріє. Вартові
Відмірюють на бруку кроки,
І повертаєшся й неспокій
Думок шумить у голові.

Алей підстрижені тополі
Туман у сірих меланхолій
Повісма огортає. Йти
Так на світла блідих ліхтарень
Крізь вечір цей і повз каварень
Веселі шиби, і нести
Самотнє серце. Надаремно
Воно шукатиме тепла —
Його пройме холодна мла,
В чужого міста прірву темну
Воно, одчайне, пропливе, —

Брестиме по завулках сонних,
Невговтане і невгомоне,
Те серце дивне, що живе
Поривами своїми й снами,
Що дійсністю для нього є,
Що, спрагнене, жадібно п'є
Міражі власної нестями...

Чудні самому цих рядків
Імлисті настрої психічні...
Еміграційних вечорів
Всю перечулену ліричність
Приносиш так додому. Там
Знов самоти тупі години,
Коли розгубленим думкам
Не знайдеш тягу. Щохвилини
Вони звертаються туди,
Де рідні, де знайомі речі,
Де, в присмерках таких блідих,
Так любо зустрічати вечір
При чайнику гарячим. Книг
Ждуть там сторінки нерозтяті
Й дитячі теплі рученята
Над клаптиком паперу: їх
Найважче з усього забути:
Волосся янгольського жмути,
І очка, й безтурботний сміх
Встають у спомині гіркому...

Так мариш ти про тихий порт, —
Та, на розстаї віковому,
На історичнім шляху орд,
Свого ти не збудуєш дому.

Хіба курінь поставиш ти,
Скупою стріхою накритий,
Але й у ньому дорости
У спокої не зможуть діти:
У ніч якусь ударить вітер,
Все рознесе, все спопелить,
І вранці вирушиш у світ,
Узявши свій убогий клунок,
З добром, що склав ти швидкоруч;
Там пий терпкий вигнання трунок
І спрагу виждання, й муч
Себе непевністю... Це перші
Ті дні, без праці ще, коли,
На кріслі при вікні опершись,
Ти стежиш краплі, як по склі
Спливають, і коли, зумисне
Звільнивши нерви від напруг,
Ти слідиш їх реакцій рух
На пережите все колишнє
І на теперішнє... Та дні
Короткі ці пролинуть скоро
І ти їх зітреш, так, як порох
Стирають краплі на вікні.

Тоді зненавидиш самотність,
Нових шукатимеш друзяк
І, сам до дотепів охотний,
Кусливий станеш, мов будяк.
Ось — гурмою надходять друзі,
Кімната оживає, блюзи
Скидаєм, загризаєм хліб
Із чаєм — не алегоричний
Хліб-сіль, але реалістичний
Убогий хліб та сіль. Коли б
Так інше що! — А то — закусим
Лиш для смаку, і враз кругом,
Голодні радуючи душі,
Капшук кружляє з тютюном,

Перетеребленим із зіллям
Святоіванським чи сухим
Хабаззям іншим... Сірий дим,
Чад нікотинного похмілля,
Все огортає. Язики
Нам терпнуть скоро. Ми гарячі
Ведем розмови і сварки,
І на чотириногах, наче
Пророцькі Пітії які,
В чаду надхненному вішуєм,
Кордони валим, конструюєм
Нові держави, шкереберть
Перевертаючи сучасні,
Усім тиранам самовласним
Готуючи погубу й смерть...

Енергія, усе нап'ята,
І жвавість молодих друзяк,
І все неприспане завзяття,
Й люльково-філософський смак
(Той смак — то мудрості, що мрію
Із дійсністю єднати вміють)
Динамізують і тебе,
Хоч ти волюнтаризму досить
І сам у власній психе носиш,
Так, що обійдешся і без
Чужого стимулу. Та вкупі
Якось усе воно зручніш
Світ здобувати й недоступні
Верхів'я досягати, ніж
Самотньо, в чорній каламуті
Рефлексій ритися, у суті
Того, що буде, є, було,
Що, зранене, не заросло,
У час, як дійсність, ще незборна,
Тебе тримає ланцюгом
На місці, і дарма кругом
Ти озираєшся: потворна

Й ворожа повстає вона
І, в сумнівах, серед піднесень
І спадів, б'єшся ти дарма,
На днів своїх бурхливім плесі
Не випускаючи керма.
У діалектик історичних
Тоді ти поринаєш глиб,
Історіософічне-вічне
Шукаєш у хаосі діб,
Всіх визначень, всіх заповітів,
Страшної таїни стихій,
Що їх у теміні нічній
Ведуть вогні трагічних мітів
Назустріч катастрофам чи
Звитягам, що поривом крові
Нестримно бурунять, як повінь,
На шляху греблі всі рвучи...

Майбуттю кинувши свій визив,
Ми шлем свій вогневий салют
Дням, опоясаним залізом:
Нехай ще дужче спалахнуть,
Хай гльоб струсне і розколише
Зудар непримиренних сил,
Хай, зірвані, впадуть завіси
Брехні всесвітньої у пил.
Все — лиш початок. Ми на грані
На варті стали самітні,
Аж знов розквітне в гурагані
Наш чин, народжений в огні.

Підводжу голову до шиб:
Світла вже погасають. Північ.
У пальці холодно. Та скрип
Пера чарує ще. Нерівні
Рядки виводить на папір,
Їх перекреслює, аж знову
Строфу він виведе готову;

Так міцно виростає вірш,
Так пульс відцокує ритмічно
Слова — ударами бійця,
Так вірш підводиться над ніччю,
В ворожі цілячи серця.
Наказ: ні вірша, ні удару
Не смієш схибити — затям!
Хай у добу вростає яру
Мистецтво, здійснене життям.
Весь жар ліричного сновиддя,
Ненавість, і любов, і гнів,
Постав перед обличчям днів —
Хай візьмуть буряне насліддя.
У хижім крутежі подій
Гори, люби, ненавидь — пий
Гарячі подихи, аж вдарить
У серце вихром бойовим,
І пісня над піснями — гімн
Прорветься звияжно під хмари.

Краків, 1940

Юр. Буревій

Сурми днів

Збірка поезій *Сурми днів* (Краків, 1940)

ЗНАК ГРИФА

В цей лютий час, що крицею гримить,
У дні брехні, і мсти, і зла, й безправ'я,
Коли ще їх на постаменті ставлять,
Коли від бунту серце бурунить, —

В цей гнівен час, у цю злосердну мить,
Мої уста нещадність бою славлять
І грифа знак, не голуба, обрав я,
Щоб оздобляв мій гордовитий щит.

На львинім тілі голова орлина, —
Так повстає назустріч хуртовинам
Той птахолев — орденосний знак,

Ударом крил і криком войовничим
Стрічас він, не знаючи що ляк,
І сик злоби, й криваві огневиці.

1940

*
* * *

В якій залізній епопеї
Ти знову гнівом прогримиш,
Уставши — вся вогонь і блиск
Землі й історії своєї?

Знаки зловісні звідусіль
І небо хмуриться від сходу:
Ще ждуть великого походу
Простори витоптаних піль.

Ще ждуть, аж блискавка вогниста
Розірве далеч гарпуном...
Ти ж озирнешся кругом
З тривогою: — та ні, не триста, —

Стоїть їх безліч навкруги,
Щоб, хвилю стрінувши буремну,
Обняти і струснути землю
В обіймах юної снаги!

ХОЛМ

I

Все впертіша й довша
Стає боротьба,
Ляхи від Мазовша,
Від сходу— орда.

Впав збурений Київ,
— Де ж меч твій і щит?
Ще блиск панагії
З Холму лиш блищить.

На варту окраїн
Скликає там ріг,
Данило збирає
Синів трьох своїх:

Зійшлись у долині,
Шумлять корогви,
На багрі і сині
Чуд-грифи й леви;

Зриваються коні,
Копитами б'ють,
Куди до кордонів
У куряві путь?

Немає вже стриму —
Земля стугонить
І меркне від диму
Небесна блакить.

II

А там, де плещеться води
Під подувом хвиляста смуга,
Списи монгольської орди
Виблискують потойбіч Буга;

Ті, що лишилися там живі,
Схиляють плечі над плугами
І сіють просо татарві
Із гостроверхими шапками.

Там виє зголоднілим псом,
Блукаючи простором, вітер,
Там напувають кумисом
І кажуть смак його хвалити.

Звідтіл лиш часом, уночі,
Проб'ється хтось уплав крізь води
І довго, з жаху тремтячи,
Сказати слова він не годен.

III

Сонце над заходом стало, черлене мов шит.
Трави колишуться, порскають спутані коні,
Верби шумують, ріка узороччям блищить,
Крики пастуші, — як гомін у синяві дзвонить!

Вовчої ягоди, глянь, нахилилася брость
Дням і сторіччям... Наповнилось серце отрути.
Люди надходять. В очах їх безобрійних щось
Тьмяне поблискує, давнє, далеке, забуте...

Княжа тут волость — на камені зрізьблений слід.
Знову неспокій, тривожне щось поночах сниться.
Шлях у вибоїнах. Кличе. На захід, на схід.
Риси гостріше на юних стинаються лицях.

IV

Стоїть же стовп поприще от города камен,
а на нім орел камен ізваян...

Іпат. літопис

У напрузі горбів, що підводяться круто,
В тверді брил кам'яних, у неспокої хмар,
Ще вчувається міць, міць могутню й важку ту,
Що в граніті віків нарізьбила свій карб.

Тінь стає над горбом — і обпалює стопи
З нерозкритих ще надр невидимий вогонь,
Де державні віки, в пил затоптані й попіл,
Про минуле ще снуть свій не скінчений сон.

З гостролуких бійниць тут ще башти сторожать,
Ген, на захід, за Вепр, поглядають хмурні,
Чи у куряві рать не дуднить де ворожа,
Чи не лижуть небес язиками вогні?

Та лиш вільхи тремтять і шепочуть щось вербам,
Чорна галич, сполохана, б'ється й кричить,
І в тім галичїм крику, в надгрижених шербах,
Є трагічна краса неповторних століть.

Неповторних? — Та ні, — серце знову повторне,
У простору цього героїчний фрагмент
Вплилось жадно воно, — і стає знов незборне,
І всі мертві роки — лиш хвилина, лиш мент;

Понад ними воно знову крила орлині
Розпростерло на клич буревісних вітрів
І, пробуджене враз, знов живе, не камінне,
Вперто й владно вперед свій випружує зрив.

V

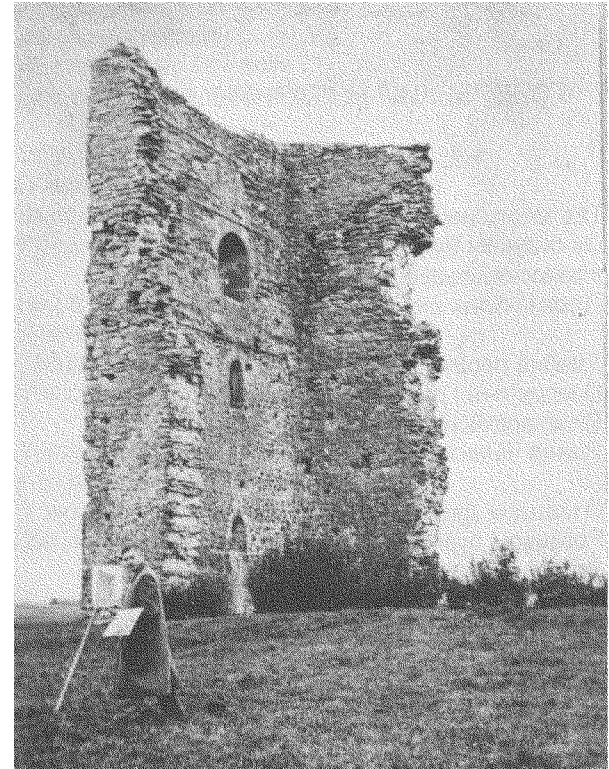
Тут, на межі прапрадідних окраїн,
Де слави слід старої ще не шез,
Він став стрункий, одна з найперших стеж,
І з княжих башт зорить він у безкрає.

Він не забув, він досі пам'ятає,
Як гомонів простором брязкіт лез,
Як захід слав кривавий блиск пожеж,
І як удар кришився Бурундаїв.

Ще не скінчилась лиховісна гра;
Але, як древнє, випнулась гора,
Вершки дерев гойдаючи на вітрі,

Над ними веж каміння вироста
І пружиться їх горда висота
Над чорну зраду і монгольську хитрість.

1940

Автор малює етюд — руїну вежі короля Данила
в Білавині б. Холму, 1940 (вежа вже не існує)

КЕНІГСБЕРЗЬКИЙ НОТАТНИК

I

Від моря сивого прибій,
За буруном бурун,
Розносить подув вітровий
Пісок із білих дюн.

Ударив перший пінний вал,
О моря гнів і рик! —
Вітає вранішній причал
Різкий чайний крик.

О мандри далечю морів,
Розливом бурних вод, —
За вас віддам я все, свій спів,
Свій спів віддам стокрот,

Щоб тільки синяву очей
Поїв довік простір,
Вночі ж на серце щоб з-над рей
Спливала туга зір!

II

Хтонебудь з предків-козаків
Або з гурта спудеїв хвацьких,
Бувало в давнині ходив
Старим цим містом ганзеатським.

Ще інше снилось на горі,
Внизу — ріка плила широко,
І вежі в золоті, старі,
І брості пишного барокко.

Далеко мріла, мов крізь дим,
І Академія гостинна,
Де допекла до біса всім
Суха схоластика й латина;

Та їй, докучливій, салют!
Склади їй свій низький уклон ти,
За те, що виручала тут,
У вченому Регіомонті.

Не раз у порті він ставав,
Ловив солоний подув моря
І жадно ніздрі роздував
Той степовик з-над Чорноморя.

Коли ж надходила здаля
Струнка русявка, наче шогла,
У захваті, як нині я,
Він посилав за нею погляд:

Однакий в жилах нам рвучкий
Бив струмінь збуреної крові,
Обидва ми кохали в ній
Волосся золотого повінь,

І рівно витяті уста,
І смаг від соняшних цілунків,
І морем випещений стан,
І вітром витончену стрункість.

III

Тут, за собором, з лип сухе спливає квіття,
І подих старини накликує: ходи!
І серце лине ген — крізь дні, роки, століття,
У час, як липи ці були ще молоді.

Повз вікна, тіннявим закриті виноградом,
По ріні на стежках цих тихих, вікових,
Колись проходив Кант, заклавши руки ззаду,
І в мізку на моток звивав він "Дінг ан зіх".

Лежить він поблизу, сусід бібліотеки:
Гранітний саркофаг у сутіні колон, —
Сюди не долетиить гучного міста клекіт,
Ніщо не сколихне філософовий сон.

Хіба — о зваж життя незмінний тяг, поете! —
Навпроти вибіжать зі школи хлопчаки
І пустотливий м'яч перестрибне штахети,
І подереться хтось, покинувши книжки,

Крізь огорожу ту до князя мислі в гості...
Стояв у мить таку всміхаючися я:
Вгорі струнчів собор, і все здавалось простим —
Й минуле, й юністю полонена земля.

IV

Прогулька до Равшен

Тугобедрая Гретхен з равшенської господи!
Ми приходим з-над моря, де обвіяв нас буйний вітер;
До смажених оселедців подай нам по пляшці пива,
Або краще по дві — вип'єм на славу вітру!

V

Хмарок недомальованих срібліль
На синяві, до обрію налитій,
Спинилось сонце в вишині і вітер
Нечутно пропливає далечінь.

Де — межі моря і людських хотінь?
Ось промайнула чайка по блакиті:
Прижмуриш її — і не зловиш миті,
Несхопної, як перелетна тіль.

Далеко десь шиплять неситі води,
Все ближче гук бурунний їх надходить
Крізь суходоли й світові моря;

А тут — рукою у піску сипкому
Перебираєш золоть янтаря,
Із мушкою, захищеною в ньому.

1940

*
* * *

Чекало серце ненадармо:
Ударив довгожданий час
І світ, розбуджений алармом,
Тісніше натягає каск.

Жадливо вслухуюся: музик
Далеких ближчає луна,
І з гнівом виглядаю Музи —
Куди ж поділася вона?

Та ось схилилась наді мною:
Хвилюють груди, в зорі — пал,
Стає й нервовою рукою,
— Скоріш! — зав'язує сандал.

У горлі накипають звуки
І крила виростають — вшир,
І "ер", мов скорострільний грюкіт,
Вже рвучко вривується в вірш.

Все ближче вибухи і леза,
Вий переможної орди,
Дивлюсь на Музу: — Марсельєза?
Вона ж затримує: — Пожди!

А Т Е Н А

Крізь димом вижерту блакить,
Що знов вішує кров і біди,
Глянь, Діва панцерна блищить
Зміїним золотом егіди:

Вона, у крутежі навал,
Сама закохана у війнах,
Аресовий стрічає шал
Незрушно строга і спокійна.

О Д І Н

Вночі пристань і слухай: з дна глибин
Щось стугонить. Зірвались буреломи
І вовчий вий, і крочий кряк, і ломіт, —
Це Одін встав і мари кличе він.

Під грюк копит, під посвист хуртовин,
У ніч важкі підводяться шоломи,
Вдаряє вал, усе трощить і громить
Його страшний, його залізний рин.

Все ближче він. У вихровому гніві
Гігантних скель зсуваються обриви,
Ячить земля у чорних ранах вирв:

До неба скроні піднеси гарячі, —
Не відчитасш буряних призначень
З задимлених, налитих кров'ю зір.

1940

ПРОРОК ГОВОРИТЬ:

В моєму серці таїна
І сам стаю весь незбагнений,
І на яві і в снах вона,
Все нез'ясована, чудна,
Триває вперто біля мене.

Усі кричать мені: дурний!
Покинь даремні тасмниці,
Як ми — кохайся, їж і пий,
Гуляй на бенкетах, не мрій,
Бо знай: тобі не жити двічі!

— О незворушники земні!
Слова у вас приманні й прості,
Та як прийняти їх мені,
Коли у рідній стороні
Блукаю лиш мандрівним гостем?

Як серце в мене звідтіля,
Де Дух у буряному гніві,
Мов вихор, простором гуля,
Де на розколині шпиля
Слова вкарбовано жажливі.

І що, я розкажу їх вам
І спокій ваш занепокою,
І ви, покинувши свій храм
Земних утіх, до світлих брам
Всі помандруєте за мною.

І що, як манені огнем,
Колись без жон, питва та їжі,
Ми підемо і під шпилем,
Не досягнувши, упадемо
Десь на узбіччях білосніжних?

Тоді гукнуть до мене: він
Обманець, не пророк! — не вивів
Нас до обіцяних вершин, —
І що ж казатиму про чин
Зневіреним в красу поривів?

З РУМОВИЩ І ВОГНЮ

«... жду страшних ночей...»

Л. Українка

З румовищ і вогню свій скарб найбільший — правди,
Озлобленим богам не відданий на мсту,
Від вогнища свого, відходячи, забрав ти
З собою і несеш крізь стужу і сльоту.

Позаду посвисти, чиїсь охриплі крики,
Чужі слова в устах, розчавлені серця,
І зловорожий гнів, такий як твій, великий,
Що стрінеться з твоїм, зчепившись, — до кінця.

Та крізь туман і дим, щораз певніше, ближче,
Зривається, встає, о добре бачиш ти! —
Над катаклізмом днів, над чорним бойовищем,
Високе полум'я єдиної мети.

І ждеш страшних ночей, глухих ударів криці,
Твердих, як серця стук, — ти їх так довго ждав! —
Аж простір перетнуть тридзобі блискавиці
І гнівний рев стихій, і альказари слав.

КРОК ДНІВ

Крок днів приспішений. Знялись
Призначень лиховісні крила,
Мов тінь важка на видноколі;
Це міра мір земних звершилась:
Все пророковане колись
Уже здійснюється поволі.

Зціпи безжальне серце. Так!
Слова в рядах перемущтровуй;
Як гураганить в скронях кров'ю
Рин передчуваних атак!
Ось глянь крізь дим залізних воєн:
Б'є крильми Ніке, п'яна боєм.

В обличчя, вітре дужий, вдар,
Весь гльоб зімни в сутугих корчах,
Крізь попелищ незгаслих згар
Шляхи для молодих народів,
Встає ж це сила формотворча,
Страшна нестриманість походів:

Жахтить із глибини бездонь
Давно народжений огонь,
У захваті мільйонні іскри
Вибризкують назустріч зорям:
Як коням, роздуває ніздрі
Античний подув з Чорноморя.

Хаос, румовища держав,
Нема ні пристані, ні дому.
Ще лиш Атенин спис ясніє,
В дорогу кличе невідому,
Бо знову жданий час настав
Перетворяти в дійсність мрії.

1940

СВЯТОСЛАВ
ГОРДИНСЬКИЙ

ВОГНЕМ
І СМЕРЧЕМ

ПОЕЗІЇ

1947

Збірка *Вогнем і смерчем* (Мюнхен, 1947)
Обкладинка Якова Гніздовського

ТІРЕЗІЙ

Софокл, «Цар Едіп», 410

Едіп даремно кидається в гніві,
Уражений словами вішуна:
Враз перед ним розкрилась таїна
І бачить він призначення жahlиве.

Та ще не вірить долі нещасливій: —
"Як смієш ти!? Це — видумка дурна.
Хто вірив би ворожбам брехуна:
Сліпий вішун — слова вішує лживі!"

На мову ту озлився ворожбит:
Він хоч сліпий, та зір його зорить
Людської долі тайни невідгадні;

Він затремтів, рука його суха
Трясе жезлом: — "Я не царський слуга,
Я не тобі, Аполлові підвладний!"

1944

ЛІРА І ЛУК

Що вибереш? — спитав мене Аполло, —
Ось ліра злотострунна, осьде лук;
Навчу тебе найвишого мистецтва! —

І, ліру злотострунну він узявши,
Торкнувся струн. Ах, то були не струни,
А соняшне проміння! Забриніли
Вони не звуками, а мовби чудом
Якимсь незглибним перелиті в сяйво,
В простірнім золотилися безмежжі.
Здавалось: сім гарячих смуг веселки
Перепліталось барвами своїми —
Могутньо, пишно, гордо, тріюмфально
І розкривало вічну таїну
Живого світла. Так з тих струн промінних,
З первісности своєї, поставали
Ті дивні звуки і плили простором...
Я чув себе піднятим вгору, вище
Над гори, хмари, над самого себе,
І шойно тихий голос Аполлона
Збудив мене: — Що ж, володіти так
Ти не хотів би душами людськими?

І, ліру геть відклавши, лука взяв
І тятиву сіпнув: зігнувся лук
Гадючим тілом і зміїним сиком
Оззався, мов разючий свист бича,
Що протинає вітер. Мить коротку
Бринів він у страшній своїй натузі,

Немов зідхаючи — все тихше, тихше,
Аж звук розплився зовсім і настала
Велика тиша виждання, так
Неначе б серце й очі слідкували
За полетом стріли...

І мимовільно

Рука моя до лука простяглася:
— Ах, дай мені ту ліру однострунну, —
Сказав я Аполлонові, — і грати
Навчи мене на ній! Нехай бриніння
Тієї ліри звуком наймилішим
Для друзів стане, а для ворогів
Нехай шипить вона змією злою!
І стрілами погубними навчи
Мене в серця влучати — всім, хто гідний
Мого безсердя: божеське мистецтво!
Я хочу вміти поражати гнівом,
Так як колись ти посилати вмів
Заразу й смерть на кораблі атрідів!

ГОМІН ВІКІВ

Тирсою вкриті рівнини, за хмарами хмари блукають,
З прив'язі рвуться громи, вітер від сходу гуде,
В груди товче волохаті. Ген в обрій блакитний, без краю.
Очі блакитні вп'ялись: тінь по просторах бреде

І відпливає кудись... І немає межі тим просторам,
Від Танаїсу по Істр — димом цвітуть полини,
Важкоколоса пшениця хвилює до самого моря,
Росами трави блищать. Тупіт. Біжать тарпани,

Вплав переходять ріку і зникають... За ними в погоні
Хижо свистять аркани; коні копитами б'ють,
Шнури гризуть шкуратяні. Їх очі від крові червоні.
Вітер іржання несе, — болю розвихрений жмут.

Степ цей скородили здавна дубові плуги кіммерійців,
По запашних китниках їх чорногрові паслись;
Скити за ними прийшли, орачі і кобилодоїлці,
Стиг їм у повних діжках димом пропахлий кумис.

В сагайдаках колосились їм стріли із жовтої міді,
Пружні тятиви у них все під рукою були, —
Лячно ж було навкруги: андрофаги, страшні людоді,
Тіло здирали живцем, в грані, мов зайче, пекли,

А недалеко, за річкою, неври — руді вовкулаки:
Поночі в шурах вони вовчих гарчали на нів,
З шатер повстяних своїх щось гукали по-п'яному траки,
Був як лошачий, їх сміх, тонко над плесом дзвенів.

Десь ще (не знати лиш де) царювали жінки одногруді,
Охляп вони на коні вміли боротись списом;
Перемагали й найдужчих. І знав переможений: буде
Він посміховищем їх, нянькою, псом і рабом.

З півдня ж, де море і леготи віють з країн невідомих,
До берегів кораблі бог вітровий приганяв,
Люди виходили з них, кучеряві, смагляві, в шоломах,
Мова чужа в них була, солодко спів їх звучав;

З глеків вони тонкошіїх густу наливали оливу
І пурпурове вино — струмінь веселости й снів;
Світ був розкритий для них, світ великий — і навіть,
о диво! —
Білокамінних вони вміли різьбити богів.

Так проминали віки. Не верталися. Тужно і важко
Серце товклося німе. Вчилось воно і собі
Меч застромляти двосічний у пруття вербового в'язку
І перед ним на вогонь кидати жертву в мольбі;

Серце самотнє було, а круг нього, зі сходу на захід,
Сонце крутилось шодня, гнівно жалило вогнем,
З неба стобожого крякали кряком дряпіжливі птахи, —
Рвало щось серце в шматки, лютим шмагало бичем.

Поночі ж вийти було: від ріки тихожумної подув,
Таволга в пітьмі тремтить. Душно... Ірже десь
комонь...

Зорі блукають по небу і сплигають тихо у воду,
Птах стрепенувся у сні, кликнув — і вклався навсонь.

Так зупинитись у теміні, ждати і слухати ночі,
Душу полонить жага, туга неznана якась;
Луни далекі дуднять, у просторі щось глухо грюкоче,
Сняться невиснені сни, сниться майбутнього час,

Сняться походи, пожежі, безмір'я, розкриті наостіж,
Клики ворожі якісь, люди з мечами, чужі,
Гарби, насипані збіжжям, на межах — порубаних кості,
Сонце ж — вовтузиться в хмар мутнобагряній іржі.

Туп кровожадних віків. Виють, виють по-вовчому, дико:
Страх обгризає серця. Темінь безоких ночей.
І не видати землі тій спокою, спочину довіку, —
В куряві димній її доля зникає з очей.

1939

ДОБА

Свій час, добу свою ми визвали до бою,
Повстали, впали знов — і знову піднялись...
Назустріч нам плили гримітною луною
Громи залізних днів і лютий вітер ніс,

Мов з нетрів давнини, якісь охриплі крики,
І тьмяно в порохах смеркало сонце знов,
І під понтонними мостами хижі ріки
У каламуті хвиль котили трупи й кров...

Шипіли по ночах бризантні метеори,
Степами ринув рев і вибухами лун
Дудніли безвісті розвихрених просторів,
Де кидав нас і рвав невгвотаний бурун.

Та так провішено. Ось знов на давнім грищі,
Роздертим рукавом кривавий пил подій
Стираючи з облич, ми бачимо, все ближче,
Крізь вищерби руїн день неминучий свій.

Ще очі тьмарить мла. Та знаєм, знаєм: просто! —
Над суходолами росте зловісна тінь,
Та нам, упоєним нестриманістю зросту,
Встає дороговказ із полум'я й хотінь,

І шарпає серця, і кидає на бурі,
І, в час, як кільчиться вже в скибах правда-мста,
Підносим на виття оскраженілих фурій
Щити гарячих чіл і стиснуті уста.

... Складаю ці слова, руди важкі обламки, —
Хай перетопить їх в своєму горні дух,
Щоб перейшло життя крізь вири завірюх
І стріло без страху новий огонь світанків!

1941

132

А. Д. 1941

Ще не скінчені дні поневірки й наруги:
На руїнах держав у пилу стоїмо,
Та зміняє одного наїзника другий,
І над карком рипить по-старому ярмо.

Що ж писати? Про кров, про дими, про пожари?
Проклинати — кого? Може, долю лиху,
Що поставила нас для довічної кари
На полях кочових, на розстаї-шляху?

Докоряти — кому? Чи залізу чужому,
Що безсердне й тверде, — чи собі той докір, —
М'якосердній душі, що зжахнулася грому,
Як над світом заблис, мов Господній топір?

Ритм похідних фаланг, переможні квадриги,
Наш пожадливий зір їх проводить вперед,
Але хто присудив при дорогах великих
Нам стояти без слів, без поривів, без мет?

І хто долю нам дав лиш розлоги орати
І довбати руду для ворожих мечів, —
Нам, кому на серцях полум'яні стигмати
Вкарбувала доба й накипілий наш гнів?

Ось навала летить на сталеву навалу,
Йдуть народи, як тьма, йдуть під лопіт знамен,
Та для них Україна — лиш збіжжя і сало,
А для наших сердець — найсвятіше з імен.

133

Туп підкутих чобіт. За розбоєм розбої,
Знов збудили в огні, як прорік ще Тарас, —
І в обличчя п'ястук тих, хто право присвоїв,
І закони чужі — проти нас, не для нас.

Що ж казати тепер? Чи пророчити? — Друзі!
Серце повне було б і надхнення і слів,
Але гляньте: земля в непотішливій тузі
Від крамольних своїх, недобитих синів.

Я знайшов би слова, що в майбутнє, мов з праці,
Вам шпурнули б серця, змалював би вам сон: —
Лавром вінчані дні і тріумфи найкращі,
Простелив би троянди під ноги колон,

Позлотив би майбутнє, — та серце не хоче,
Хоч не знає зневіри. О ні, не тому,
Що далеко мети не доглянуть ще очі,
Що туманить їх кров, — тільки важко йому,

Не дійшовши до меж, тим, що прийдуть на зміну,
Передати той шлях, що назначений нам,
Щоб вони, так як ми, знов несли Україну
Тільки з болю і мрій, — не як здійснений храм.

1941

Л И С Т О П А Д

Знов під ногами шарудять листки:
Вони, мов древнє золото багряне,
Нагадують душі забуті рани
І ржею зрад тавровані віки.

Що ж принесуть майбутнього роки?
Пройшли — і ще перейдуть гурагани,
Вже їм назустріч простягли каштани
Погрозливо безлисті п'ястуки.

Блаженні ті, що в мир і тишу вірять!
Вітає їх імлисте надвечір'я
У синяві будівель і дерев;

Та вмій відчути, як гряде нестримне
І жди, аж, тиньк обсипуючи, гримне
Об мури знов сердитий левій рев!

1943

IN TYRANNOS

Важко в цей час Аттіли,
Злоби і сліпої мсти
Нести свої крила білі,
Слово своє нести.

Даремно ти без тривоги
Поглянеш у вічі псам, —
Не зрозуміє твого
Геройства варвар і хам:

Гарчання почуєш люте, —
Але не здавайся, вір;
Хай чобіт, залізом кутий,
Твій потратує твір.

Знай: це на те, щоб твердше
Ти слово кував і ніс,
Щоб кожне було — у серце
Тирана цілений ніж.

Так стій ти над тим кошмаром,
Щоб мирно не вснув ні раз, —
Дано ж тобі Божим даром
Судити твій грізний час;

Дано ж тобі Божим даром
Пізнавати несхибно зло
І серця жагучим жаром
Клеймити йому чоло!

1944

ХРИСТОС

О поборнику неправди і зла!
Нині б Ти згинув інакше: десь на фронті, у димі,
У сірій шинелі розіп'ятий на іржавих кізлах,
В небо вдивлюючись марно змученими очима.

Над головою Твоюю не білі б голуби піднялись,
А співали б Тобі в авреолі вогнистій шрапнелі,
І не записав би цього ніякий євангелист
До святої Євангелії.

Колись, по землі ходячи, щастя Ти обіцяв
Всім слабим і смиренним, що любитимуть спокій,
І навколішки падали ми, аж збунтовані наші серця
Хочуть бути сильні, жорстокі.

Замало вже нашим устам білого тіла Твого:
Ах, скажи це вогнистим пером записати Маркові,
Що на барикадах своїх щоденних Голгот
Самі випиваєм вино своєї жертвовної крові.

Кричимо до престолів Твоїх: появися у загравах слав!
Бо доки ж вичікувать нам і роки за роками ковтати,
Аж, розірвавши серця, зривом нестримних лях
Вибухне віри нової гігантний кратер?

1934

РОЗМОВА

Голос знизу:

Духу, що став понад нами, ти бачиш: твій люд у ярмі?
Полям блукаєш чужим, у дошах, завірюсі,
Стиснуті наші уста, питають лиш очі німі:
Доки гонитимеш нас, бичувати нам душі?

Доки нести нам прокляття, і за провину чію
Рвуть нас, тратують роки, побивають камінням,
Слово скажи нам: коли в цім злочаснім краю
Вибавиш нас і введеш до свого володіння?

Голос згори:

За провини чії так тратує вас Божий гнів?
Пригадай: здавався твій край огородом Божим,
З осіяних небес на розлоги твоїх ланів
Ласка щедра спливала, — врожай на трупи ворожі.

Читай у літописах: Янгол карав мечем,
Вашим мечем ворогів у втечі нестримній,
Повінню їх топив, шмагав небесним вогнем,
З ніг облітала їм шкіра, здихали під кіньми.

Та погризлися люди твої між собою як пси,
Довго дивився Господь на роз'ятрені рани, —
Переважили ласки небесної терези
Видерті очі Василька, Святополк Окаянний.

Присягали на хрест, цілували підступно хрест
І, в криводушші своїм, переступали присяги;
Аж у гніві Могутній підняв свій вогненний перст,
Побив вас за ваші гріхи, потолочив вам стяги.

І за кару вас гонить, сліпу, безголову юрбу,
На святоші ваші плює чужинецька сторожа,
І немає законів для вас, — приречене все на ганьбу,
Вашим дівам, жінкам — ворожі стелити ложа.

З кінським погноєм збезчещених ваших храмів
Даремні всі молитви, — лиш уха квилінням сердця:
Народам на притчу й страх мій шестикрилий гнів
Межиочі вас разить, без жалю, без милосердя!

Голос знизу:

Стрілами в серце слова влучають, Духу, твої.
Дітям і дітям дітей — невже ж немає надії?
Мало жертв тобі? Дарма героїчні бої?
Чи ж вітер і саме ім'я, як пил, у безвість розвіє?

Голос згори:

На пробу, найважчу з усіх, віддав вас Божий наказ,
Не вам Господні діла судити майстерні!
Ворога мучу свого у вашій подобі, аж
Скориться мені до ніг дух темного хаосу й черні.

Сусідів наслав я на вас, вовків у шкурах людських,
Не знайти вам на цій землі захисника ані друга, —
Викличуть ваші терпіння не спочування, а сміх,
Скрізь гонитеме вас ненависть, злоба, наруга.

Так я, повелитель ваш, зіпхнув вас на саме дно:
М'ятиму вас, товкти, поразати вогнем і смерчем,
Сам не знаю, що вийде з вас, — чи струхлявіле порохно,
Чи ще не незнаний метал, з металів найтвердший?

Сказав бо мені Господь: їх провини смертельні, візьми
Всіх дарую тобі, — їх, що вернулися в глину;
Можеш побити їх, потопити у морі тьми,
А хочеш, — знов викуй з них свою стягоносну дружину!

Голос знизу:

Духу, хай жалить нас твій огнедишний гнів!
Зори кожен наш крок, гони до останнього бою, —
Салют посилаєм тобі, морітурі прийдешніх днів,
На найважчим з усіх боїв, на змаганні з самими собою!

АПОКАЛІПТИЧНЕ

Понад землю многоплодною
Встає кривавий жах,
Сім янголів підносить у руках
Фіяли з яростю Господньою;

І виливають кров на світ,
На владарі, пихою сп'янені,
На лжу, на сонмища поганині,
На пурпур, злото, самоцвіт.

Немає каменя на камені —
Все звержене ригою гроз,
Доми невинних падають також,
Жегомі пламенем.

І тупотить юрба народів чорна,
В полях толочить квіт і злак
І язики гризе: О, горе нам!
Де знак, спасіння знак? —

Але ізбранні є. Крізь адський чад
Призначено їм душу винести.
Душе моя! Чи неспалимости
Тобі призначена печать?

Відень, 1945

СЕРЦЕ

Життя жахало

Мене страшною тишею. Беззвучно
Перед моїм пересувалась зором
Містерія одвічної заміни
Дня в ніч і ночі в день. Немов ріка
Умерлих, плив мій час — повільно, мутно,
Душа моя, над плесом нахилившись,
Не бачила нічого, — навіть відблиск
Її самої був невидний, хоч
Вона палала. Я не знаю, що це:
Чи то вода була така похмура,
Чи, може, ще замало розогнив я
Пожар душі своєї, щоб він зміг
Забарвити хоч відблиском несмілим
Ті безнадійні хвилі. Так прийшла
Нарешті та година невідхильна,
Що в ній себе самого я почав
Жахатись і ненавидіти гірше
Від найлютіших ворогів. Хотів бо
Я перемогти над самим собою,
Аби життя моє було таке,
Як хочу сам. Але воно, химерне,
Хотіло йти ладом звичайним світу,
Шукаючи собі малих утіх.
Так мусів я на себе вийти сам,
В собі збирати те, що непримирне
І вірне ще лишилося мені,
Що прагнуло життя — не животіння.

Я на двобій жорстокий викликав
Перед своє сумління власні мислі,
Бажання, пристрасті, пориви, туги
І їх дрочив розжареним залізом
Гірких докорів, сумнівів і глуму,
Нацьковував на себе їх, мов звірів
У Колізеї, — шарпав власну душу,
Та переміг...

Стою тепер безмовний,
А навкруги дивуються: чого
Таке тверде, нечуле в нього серце?

Що ж відповім я, — гордий тріумфатор
Свого хотіння, на такі слова?
Я знаю добре: на устах моїх
Нема нічого, що назвати б можна
Хоч трохи радісним; передо мною
Каміння хмар, пошарпані узгір'я,
Розчахнуті громами дерева,
І не поля, а чорні бойовища,
Засіяні драконовими клами,
Що кільчаться все наново... І як
Мені було вирощувати серце
Чутливе, ніжне, мирне, людолюбне,
Не кам'яне? Хіба лиш на уїддя
Тим птицям, що лопочуть навкруги
І лиховісно крячуть, крячуть, крячуть...

1945

ЕЛЕГІЯ

Стань, озирнися:
Розходиться згар і дим.
На одежі, устах, руках
Осідає попіл.
Руїна, руїна,
І не зустрінись з ніким
З тих, що вийшли з тобою опліч.

Де ви, друзі, брати,
Що на захід пішли і на схід?
Тямите: вихор вогню,
Пружилися крила в бурі..
І йшли ми, ішли ми,
І вірили твердо —
Та вслід
Лунали лиш крики фурій.

Архангельської сурми
Не повів мідяний нас клик,
Самотні зустрілись ми
З вогневою добою, —
І щедро стелила вона
Під колеса чужих квадриг
Мільйони жертовних тіл,
Без змагання, без бою.

Земле, ти нам серця бодяччям колола сухим,
Нам, дітям твоїм,
Без милосердя і ласки.
І що ж співати тепер —
Любови чи гніву гімн,
Нам, боянам поразки?

Одного молю я в жорстоких, безжальних небес,
Що зводи залізни свої
Простерли над стоптаним полем:
Серце мені залишіть,
Серце, як вістря лез,
Серце суворе Електри,
Щоб не забути ніколи!

1944

З КНИГИ СКИТАЛЬЦЯ

Прокинулися всі ми окрадені,
Без рідних, дому. Горе нам, зрадженим,
Нам, обеззброєним підступно
Воїнам Правди, жадібним волі!

Нас голос кликав. Ніч не жахала нас.
Аж мить прийшла та: в бурях узріли ми:
Вогонь священний Прометея
Згас і серця огорнула темінь.

З віків забутих, із підсвідомости,
Виття озвалось. Душі зв'ялило нам
Гарчання хиже вовкулаче:
Знову пустиня розкрила пашу.

На бій останій вийшли герої. Бив
Їх, непокірних, час, щоб скорити. Вже
Не повернулися з виправи, —
Крик бойовий їх замовк у хузі.

Кругом руїна, дике пустарище...
Вбогі вигнанці, юрба ізгоїв ми.
Лишень ідея ще нам світить,
Віра що кличе: не піддавайся!

В усім на світі, що найдорожчим є,
Могли навек ми гірко зневірितись —
У Правді, в Бозі і в Людині,
Лиш в Україну ще вірим твердо.

В чужі країни, в землі безрадісні,
Її з собою винесем, зранену,
Вогнисту мрію, що її ми
Кров'ю своєю споїли щедро.

1944

ТВІЙ ЧАС

Суворосте життя! Б'є в очі лютий вітер,
Шмагає, шарпає, — так рине день за днем, —
І твій катівський час, кривавий інквізитор,
Твої бунтарні сни випалює вогнем.

Твої гордості, твої непокори
Він хоче вижерти з душі найменший слід,
Щоб зрадив ти себе й величні духа твори —
Увесь твій почувань, надхнення й волі світ —

Тиранам світовим ти склав до ніг, як ленно,
Та збурена душа бунтується твоя
І ти підводишся, щоб долю невмоленну
Скорити сам своїм наказом владаря.

Ти викув сам собі свою жорстоку долю,
Ти вибрав сам собі безповоротний шлях, —
Неси ж тепер її і не гризи до болю
Своїх поблідлих уст, коли відчуєш жах

Безсердя власного. В щоденних хуртовинах,
Щоб душу вирвати зі світових оков,
Святі з чортами так в легендах старовинних
Змагались у вогні спокус і молитов.

Ти чуєш той вогонь? Вогонь душі? Ти вільний
Душею був завжди. Неси ж тепер її,
Неси! Хай полум'я тих огневиць хрестильних
Майбутньому слова випалює твої!

1945

146

З ХРОНІКИ

...Я бачив,

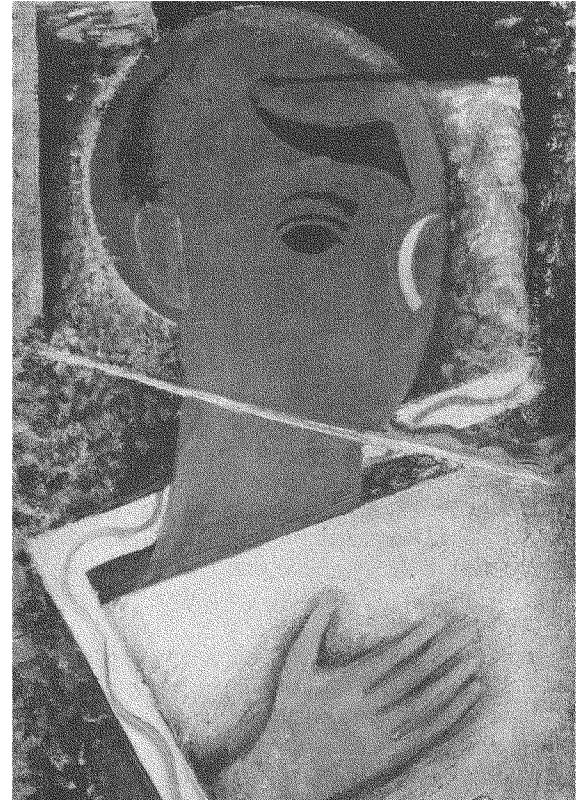
Як розсипалася у порох слава,
Як осипались лаври передчасні,
Як посміховищем ставали міти,
Як сила Всемогуча, що над нами
Триває вічно, поражала громом
Пиху, яка в храмах собі сама
Справляла богослужби і ясу
Собі сама на площах воздавала.
Страшна потуга, що топтала все
Залізною ходюю, що здавалася
Непереможна, тріумфальним маршем
В простори відійшовши, серед гуку
Фанфар, салютів, грюкоту махін,
Вже не верталася. Ті, що посміли
Чуже життя в ім'я свого топтати,
Лежать тепер землю не покриті
І очі їх вже синяви не бачать —
Тієї, що вони її безбожно
Своїми прапорами підпирали.
Ті пам'ятники, що вони в дарунку
Тисячоліттям збудували, стали
Лиш купами каміння, цегли, бронзи,
І металеві велетні, що з них
Попадали у сміття, безпомічно
Рамена простягають до небес,
Смішні величністю колишніх жестів,
З яких один недавно був спроможний
Скоряти царства. Люд їх гордовитий,
Що криком їх вітав і сипав квіття

147

Під ноги їхнім збройним посіпакам,
Блукає по руїнах. Хто не вбитий,
Шукає вбитих серед звалиш. Чад
І порох у повітрі непорушнім
Звисали, як гаряча хмара. Вже
Дошок для трун не вистачало. Мертвих
Як падь, скидали в неглибокі ями
І присипали. Навіть гробокопи
Про сміх забули, хоч потрійна плата
Була їм за роботу і вони
Всі ночі пропивали. Винуваті
Спускали вниз повіки, щоб очима
Не стрінутися з поглядом невинних,
Їх діти гризли мерзлі качани,
А їхні сестри й подруги лиш руки
Підносили до неба у розпуці,
Благаючи спасення. Та мовчали
На сім замків заперті небеса.

І я стояв також без милосердя,
Немає бо у світі цім нічого,
Що гідніше було б погорди й глуму,
Як сльози і страждання тих, хто смів
Присвоїти собі права безправ'я.

1945

Святослав Гординський, *Автопортрет*
(олія, Париж, 1929)

МОЛОДА БУРЯ

Проминули роки. Розкотилися шумно.
Все піврвала вода повіднева й вогонь...
Хмуру юність свою, нерозумну, безумну,
Я пригадую знов, мов затьмарений сон.

На світанні з-над хмар недосяжні вставали верхів'я,
Роз'ятрував вітер жагу сонцем спалених уст,
Все, що так палко колись досягнути хотів, та не вмів я,
Досягнуте нині, не радує серця чомусь.

Все, чим дужче бажань виривались окрилені лети,
Виринали безмежжя нові — і в нестямі своїй я віддав
Їх палання, думки всі, всіх мрій неуговтаних сплети,
Щоб несла їх без віддиху буря моя молода.

А сьогодні вже тиші розбурхане серце не просить,
Закохалось у шумі, у вирі, і рветься воно
Туди, за безкрайні верхи, де світанкові роси
Спрагу незчerpну його все сильнішим сп'яняють вином...

1934

ФАНТАЗІЯ

Ти надійдеш з пожежі і з крові,
Блиснуть очі грозою боїв,
І зсиніють уста пурпурові,
Непокірний співаючи спів.

Припаду на розвіяних шатах
У полоні Твоєму навек
І мої неборвійні прокляття
Уплетуться в твій божеський крик.

Сухо лопнуть на грудях ремені,
В горло вп'ється гарячий метал, —
Нахилися устами до мене,
Пий докраю мій буряний шал,

Щоб у Тебе уста збагрянили
Божевіллям коротким моїм
І повіки навекі закрили
Твої руки, що пахнуть як дим!

1934

НАД РІКОЮ

Ця світла синява, у небесах розлита,
Ця зелень квітних трав, та соковитість літа,
Що простеляється досяглістю щедрот,
Прозора далина, холодний подих вод,
Густі ліщинники на надбережних схилах,
Розжарений пісок, хмаринка легкокрила,
Сліпучих променів такий розтратний жар, —
Те все, що навкруги, все — створене як дар
Тобі, впиватися і напувати тіло,
Обточувати стан, вливати пружність, силу,
Сповняти світлістю, сторадістю життя.
Очима п'ю тебе, красу твого буття,
Коли на березі, спираючись недбало,
Смаглява, золота від соняшного палу,
Лежиш, усмішкою вітаючи — кого?
З якою пристрасстю до рамена твого,
Коли б ти знала це, — припав би я устами!
Але без поруху, мов оповита снами,
Примкнутих віями не зводиш ти очей.
А, може, вдаваний незрушний спокій цей
І вмисне, граючись, повік не підведеш ти,
Бо хочеш, потайки, щоб милував і пестив
Тебе цілунками нестриманих палань
І сонцевий огонь, і пал моїх бажань?

1934

ЛЮКСЕМБУРЗЬКИЙ ПАРК

Весняним парком каштановим, де
Мовчать статуї і сміються діти,
За чимось поспішаючи, пройдеш
Неважливий і, може, й не помітиш
У переході зустрічів дрібних
Із речами, байдужими в ту пору...
Але пізніш, до циркулів і книг
Самотній повернувшись нагору,
Нахилений над книжкою вночі
Всміхнешся ти і, геть відклавши книжку,
Повернешся назад: нехотячи
Згадаєш ранок, тріпотливу низку
Хмарин рожевих, подуви легкі,
У вічності заблукані статуї
І немовлята всміхнуті, які
Не знають навіть, що вони існують.

1935

ВОРОЖЕ

Як вибитий хвилинно зі снаги
Без віддиху спинявся я, нестямний,
Ізвідусіль шпурляли вороги
Камінням і глузливими словами.

Та хай для інших — виноград і хліб,
Хай разом з вами веселяться, щасні,
Але тепер де був би я, коли б
Не бич злоби, не ваш колючий насмій?

Це ж ви мені приспати не дали,
Мов друзі найвірніші, негідлесні,
Чи ж я б дійшов, коли б не ваші кли,
Не чуйність ваша із гарчанням песім?

Жорстокі й — добрі! Треба так було:
Вам дяка, що не йшов, а швидше біг я, —
Тепер я там, де зоряно чоло
Мені осяла молодість достигла:

Ген, на вершинах галас ваш притих, —
Та й що мені ті голоси крикливі, —
Тут тиша, вітер, непорочний сніг,
А слово — скелі котить по обриві.

1936

ГАЛИЧ

Не горді обриси холодного граніту,
Не римських мармурів цезаропишний блиск,
Не переможних війн гранчастий обеліск, —
Ні, все в пилу віків поховано, зарито,

Що й не шукаю вже в безслідній давнині:
Увесь стривожений, звертаюся на захід,
Де хмар розбурханих багрянокрилі птахи
Вечірню синяву роздзьобують в огні.

Там привиди встають, знамена лопотять,
Комонів здіблених розвіюються гриви,
Копита зводяться в запіненому зриві,
В кривавій куряві — шалений водоспад

Оранжу, червіні, і золота, і сині,
Мов крик розтаяний прогомонілих лун,
Над сіриною днів піднесений бурун
Поривів та екстаз, завітніх і незмінних.

Зорю сліпучу грань, куди веде їх путь,
Мов воїн, стоячи на скельнім шолом'яні,
І стріли їх ловлю, ті стріли полум'яні,
Що звитяжно простір роз'ятрений кляють:

Горіть, розжевлені віки жаги і слави —
До вас підношу я багрянний серця щит,
Хай доля камені на порох торошить,
Ні сліду не лиша, — та в вибухах уяви

Ви далі живете у величі старій,
І хай за нами тлінь, нічого вже немає,
Та вгору полум'ям нестримним виростає
Розкрилля осяйне нових жадоб і мрій!

Галич, 20 липня 1936

ARS VITAE

Із болю й радощів, з розгублень та обчислень,
Із гордовитих снів про переможний лет,
По небу, де погроз мосяжні хмари звисли,
Складати дні свої і трудний шлях вперед;

Сягати скрізь, по все, в невтишеній жадобі,
На всім лишати слід — свою крилату тінь,
Ситити голод свій словами: віра, чин,
На сумнівів своїх і безнадії гробі.

Зриватися, туди, де в загравах огнів
Незаймані шпилі, обранцям лиш досяжні,
Над долею встають, і напинати м'язнів
Тятиви, звільнені в охлялих пальцях днів.

Із ріні і піску, де загруза так часто
Щоденного буття безпереривний біг,
З каміння гострого, що сиплеться до ніг
На життєвим шляху — свою будівлю класти,

Щоб владно зводився масив її стрункий,
Угору виростав тріумфом над роками
Його нестримний ріст, заковуючи в камінь
Невпинний пал бажань, поривів, злетів, мрій.

1936

ГРАНЬ

Не раз прокинешся, розкриєш очі в темінь,
Пристануть за вікном тремкі зіниці зір,
Та в мріях не втечеш до їх вершин таємних
І серця не даси усоте їм на жир.

Триватимеш чуткий, у скупченні суворім,
І, сном прояснений, ум невблаганний твій
У ту коротку мить по недосяжний корінь
Буття твого сягне. Він встане мовчазний,

Та хижий і жадний, той ум на небі тьмянім,
І ти збагнеш тоді: від тебе більший він,
І понесе тебе його нестримний гін
Звитяжним полетом.

Та на останній грані

Він спиниться, тебе лишаючи без сил...
І зрадно підповзе до тебе чорна розпач,
Присяде узголів, і ти, з грудьми нарозпаш,
Пролежиш ніч без сну, п'ючи зневагу й біль...

1936

ПОРИВАННЯ

Хай марний хвилювань і мрій потік, що рине
Крізь серце й мозок твій, хай пориває він,
Не даючи тобі спочину ні хвилини,
Зриваючись за всім химерним наздогін,

Хай серце випива оман напій приманний,
Хай вірить, що воно народжене для них,
Хай навіть, як впаде колись йому до ніг
Жаданий плід уяв, на нього й не погляне,

Та хай кохає мет далеких неозорість,
Невловних навіть, так!, бо іншим терезам
Їх зважити колись, і не крамарська користь
Ціну їм покладе, мов на продажний крам.

Хай дерево свердлить своїм корінням скелю,
Дароване вітрам, десь на стрімкім шпилі,
Ти будь як дерево. Або іди в пустелю,
Різьби в пісках сліди, в назорі з землі

Піднявшись, визирай свою завітну землю,
З бодяччя пий росу — і хай жалить будяк,
Будь птахом: вилітай у височінь буремну,
Будь кораблем: зори крізь темінь свій маяк,

Самотність дум своїх шпурляй на гук прибоїв,
Під зором, як і ти, блідих безмовниць, зір,
І душу, що її нічим не заспокоїш,
Угору підноси, в її безмірність вір:

Невже ж бо, боячись, що ти її стривожиш,
Хотів ти б, щоб вона, безкрила і мала,
Не поривалася й сягнути не змогла
В безмір'я, що його крилом черкнути можеш?

1937

НАДХНЕННЯ

Зриваєшся — і циркулем жадоб
Закреслюєш еліпсу круговиду,
Увесь тремтиш від хвилювання, щоб
Скоріш пройти, рвучкий спіймати віддих
Тих хвилювань, що понесуть тебе
Від берегів, де в слизі водоробств
І нудьгувань заснув твій корабель...
Ось рве він ланцюги: як промінь, простий
Прослався шлях, — немає мір і меж
Для захватів, солоних гімнів вітру,
З тих обріїв, що їх ти перетнеш,
Далечину скоряючи розкрити.

Волосся відкидаючи з чола,
В руці перо підводиш переможне — :
Та враз — удар! Пісок, і ринь, і мла
Слів замілких і рим, що неспроможні
Сягнути у єдину глибину...
Аби хоч скель, дряпіжних рифів кігті!
А то, поглянь, заплив ти в мілину,
Де в твань намулу згрузає біг твій.
І кидаєш перо у гніві геть,
Що шоглою зробитись не схотіло,
І мнеш папір — збезвітріле вітрило,
Що, злопотівши, не пішло вперед...

...Об тихий борт хлопочуть знову дні.
Відчислюєш: годин двадцятьчотири...
А там десь — рев, шиплять потворні вири,
Гойдаючи на кличній глибині
Шляхи, що їх хотів ти перетяти,
Та не зумів, — черкнув лиш зором синь,
Де вітер приятний в заобрійну далінь
Накликує вітрила знов підняти.

1937

160

СКАРГА ПРОРОКА

"Торкнулася душі моєї
Рука притаєна чиясь
І та, розжевлена від неї,
Огнем блакитним зайнялась.

Його б згасив я, та, в обаві,
Що вкриюсь темрявою з ним,
Ковтаю свій огонь яскравий: —
За що ж я вибраний, і ким,

Чиї накази невідмовні
Мене заповонили так
І чий розогнений жертвовник
Мені пропалює уста?

Так, є сильніше щось від мене,
Є могутніший хтось, ніж я, —
Безжальним доторком огненным
Незнана міць мене скоря:

Навіщо, — справді, сам не знаю —
Цей жар, цей гураган жаги;
Чи, може, прокричати маю
Ваш крик, безмовні навкруги?"

1937

ДО ДРУЗІВ

Так дні нас вихрили і жерли,
Ті дні, що йшли назустріч війнам,
Так кожен з нас свій чорний жереб
З розбитого шолому вийняв.

О добрі, о незванні друзі!
Яка нас викликала сила,
Яка неподоланна мужність
Серця нам міццю окрилила,

Яка наказує нам віра,
Крізь млу зневіри й безнадії,
Йти на ті стрімкі узгір'я,
Де стяг одвічний огневіс,

Де ми свої туги вежі
Колись залишимо, на грані
Для тих, що вирушать по межі
Ще недосягнуті, останні?

1938

НА ГОРІ КНЯЗЯ ЛЬВА

Так відходять нестримно у безвість хвилини,
За хвилинами дні, а за днями роки,
І, як перше, гора осипається Львина
Золотавим піском, мов минуле, важким.

Гнівне сонце встає і, завісу імлисту
Розірвавши, як рана палає згори,
Тіні крилами б'ють і каштанове листя
Розмітають і кидають люті вітри;

Важкотілі леви, підірвавшись на лапи,
Кам'яніють під луками хмурих будов,
І на мурах віків недокінчений напис
Снить про синяву днів, замережану в жовть.

Але серце не взад поглядає, а, всоте,
У майбутнє воно навчається йти,
Упадати — і знов повставати напроти,
І свій захват, як стяг розпростертий, нести,

І назустріч вітрам, гурагановим добам,
Підіймати себе, наче кований щит,
Щоб у кігтях ніхто не роздер, не роздзьобав
Те, чим серце саме споконвіку горить.

1938

РЕКВІЄМ

ген. Миронові Тарнавському

Вранці, як мла золотилась над синім шляхом,
Генерале, ти, жмурячи очі, ставав на порозі,
Вітер похмурої скроні торкався епічним крилом
І, гриви розбурхавши, гнав хмар безконечні обози.

Спомини важко злітали на серце, як тінь
Хижих шулік: знову вихор просторами віяв,
Зривом кінноти курилась доріг далечінь
На Чортків, на Жмеринку, Фастів, Васильків, на Київ!

Запікались уста пилюгою і кров'ю боїв,
Скородили на́вхрест поля за маршрутом маршрути
І так душно під подихом степу повстанського плив
Запах столочених трав і розквітлої піснею рути.

Потім лишився лиш яблунь стривожений шум,
Тиша беззбройних років на руїнах дому й держави,
Вивар гірких годин у самотності гордих дум,
Попіл витлілих днів і крила зламані Слави...

Тут не треба вже слів. Вічна влада трагічних прав:
Відійшли всі походи, всі стяги розвіяли бурі,
Ось — розламана шабля, ось — ворогом стоптаний лавр,
Зойк глибинний землі над могилами сірих центурій...

Нині сальви жалобні не гримнуть у небо вогнем,
За ляфетом твій кінь бойовий не буде копитами бити,
Свій останній похід на високім ляфеті рамен
Продудниш ти по бруку сердець, стягом вірним накритий.

*Цей вірш був надрукований на першій сторінці львівського
"Діла" в день похорону генерала Тарнавського 2 липня 1938 р.*

ПОЛТАВА

Мазепин зір, розпалений вогнем,
І Лева крик північного, і лави,
Розсипані у куряві Полтави,
І дні й роки — під бронзовим конем.

Так у серцях задимлених несем
Страшне прокляття пригадів іржавих
І очі тьмить не пишний лавр держави,
А дивдерев над сонним пустирем.

В ушах ще досі гук і бою брязкіт,
Пече у горлі чорний чад поразки,
А на устах віків завмерлих пил, —

Та знов і знов вкладаєм ногу в стрем'я
І все буйніш між рутою могил
Мазепинське зростає вірне плем'я.

1939

ЗАПИС У НОТАТНИКУ

I

Небо задимлене, хмарне. Шляхи у болоті.
Танки, вгрузаючи в землю, з грюком повзуть.
Плями бензини в калюжах. Колони піхоти
Полозом довгим проходять назначену путь.

Це гуркотить так історія. Вічний-одвічний
Шлях переходів безкраями галицьких піль,
В ситий чорнозем вгрузає страшне, невідкличне,
Кличе кудись, пориває — зірватись напругою сил.

Та подивися: блукають у драних одежах,
У картоплинні розритім випорпують долю свою.
Здобич їх вбога в мішках. І зором збентеженим стежать
Кондорів хижих вони, як над хмарами крилами б'ють...

II

Ти, що зориш із вишини,
Зроби неплідною цю землю,
Хай, горблячись, її сини
В ній порпаються надаремно;

Поля їм попелом засип,
Плуги обламуй їм об камінь,
Хай родить ця земля не хліб,
А сухоості з будяками;

Криниці висуши, нехай
Залле їх стухлим трутом сірки,
Полями спраглих їх ганяй,
Хай язики їм палить гіркість,

Хай дітям їхнім голод-жах
Щодня поблідлі губи лиже,
Хай розжене їх по світах
Страшна, як смерть, жадоба їжі,

Хай у голодній їх крові
Замре навіки сите й ніжне,
Хай діти їм зростуть нові,
Немилосердні і дряпіжні,

Нехай чужі країни в їх
Серцях засяють, як багаття,
Хай стануть для сусід усіх
Вони як пострах, як прокляття:

Щоб всі ненавиділи їх,
Але жахалися їх скрито
І щоб ім'я їх, як батіг,
Свистало карою над світом.

1939

ТВОРЕЦЬ

Коли не старець Ти, що, знуджений одвічним
Потоком днів своїх, у куреві містичнім
Фім'яму й молитов, обличчя відвернув
Від буднів світових і серце загорнув
У неприступности байдужім самолюб'ї,
Якому марні вже всі молитви беззубі
Девотів і благань рої надокучних,
Слізних молінь і просьб за безліч ласк дрібних
На болі всі смішні й жалі юрби земної,
Що спокій Твій святий щоденно непокоїть,
Коли набрид Тобі вже аромат кадил
І віри пишний блиск, тієї що без діл,
Або діла страшні і їх мільйонні жертви,
Та за неправду — теж для Тебе зайві й мертві,
І вся пишнота тих, що стали навкруги
Земних багатств і дібр, немов земні боги, —
Коли Ти бачиш їх, всю їх підлоту й кривди,
Безправства і брехню, в серцях, які створив Ти,
У форму вливши дух, щоб, власновільний, він
Пізнав добро і зло, і творчий пал, і чин, —
Коли побачиш Ти, куди той геній творчий
Дійшов і гнів чоло Твоє суворе зморщить
І схочеш піднести угору свій п'ястук,
Щоб був удар його по злі мов грому гук,
І позирнеш туди, де у Твоїм підніжжі
З мечами струнко ждуть полки архистратижі, —
Благаю: подивись також до нас, на дно,
Нас вибери! зроби залізне з нас стрільно
І випусти вперед, на лави зловорожі:

Ми рушим у рядах, де кожен — месник Божий.
А ні — то відвернись, — на заграви у тьмі,
За себе месники, ми вирушим самі;
Не здержить нас ніщо: страшна стихії сила
Нас понесе вперед, стихії, що створила
Її Твоя рука і слово: стань і будь!
Веління владне те у віковичну путь,
Пірвавши нас, жене і стриму нам немає:
Еліпсами орбіт нестримно так кружляє
Твій космос угорі в шаленім крутежі,
Крізь просторінь і час, до вічної межі!

1939

*
* * *

Радістю й голубами
Вилітати у небо вічне,
Бути легким як камінь,
Камінь склепінь готичних.

Храму хмурним простором
Себе обкутати й тінню,
І виростати угору
Багром, зеленню, синню;

Носити серце як рану,
Стозвучну і невгомону,
Як срібні звуки органів,
Як сколих старого дзвону;

Підіймати вгору долоні, —
Непогасні свічі горючі, —
Обплітати струнки колони
Квіттям ірису і настурцій,

Візіями і снами
Горіти, кликати віщо,
Про ріг золотий і хама
Складати пісню зловіщу.

*1939, у церкві Францісканців у Кракові
під вітражами Ст. Виспяньського.*

НАПЕРЕКІР

Лежиш у теміні нічній, —
Яка німа безодня муки!
Каміння обважнілих вій
На очі налягло; сторукий
Стискає серце хтось... Слова
Перебираєш ти, і мислі,
І рими вгвинчуєш, і числиш,
І наче чуєш, — ожива
Помалу твір у творчій лоні;
Вливаєш кров свою в мотор
І, в сталекрилім перегоні,
Твій підривається кондёр.

Високо — відблиски холодні
Неприятних, дряпіжних зір,
А ти їм свій крилатий твір
Підносиш на престол безодні.
Та сяйво непричасне їх
Призначенню людському й долі,
І лиш безжально очі коле
Їх блимів іронічний сміх...

І серце зрадженого твору
В страшній самотності стає,
Ще й гіркість власного докору
Йому підсовуєш, хай п'є.
І хочеш ти зламати крила,
Але якась таємна сила
Кричить: зривайся далі, вір!
Лети, лети, наперекір
Зловіщим віщуванням зір!

1940

НІЧ У БЕРЛІНІ

Василеві Масютину

Останній вихиливши кухоль
Ротвайну, виповзли ми в ніч,
Сповиту шеллінгівським духом
Всіх трансцендентних таємниць.

Яких чортівських еліксирів
Нам доля в чари налила?
Коти вночі звичайно сірі,
А тут були всі мов смола.

Усе здавалось дивовижним —
І місто, й зорі понад ним,
І іронічним романтизмом
Тягнувся з папіросок дим.

Вгорі, мов духи, бомбовози
Неслись над нами в темноті, —
Які ж нові метаморфози
Нам провіщали птахи ті?

А ми ішли і спотикались,
Не від вина, а від п'їтьми,
І жартували, що попались
На зуб Історії і ми...

1940

СУПЛІКАЦІЯ В ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Десять літ минуло, як пісні крилаті
Вирвалися з дому у широкий світ...
О. Олесь

Боже, я знаю, злих віршів мені не простиш,
Марно благати Тебе: обмий мені душу нечисту!
Знаю бо, гірший для Тебе нездалий вірш
За богохульство, за вбивство.

Ще писати б — писав. Та навіщо здавав у друк?
Чом же полови слів з віршів своїх не одвіяв,
А, необачний, спускав з серця свого і рук, —
Чорт спокусив мене, чи, може, слави надія?

Що надруковане — вічність зубами тримає. Ех!
Не допоможуть пожежі ні війни, не вирвати з паші!
Хіба, що знов зробиш потоп, — (лиш тоді у ковчег
Ноєві взяти звели хоч два вірші мої найкращі!)

Яка б із найважчих покар не судилась мені —
Вічний пекельний вогонь чи чистилище духа, —
Як злі вірші читаю свої, вже в пекельнім вогні
Мені пломеніють вуха!

1943

ЯРОСЛАВНА

Рано-вранці Ярославна плаче
У Путивлі сльози лле гарячі:
— "Де ти князю? Де ти? Озовись!
В мене серце сповнене журбою,
Може, в полі впав ти серед бою
І в крові поранений лежиш?"

"Вітре, вітре! Пощо ти так вієш,
Пощо стріли половецькі злії
На дружину ладову несеш?
Чи ж не маєш ти куди літати
Попід хмари й кораблі гойдати
Серед моря синього безмеж?"

"Дніпре, Дніпре, ти старий Словуто,
Розірвав ти гір камінних путо
І човни, леліючи, поніс,
Прилелій мені мого ти лада,
Він — уся життя мого розрада
Серед горя, самоти і сліз!"

"Світле сонце, тепле всім і миле!
Пощо ти проміння огнекриле
Кидаєш на ладові полки?
Пощо ти їм додаєш ще муки,
Спрагою їм постягало луки,
Тугою заткало сайдаки?"

Князь коня затримав серед бою,
Обтирає піт з чола рукою:
Здалеку щось гомоном гуде;
Над кривавим берегом Каяли
Мов невидні птиці заячали:
— Де ти, князю, де?"

Чує, чує князь на хвилях вітру:
— "Я тобі криваві рани витру,
Умочу в Каялі свій рукав"... —
І на бойовищі серед крові
Він нахмурих темнолукі брови,
У стременах став.

Рано-вранці Ярославна плаче,
У Путивлі сльози лле гарячі,
Аж на вітрі, чує, щось бринить;
Наче голос лине з небокраю, —
Чи то трави так на вітрі грають,
Чи то листя так шумить?"

Лине голос, мов луна загірна:
— "Ярославно, ти дружино вірна!
Не тужи так, перел-сліз не лий, —
Сльози ті, немов ворожі стріли,
Ятрьть рани на моєму тілі,
Аж кривавить панцир золотий.

"Не шукай для мене оборонця,
Не благай Дніпра і вітру й сонця, —
Проти мене вже спряглося все:
Сонце згасло, вітер пилюгою
Засипає очі і на воїв
Ханські стріли хмарою несе.

"Доля нас поклала серед поля,
Потоптом іде на нас неволя,

Ми її зустріли на мечі;
Будеш ти віки, віки ридати,
Зловорожі сили проклинати,
Повороту нашого ждучи!

"Чуєш ти: іде луна землею,
Стугоняць поля, — це я з своєю
Долею злощасною борюсь:
І докіль її не переможу,
Тую долю люту, зловорожу,
Не чекай, не повернусь!..."

Ярославна мовкне. Сохнуть сльози.
Лиш очима водить по дорозі,
На схід сонця, аж за обрій, гень.
Зникає клик, все тихше, тихше,
Тільки вітер травами колише, —
Може, все причулося лишень?

1945

КАНІВ

Ось гора, від гір найвищих вища,
Він там снить про судний день розправ.
Десь далеко грім зарокотав,
Буде буря, буйний вітер свише,
Гне дерева, строїть струни трав;

Це він, віщий, далі пісню творить,
Клекотить, прокльонами говорить,
Аж проймає всіх живущих дрож,
Нетерплячий, гнівний, з Богом спорить,
Він, що *словом* все почав також.

1961

ПОДОРОЖ ДО ВІДНЯ

До Відня старого заїхав я знов,
Згадалося: в 44-ім
Я тут серед звалищ холодних блукав,
Було недалеко до смерти:

Під Оперою ховався я
В льохах, мов у катакомбах.
Одного дня, коли причвалав,
Вже все розгаратала бомба.

Каміння на мене летіло з небес,
Не раз мандрував під огнем я,
Очима власними спостерігав:
Горіла Академія:

Траверзи скручувалися в огні,
Обвалювалися стіни,
(Академіки заздалегідь
Свої поховали картини).

Відбудували австрійці все
Так, як було раніше,
Знов бідермаєр запанував,
Сецесія око тішить;

З каварень знов пишний поплив аромат,
Не з жолудів підлі ерзаці,
До доброї кави тут виробив смак
Кульчицький, мій предок козацький.

По-давньому віденки милі ніжки
Обносять по Рінгу гальянтно
І виставляють принади свої
Кокетливо-елегантно:

З гіркістю критикували вони
Іванів. Ті бузувіри
Серед руїн визволяли їх,
Не один, а 2, 3, 4...

На Шварценбергпляц я дивитись ходив
На вождя монумент. Імпозантний!
Я тільки б йому для прикраси додав
З годинників дві-три гірлянди.

Давно Бельведером я мрійно блукав,
Подався помарити знову,
Там сфінкси відразу впізнали мене,
Всміхнулися загадково.

Осінні листки опадали в фонтан,
Угору бив струмінь іскристий,
Назустріч ті самі, лигнувши вина,
Йшли бюргери і філістри.

Я сів і на місто дивився вниз,
Роки проминають так скоро!
А в небо так само Стефанів собор
Стрілою підноситься вгору;

Прибій сантиментів мене полонив,
Грайливий, бурхливий, примхливий.
Де був я, що бачив, кого зустрічав,
Слова, ритмозвуки, мотиви...

У місті цьому я колись залишив
Валізку і вірші початі.
Усе погоріло. Не можу тепер
Написаного пригадати.

1963

С Н О Б И

Словами модними, зачутими,
Крізь дзьобики зневажних уст
Вони цвіркочуть щось то плутане
І думають, що в тім є глузд.

Життя жахаючися, парочки
Шукають забуття й оман,
Сприймають світ крізь призму чарочки
І п'ють, як кажуть, — океан.

Щоб з власного безглиб'я виплисти,
Зондують калабані глиб,
Товкмачать принцип безпринципности,
Аж ніжний голос їм захрип.

Поезія? Не раді й слухати!
В очах рябіють їм слова,
Немов на мухолапці мухи ті,
І кожна з мух тих — нежива.

Їх музи — нігтики обгризують,
Самі не знають що і як,
Лиш Фройдом з психоаналізою
Здоровий каламутять смак.

О милі сноби, снобки, снобики!
Дивіться: сонце світить — факт!
Ви ж казнашо на світі робите,
І все не в міру, все не в такт:

Стежками блудите імлістими,
Без мрій, без поривань, без тем,
Вам не відоме слово істини,
Душі пропалене огнем;

Є мить, як звитяжно підводиться
Душа з безодні небуття
І слово родить, Словородиця!,
Живого сповнене чуття,

Чуття, сп'янілого екстазою,
Розливом, бушуванням хвиль,
Де серце серцю переказує
Свій захват, радість, розпач, біль!

1964

СОНЦЕ, ОКЕАН, Я

На заході сонце
Заганяло в океан свій гігантний стовп,
Від обрію — просто до мене.
Я вдивлявся в ту сліпучу магістралю,
Даровану мені сонцем,
Тільки мені!
Куди б я не подався берегом моря,
Вона вірно йшла за мною,
Заодно нагадуючи мені,
Що я теж частка
Механізму соняшної системи.

І я зрозумів нашу нерозлучність,
Наш тріумфірат.

Я журився:
Що буде, як сонце навіки
Потоне в океані
І залишить його самим зі мною?
Тоді очі мої стануть
Новою двозорою констеляцією,
Загубленою в темряві і безчассі космосу,
А душа
Даремно кричатиме в пустку
За теплом і світлом,
Іншим ніж підсліпувате
Мигтіння зір.

Або коли відійду я,
На хвилину, або назавжди?
Тоді і сонце і море
Залишаться розпачливо самотніми
І навіть не знатимуть
Про своє існування:
Сонце буде кривавитися без мети,
Щодня розбиваючи свою голову
Об бронзовий обруч обрію,
А океан безпотрібно
Переливатиме свої безформні води,
Гойдаючи безмовні і бездушні риби,
Безсилі розуміти, страждати, захоплюватися
Сонцем і океаном.

1965

АНТИВИРІЙНЕ

Коли нетерпеливі птахи
Накреслюють на блакиті
Свої південні траєкторії
І, ще не відлітаючи,
Тільки нагострюють крила,
Моя невгамовна туга
Мучиться антивірійністю
Того трикутного розкрилля:
Вона каже йому летіти
Не настріч теплому сонцю,
А напроти вчасних приморозків,
Напроти щораз крижаніших подувів півночі,
Кудись туди,
Де гризуть свої ланцюги,
Приковані до сталевих рівнобіжників
Білозубі морози.

Завтра вранці холодіюче сонце,
Викараскавшись угору,
Потягне за собою
Білу пелену імли
З озер, крадіїв небесної синяви;
Розкрилені журавлі
Крикнуть на південь,
А моя безмовна туга
Повернеться самотньо
До ними покинутих аеродромів:
Десь там стоїш ти,
Тривожна і невідлетна,
Ховаючи своє закумуляоване тепло,
Яке ти від літнього сонця
Зберегла для мене
В тихих глибинах своєї істоти.

1967

*
* * *

В поїздах, авто, аероплянах
Скороспільне людство проплива,
В даліні — однакова омана
І болить від руху голова.

Може, десь за темною водою
Я своє минуле віднайду,
Неспокійне серце заспокою,
Знов зустріну мрію молоду?

Що воно? На кожному повороті
Озираюсь, жду на себе сам;
Це данина — чи мій скорботі,
Чи моїм загубленим рокам?

Що минуле принесло — я знаю,
Але що майбутнє принесе?
Та хвилинами, що їх ще маю,
Дорожити вчуся над усе...

1981

НА РУЇНАХ

На брили, на уламки статуй
Вечірнє сонце тишу лле;
Так вічну пізнавай розтрату
Віків, призначення твоє.

Рука, яка різьбила камінь,
Тепер твоєї жде руки,
Торкайся і блукай думками,
Складай розсіпані куски:

Ти, може, погляд свій відвернеш,
А, може, спинишся на них
Пізнати долота майстерність,
Красу, що оживляла їх?

1982, Форум Романум

З ЛІРИЧНОГО ЗОШИТА

*

Синьою смугою захід стемнів,
Понад яругою пил закурів,
В плесі відбилися осоко́рі,
Тихо спустилися тіні згори,
Щедро розсіпали на полини
Й перекотиполе зоряні сні:
Сходить невловними кроками ніч,
Слів недомовлених, серце, не клич!

*

Глянь: золоть, ледве вичутна,
Лягає на ліси;
Ах, серце, чуш: кличуть нас
Далекі голоси.

Ховаючись за обрії,
Там жде крило пожеж,
В барв полум'яних оргії
Ти знову спалахнеш!

*

Вже обрії посивіли
В передосінній млі,
Глянь, відлітають вивільги
До теплої землі.

Бліді проса покошено,
Блукаю по стерні,
Десь між весною й осеню
Мої згубились дні.

*

Жара пропалює знемогою,
Розкрилась додна синь,
Лиш дика груша над дорогою
Накликує: спочинь!

Не коливає вітер крилами,
Ні леготу ніде,
На збіжжя жовтотканім килимі
Пристало сонце, жде...

Спинися, слухай невимовного,
Хай спалює уста, —
Це літа стиглого і повного
Надходить вагота.

*

О радосте, незглиблена, безмірна,
Невисловленносте тремтінь!
Мелодією запахів вечірня
Спливає тінь.

В безодню ночі липи оп'янілі
Свій виточили аромат,
Про містику таємних перевтілень
Шепоче сад.

У верховіттях зоряні краплини:
— Проминносте, не проминай!
Гармонія земних тремтінь хай лине
До теплих саяв.

*

Хмаринкою рожевопінною
Густа змережилась блакить;
Спинилась, стала над рябиною,
Здається, спить.

Під леготу легкого лагодю
На схилах віт
Налиті багровіють ягоди,
Як огнецвіт.

Я лину до тепла і світлости
З тобою, дне,
Поліття стигла соковитосте,
Чаруй мене!

*

Замерехтіла далечинь
Вогнями багрецю й опалю,
Вгорі виблискує емаллю
Бездонна журавлина синь.

Граби — мов спалахи пожеж,
А на узліссі білоніжки
Танцюють — молоді берізки
В блідому золоті одеж.

БЕРЕЗЕНЬ

Блакитніє далекий ліс,
На тихий став піти тепер би,
Де пагоні золотять верби,
Де червоніє верболіз.

Хто в просторі відмалку зріс,
Той любить хмар навислих шерби
І вітер, що усе роздер би,
Зухвалим подувом розніс.

На тихий став піти тепер би...

ОСІНЬ

Над шляхом верби. В далину ідуть.
Доорано останні скиби вбогі.
Ген за полями в млисту каламуть
Сховався ліс. Пустіють перелоги,

Лиш будяки засохлі де-не-де
Гойдаються й по мочариську соннім
Дрімотний дощ утомлено бреде,
З низьких небес осінню тугу ронить...

Он дрібнолистий берест на межі
Тремтить ще листям. А граби згубили
Уже свій шум і стелється у ржі
Воно під ноги вогке й помутніле...

Пристанеш так денебудь і стоїш,
Іти — куди? І до мети якої?
Той самий сум тебе вгортає скрізь
І душу мутно неспокоєм поїть.

І серце все, здається, захилина
Тих піль імла, завмерла в безнадії, —
Але поглянь: густа озимина
Як молодість, у полі зеленіє!

1939

ПРОЩАННЯ

I

З отав вечірніх пахне сіно,
Бодячча на межі;
Це ти, забута Україно? —
Хоч слово прокажи:

Поглянь: у полі квіття хилить
Побитий вітром льон;
Невже ж ті дні, що пролетіли,
Для тебе тільки сон?

Невже тим дням, що пролетіли,
Вже не повіриш ти,
І серцем, додна прогорілим,
Не схочеш процвісти?

II

Поклонилось мені колосся
Уперше, удруге, втретє,
Колоски шепітливі просять:
Не відходь, не відходь, поете!

Глянь, до ніг ми тобі схиляєм
Повноквіття своє уклінно,
Ми слова тобі завітчаєм
Рясно квіттям — червоно, синьо...

Кожне слово твоє запахне
Польовим запахущим жаром,
Кожна квітка тобі простягне
Меду чистого повну чару...

— Колосочки! — нехай погода
Вас вітає й пташині співи,
І далеко хай вас обходять
Громогради і тучі-зливи:

А мені в долину буремну,
У сльоту шлях прослався, просто,
Там шукатиму, може, даремно,
Слів своїх і своїх волошок...

1943

*
* * *

Осілля холодінь. Берези придорожні
У безруху ждання спинились мовчазні
І жовтень на гілки кладе свої нервозні
Мазки — крапини густої жовтизни.

Хмар розкуйовданих така буремна розпач
Волосся розплела над обрієм німим
І в травах витлілих шумить німовна просьба
За днями, що пройшли, за квіттям молодим.

Люблю тривогу цю, неспокій цей бурхливий,
Що звичний рин думок сколихують і днів
Приносять заповідь, що їх розмиють зливи
Для радощів нових і для нових огнів!...

Осілля холодінь...

192

ЖОВТЕНЬ

Надходить жовтень, лісовий владар.
Ліси розкрили тріумфальну браму
Його прийняти і ввести до храму
На бенкет барв.

В усій пишноті мерехтить
На листі сяйно-янтарева
Злотінь, здіймаються дерева,
Як вибух, у блакить.

Поривом полум'я вітаєш, лісе, ти
Свої останні дні, години передсмертя,
Вже приморозки йдуть і вже без милосердя
Близиться час осінньої сльоти.

Як день скінчиться мій, з пориву й боротьби,
Я б відійти хотів так само — сильний, чистий,
Піднявши догори долоні огнелисті,
Як ви, дуби!

1944

193

ЕКСТАЗА

Надхнення, захвату, горіння
До болю прагнув я, до сліз,
Зривався, і шукав — та скрізь
Лиш відгукалася пустиня

І світу марево безбарвне,
Мов без мети, брело кудись;
Я в пітьму кликав: озовись!
Але намарне.

Лиш ти мою почула скаргу
На дні земної самоти
І душу пробудила ти
Мою зневірену і спраглу:

Моє ти серце мармурове
Огріла силою чуття;
Я знову зрозумів життя,
Я зрозумів тебе, любове!

*
* *

Зоря, заблукана між зорями,
Та мрія жевріла моя,
Але блукаючи просторами,
Я знав: тебе зустріню я.

І ось пливу, тобою пірваний,
Пливу, не знаючи куди,
Понад життя могого прірвами
Ловлю загублені сліди.

А ти пройшла й не озираючись,
Пройшла і зникла у юрбі,
Не знаючи, що вслід тобі
Неслися уста мої, твоїх шукаючи.

НАРОДЖЕННЯ ІДОЛА

Обличчя смаглозолотаве,
І арки брів, і крила вій,
Ти пристрасть творчої уяви
В душі розбурхуєш моїй.

Стоїш усміхнута, байдужа,
Мій погляд жадно зір твій п'є, —
Ти хто? Чортиця? Янгол? Муза?,
Що серце сковуєш моє,

Що кидаєш його в бездоння
На саме дно підземних вод,
А потім в ангельських долонях
Підносиш знову до висот?

Ні, не збагну ніяк. Шалений
Тобою захват мій сліпий, —
Це мій недобрий, чорний геній
Отрути влив мені в напій:

Я снів про лет, тріумф героя,
Про все, що мрія досягла б,
Тепер не знаю хто я, що я, —
Цар світу чи омани раб?

Я за твоїм блукаю слідом
І бачу в мерехтінні зір
Як ти народжуєшся — ідол,
Мого існіння кров і твір.

ВЕЧІР

Ми серед галяви, під віттям осоки,
Як граються листки над нами в вишині!
Дзвенять стозвучністю ті шуми чарівні,
Немов симфонія прамузики простору;

Сліджу твою ходу, усмішку, кожен порух,
У лісових очей ниряю глибині,
Смаглявість ніг твоїх нагадує мені
Пружку і молоду сосну рожевококу.

На сколихи гілок, на шелест верховіть
Спливає вечорінь. Навколо мерехтить
Сріблінь, у золото змінюючись невловно,

Гарячий подих трав надходить з даліни,
Для мудрих уст тоді не треба слів, вони
Всю радість випити самі зуміють повно.

ТАЄМНИЦЯ

Коли алеєю зі мною ти проходиш
В одінні білому, струнка і молода,
Усіх захоплює краса твоєї вроди,
Чарує всіх твій стан, твоя пливка хода.

Завидно пристають поражені мужчини
І озираються у захваті німім,
Як поруч, сміючись, не йдеш, а гордо плинеш
Крізь літо запашне, в промінні осяйнім.

Карміновий гвоздик, мов щедра крапля крові,
Оздобив пурпуром опаль твоєго чола, —
А, може, не його, а серце пурпурове
Розжеврене моє ти в кучері вплела?

Повз гомінку юрбу, байдужу нам, безлицю,
Ми йдемо у золотінь липневих світлих брам,
З тріумфом несучи велику тасмницю
В роздзвонених серцях, відому тільки нам.

РАНОК

Стоїш між квітами. Від сонця жмуриш очі.
Якийсь невгадливий вони втаїли сон,
Ще в пам'яті на дні дрімає важкість грон,
Безтямки зірваних в саду сновиднім ночі.

Та подув ранішній, що з даліни прийшов,
Цілує кучері, розбурхує волосся,
І те, що в глиб очей озерних уляглося,
Хвилюється, росте, струмує в тілі знов.

Так, груди випнувши, у час, як небом чистим
Спливає в мушлі рук акацій білий дим,
Під небом радісним, під небом молодим,
Вщерть юністю напоєна струнчиш ти.

МЕЖА

Як ту сліпу збагнути пристрасть,
Якої не перебороти,
Що вогневе втискає вістря
У тіло, мозок, дух істоти?

Під полум'ям огню святого,
Похмурими накрите крильми,
Встає справляти перемогу
Важке, дряпіжливе, всесильне:

Та стоплене в містичнім горні
Тим дивним полум'ям чудесним
Воно, у тайні перетворень,
Стає як янгол безтілесне.

Злітає радісним Еротом
В невідомі ще безкраї,
А розум, пірваний тим льотом,
Даремно б'ється і шукає

На дні жаги, що запалила
Пожежу збуреної крові,
Межі, та чорний спалах тіла
Перетворюється в духове.

НЕВІДЗИВНІСТЬ

Все просте було і звичайне
В колі днів і промінних літ,
Я не знав, що засвітні тайни
Огортають видимий світ,

Я не знав, що невідоме
Десь ховає душа на дні
І що думка — лиш млявий промінь
Огню в людській глибині.

Ти прийшла і розкрила вії
І в своїх неземних очах
Простелила для мене з мрії
До сузір'їв промінний шлях;

Я ступив на той шлях і кличу, —
Та чому ж ти услід не йдеш?
Лиш усмішку твою таємничу
Бачу з зоряних узбереж,

І чого ти самого в зимні
Посилаєш мене світи, —
Чи ти хочеш лиш слави гімнів,
А любови не хочеш ти?

ДОКІР

Не раз, коли стасш з докором сумовитим
І тугу бачу приховану твою
В очах твоїх вогких, — щоб біль тобі вчинити,
Я відвертаюся і гордість удаю.

Коли б, коли б могла ти хоч на мить вгадати,
Що думаю тоді, як за тобою скрізь
Істота вся моя, мов руки немовляти,
Безмовно тягнеться: — оглянься, зупинись,

Скажи, скажи мені, що стало поміж нами? —
Але відходиш ти... І знов самотній я,
І жду, і жду, — чого? холодними устами
Шепочучи твоє загублене ім'я...

ПРОЧУТТЯ

Ми колись розійдемося звичайно,
З серцем, не схвильованим украй;
Десь на дні приховуючи тайну,
Ми промовим просто: прощавай!

Слів не треба. Ну, і справді, може
Так зустрілись дві ясні зорі,
Щоб майнути полетом тривожним
Крізь небес одчайні пустирі.

Як жагучим летом метеори
Зачеркають у кружінні світ,
Так і ми у життьовім просторі
Зачеркнем наш метеорний слід

І серця нам спалить, може, пристрасть
Спалахом нестямного огню,
Як сіяння тіл небесних, чиста,
Що імлу просвічують земну.

РОЗЛУКА

Наша зустріч була остання,
Я не біг тобі наздогін,
Може, й краще, що без прощання
Відійшла ти — безмовна тінь.

Справді, краще. Ще був би вигас
Жар надхнення в моїй душі
І застигли б у ній, як крига,
Почуття й поривання всі:

Я б притих на твоєму лоні, —
Нахилила б ти профіль свій,
Вколисали б твої долоні
Душі моєї борвій,

В ніжнім шепоті, може, стерся б,
Приглушився кохання спів,
А сьогодні він криком серця
Об зорі товче сліпі!

СТАРІ ЛИСТИ

Притишилось. Не мрію вже, не сню.
Все звіялось з душі, як порошок,
З усього палу, захвату, вогню,
Лиш цих листків лишилась марна жмінька.

Перегортаю... Щось ячить у них,
Тепла жадає, схлипує, долоні
До мене простягає. Та застиг
Вже серця жар, згасає і холоде.

Невже ж душа горіла лиш на те,
Щоб все палання в попелі зав'яло?
Щоб, як у нім ще іскра зацвіте,
Я сам її придушував без жалю?

ФАТА МОРГ'АНА

Було колись: була єдина ти.
Тобі услід крилив мій зір надхненно,
П'яніли дні, кипіла кров огненно,
Здавалось, — міг я все перемогти.

Та час пройшов, — ми вже не ті світи,
І я вагався: так як за Гелену
Колись у Трої битися шалено,
Чи, голову схиливши, відійти?

Я весь горів — істоти кожна фібра,
Та накінці самотність горду вибрав
І дружба Муз принадила мене;

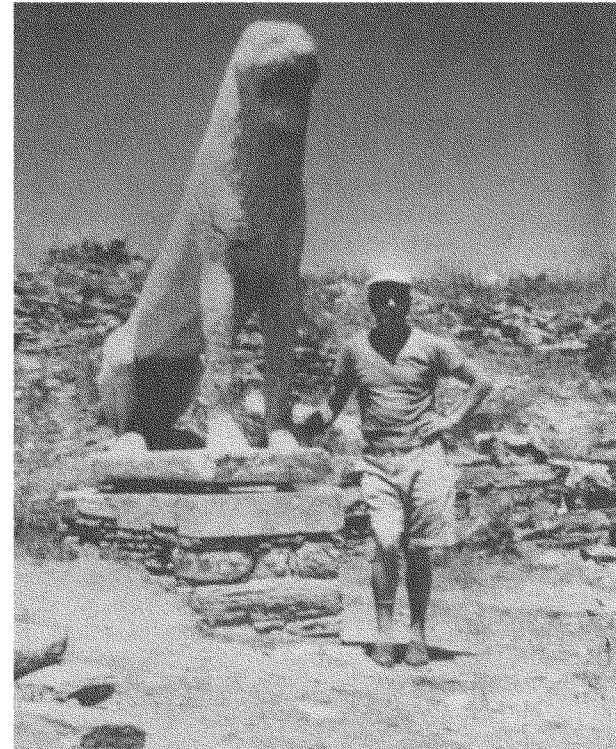
Вже чую ритм притишеної крові
І тільки часом ще десь промайне
Фата моргана мертвої любові.

ЕПІЛОГ

Тебе побачив я, свою любов колишню,
Не знаю добре сам чи холодно, чи втішно
Зустріла ти мене: усмішка на устах,
Як перше, зацвіла і в тінявих очах
Знайомі іскорки грайливо зайнялися,
Ті дивні іскорки, що ними так колись я
Був зачарований. Ти руку простягла
До уст моїх, вона, я присягну, була
Спокійна, нетремка; неважними словами
Ми перекинулись, так мовби межі нами
Колись (ти тямíš ще?) нічого й не було.
Ти не змінилася, лишень твоє чоло
Немов погладшало, твого обличчя риси
Мов вирівнялися, мов стали ще повніші,
Упевнилася хода і виструнчів твій стан.
Я швидко відійшов, старих болючих ран
Торкати не хотів. Удавано недбалий
Мій крок поніс мене у гомінкі квартали,
Газету й цигарки купивши, у юрбі
Я йшов, дивуючись без міри сам собі
Чому думки мої і почуття спокійні?
А був же час колись: поривом буревійним
Зривалися вони, моя душа в огні
Пашіла пристрастю, а серце в глибині
Грудей сколихнутих стозвучним билось дзвоном,
В кружлінні всесвіту зірок сліпуче гроно,
Здавалось, міг був я рукою досягти,
Зірвати й кинути до ніг твоїх, щоб ти
Переступила їх над бідною землею...
А нині дивно так: приявністю твоєю
Я хоч зворушений, та серце не щемить,
Навчилося собі само казати: цить! —
А, може, я йому сам наказав, жорстокий,
Свій біль у крижаний заледенити спокій?

1930-ті роки

На острові Дельос (Греція, 1958)

ВЕЧІР

Kein Erdenweib, vor dem ich kniete,
Hat jemals so mein Herz entbrannt,
Mich liebt die Göttin Aphrodite,
Die Königin von Griechenland.

Arno Holz

Схилився вечір наді мною,
Тінь на чоло моє поклав
І над моєю головою
Навис, не зірваний ще, лавр.

Померкла голубінь блакиті,
Зазолотилась далечінь,
Я закохався в Афродіті
Найкращій із усіх богинь.

Пройшли тисячоліття, жертва
За колісницею часу,
Вона ж одна, жива, безсмертна,
Перенесла свою красу

І нині знов велична, чиста,
Весни і радости дитя,
Навчає про розумну пристрасть
Всепереможного життя.

1934

ПРИСВЯТА

Ти Артеміда чи Паллада
В античному вирізьблена сні?
Яка непереможна влада
Твоя наказує мені?

Дивлюсь: холодна мармуровість
Вогонь прихований таїть,
У кожному русі, кожному слові
Ловлю його таємний слід.

Колись давно в гаю святому,
З вінком круг гордого чола,
Ти юнакові не одному
Розквітням пристрасти цвіла:

Стояла ти в прозорім строї
І, мов крізь ранішній туман,
Він пояском жаги палкої
Стрункий оповівав твій стан.

Над густолистими дубами
Одвічна голубіє синь
І все однаковій, тій самій,
У сутені земних святинь

Курять жертovníки й незмінно
Стоїш ти, світла і проста,
І кличуть знов тебе, богиню,
Тобою спалені уста.

ПАНДОРА

У синій млі надморських узбереж,
Промінням ранку теплого сповита,
Вона зросла, мов з алебастру лита,
У наготі прозорій, без одеж.

Тоді дарів усяких щобезмеж
Дав їй Гермес, Аполло, Афродіта,
І скриньку зла в коштовних самоцвітах
Підступний Зевс подарував їй теж.

Так виросла вона з-під рук Гефайста,
Прекрасний твір чудного бога-майстра,
Чаруючи усіх, богів, людей, —

Та, в божеську задивлений принаду,
Не обійняв колін їй Прометей,
Він відійшов, прочувши серцем зраду.

ДЕЛЬФИ

Парнас увінчав свою сиву голову
лавром хмарин.
Вони ростуть, більшають, нові виринають ізнівідкіля,
стають сизі, сизосині, чорні,
серед них безрадно вовтузиться сонце:
блискавиця з роздертого неба оперізує скелю
і, відірвані від матірнього лона,
каменюки з гуркотом летять у безодню,
де висохлі потоки струмують гарячим камінням.

Знову в смертельних обіймах
сп'ялися Аполло з сином Геї.
Видовище богів: громовиця,
урване небо омиває землю.

За хвилину стихає все,
лиш баскі струмки переганяються в долину
і весела веселка семибарвними пальцями
переловлює запізнілі краплі.

Дельфи!

Сідаю на ваших повалених колонах, —
вони завидують стрункості чорних кедрів,
що, ставши над ними,
спочутливо похилили свої чубаті вершки.
Спека розколола споїни мармурів,
дощі повижирали зелену бронзу
і, підняті натугою м'язів, брили
давно стали підвладні законам падіння.

Так проминає все:
пишнота золота і мармуру,
і людською уявою зрізьблені боги.
Живі ще тільки міти про перемоги героїв
і небо вгорі, завжди те саме,
гойдає на синіх плесах кричущих орлів
і по-давньому із скельної розколини
безжурними струмками журкотять кастальські джерела.
Я припав до грайливого струмка
і пив, пив, пив
холод давнини,
я, пришелець з далекого краю.

1958

РОТОНДА АТЕНИ В ДЕЛЬФАХ

Посеред гаю, у закутині,
Ротонда мармуром блищить,
Мої стежки, повік заплутані,
Тут зупинилися на мить;

Колони з різьбленими фризами
Лежать у звалах навкруги,
На них в бою сплелися хижому
Титани, люди і боги;

Вони змагаються, розпалені
Страшною пристрастю борця,
Ще навіть на метопах звалених
кипить борня їх без кінця.

Моя борня також не скінчена,
Щербив так часто я меча,
Але не часто скроня вінчана
Бувала гілкою з куща:

Моє життя плило обривками,
Все — злами каменів і слів,
Тепер під срібними оливками
Я мовчки голову схилив.

Я чую тихий поклик голосу,
Як накликає з давнини,
На камені старого толосу
Нездійснені складаю сни:

Втиши жалі мої відновлені,
Збуди пригашені вогні,
Верни слова, що, не домовлені,
Втонули в серця глибині!

1958

ІТАЛІЙСЬКІ ВІРШІ

КОЛЛЕОНІ У ВЕНЕЦІЇ

На площі святих Джованні і Паоло
високо винесений верхівець.
Кінь вічно ступає вперед,
та вічно стоїть на місці,
підкутий п'єдесталом слави
свого пана.

Його побратими
в повній зброї і збруї
пов'їжджали під кадильні зводи храму
і позастигали там
на своїх саркофагах,
які зберігають прах
їх не завжди славної слави.

А Коллеоні
стоїть самотній,
вдень і вночі,
в спеці і дощі,
на вітрі і гурагані,
ведучи корабель свого коня
за одною зорею.

Вранці з чорних човнів,
в отікаючих водою кошах
рибалки несуть рибу,

з торговиці проходять жінки
з мотуззяними торбами,
з яких визирають
ситочервоні помідори,
свіжозелена салата,
жовті цитрини і груші,
темносиній виноград, —
кольори, що додають барви
вітряній блакиті неба.

Вони проходять мимо
і навіть не помічають,
як зеленошия голубка,
спурхнувши, присіла воркувати
на піднятому копиті коня.

1958

ПЕРУДЖА

Перестрибуючи по три-чотири ступні,
пустотливі вулички вибігають нагору.
Над ними скравки блакиті,
але сонцеві ліньки
раз у раз заглядати за цямрини мурів
на висохле дно вулиць.

Тут високі ворота,
щоб пропустити вершника
або галябардника з галябардою на рамені.
Але це було передучора:
сьогодні ледве хто пізнав би
в худошавих мужчинах
нащадків квадратощоких кондотьєрів.

На площі перед собором
голуби випивають фонтан.
Тут, на сходах старої ратуші,
під залізними левами й грифами,
можна сидіти годинами,
стежачи
за спішною метушнею прохожих
і неспішним проминанням часу.

Проходять дівчата
у льяних, свіжовипрасуваних суконках;
їх погляд відразу пізнає чужинця,
але вони відходять не озираючись,
тільки їх гойдлива хода повільнішає,
так, мовби вони несли збани з коштовним напоєм
і боялися його розхлюпати.

Це тут Перуджіно
вчив молодого Рафаеля
малювати янголиці.

ЗУСТРІЧ

Ми сиділи на березі моря.
Було під вечір. На столі
Оплетена пляшка білого вина
І полумисок калямарів
(Ви знаєте щупальця восьминога,
Присмажені на олії,
Присмак Півдня?)
Їх було три.
Ми говорили про подорожі,
Палермо, Помпеї, Пізу, печери Перуджі,
Але я віддавався найбільше
Вічномилому заняттю мужчин —
Обдиранню їх дряпіжними очима
З їх одежі.

Одна була в білій блюзці,
Дбайливо нічим не прикрашеній;
Її достатньою оздобою
Був кошочок нагрудника
З двома теплими помаранчами.
Коли сміялася,
Відкидала голову назад
І її волосся пінилося чорним прибоєм
До опалених берегів її рамен.

Друга була сантиментальна русявка,
Втомлена солоністю моря
І цілоденною щедрістю променів;
Кожен її рух

Мав гармонію і шовкову ніжність,
З усіх трьох
Вона була найнесміливіша.
Та коли я доторкнувся рукою
Її руки,
Я зрозумів, що вона розуміла
Своє призначення.

Третя мала трохи подовгасте обличчя,
Підфарбовані повіки,
І блиск її очних білків
Мав згашеність перламутру.
Зумисне нечесане волосся
спадало коноплями на обличчя
І вона зовсім не пробувала
Його відгортати набік.
Я спостерігав під столом
Її стопу в сандалі:
Другий палець її ноги
Був довший від великого:
(Правило клясичної скульптури,
Якого вона, можливо, й не знала).

Ми були подорожні,
Що вперше зустрілися,
Мушлі, викинені на пісок примхою моря.
Та моя хвиля мене знову покликала:
Я мусів відійти,
Мій поїзд відходив за 15 хвилин.
Вони дивилися за мною,
Як я, озирнувшись востаннє,
Вдавав, що відходжу байдужий.
А я йшов,
Битий суперечливими почуттями,
Подивом, поривом, пристрастю,
Всім, що є мірою цінування жінки.
Я вагався,
Котрій віддати перевагу,

Котру вибрати Музою
Химерного і короткочасного надхнення?
Чорнявку? Русявку?
Чи, може, нечесану
З перламутровими очима?

А, може, всіх їх промину
І тільки засміюся дзвінко,
Бо я ж люблю лише одну,
Одну в усіх — космічну жінку?

1963

ФЛЬОРЕНЦІЯ

I

Черепичну червінь дахів
вигріває виноградне сонце Тоскани
і синява узгір'їв
подібна до синього каменя,
який стародавні майстри
розтирали на синю фарбу.

Павутиння філігранних променів
заплуталося на камені бруків;
день задрімав у сутіні аркад,
його не мánянь веселі площі
з палатами і церквами —
банками душ
медичійських багатіїв.
Верткі мулярі на риштованнях
відновляють патину віків:
у минуле відплила давня пишнóта і слава,
і скупу воду Арно даремне підносять греблі.

Тут у жінок
прозорі мушлі вух
і вигадливо закручене волосся,
як імена майстрів,
які малювали їхні профілі:
    Боттічеллі,
    Гірляндайо,
    Паляюольо.

Котра з них Беатріче,
з тих, що їх прославляють поети
за те, що вони випалюють серця мужчин,
як ганчар випалює форму збана,
якої вже ніщо не в силі змінити?

II

Поночі блукаю містом,
шукаючи з тінями зустрічів,
яких я ждав роками.
а вони століттями.

Із завулків виходять знайомі постаті.
Швидко минає мене Савонароля.
В його руці чотки,
великі як каштани,
він злісно стібає ними мури:
бачу його драпіжний дзьоб
у кліті каптура.

Заклавши руки позаду,
надходить Петрарка,
подібний до грошовитого міщанина:
вступивши зір в землю,
мимрить рими.
Сплошуюся горорізьбою при мурі,
рад, що він переходить,
мене не помітивши.
Я бо ніколи
не мав терпцю дочитати
до кінця його канцони.

Назустріч Боккачо.
Ловлю його за рукав
сказати йому комплімент,
що він улюблений автор
усіх чоронорясців:
він бо створив мистецтво
з буденної прози,
від якої їм щодня
в сповідальницях в'януть вуха.

Він регоче і пропонує
піти випити.
Але я його розчаровую:
пізно, всі таверни вже позамикані!

На площі,
підперши плечима колону,
сидить Буонаротті.
Вимірює очима
відлупану від космосу
базальтову брилу ночі.
Під молотом серця
(метал об камінь)
розприскуються серпневі зорі.

Обходжу його навшпиньки.

На мості золотарів
місяць висипує у воду
свої срібнобокі риби.
Опершись ліктями на парапеті,
стоїть Дант;
він задумано теребить,
один за одним,
листки свого вінка,
пускаючи їх на безшумну воду.

Ми не говоримо нічого,
він бо знає, що я знаю,
про що він говорив би:

завжди про ту саму.

1963

ТОРЧЕЛЛЬО

Це тут, на престолі гуннів
Атілла, кажуть, сидів,
Пройшли навали бурунні,
Не стало з міста слідів:

Загрузли в намул будови,
Не видно галер ні шкун,
Поглянеш на тъмяний овид —
Гладінь маляхітних лягун.

Плюскочуться в узбережжя
Охлялі хвилі століть,
Лиш церква й рожева вежа
У синяву тиху стримить.

Немов алябастрові, шиби
Просочують світло бліде,
На золотонебі апсиди
Мадонна з дитятком жде;

Напроти — Страшного Суду
Розкритий Новий завіт,
Там янголи трубним гудом
Чекають будити світ.

Стояв тут замислений Данте,
Стривожений судищем цим,
і ніжні долоні Оранти,
Як нині, здіймались над ним.

1963

САН ВІТАЛЄ, РАВЕННА

Глухими закрутами вулиць,
Що снять тисячолітній сон,
Проходить тінь моя в минулість,
У тьмяний тиші октогон.

У барв і золота розмаї
Злились тут форми й почуття,
Вросла в двовимірність мозаїк
Багатовимірність життя.

Чи то шумить далеке море,
Що відійшло з цих берегів?
Юстиніян до Теодори
Говорить — і не чути слів:

— "Танечнице, у пишнім колі
Послушниць і придворних дам
Я в святобожій авреолі
Тебе подарував вікам;

І грішні, й праведні, і скриті
Збіжаться на твоє ім'я,
Ім очі широкорозкриті
Твої кричатимуть: це я!

Але чи злюбна, чи не злюбна,
У кубла завистей людських
Не зазирає, будь недоступна
Огуді й обожанню їх:

Хай дивляться. На блиск корони,
На перел важковисних стрій,
На лик безбожної ікони,
На погляд непривітний твій;

Сліпі! Дурні! Ти їх не справиш,
В'язнить їх власний їх полон,
Їх власна малість, гнів і зависть
Для них закон, корона, трон!"

1963

Перед мавзолеєм Данте (Равенна, 1976)

СІМ ЛІТ

Поема

Рік 1914

Ось на краю Європи
Гликий чорнозем набух,
Жито, пшениця,
Колосся стозерне клонять,
Вівці осет скубуть,
Наслинив сопілку пастух,
Дороги ж — ті самі,
Що скитським слалися коням.

В степах могили. Чиї?
Полин на сонній душі...
Дим з-під навислих стріх:
Кароокі виходять люди,
Дівчата в намисті й калині,
Жінки повногруді,
Глеки повні несуть,
Рум'яні крають книші.

З ціпами вусаті мужі,
Гупають глухо токи.
Зерно в долонях сипке,
Міхи конопляні в'яжуть, —
Круторогі ревуть,
Тягнуть за мажею мажу,
Виходить Великий віз,
Шкварчать пахучі люльки...

А здалека вже луни —
Історії вриваний гук.
Щось шемить у серцях,
Якісь неспокійні жала:
Народи люті встають,
Беруть залізо до рук,
На розстайні виходять шляхи,
— Бути навалам!

Рік 1915

Вагонів довгі ряди,
На станціях пахне йод,
Поскрипують день і ніч
Обози, обози, обози.
Шляхи для людей і машин
По багнах з каміння й колод,
Лютень лютий іде,
Стинають землю морози.

Світ у заметах густих,
На вусах звисає лід,
Ноги обвиті шматтям,
Від холоду цокають зуби,
Виють гори вночі,
Вовчий під домом слід,
Проходили мадяри —
Скрипить галуззя на дубі...

Світанки в білій імлі,
Сніги у зворах Карпат,
Окопи в мерзлій землі,
З неба — сніг і шрапнелі:
Кільчасті дроти, у штурм
На брата зривається брат,
Українець на українця
Встає у чужій шинелі.

Весни тривожної гук,
Дністром спливає шуга,
Ноги у розталь грузнуть,
З поля отруйний вітер.
Марне квіття цвіте,
На перемиських лугах
Падло кінське і людське,
Землею ледве прикрите.

Рік 1916

Мжичка осінніх днів.
Важкі переходять походи
Із сходу на захід
Із заходу знову на схід.
Риплять колеса возів,
Побрязкує сталь і мідь,
Від рання до вечора
Полчища збройних народів.

Сонця не видко,
Туманом повите їдким,
В селах позривані стріхи,
Чорніють горалень мури,
Блискавиці навколо,
Від обрїїв згар і дим,
Порозмокали шляхи,
В грязюці гарматні рури.

Коні у три ряди, —
Бич і дош по хребтах,
Сіпають люто: вперед! —
Рвуться намоклі шлеї,
Назустріч ранені,
Кричать з-під брезентових плахт,
Втома звалює з ніг,
Повіки мороком клеїть.

Проломів пекло червоне,
Рови і нори в землі;
На кільчастих дротах убиті,
Трупи пливають Стоходом,
Серця захлистує жах —
Поночі місяць у млі
В перстнях зловіщих встає,
Хлепче зогнилу воду.

Люди вилазять з печер,
Хліб — з кори і трави,
Немовлята якісь чудні,
Очі монгольські шулять:
Пройшло ж дівізій сюди —
Москви, чувашів, мордви, —
Побив би їх всіх Господь,
Не минула б їх перша куля!

Рік 1917

Рік четвертий війни,
Немає хат ні чобіт,
Рвуться кудись фронти,
Шумлять березневі води,
Злітають корони з голів,
Встає сіромашний світ,
Так дивно гудуть дроті,
Якийсь неспокійний подих.

З фронту додому вночі:
Криластий сиплеться клен, —
Не треба вже більш війни,
Медалі — гратися дітям!
У поле вийти: дзвенить
Спів жайвора, не стрілець,
І млосно пахне земля,
Сонцем украй нагріта.

Все проминуло — сон,
Тінь від змучених вій;
Подих перших покосів,
Хмаринка рожева лине,
Ромашка повзе стеблом,
Коника скрекит тонкий,
— Покластись на свитку й так
Дивитись у небо синє...

Тешуть вербові кілки,
Ланами бродять: землі б
Приділити порівні всім, —
Вже досить на інших праці!
В серці в'ється тепло,
Набухає, як житній хліб,
З-під лоба крутять дядьки
Цигарки з проклямацій.

А в місті — походів шум,
Клекіт розгойданих мас:
— Не треба царів, богів,
Лиш воля й земля повік нам!
Еполетів уже нема,
Настав для голодних час!
Назустріч студентів сміх,
У гімназії вибиті вікна.

Серця такі молоді,
Стягів жовтоблакит,
Тепла дівоча рука
Стрічку чіпляє маленьку,
Похмуро з палат і з нір
Вилазить ворог на світ
І вперше у рушниках
На брук виходить Шевченко.

Рік 1918

Стяги лопочуть: марш,
Дзвонів розгойданих гуд,
Іскри з підкутих чобіт
Креше за лавою лава,
Київ навшпіньки стає:
Синьожупанники йдуть,
З тисяч захоплених уст
"Ще не вмерла" гримить і "Слава!"

На вітрі чуби і шлики,
Козацтво встало з могил,
Виблискують спраглі шаблі,
Як під Корсунем і Конотопом;
Вершники в сідлах нові —
Від штолень, плугів, горнил,
Очі свої протри,
Глянь, очманіла Європо!

Скінчились походи чужі,
У своїх вирушати тепер,
Налягати на шприхи,
Лежати в болотних шанцях,
Приймати кулю у грудь
Не за москвина й германця,
А за землю свою,
За землю свою і герб.

Йдуть січневі сніги,
Орда надходить від Крут,
На плятформах гармати,
Над містом шрапнелів грюкіт,
Знов набої в руках,
Сиплеться скло на бруки —
По цей і по той бік Дніпра
За маршрутом маршрут.

Станція у степу,
За шибкою телеграфіст:
Тоненька стрічка в руці,
Свічка поблимує тьмаво,
Цокає апарат,
Паровозу далекий свист:
Ешелони ідуть на фронт
За тебе, Державо!

Душить горлянку ніч,
Встає кривава зоря.
Вгадати долю землі —
Де ти, віщуне?
Серце дзвоном товче:
Гігантна тінь Кобзаря
Просторами важко йде,
Невидні шарпає струни.

Гуде повстаннями степ.
В соломі у клуні мавзер.
Охляп досісти коня
І навперейми — у ліс;
Поночі місто кричить,
Нікому ласки нема вже,
Збройним — право і суд,
Бахає в лоб обріз.

Влада? — Влади не треба!
Вільна душе, гуляй,
Ух, утни гопака,
З батьком Махном ускоки:
Є ж розмахнутись куди —
По всій Україні широкій,
За пасом нагани два
І хвацько свистить нагай.

Облогом голодні поля,
Мутний самогон у бочівках.
Трави тачанками збиті,
У травах труп.
Ворони не ласі вже,
Кров з розірваних губ.
П'яно регоче земля,
Розхристана дівка.

Рік 1919

Вийдеш: луни вночі —
Чорторії гудуть степові,
Бунтарська встала земля —
Народу сини найкращі,
Лаштують козацькі вози,
Набивають мушкети нові,
Відгукується лунко свист
Їм з холоднорських хашів.

Та — все вужче люте кільце
Навколо самі фронти.
Стискає горло одчай,
Потріскані губи від спеки.
Набоїв уже нема
І немає куди іти,
Азіятський в обличчя крик,
А в плечі — французи й греки.

Останні бинди гризе
Задиханий кулемет,
Смотрич в'ється від болю,
Рамена мліють з утоми, —
Та що ж це в полі за гук:
Піхота й гармати вперед!
— Це галицькі мчать полки
На Козятин і на Житомир!

Очі — в простору синь,
Вітер і клуб'я хмар,
Вихор розвіяних грив
До сходу північного, на́вскіс,
По золотоверхий міт
Переможний рушає марш,
Струнко в стременах стає
І в далеч зорить Тарнавський.

Від спеки сизий туман,
Запилені очі горять,
Зігріті коні, їздці
Навскач переходять ріки,
Назустріч вагонами мчить
Червоногвардійська рать,
Білогвардійську ж учвал
Від Дону веде Денікін.

Нині — тріумфу крик,
Завтра — поразок гірких,
Суміш коней, людей,
Відступ із лютим боєм.
Чорна мережа доріг,
В обличчя болото й сніг,
По осі в воді вози,
Гармати серед вибоїн.

В ухах сурми боїв,
Фаланги огню в очах,
В гарячці спрагли уста,
Іржаві плями на тілі:
Лягти при дорозі, в рів,
Хай кряче все нижче птах, —
По снігу звитяжець тиф
Бреде в паполومی білій.

— Арміє босих примар,
Тисяч гарячих очей!
Салютують тобі віки
При шляху ставши на варті,
Під барабани хуг
Смертний відходить рейд
В тінь героїчних століть,
На зім'ятій накреслений карті!

Рік 1920

Чорний недобитків шлях,
Ніч зловорожих снів.
Віддих кінних і піших,
Земля у ворожому стиску.
Відходить останній похід,
Верхдерева скигнуть Див,
Свище в пустий набій,
А Збруч — мутніший від Стиксу.

Стань на мертвім роздоллі:
Ранок на краплях рос.
Праворуч — розрите поле,
Серцями засіяні скиби,
Ліворуч — біла береза,
У житі китайка, що ж,
Зачерпнувши в шолом води,
Всю гіркість поразок випий!

Комоню мій вороний,
Кулю останню тобі
За вірність твою в боях
Залишить твій вірний вершник.
На вічній припоні, з сідлом,
Лежи на зеленому горбі,
Де пахне отруйний цвіт
Молочай і наперсник.

Ти ж, під віттям тужливих верб,
Ярославно-зозуле, не плач,
Ще серце гнів береже —
Ой буде ще, буде вихор!
Як кара, сонце зійде,
На Дніпрі заграє сурмач
І прискаче до тебе вчвал
З полону твій ладо — Ігор.

...Озираюсь за себе, назад:
Полинна гіркота уст.
Та квіття страшних політь
Ще зійде над стоптаним степом:
— Земле, земле! — тобі
Під калини червоної куш
Пісню складаю свою —
Твій кров'ю набряклий епос!

1939

НІЧ НАД ВИСЛОЮ

Фрагмент поеми

Gdy się zacznie ostatni szturm
I rozlegnie się łoskot zbroi,
Kiedy przyjdzie przy wrzasku surm
Polskie konie w Dnieprze napoić...
J. Łobodowski, 1938

Якось над Вислою стояв
Вночі я самітний, на мості,
Ворожий вітер налітав
І бив мене в обличчя, гострий,
Бурун вдаряв за буруном
І мостові тремтіли арки,
А я запалював водно
Свою цигарку до цигарки...

Ви знаєте: буває мить,
Коли зблизиться все одвічне
І серце дивно защемить,
Думки ж історіософичні
Тоді, нахлинувши, якось
Тривожать чудно. Сьогочасне,
Що з проминулістю сплелось,
Немов прояснюється.

Власне

Таке притрапилось мені,
Коли, опершись на поруччі,
Складав я на яві, не в сні,
Слова набрякли і болючі.
Про все, що думав я, кажу
Одверто, без недоговорень,

Ось із минулого іржу
Стираю, щоб ядро і корінь
Знайти того, що в глибині
Зросло в тяжких і гнівних верствах...
Лишити може? Але ні,
Не для словесного жонглерства
Складаю ці слова. Віків
Якийсь невідомий досвід
Вже недаремне накупів;
Вся боязка його сторожкість
І недовірливість веде
Мої думки. Ненависть? Може!
Це ж б'ється серце молоде,
Кричить потоптаний чорнозем!

Ось мерехтливістю світил
Обабіч блискає столиця,
Крутіж людських сердець і тіл
Вирус слабше... Тихне шум,
Завіси мли все затягнули..
Стою на вітрі: не пишу,
А конструюю міст в минуле.

...Підводячись у млі над похмурним простором,
Од віку яловим, де в непостійний глиб
Безплодного піску вгруза підкутих стіп
Важкий заліза тиск, дримає сонний город;

Затяті вістря веж небесну вишину
Прорізують, рвучи кудлатих хмар сувої,
І коло місячне в імлістому завої
Між ними котиться в холодну тишу сну.

І чути, як віків кривава каламуть
Рікою хлюпотить під гордості мостами
У місті пишному, де в небо пруться брами,
Тріумфи перемог в гірляндах ржавих пут.

А там, за вікнами, вже тихі і негорді,
Хмільні володарі серед прив'ялих рож,
Виригують вино на зм'яту постіль лож, —
Увесь нестямний шал нічних шляхетських оргій;

Поблідлий лід висків розогнює їм жар
Розпалених грудей безсоромних коханок,
І в млистих випарах пливають над ними тьмяно
Кошмарні привиди їх п'яних снів і мар...

А далі хмуряться святинь побожні чола,
У бронзі й мармурах, де католицький світ
Закляв свою жагу, свій єзуїтський міт,
Скоряючи вогнем козацьке своєволля:

Рушали ж недарма ряди важких полків,
Чужих насмників, крилатої кінноти,
По молоко і мед, пшениці буре злото,
По здобич і по дань від українських дів...

Тут не закінчую. Шорстка
Б'є по обличчі вітру хвиля
І пальцям змерзлим сірника
Й цигарки втримати не сила.
А втім — що говорити ще?
Куди, як тіль, тягнути риму?
Ця тема й так уста пече,
Гірким захлистуючи димом...

...Я читав:

Вже кличете сідлати коні
І у кривавому Дніпрі
Вже напуваєте ви мрії
І Київ знову на горі
Вам по-ягайлонськи зоріє...

Знов не кінчаю. Й так папір
Вже палить жар терпкого вірша...
Ось в ухах лопотить простір
І степова зім'ята тирса
Додолу niche з-під копит
Залізом кованих гусарій,
Що принесуть ваш польський міт
І пилу буряного хмари...

В серцях запіниться руда,
Степ вихорі виттям заглушать,
І Наливайко й Лобода
Знов на Лубни возами рушать
Рипливим табором. І знов
Сухій землі не буде досить
І лядська і козацька кров
Побиту ковилу заросить.

...Тон недовірливості мій
На карб поставте атавізму
І ждіте на останній бій, —
Крізь склянки кристалевої призми.
Про "вашу вольносць" хай пливають
Вам сни блакитні і рожеві,
А нам Дніпрова каламуть
Глухим відгукується ревом...

Добу проходячи тверду,
Вогнів шукаючи пророчих,
Ось в історичному чаду
Залиті кров'ю сліпнуть очі
І роздирає хижий крик
Далечину віків вагітну,
Де знову Наливайків бик
Реве роз'ярений у пільму...

Львів, 7 травня 1939

ШЕВЧЕНКО НАД КАСПІЄМ

... серце ядом гою...

Т. Шевченко

Пробудження. Ще сну не вигоріла їдь,
Ще чорним виваром напоює свідомість,
А вже жало чуття підводиться в ту мить
І серце вколює. На стоптаній соломі
Скрутилось тіло, сну воно не знайде вже,
До ранньої сурми, розкривши в п'їтму очі,
Лежатиме воно і душу всю проточить,
Жага нестерпних дум, що самоту гризе.

По скронях рине піт. Вікно вгорі розкрите,
Та знов імперська ніч його закрила ось
Шинелею п'їтми і зорі з еполетів
Безсердно миготять своє насмішне "стройсь!"
І живчик люто б'є. Знов бунтом кров вагітна
Цвяхами вгвинчує у почуття свій біль,
Але безмовне все, лиш тисне звідусіль,
Мов стопудовий куб, гливка вошива п'їтма
І все розчавлене під вантажем її,
Все опадає вниз, прибої крови й волі,
І все знесилене, в якімсь безумнім колі
Заплутаним вузлом припало до землі.

Десь стрикотить цвіркун. Зашарудить ногою
Хтось на барлозі снів. Чийсь неспокійний рух —
І дошка заскрипить... Та горілчаний дух,
Єдиний добрий дух над сонною тюрмою,
Окрилить знову все, лиш деколи крізь сон
У п'їтму вирветься зідхання чи прокльон,
Щоб знов затихнути у мертвому спокої...

Та думи, що себе не допили ще, в ніч
Губами зсохлими впиваються шосили
Й душевної цинги чуттєвий крововилив
Нестерпно знов шемить. Тоді даремно клич,
Душе, у темряву і болісно надійся,
Сама не знаючи коли й чого. Та ні, —
Як завжди, віддаси причасній злодійці, —
Печалі, — всі думки, заховані на дні:
Вона єдина — друг. Зневірна, але вірна,
Послушниця маринь, коханка самоти,
Що за тобою скрізь і завжди буде йти,
Невтішлива нічим, та серцеві сумирна.
Від неї не втекти, прив'язлива мов пес,
Вона снується вслід у ці піски солоні,
Щоб гризти кожну мить. Убоге серце де ж
Сховає смуток свій у самоті й безсонні?...

Хтось тягне за рукав: на караул виходь!
У п'їтмі гудзиків не застєбнути рівно...
Ну, що ж, — виходь і так, і стій, ген до висот
Піднявши голову у сляв мережу дивну,
В безмовну темряву, насяклу блимом зір,
Що, очі іскрами шпигаючи, нависли,
І не обчислиш ти їх мудрістю обчислень,
Тріангулярністю простірних меж і мір.
Стоїш так серед них, у мовчазну пустиню,
Зім'ятий космосом, свій власний крик несеш,
Невикричаний крик, що загрузає десь
Все глибше в дно твоє, мов у пісок і глину.
Ніщо не відповість і лиш одчаю струм
Сильніше захлине, в пісок загрузнуть кроки,
Та дармо стій і жди, докучний в ухах шум
Все заколисує, мов моря тужний рокіт;
Все вища устає циклопська ніч мовчань,
Важкими стінами засклеплюючи коло
Над серцем, що, до зір підняте, захололо,
Глухої розпачі переступивши грань.

Хвилин самотности ані годин не злічиш,
Хвилин самотности, зневіри і знемог,
І навіть угорі неублаганний Бог
Не змилюється, а, в іспитах досвідчень,
Залишить серце Він: не хочеш, — не терпи!
І серце вражене впаде під ноги, в пил,
І, впавши, зраниться до крові об каміння;
В безлюдді пісковім лежати буде так
І братні колючки простягне лиш будяк,
Аж, випивши одчай, устане знов — людина.

Прибій оман тоді знов душу заповнить
І самодурством знов її він протруїть,
І малюватиме вона свій грішний світ
Уяв на спогадів відхиленій заслоні;
Крізь тугу днів і літ, піску сухий потік,
Що пересипався крізь серце, — цілі гори! —
Устануть образи, для туг єдиний лік,
Давно вже бачені, та незабутні твори:

...України далекої
Степи і роздолля
Як дівчина, серед села
Висока тополя,
Білі хати і явори
Розпростерли віти,
І граються у піжмурки
Веселії діти.
Повертаються додому
З поля круторогі
І колодязь нахилився,
Скрипить край дороги...
Вечоріє. На край неба
Зорі впливають,
Виспіває соловейко
В калиновім гаї,
Ген могила про щось з буйним
Розмовляє тихо, —
Послухаєш, подивишся,

Мов легшає лихо;
Послухаєш, подивишся
На свою Україну
І...

Мов дурне дитя, водно ятриш і мучиш
Себе оманами. Лебедику, егеж!
Даремно риешся у спогадах болючих,
Мов нервні ниточки їх сіпаєш і рвеш,
Шукаючи — чого? Свідомість ще не стліла
І добре знаєш ти: окраденій душі
Так мало вистало б — мала хатина біла,
Де захова вона свої страждання всі,
Мов вишні у садку, рядочком їх посадить
І підливатиме слізьми їх тайкома,
В сліпому забутті шукаючи відради
І вірячи, що світ цей тихий — не тюрма,
Що в ньому радість є...

Так перейти, прожити
Небунтівливі дні, на дно свого буття
Затиснути свій біль, що буде скавуліти,
Без волі кинутись. Яке страшне життя!
Приспати всі думки, за солов'їним співом
Не чути, як кричить зневолена земля,
Як Богу скаржитись, страшна від болю й гніву,
Покинута всіма. Сховатись так здала
У свій брехливий світ, в садки свої розмаїні,
У лірницькі пісні вкладаючи свій біль,
Віддавши Господа своєї правди в найми
Царям і шинкарям...

Від болю в скаралуші
Душа сховалася і так триває в ній,
Затискуючи в глиб самотність дум і мрій,
І кожна мить її стискає дужче й дужче,
Налігши унтерським жиластим п'ястуком,
І тільки гнів один над днів жорстоким сплетом,
Нічим не зламаний, стирчить німим багнетом,
Завжди начищеним, змагаючись зі злом.

ОКСАНА
фрагмент повісти

Що-ніч, що-день його таємно гострить серце,
Приспати не дає. Рудий ржавиний скип
Ще не покрив його, нітрохи не наджер ще,
А то — злосердні дні над серцем пронесли б
Свого тріумфу крик і ваготу безкрилу
Воно почувши, в даль осліплу понесло б
Не смолоскип живий, але живу могилу,
Яка й надхнення жар і глум ворожих злоб
Однако прийняла б і зледеніле слово
Завмерло б десь на дні безцільного буття,
Де б нерву ткань його, змарнілу і безкрову,
Вже пролиск блискавиць ударом не протяв.

То ж хвиля бунтувань встає злобі напроти,
Жагою, як вона, ворожа і сліпа,
У жилах хлюпотить, до горла підступа,
Недужий серця крик захлистуючи всоте,
Що в віру запуска затруєне жало:
— Отруто навісна підступної зневіри!
У серце прешся ти і жадно зуби шкіриш,
Тебе й сюди, в пустинь безвіддя принесло!

Отак на камені бездушної казарми
Наказом Палкіна змуштрована душа,
В строю пригвинчена, усе ж не заглуша
Високих дум своїх і поривань бунтарних.
Уранці барабан степ бездиханний збудить, —
Півсонний уставай і знов відмірюй крок,
Свій ранець тягнучи з піску півторапудом
І глухо й тупо бий підшвами в пісок;
Крізь серця пісковий годинник надми днів
Вже пересипались і Каспій з шумом ллється,
Та знаєш: зберегла вогонь і дум і слів
Душа, що мучиться, але не піддається!

1939, 1961

Весніло. З грюкотом ріка пустила кригу.
У полі таяли плати брудного снігу,
Але в лісах, ярах, де соняшне тепло
Палючих променів іще не донесло,
Біліли надми ще, та їх холодний подих
Даремно стримував пробудження природи:
Під сурми соняшні з-поміж засохлих трав,
Як чудо, перший цвіт підсніжки виростав.
За нею зеленню пробілились перші трави,
На деревах бруньки, липкі і кучеряві,
Пучнявіли все більш, аж листя верховіть,
Як вибух радості, стріляло у блакить.
Земля, вся спалена дощем заліза й крові,
Переживала чар щорічної онови,
Верталась молодість. Ішли за днями дні,
Аж теплий день настав, коли в височині
Озвався жданий клич: то стадо журавлине
На північ, до озер, трикутним стросом лине
І серце в далечинь з собою порива.
Хвилино захвату! Які земні слова
Спроможні висловить усю красу пориву
За вітром навздогін, що тисячструнну гриву
В простори розпустив і грає, і бринить!...
Піднявши голову в осяяну блакить,
Я довго поглядав, як ключ, до виднокругу
Долинувши, зникав. Та враз почув я другу
Стозвучну музику: вгорі, курличучи,
Враз металевих птиць озвалися ключі.
Вони також, весни почувши теплий подув,
Вертались з вирю до півночі і сходу.
Які ж оракули ті птиці в вишині
Несли моїй землі? Чи приязні, чи ні?...

За кілька днів мені у город наш престольний
Поїхати вдалось. Опущений, бездольний,

Він жалко виглядав. Ті звалища руїн,
Що їх я оглядав ще восени, без змін
Чорніли купами розбитого каміння.
У Лаврі звалених з роздертого склепіння
Безмовні янголи дивилися з висот,
Як вітер і дощі останки позолот
Здирали з авреоль. — Чому ж на орди хижі
Зі сходу й заходу ви сурм архистратижих
Ще не підіймете, щоб неба архітрав
На землю, так як ваш, обрушений, упав,
Розчавлюючи тих, хто, в гордості жорстокій,
Зневажив ваш святий тисячолітній спокій?

Мені здавалося, що з глибини печер
Устануть постаті рядами довгих черг,
Розгнівані, бліді, й роздерши з криком шати,
Підіймуть камені, щоб укаменувати
Тресвітле сонце — хай, осліплене, воно
Не бачить унизу, як в тлінь і порохно
Розпалася в ганьбі зневажена святиня...
У день той весняний примари і видіння
Бентежили мене, брели за мною вслід
Так, мовби з глибини розтаяних століть
До мене голоси озвались таємничі,
Що кликали: "Диви, обдертий з багряниці
Нашадку пізній наш, — ти винуватий теж,
Що ми не донесли до вічних узбереж
Владарних наших снів, закованих у камінь!"

Так я по Києві з тривожними думками
Блукав, знаходячи себе у давнині.
Я вийшов над Дніпро. Він буруни мутні
Котив під горами розливом повідневим;
Мов богомільники, під подувом квітневим
Брели отари хмар кудись у далечінь.
На гірці угорі, простягши довгу тінь,
Благословляв хрестом Великий Володимир
Простори дніпрові і город, що мов вимер,

Мов змієвим вогнем все спалено довкіль.
І враз потужна міць, не знаю сам звідкіль, —
Чи від могуття вод, чи світлості просторів,
Чи з власної душі, що випила з прозорих
Джерел старовини, мене оповила:
— Ти вічний, Києве! З того ще джерела
Води цілющої, живушої майбутнім
Сторіччям вистане, щоб сни твої могутні
Повстали здійснені! Чого ж не бачив ти
У нетрях вікових з твоєї висоти?!
Які ще золоті, червоні, білі сили
Високих, гордих стін твоїх ще не шербили,
Який іще тебе не шарпав буревій?
Та, мудрістю старий і юністю живий,
Усе ти пережив. Хай знову із соборів
Обдерто куполи твої золотозорі,
Хай безголосий ти, хай по чужій землі
Розігнані сини окрадені твої, —
Та пурпур ран твоїх в твоє велике свято
Тобі ще величі додасть до маєстату!

Так я, схвильований, допізна проблукав
По Києві, хоч мав багато всяких справ,
Розмов і зустрічів із друзями своїми.
Вони, стривожені арештами новими,
Вже віру втратили, щоб праця будь-яка
Можлива ще була.

Зима пройшла важка,
Без їжі і без дров. На досвітку кияни
Рушали валками у села, — мов цигани,
З мішками на плечах, щоб роздобути там
Картоплі чи муки один хоч кілограм.
Нові господарі, щоб збутися турботи,
Усім, хто скаржився, казали на роботи
До Райху їхати. Так Київ опустів.
Та голод з холодом були б лиш лиха пів —
Давніше чи ж то раз доводилось так жити?
Та німці завзялись до кореня здушити

Все вільне і живе: розгромлено упрях
Все, що піднятися зуміло в перших днях
Після червоного розгрому і утечі.
Всі мрії, пляни всі, пориви молодечі,
Що парости свої вже випустили, геть
Підрізано.

— "Щодня вихлюпують з газет
Свій бруд на нас, — казав обурений Ольшинський
— І ще подумайте, в газеті українській!
Чи ж не кричали нам недавно: — Кляті пси!
Фашистські наймити!... Змінилися часи,
І гульк, — тепер уже агенти ми советські!
Де ж глузд, де логіка? Вже навіть і мистецькі
Гуртки закрили нам, — мовляв, тепер на те
Не час — потрібен труд, а інше все — пусте!" —
Тут молодий Чорняк став з їдкістю казати:
— "Про Коха чули ви? До нього делегати
Прийшли, прохаючи щоб кілька шкіл і книг
Дозволено, а він, пан комісар, на них
Поглянув з-за стола і кинув просто ввічі:
"Мені важливіший один мішок пшениці,
Ніж українська вся культура!"

— Що там їм
Культура! — Рудченко озвався, — в місті всім
Розліплено наказ: "Усі жінки бездітні
В німецькі фабрики!" Дівчат п'ятнадцятьлітніх
Вивозять силою. Сестру мою взяли,
Дружину Гайченка, Підлужного... Були
Вже випадки: жінки калічилися страшно
Щоб лиш не їхати в «Німеччину прекрасну»
На працю каторжну під бомбами. Хіба
Це не новий ясир? Чорняк аж скочив: — "Ба!
Ясир — то мало ще! Ув'язнено Телігу!" —
Я був уражений: — "Та що, та як?" — Мій вигук
Почувши, розповів усе, що знав Чорняк...

Я добре знав її, ту жінку чарівну,
Її поезію, нестримну, вогняну

Всю сповнену чуттям, жіночости, пориву,
Тож був обурений до глибини. Від гніву
Й образи змовкли всі. Озвався знов Чорняк:
— "Нам виклик кинуто. Ну, що ж, хай буде й так!
Це значить — боротьба!"

Проте ми всі сиділи
Похмуро. — Боротьба? Чи зберемо ж ми сили,
Серед вождівських чвар, розбиті на гурти,
Де гірш від ворога свої ж таки, брати,
З собою гризлися? Нові ті коромоли
Сповняли нас усіх тривоگوю і болем,
І ми, збентежені нагальністю борні,
Дивились з горечкою на свари запальні,
Інстинктом чуючи, що справа України
Щось більше від засад партійної доктрини,
Що справу вирішить лиш боротьба збірна,
Всього народу зрив — не партія одна.

Отак покинув я свій Київ. Почуттями
Розбуркана, душа шукала у нестямі
Себе саму в якимсь шаленім крутежі
Піднесень і зневір, але тупі ножи
Упертих дум моїх, затроєних журбою,
Шпигали заодно свідомість і спокою
Я віднайти не міг. Казало щось мені:
Ти хочеш утекти й сховати в глушині
Тривогу всю свою. Ти сам себе боїшся!
А все ж мене назад тягнуло в Межилісся
До лісових стежок, до тихих лук і нив,
З якими душу я недавно споріднив,
І до Оксани. Ах! Коротке те розстання
Ще дужче всі мої зміцнило почування,
І з віддалі мені здавалася вона
Іше принадніша, ще більше чарівна.
Про неї спогади всю душу оп'яняли
Живою радістю і повно наливали
Тепла і ніжності в істоту всю мою.
Так мусів я собі признатись сам: люблю!

Якби не грізний час, не катаклізм воєнний,
Що спокій розбивав і каменем важеним
На думи налягав, якби не навісна
Непевність на душі, та золота весна
В житті моїм була б одна із найщасливіших.
Із квітням весняним любов моя розцвівилась,
Всю душу сповнила сторадістю мені:
Переживав я дні надхненні, осяйні,
Кохання й ніжності п'ючі грайливий трунок.
Я не забуду дня, як перший поцілунок
Уста нам поєднав.

Клонився вже на спад
Травневий теплий день. Ми вийшли через сад
У поле, на луги і стежкою вузькою
Поволі подались до лісу, що стіною
Яснозеленою у далині стояв.
Лагідний вітерець гойдав розлоги трав,
Розквітлих, запашних, напоєних промінням
Розжареного дня. Снувалися з гудінням
Навколо нас рої, мов ошалілих, бджіл.
Кудись плили хмарки. Десь крикнув перепіл.
Ми радісно брели, захоплені, стокрилі,
Про щось (не тямлю що) зі сміхом говорили,
Забувши про грозу зловісних наших днів.
Спинився я на мить і кілька роменів
Зірвав і їй подав, щоб заплела в волосся.
Вона, з удаваним кокетством, як здалося
Мені, взяла квітки і вибрала одну,
І, затикаючи, мене спитала: — "Ну,
Що ж крашою тепер здаюся вам?" — "Як Фльора,
Античної весни богиня яснозора!" —
З великомовністю я вмисне відповів,
Дратуючи її. Оксана луки брів
Високо підвела, сказати щось хотіла,
Та пальцем лиш мені лукаво погрозила.
О, як завидував я вітрові тоді,
Що обіймав її і груди молоді
Обтулював тонким серпанком полотняним!

Я в очі глянув їй. Сполохана нежданним
Тим поглядом вона враз рушила: — Ходім!
Дійшли ми до дерев і в гаї негустім
Спинилися. Нас тень накрила темновіта,
Над нами угорі шуміло верховіття,
Листки сріблилися до сонця, на траві
Лягали пасмуги золотисті, мов живі
Стрибали й гралися по стовбурах і стеблах,
Від піль котилася пахуча хвиля тепла,
А від ліщинника й малинника на нас
З легкою вогкістю холоднява неслась.

Ми заповнені, побравшись за руки,
Стояли в вирі барв і запахів і звуків,
У шумно-запашній і переливній грі,
Що оточила нас. Нежданно угорі
Драпіжний крикнув птах. — "То яструб!" — По блакиті
Оксана глянула. Чекали піврозкриті,
Здивовані уста, щоб повторився крик.
Тоді устами я до уст її приник:
Вона не рушалась, прижмурила лиш очі.
Я чув, як колос вій чоло мені лоскоче,
Як б'є приспішено їй в скроні кров. Коли
Задихані уста від уст ми відняли,
Враз сміхом вибухли. І довго не могли ми
Знайти хоч кілька слів, щоб висловити ними
Красу захоплення й несхопну повноту
Всіх наших почувань, що у хвилину ту
Проймали нам серця...

Вже добре звечоріло,
Коли вертались ми. На заході жовтіло
Ще небо вицвіле, та вже яскравий серп
Молодика блищав над нами. Кілька верб
У піль самотині застигло непорушно,
Зарошені поля ще квітням пахли душно,
Та повівало вже чимсь вогким і сирим
З моклавин лугових і, мов легітний дим,
Тумани де-не-де підводилися вгору...

У мелянхолії вечірнього простору,
Обнявшись, ми йшли, шукаючи вгорі
Найпершого вогню нам дружньої зорі.

Ішли за днями дні. Вони усі щасливі
Здавалися мені. В єдиному пориві
Зійшлися всі мої думки і почуття:
Ніколи перед тим я величі буття
З такою силою, з такою глибиною
Не відчував іще. Я почував, як мною
Керує дужа міць, яка та само б'є
У серці всесвіту, що все буття моє
В космічній єдності одним жило диханням,
Що ми — єдиний ритм, один закон кружляння,
В просторах вічності — один вогонь і пал!
В душі моїй звучав піднесений хорал
Одухотворення, я символи незнані
У всьому відкривав, речей багатогранність
І їх таємного значіння повний зміст.
Усе могутніше я почував свій ріст
І всеохопності своєї дивну силу:
Ніколи не ширяв мій дух так буйнокрило
В пориві захвату, екстази і горінь.
Я іншим бачив світ. Вся життєва мілінь,
Вся сірина землі для мене позникали,
Світ у гармонії приймав я досконалі,
Живій гармонії реальности й чуття
До героїчного, потужного життя
Мене тягнуло все. Тоді то зрозумів я
Уперше, на які озорені верхів'я
Мужчину піднести спроможеться любов,
Скорити, зрушити, струснути до основ
І кинути на чин — геройський чи злочинний...

Таке було моє кохання. Хуртовини
На чистих обр'ях збирались навкруги,
А ми, задивлені в свої поля й луги,
Пили свою любов безжурно, щедро, повно,

Немов жахаючись, щоб нашу гру любовну
Не сполохало щось. Тож від всього, що нас
Могло б стривожити, тікали ми весь час,
Приймали кожен день як дар коштовний долі,
Сучасности — було для нас обох доволі:
За неї заздрісні, ми й не вели розмов
Про завтрішне, про дні майбутнього. Любов
Засвіжа ще була, ще надто ідеальна,
Лишень теперішність була для нас реальна,
Тож і, задивлені в її чудний міраж,
Не сміли ми тоді присягами ні раз
Своєї світлої зневажити любови.
Зустрінувшись, як дві істоти повнокрові,
Що їх стихійністю своєю полонив
Один святий вогонь, один святий порив,
Ми, наче тіла два небесні яснозорі,
Єдиний, вічний шлях знайшли в часі й просторі.

1945-1946

СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІ

ІГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА, ВНУКА ОЛЕГОВОГО
ПЕРЕСПІВ

ЧИ НЕ ДОБРЕ Б НАМ ПОЧАТИ,
БРАТТЯ, СЛОВОМ СТАРОДАВНИМ
СПІВ ПРО ПОДВИГИ ЗАВЗЯТІ —
КНЯЗІ ІГОРЯ ПОХІД?
ТА ПОЧАТИСЬ ПІСНІ СЛАВНІЙ
НЕ ЗА ЗАМИСЛОМ БОЯНА,
А ПРАВДИВИМ ПОВІДАННЯМ
ЗА ПОДІЯМИ ТИХ ЛІТ.

БО КОМУ БОЯН НАДХНЕНИЙ
СПІВ, БУЛО, СПІВАТИ СХОЧЕ,
ТО ПО ДЕРЕВІ ПОСКОЧИТЬ
ДУМКОЮ ДО ВЕРХОВІТЬ,
ЩО ПОЛЯХ МАЙНЕ ЗЕЛЕНИХ
СІРОМАНЦЕМ-ВОВКОМ ХИЖИМ
І ОРЛОМ КРИЛАТИМ, СИЗИМ
ПОПІД ХМАРИ ПІДЛІТИТЬ.

ЯК ЧАСІВ ПРАДАВНИХ ЧВАРИ
ПРИГАДАЄ, У ПОГОНЮ
ВИПУСКАЄ ВІН ПІД ХМАРИ
ЗАРАЗ ДЕСЯТЬ СОКОЛІВ
НА ЛЕБІДОК БІЛИХ ЗГРАЮ,
І КОТРУ ЛІШЕНЬ ДОГОНІТЬ,
ТА НАЙПЕРША ПОЧИНАЄ
ДЛЯ КНЯЗІВ ПОХВАЛЬНИЙ СПІВ:

"Слово о полку Игореві" (Філяделфія, 1950)
Графіка Якова Гніздовського

СЛОВО ПРО ІГОРІВ ПОХІД переспів

1. ЗАСПІВ
Чи не добре б нам почати,
Браття, словом стародавнім
Повістей про змаг завзятий, —
Князя Ігоря похід?
Та початись пісні славній
Не за вимислом Бояна,
А правдивим повіданням
За подіями тих літ.
Бо кому Боян надхненний
Заспівати пісню схоче,
То по дереві поскочить
Думкою до верховіть,
По полях майне зелених
Сіроманцем-вовком хижим
І орлом крилатим, сизим
Попід хмари підлетить.
Як, було, минулі чвари
Згадував, тоді в погоню
Випускав він ген під хмари
Десять бистрих соколів
На лебідок білих зграю:
А котру котрий здгонить,
Та найперша починає
Для князів похвальний спів:
Для старого Ярослава,
Для хороброго Мстислава,
Що перед полком поганих
Заколов Редедю-хана
І касогів переміг,
І про красною Романа
Святославича співає.
— Браття, ні, то доганяє
Не лебідок білих зграю
Десять соколів швидких, —

То до струн живих припали
Пальці вішого Бояна
І вони зарокотали
Славлячи самі князів.
Так почнім оповідання
З Володимира старого
Аж донині — молодого
Князя Ігоря часів:
Що, скріпивши ум свій княжий
Силою всією туго
Й серця мужністю свого
Погостривши як меча,
Сповнився воєнним духом
І навів полки відважні
За велику Руську землю
На країну Половчан.
2. ЗАКЛИК ДО БОЯНА

О Бояне, літ минулих солов'ю преславний!
Ці походи, ці змагання ти б ошебетав нам:
Ти б по дереві уяви солов'єм поскочив,
А твій бистрий ум під хмари злине, як захоче,
Ти б обапів цього часу звив нам пісню слави,
Через поле ген на гори ти б погнався, жвавий,
Шляхом давнього Трояна. Так було б співати
Внукові того, Олега: "Ой то не крилатих
Соколів погнала буря крізь поля і ріки, —
Галичі полки стадами мчать на Дін великий..."
Чи, Бояне наш ти віщий, Велесів онуче,
Так нам треба заспівати про князів могучих:

3. РОЗМОВА ВСЕВОЛОДА З ІГОРЕМ

Заіржали за Сулою коні,
Слава в Києві дзвенить луною,
Затрубили в Новгороді труби,
Стали стяги у Путивлі. Брата
Милого жде Ігор — Всеволода.
Всеволод буй-тур йому і каже:
"Ігорю, ти брат мені єдиний,
Ти один світ світлий. Ми обидва

Святославичі із роду! Брате,
Ну ж, сідлай свої ти бистрі коні,
А мої тобі готові здавна,
В Курську вже осідлані чекають.
Маю я курян, свідомих кметів,
Всі вони під гомін труб сповиті,
Виколисані в твердих шоломах,
Вигодовані на вістрі списи.
Всі шляхи відомі їм, яруги
Їм знайомі, луки в них напнуті,
Сайдаки отворені, шаблі їх
Вигострені. А самі у полі
Мов вовки ті скачуть, сіроманці,
У бою собі шукають чести,
А для князя сміливого — слави".

4. СОНЯШНЕ ЗАТ'МІННЯ

Ігор на сонце тоді позирнув і побачив як тіні
Тьмою все військо прикрили. І каже він так до дружини:
"Браття й дружино! Вже краще нам бути потятим,
Аніж полоненими стати. Нум, браття, досядем
Коней бистрих своїх, на Дін поглянемо синій!"
Князеві ум запалило бажання й жага в тій хвилині
Знак заступила зловісний: лиш Дону б йому скуштувати.
"Хочу бо, каже, свій спис в Половецькому полі зламати,
Русичі, з вами. Голову хочу свою положити
Або шоломом своїм великого Дону напитись!"

5. ІГОР ІДЕ ДО ДОНУ

Ігор тоді у стремено із золота став
І поїхав по чистому полю. Сонце питьмою
Шлях заступило йому. Ніч, застогнавши грозою,
Птиць побудила і звір у полях засвистав.
З криком зловісним зірвавсь верхдерева Див,
Слухати землям незнаним велить він похмуро:
Волгу, й Поморя, й Посулля, й Корсунь, і Сурож,
І, Тмуроканський бовване, тебе він будив!
А половці, вчувши, на Дін манівцями побігли;
Кричать, мов сполохані лебеді, їхні теліги.
Ігор веде до великого Дону полки.

Вже птахи йому по дубах визирають недолю,
Всю ніч по яругах грозою лютують вовки,
Звірів орли накликають на кості по полю,
Брешуть лисиці на руські черлені шити:
Вже, Руськая земле, далеко за горами ти!
Довго смеркає ніч. Світ-зоря запалала.
Встала ранкова мла, поля повкривала,
Спів солов'їний затих, збудився галичий гам.
На світанку щитами черленими русичів лави
Перегородили поля половецьким полкам,
Шукаючи чести собі, а своєму князеві слави.

6. ПЕРШИЙ БІЙ

Потоптали полки половецькі у п'ятницю рано
І по полю розвіялись стрілами руські полки,
В полон пориваючи красних дівок-половчанок,
З ними ж золото, паволоки, оксамити й шовки.
Опанчами, попонами, шаттям узорним здобути
Мостили мости по болоті й грузькому багні,
Черлен стяг, білий прапор і спис срібнокутий
І червоний бунчук — Святославич добув у борні.
Рід Олегів загнався далеко, в полях неозорих
Задрімав. Не для кривди був, смілий, породжений він,
Ні для кречетів, ні соколів, ні для воронів чорних,
Вас, половецьких поганців!

Гза біжить наздогін
Сірим вовком, за ним з половецьким загоном
Кончак йому править услід до великого Дону.

7. ЛИХОВІСНІ ЗНАКИ

Світ на другий день криваві сповіщають зорі,
Від світання чорні тучі надтягають з моря
І чотири сонця вкрити хочуть яснолиці.
Серед них тріпочуть, в'ються сині блискавиці:
Бути грому великому, стрілами дощеві
Із великого йти Дону. Тут списам сталевим
Поламатись, пошербитись тут шаблям із криці
Об шоломи половецькі на Каялі-річці
Біля Дону! Руська земле — ти вже заховалась
За горою! З моря внуки Стрибожі зірвались,

Віють стрілами на княжу сміливу дружину,
Стугонить земля і ріки каламутно ринуть,
Порохи поля вкривають і лопочуть стяги:
З Дону й моря надтягають половців ватаги
Й обступили руських воїв звідусіль без ліку.
Діти бісові поля всі заступили криком,
А черленими щитами — русичі хоробрі.

8. ПОХВАЛА КНЯЗЯ ВСЕВОЛОДА

Всеволоде, ярий туре!
У борні стоїш ти лютий,
Сиплеш стрілами мов буря,
По шоломах сталекутим
Грюкотиш мечем. Куди ти
Скочиш туром і шоломом
Золотим своїм посвітиш,
Там лежать по полю всьому
Голови поганців стяті.
Їх оварськїї шоломи
Ти поскіпав їм, завзятий
Всеволоде! Що бо тому
Найлютіші значать рани,
Хто зумів забути, браття,
І добро своє, і шану,
І Чернігів свій багатий,
Й отчий стіл золотоясний,
Де вичікує кохана
Глібівна його прекрасна
Із коханням-милуванням!

9. КОЛИШНІ НЕЗГОДИ КНЯЗІВ

Вже пройшли віки Трояна, літа Ярослава,
Прогули бої Олега, сина Святослава.
Той Олег мечем незгоди скрізь кував погані,
По землі він сіяв стріли. У Тмуторокані
В золоте ступав стремено. Всеволод великий,
Ярославів син, той дзенькіт чув, мов дзвону клики.
Володимир на престолі гомін чув той самий
І в Чернігові заповори закладав на брами.
А Бориса Вячеславця похвальба зухвала

Привела на суд над Канин і в бою поклала
На зелену паполому. Лихо те накоїв
Молодий Олег за кривду. З річки сліз гіркої
Святополк також свого батька полелівав
На угорських одноходцях до Софії в Київ.
Отоді то за Олега Гориславця чвари
Сіялися й виростили, і добро не даром
Марно в Дажбожого внука погибати стало:
В міжосіб'ї княжим віку людям не ставало.
В час той рідко в Руській краї орачі гукали,
Та зате над труп'ям часто гайворони грали
І свій говір лиховісний галич говорила,
Хотячи на жир-уїддя розпростерти крила.

10. БІЙ

Це було в часах тих ратей-воєн,
Та ніде не чувано такої:
День і ніч — до вечора від ранку,
З вечора — до нового світанку
Хмари стріл гартованих літали,
Сталекуті ратища тріщали,
Грюкали шаблі й мечі в шоломи
В половецькій полі незнайомім;
Чорна там земля під копитами
Вся була засіяна кістками
І полита кров'ю. Скрізь гіркою
Для землі зійшли вони журбою.

11. ВІДВОРОТ

Що ж це за шум, гомін такий
До зір спозаранку надходить?
Ігор полки завертає свої, —
Жаль брата йому, Всеволода.
Билися день, другий також,
Опівдень третього впали
Стяги Ігореві, й розлучились брати
Над берегами Каяли.
Не стало вина тут кривавого, пир
Докінчили тут русичі смілі:
Напоїли сватів, а самі полягли

За землю Руську. Хилилась
У полі з жалошів трава,
Склонило сумом дерева.

12. ПЛАЧ НАД ІГОРЕВИМ ВІЙСЬКОМ

Вже бо, браття, невесела нам година стала:
Вже прикрила руську силу степова навала.
Зла Обида сили внуків Дажбожих розбила,
В Руську землю, край Троянів, Дівою вступила:
Крильми лебеді сплеснула понад синім морем,
Біля Дону, і збудила час вагітний горем.
Вже з поганими погибли суперечки княжі,
Брат бо братові сьогодні у незгоді каже:
"Це моє, і те моє теж!" — На маленькі речі
"Це велике" говорили серед ворожнечі;
А погані ізусюдів стали набігати
З перемогами на землю Руську. О завзятий
Сокіл залетів далеко — аж до моря! — бити
Птиць, та Ігоревих воїв вже не воскресити!
Карни крик озвався й Желя скочила розлогом
Руської землі і смагу полум'яним рогом
Розкидала. Руські жони кажуть зі сльозами:
"Вже не здумати нам наших милих лад думками,
Ні не змислити у мислях, ні не оглядати
Їх очима, й на трепітки більш не почепляти
Злата-срібла!" — Стогне Київ тугою гіркою,
А Чернігів напастями. Розлилась рікою
Туга по землі всій Руській, потекла скорбота
Щедро Руською землею. А князям турбота
Знай одна: самим на себе чвари злі кувати.
І тепер самі на Руську землю набігати
З перемогами пустились половці погані,
З двору кожного по білці беручи у дані.

13. ПЕРЕМОГИ КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Ті бо Святославичі хоробрі,
Ігор-князь і Всеволод, недобре
Пробудили лихо — зло лукаве,
Приспане отцем їх Святославом
Грізним київським. Це він грозою

Присмирив те зло. Пішов війною
В Половецьку землю: там полками
Наступив могутніми, з мечами
Сталекутими, стоптав їй, лютий,
І горби й яруги, скаламутив
Геть озера й ріки, а потоки
Й болота їй висушив. Жорстокий,
Від полків залізних, наче вітер,
Кобяка він з лукомор'я видер,
І упав у Кисві в світлиці
Святославовій Кобяк. Тут німці
І венеди, греки і морава
Славлять співом князя Святослава,
Гудять Ігоря за бій невдалий,
За добро, потоплене в Каялі:
Руського він золота багато
В ту ріку насипав. Із сідла тут
Золотого висів Ігор-бранець
У сідло невільниче погане.
У містах сумують заборола
І поникли радощі довкола.

14. СОН КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

А Святослав сновиддя мав мутне
На горах київських: "Як стала ніч над домом,
Казав, — на ложі тисовім мене
Вдягали в чорну паполому.
Мені черпали синєє вино
Й було усуміш з гіркістю воно.
З порожніх сайдаків поганців диких
На лоно перли сипали великі
І ніжили мене. Уже в моїм
Золотоверхім теремі нависли
Без сволока дошки. В сновидді тім
Всю ніч ворони крякали зловісні
На оболоні в Пліснеську. Були
Там сани похоронні і несли
Мене кудись на море синє"...

15. БОЯРИ ТЛУМАЧАТЬ КНЯЖИЙ СОН
І тоді бояри так до нього кажуть:
"Вже заповонила туга ум твій, князю!
Це бо з золотого столу полетіли,
З батьківського столу, два соколи смілі,
До Тматороканя шлях повів їх здому
Або злат-шоломом зачерпнути Дону.
Та шаблями крильця половчин підрізав
І самих їх спутав путами з заліза.
Стала бо година в третій день невидна
І померкли сонця світлії обидва,
Два стовпи багрянні згасли й утопились
В морі й молоді два місяці затьмились,
Святослав з Олегом. На ріці Каялі
Темінь світ покрила. Половці зухвалі
По країні Руській розпростерлись, дикі,
Мов те барсів плем'я: буйство всім велике
Подали, і хини почали сваволю.
На хвалу хула вже піднялась, на волю
Вдарило насилля. Кинувсь Див на землю.
Це бо понад синім морем недаремно
Красні готські діви весело співають,
Дзвонять руським злотом, Буса величають,
Втішені, леліють мсту за Шарукана,
А твоїй дружині втіха вже незнана!"

16. ЗОЛОТЕ СЛОВО СВЯТОСЛАВА

Тоді почав великий Святослав
Своє ронити золотєє слово
До небожів своїх. Він промовляв,
Сльозами поливаючи ту мову:
"О Ігорю і Всеволоде! Вам
Зарано ще іти було — мечами
Шмагати землю Половецьку й там
За славою ганятися без тями.
Та що ж! Нечесно ви перемогли,
Бо кров нечесно пролили погану:
Ви в бій серця хоробрі понесли,
В жагучій криці викуті, їх рано

Загартувала буйність у вогні, —
Та чи ж таке створила ваша слава
Тепер моїй сріблестій сивині?
Не бачу влади брата Ярослава,
А Ярослав — багатий володар
І силу війська має він, могутній:
Завзятих биль — чернігівських бояр,
Полки татран, шельбирів і могутів,
Гучних ревугів, дужих топчаків,
Ольбирів смілих... Без щитів, з самими
Ножами з-за халяв на ворогів
Вони несуться, кликами своїми
Полки перемагають, мов громи,
У давню славу дзвонячи могутню...
Та ви сказали: "Мужні теж і ми,
Минулу славу схопим, а майбутню
Самі поділим, буде нам і та!"
А чи ж було б не дивом, браття миле,
Молодцювати на старі літа?
Як вилиняє сокіл бистрокрилий,
Він бити птиць летить у вишині,
Гнізда свого не дасть він напропаше,
Та горе! — з допомогою мені
Князі не вийшли. Все звелось нінащо.
Такий то час! Ось Римів закричав
Під гострими шаблями половчина,
А Володимир зранений упав.
Жаль і журба для Глібового сина!

17. ЗАКЛИК ДО КНЯЗЯ ВСЕВОЛОДА

О великий княже Всеволоде!
Ти здаля й не мислиш прилетіти
Отчого поберегти престолу!
Ти бо можеш розкropити Волгу
Веслами, а Дону всього води
Можеш ти шоломами розлити.
Як би був ти, на торзі рабиню
Продавали б по одній ногаті,
А раба — то за різань єдину,

Ти бо по землі сухій стріляти
Можеш огнестрілами живими —
Глібовичами буй-молодими!

18. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ
РЮРИКА І ДАВИДА

Ти, буй-Рюриче, і ти, Давиде!
Чи ж не ваші по крові розлитій
Плавали золочені шоломи?
Чи ж не ваші то дружини смілі,
Ранені шаблями, так ревіли
Наче тури в полі незнаюмим?
В злат-стремена станьте, господини,
За образи наші від поганих,
Землю Руську й Ігореві рани,
Рани Святославового сина!

19. ЗАКЛИК ДО КНЯЗЯ
ЯРОСЛАВА ОСМОМИСЛА

О князю Ярославе Осмомисле!
Ти на столі золотокутім сів
У Галичі і сталь своїх полків
Угорські гори підпирати вислав.
Ти заступаєш королеві путь;
Крізь хмари, з праш метнувши тягарами,
Дунаєві ти замикаєш брами
І ген, аж по Дунай, ти чиниш суд.
Твоя гроза, твій гнів по землях рине
І Київ відмика твоя рука,
З престолу золотого, господине,
Стріляєш ти за землями салтанів.
Стріляй же і кощя Кончака
За землю Руську й Ігореві рани,
За рани Святославового сина!

20. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ
РОМАНА І МСТИСЛАВА

Буй Романе і Мстиславе!
Вас хоробрий дух на діло
Пориває і, для слави,
Пливете ви буйнокрило.

Так, буває, смілий сокіл
Мчить ширяючи на вітрі,
В леті хочачи високім
Збити птицю у повітрі.
Є в вас панцері залізні
І шоломи від латинів,
І вони грюкочуть, грізні,
По землі. Чужі країни
Ви пройшли мечем звитяги:
Деремела і литвини,
Хини, половці, ятвяги
Геть покидали сулиці,
Хилять голови приклінно
Під мечі вам тії з криці.
Та вже Ігореві лихो:
Смеркло сонце променисте
І на горе, не на втіху
Дерево зронило листя.
Понад Россю і Сулою
Городи вже поділили,
А хоробрих княжих воїв
Воскресить немає сили.
Всіх князів давно вже, княже,
Дін на перемогу кличе
Й Ольговичі, рід відважний,
Доросли уже до січі!

21. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ
ІНГВАРА І ВСЕВОЛОДА

О Інгваре і Всеволоде,
І ви, Мстиславичі відважні —
Три смілі шестикрильці, з роду
Не слабосилого! Хіба ж ви
Не волості здобули княжі
Звитяжним жеребом вояцьким?
Де ж золоті шоломи ваші,
Щити й сулиці ваші лядські?
Ударте стрілами в поганих,
Ворота степовому плем'ю

Загородіть, за Руську землю,
За Святославичеві рани!

22. КНЯЗЬ ІЗЯСЛАВ ПОЛОЦЬКИЙ

Уже Сула не хвилі сребристі
Несе для Переяслава, й Двина
До полочанів, грізних тих, нечистим
Тече болотом, темна і мутна,
Під криками поганих. Вийшов тільки
Князь Ізяслав, хоробрий син Васильків,
І гострими мечами подзвонив
Відважно об литовській шоломи
І давню славу дідові своєму
Всеславові в бою тім розгромив.
А сам він під черленими щитами,
Пригромлений литовськими мечами,
На ложе трав скривавлених упав,
І сходить юна кров, а той сказав:
"Твою дружину, княже, крила птичі
Вже одягли й злизали звірі кров!" —
Тут Брячислава не було на січі,
Ні Всеволод, брат другий, не прийшов;
Самотньому душа перлова з тіла
Крізь золоте намисто відлетіла.
Сумують голоси, утіхи всім не любі,
І городенські трублять труби.

23. ДОГАНА КНЯЗЯМ

Ярославе й ви, онуки
Всі Всеславові: схиліте
Корогви, назад вкладіте
В піхви зганьблені шабляки!
Ви бо з дідової слави
Вискочили: в Руську землю
На старе добро Всеслава
Половецьку силу темну
Почали Ви наводити.
Нам насилля і недоля
Через чвари ті неситі
З Половецького йдуть поля.

24. КНЯЗЬ ВСЕСЛАВ

На Трояна сьомім віці
Кинув жереба Всеслав
За свою любов-дівцю:
Хитрістю коня спіймав
І у Київ поскакав
І приклав списа свогого
До престолу золотого
Київського. Потім скочив
З Білгороду серед ночі
Лютим звірем по землі —
І сховався в синій млі.
Вранці ж новгородські брами
Відчинив він таранами
І всю славу Ярославу
Геть розніс. А потім жваво
Вовком він поскочив бистрим,
На Немизі тік розчистив.
На Немизі настеляють
Снопи головами,
І молотять їх залізом —
Важкими ціпами.
На току життя складають
І ціпи ті хижі
Душу з тіла вивівають.
На річці Немизі
Ой, не добром посіяні
Береги криваві;
Їх кістками засіяли
Синів руських лави.

Князь Всеслав людей судив
І князям міста рядив.
Сам же вовком серед ночі
Бігав: з Києва як скочить,
Ще й не піють кури ранні —
Він уже в Тмуторокані:
Сірим вовком наздогін

Перетне дорогу він
Хорсові ясному. Дзвони
Як у Полоцьку подзвонять,
До заутрені в Софії
У святої, чує він
Вже у Києві той дзвін.
Та душа у другім тілі
Хоч і віща, він ізчаста
Зазнавав біди й нещастя.
Це йому Боян наш віщий
Мудрий приспів склав раніше:
"Не судилося нікому,
Мудрому ані меткому,
Хоч меткий як птиця будь, —
Суду божого минуть!"

25. СПОГАД ПРО КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА

Ой, стогнати Руській землі
Часи спом'янувши давні
І князів її перших славних!
Колись Володимира годі
Було до Київських гір
Прикувати, а нині в поході
Роз'єднав його стяги спір:
Одні у Рюрика-князя,
Другі в Давида стоять,
Бунчуки їм не мають разом,
Не разом списи дзвенять!

26. ПЛАЧ ЯРОСЛАВНИ

На Дунаї Ярославна затужена кличе,
Зозулею самотньою уранці якиче:
"Зозулею полечу я, каже, по Дунаю
І рукавець свій бобрянний в Каялі вмачаю
І князеві обітру я кривавії рани
На розпаленому тілі".

У Путивлі рано
В гóроді на заборолі плаче Ярославна:
— "О ти вітре, мій вітриле! Господине славний!

Чому вієш так насильно? Чом, невтомнокрилий,
На мого ти лада воїв сиплеш хинські стріли?
Мало ж тобі повівати в підхмарнім просторі,
Гойдаючи кораблями на синьому морі?
Чом ти радощі розвіяв мої по ковиллі?"

Ярославна рано плаче на мурі в Путивлі:
"О Дніпре мій, Словутичу! Крізь гори камінні
Шлях пробив ти в Половецькій далекій країні,
Ти на собі гойдав єси човни Святослава,
Як на полки Кобякові рушала виправа:
Прилелій же, господине, і лада до мене,
Щоб я вранці сліз на море не слала даремне!"

Ярославна рано плаче на мурі в Путивлі:
"Сонце світле, тресвітлеє! Всім тепле і миле!
Господине, чом простер ти єси без пощади
Промені свої гарячі на воїнів лада?
Луки в полі їм безводнім спрагою стягнулись,
Ще й тугою великою заткав ти їм тули!"

27. ІГОРЕВА ВТЕЧА З ПОЛОНУ

Приснуло опівніч море,
Млою йдуть смерчі таємно,
Ігореві Бог говорить
Про шляхи на Руську землю,
До вітцівського престолу
Золотого, в землю рідну
З Половецької. Навколо
Вже вечірні зорі бліднуть...
Ігор спить — не спить — безсонно
Мчить думками по безмір'ї,
Степ з великого він Дону
До Дінця малого мірить.
Кінь опівночі... Озвася
Свист Овлура — князя кличе
З-за ріки, щоб той збирався:
Час тікати, швидше, швидше!
Крикнуло. Земля нежданно

Задудніла, трав безмежжя
Зашуміло, і поганих
Половців зірвались вежі.
А князь Ігор горностаєм
В комиші поскочив звинно,
Білим гоголем злітає,
На коня швидкого кинувсь...
З нього скочив босим вовком
На дніецький луг, а потім
Попід імлами високо
Соколиним лине льотом.
Для сніданку, для обіду
І вечері — у гонитві
Б'є гусей собі й лебідок;
А як соколом летить він,
Влур за Ігорем нестримно
Мчить тоді у перегоні,
І росу стрясають зимну,
Бо підбились бистрі коні.

"Княже Ігорю! — промовив
Так Дінець, — немало слави
Маєш ти! Вже Кончакові
Лиш досада і ненависть,
А землі всій Руській — свято".
І йому князь Ігор каже:
"Донче! — і тобі багато
Слави й величі: ти ж князя
Колихав на хвилях бистрих,
Простеляв зелені трави
Берегів своїх сріблених,
Млами теплими ласкаво
Одягав під деревами,
Гоголем беріг на плесі,
На прудкій воді чайками,
А на вітрі в піднебесі
Слав чернядок доглядати.
Не така то річка Стугна, —

Каже Ігор, — небагаті
В неї води: малоструйна,
Та чужі річки й потоки
Позжирала і розлого
Води розлила широкі
Між кушами. Молодого
Ростислава потягнула
І край берега хмурного
В глибині на дні замкнула.
Вийшла мати молодого
Ростислава й сльози ронить,
У жалобі в'януть квіти,
Тугою дерева клонить,
До землі схиляє віти”.

28. ПОЛОВЕЦЬКА ПОГОНЯ

Не сороки то затроскотали,
Мчать слідами Ігоря в погоні
Гза й Кончак. Тоді замовкла галич,
У полях не крякали ворони,
Стихли і сороки-троскотухи,
Тільки полози повзли. Дорогу
Вказує до річки дятлів стукіт
І прихід світанку золотого
Солов'їна пісня провіщає.
Гонить Гза й до Кончака говорить:
— “Вже як сокіл до гнізда тікає,
Ми йому соколича на горі
Стрілами своїми розстріляєм”.
Гзі Кончак на мову тую каже:
— “Як уже прямує сокіл скорий
До гнізда, йому соколя зв'яжем
Красною дівцею”.

Говорить

Знову Гза: — “Хоч дівчиною й зв'яжем,
Та не наше буде соколя те
Ані дівчина, і в полі нашім
Ще почнуть нас птиці підбивати!”

29. ПОВОРОТ ІГОРЯ

Це слова надхненного Бояна,
Піснетворця князя Святослава,
Днів давноминулих Ярослава
І Олега, славного кагана:

“Хоч і тяжко голові тій
Бути без плечей на світі,
Та ще гірше зло, як тіло
Голову свою згубило!”

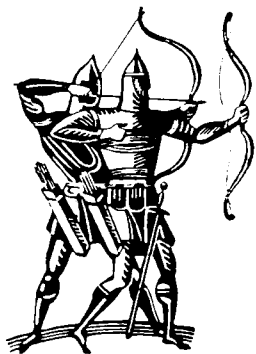
Так земля вся Руська погибає,
Як країна Ігоря не має!

Світле сонце в небесах ясніє,
Ігор-князь назад у Руськім краї.
Заспівали діви на Дунаї,
В'ються через море голоси їх,
Линуть аж до Києва простором.
Князь по Боричеві їде вгору
В церкву Богородиці святої,
Пирогоші. Радістю ясною
Сповнені міста й країни.

Пісню

Проспівали ми князям колишнім,
А тепер хай приймуть нашу славу
Молоді: князь Ігор Святославич,
Всеволод буй-тур і Володимир
Ігоревич. Будьте ж ви здорові
Всі князі з дружинами своїми,
Що за християн завжди готові
Битися з поганим половчином:
Слава й честь князям і їх дружинам!

Кінець.

Заставки до "Слова о полку Ігореві" (1936)
Графіка роботи автора

ПРИМІТКИ

до переспіву "Слова про Ігорів похід"

У цих примітках подано майже виключно гасла, що дають пояснення назв князів, місцевостей, мітологічних постатей та уособлень, історичних подій та деяких старих слів, що допомагають читачеві краще зорієнтуватися щодо осіб і хронології подій, про які мова в поемі. Спірні питання щодо значення різних місць тексту тут заторкаються лише винятково, їх в'яснення слід шукати в окремих монографічних виданнях поеми українською та іншими мовами.

Переспів поділений на окремі розділи, разом 29. В оригінальному тексті того поділу, як теж назв розділів немає.

1. ЗАСПІВ

Ігор (1151-1202) — син чернігівського князя Святослава, внук Олега, 1179 р. князь у Новгороді Сіверському.

Боян — званий "віщим", співець 2-ої пол. 11 і початку 12 сторіччя. Про нього ми знаємо тільки з тексту "Слова". Оспівував постаті і походи своїх сучасників.

старий Ярослав (978-1054) — князь київський, названий "Мудрим", син Володимира Великого.

Мстислав — брат Ярослава Мудрого, князь чернігівський і тмутороканський. 1022 р. переміг у двобої велетня Редедю, князя касогів.

красний Роман — внук Ярослава Мудрого, князь тмутороканський. Згинув у бою з половцями 1079 р.

старий Володимир — батько Ярослава Мудрого, хреститель Києва.

2. ЗАКЛИК ДО БОЯНА

Троян — назва згадана в "Слові" тричі. Ім'я це зв'язувано з римським імператором Траяном, але найімовірніше це наз-

ва одного зі старих богів, згаданих у "Хожденії Богородици по мукам" з 12 ст.: Троян, Хорс, Велес, Перун.

галичі полки — в оригіналі "галици стади біжать к Дону великому". Але галки не бігають, а літають, до того київські князі часто брали "галицьку поміч" для своїх виправ на половців.

Велес — або Волос — бог сонця і пастухів, подібно як грецький Аполлон, бог поезії.

3. РОЗМОВА ВСЕВОЛОДА З ІГОРЕМ

Всеволод — молодший брат Ігоря, князь трубчевський і курський. Порівняння з туром — типове для даної доби; "буйний" — постійний епітет тура в українській народній поезії.

Сула — лівобічний доплив Дніпра, що був межею, за якою починалося "Половецьке поле".

Новгород (Сіверський) — княже місто на ріці Десні.

Путивль — місто-твердиня на річці Сеймі на Чернігівщині.

4. СОНЯШНЕ ЗАТ'МІННЯ

Соняшне затьміння відбулося 1 травня 1185 р., воно описане в Лаврентіївському літописі.

скуштувати Дону — значить здобути Дін. Галицько-волинський літопис нотує, що "князь Володимир (Мономах) пив шоломом Дін", тобто здобув його.

5. ІГОР ЇДЕ ДО ДОНУ

Див — загадкове уосіблення ворожої русичам птаховидної істоти (грифа?), що подає половцям сигнали. *Помор'я* — узбережжя Озівського і Чорного морів; *Посулля* — землі на південь від Сули; *Сурож* — нині місто Судак на Криму; *Корсунь* — давній Херсонес біля Севастополя; *Тмутарокань* — місто на Таманському півострові напроти Керчі на Криму; *тмутароканський бовван* — статуя ідола з 3-4 ст. до Хр., що там стояла ще в княжих часах.

6. ПЕРШИЙ БІЙ

Перший бій відбувся в п'ятницю 10 травня 1185 р. В ньому половці були розбиті і їх табір захоплений русичами.

Олегів рід — крім князів Ігоря і Всеволода були там рильський князь Святослав Ольгович і син Ігоря Володимир.

Гза(к) і Кончак — половецькі хани.

7. ЛИХОВІСНІ ЗНАКИ

чотири сонця — згадані вище князі.

ріка Каяла — згадується у "Слові" шість разів. Ріки такої назви сьогодні немає, це мусіла бути якась притока Дінця, найімовірніше річка Кам'янка недалеко нинішнього Ізюму. Але одночасно Каяла в'яжеться з дієсловом "каяти" — оплакувати, жаліти, отже, це могла бути поетично-символічна назва "ріки плачу", бо над нею переважаючі полки половців перемогли русичів.

8. ПОХВАЛА КНЯЗЯ ВСЕВОЛОДА

Глібівна — Ольга, дружина кн. Всеволода, дочка князя Гліба переяславського.

9. КОЛИШНІ НЕЗГОДИ КНЯЗІВ

бої Олега — Ігорового діда. В боротьбі за княжий престіл він постійно вів війни з іншими князями, м. ін., з Всеволодом, батьком Володимира Мономаха. В тій боротьбі він закликав на поміч половців, що й надало йому назву "Гориславича". Помер 1115 р.

Володимир на престолі — Володимир Мономах, якому Олег хотів відібрати Чернігів.

Борис Вячеславець — внук Ярослава Мудрого, допомагав Олегові, але був розбитий на голову в бою на *Нежatinій ниві* над річкою *Канином* біля Чернігова, 1078 р.

Святополк — батько кн. Ізяслава, Борисового союзника, що загинув з ним у битві на Нежatinій ниві.

10-11. БІЙ І ВІДВОРОТ

Злощасний для Ігоря бій закінчився в неділю вранці 12 травня 1185 р. Згідно з Іпатіївським літописом, Ігор потрапив у полон ранений у руку.

12. ПЛАЧ ЗА ІГОРЕВИМ ВІЙСЬКОМ

Обида — персоніфікація лиха або нещастя в образі Диви з лебединими крильми, відома зі старослов'янської мітології. Її можна порівняти також з подібним образом "злощасної діви" з "Об'явлення Методія з Патари", грецького твору, відомого в Києві з перекладів.

Карна і Желя — толкується як уосіблення смутку і плачу. *Смага* (жар) з полум'яного рога — можлива алюзія до "грецького огню" з сірки, що був розкиданий з рогів. Іпат. літопис згадує, що хан Кончак 1184 р. мав чоловіка, що стріляв "живим огнем".

трепітки з золота і срібла — руські жінки не плачуть тут за золотом, як це толковано досі, тільки заявляють, що вони вже не будуть носити коштовних нависних прикрас ("трепіток"), тобто, вони стали вдовами. В Україні і півд. Слов'янщині довго був народний звичай, що вдови вже не носили нависних прикрас.

білка — сьогодні означає вивірку, але вивірка була б задешева на данину, тому слушно вважається, що "біла" була родом срібної монети того часу або хутром якоїсь дорожчої тварини, куниці тощо.

13. ПЕРЕМОГИ КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Святослав київський — володів 1176-1194. Він зорганізував успішний похід на половців 1184 р., розбивши їх над рікою Орелем та полонивши хана Кобяка з двома синами і 7 тисячами війська. Саме цей успіх кн. Святослава спонукав Ігоря вибратися на подібну виправу, але без узгодження з іншими князями.

14. СОН КНЯЗЯ СВЯТОСЛАВА

Цей сон повний загадковості і поплутаного закінчення. *Сине вино з гіркістю* — (в оригіналі: "синеє вино с *трудом* змішено") не було вином з отруєю або з горем-журбою, як це досі перекладано, а (як це вияснив автор цих рядків) вином-ліком, відомим на Заході з медичних книг 12-13 ст. "Труд" — народна назва золототисячника (центурії), що має дуже гіркий корінь, вивар з якого давав лік близький до аспірини. Червоне вино, настояне на центурії, ставало синім.

Пліснеськ — нині Пліснисько, село біля Олеська в Галичині, де в княжих часах був замок із земними валами. Інший погляд вважає, що тут мова не про Пліснеськ, а про урочище Плоске на київському Подолі.

сани похоронні — одне з найзаплутаніших місць поеми. В оригіналі є "дебр Кисаню", що може значити "дебра Кисані", "дебрські сани" або "дебрські сани" (змії).

15. БОЯРИ ТЛУМАЧАТЬ КНЯЖИЙ СОН

хини — збірна назва східних кочовиків, можливо також якісь нащадки гунів.

готські діви — рештки остроготів, що в 2-ому ст. п. Хр. створили свою державу на півдні України і були там знищені гунами.

славлять Буса — мова, мабуть, про вожда антів Бооза, якого 375 р. перемогли готи. В оригіналі є "бусово время", що може також значити, що готські діви оспівували "темний" ("бусий") час для Руської землі.

Шарукан — був дідом Кончака, його переміг Володимир Мономах 1106 р.

16. ЗОЛОТЕ СЛОВО СВЯТОСЛАВА

брат Ярослав (1139-1198) — князь Чернігова, був дуже обережний і нерішучий, не брав участі у поході Святослава 1184 р., а Ігореві дав тільки невелику дружину наємників.

білі, татрани, шельбири, могути, ревуги, топчаки, ольбири — автентичні і поетичні назви військових дружин кн. Ярослава.

Римів — містечко на південь від Переяслава, яке після поразки Ігоря зайняв Кончак.

Глібовий син — Володимир, син кн. Гліба переяславського, брат Ольги Глібівни, дружини Ігорового брата Всеволода.

17. ЗАКЛИК ДО КНЯЗЯ ВСЕВОЛОДА

Всеволод — син Юрія і внук Володимира Мономаха, князь суздальський 1177-1212 рр. З допомогою п'ятьох синів кн. Гліба Ростиславича розбив надвольтських болгарів і створив на півночі свою державу. Автор "Слова" закликає його на першому місці, бо він походив з київської династії і творив тоді реальну силу, що могла б допомогти проти навали східних кочовиків.

ногата і різань — дрібні монети того часу.

18. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ РЮРИКА І ДАВИДА

Рюрик Ростиславич (пом. 1214) — тричі здобував і тратив київський престіл. Його брат *Давид* (1141-1197), князь Смоленська на Білорусі. Обидва князі мали добре вишколені дружини.

19. ЗАКЛИК ДО КНЯЗЯ ЯРОСЛАВА ОСМОМИСЛА

Ярослав Осмомисл — син Василька, князь Галича 1153-1187 рр. Осмомислом він названий тільки в "Слові", та назва відповідає приблизно лат. назві "Октавіян".

брами Дунаю — держава Ярослава сягала аж до Дунаю, до усть Пруту і Серету, біля нинішнього Галацу. Це т. зв. Дунаєві ворота.

салтани — алюзія до задуманої тоді участі галицьких військ у

3-му Хрестоносному поході проти султана Салядина III, організованому цісарем Фрідріхом Барбаросою.

20. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ РОМАНА І МСТИСЛАВА

Роман — син кн. Мстислава Ізяславича, праправнук Володимира Мономаха, князь волинський і з 1199 р. теж галицький, у західніх хроніках 13 ст. знаний як "Рекс Рутенорум". Загинув у бою з поляками над Вислою 1205 р. Хто це *Мстислав* — неясно, мабуть, син луцького князя Ярослава, князь Пересопниці на Волині. Пом. 1226 р.

Рось і Сула — права і ліва притоки Дніпра, вздовж яких були укріплення проти половецьких набігів.

21. ЗАКЛИК ДО КНЯЗІВ ІНГВАРА І ВСЕВОЛОДА

Інгвар і Всеволод — сини кн. Мстислава Ізяславича з Луцька на Волині. Інгвар помер як великий князь київський 1202 р.

22. КНЯЗЬ ІЗЯСЛАВ ПОЛОЦЬКИЙ

Ізяслав — син кн. Василька полоцького, ближче незнаний князь. Літописи не згадують про його битву з половцями.

23. ДОГАНА КНЯЗЯМ

Ярослав і внуки Всеслава — більшість дослідників думає, що тут мова про кн. Ярослава чернігівського, брата кн. Святослава київського. Внуки Всеслава (полоцького) це три брати Ізяслав, Брячислав і Всеволод.

24. КНЯЗЬ ВСЕСЛАВ

сьомий вік Трояна — мітична міра часу, хоч число 7 відповідає біблійному літочисленню. Ігорів похід був би тоді коло 6700 року.

Всеслав — князь полоцький з 1044 р., правнук Володимира Великого. Згідно з Іпат. літописом, його матір породила його чарівництвом. Був теж князем новгородським і коротко київським. 1067 р. сини Ярослава Мудрого розгромили його на річці Немізі (нині вулиця в Менську). Помер 1101 р.

скочив вовком — алюзія до того, що він мав бути вовкулаком.

Хорс — поганський бог сонця. Як чарівник, Всеслав міг перегнати і сонце.

душу в другому тілі — дослідники поеми звичайно справляють "в друзі" на "в дерзі" тілі, тобто не на другому, а на зухвалому тілі. Тим часом, Всеслав, як чарівник, міг мати фактично два тіла.

25. СПОГАД ПРО КНЯЗЯ ВОЛОДИМИРА

Мова про кн. Володимира Великого, що вмів погоджувати конфлікти між князями. Після поразки Ігоря кн. Рюрик послав кн. Святослава свою допомогу проти половців, але Давид покинув брата і вернувся у свій Смоленськ.

26. ПЛАЧ ЯРОСЛАВИ

Ярославна — хресте її ім'я Євфросинія. Дочка галицького князя Ярослава Осмомисла, друга дружина Ігоря, в часі його походу могла мати яких 17 років.

Дунай — тут не реальний Дунай, а Дунай — "ріка поезії".

Словутич — поетичний епітет Дніпра, відомий теж українським думам; *камінні гори* це Дніпрові пороги.

27. ІГОРЕВА ВТЕЧА З ПОЛОНУ

Овлур (Влур) — Лавро, вихрешений половець, допоміг Ігореві при втечі з полону.

Стугна — правобічний доплив Дніпра нижче Києва, біля Трипілля.

молодий Ростислав — син київського кн. Всеволода, внук Ярослава Мудрого. 1093 р. у віці 22 роки загинув від половецької стріли при переправі через Стугну, що тоді несла повідневі води.

28. ПОЛОВЕЦЬКА ПОГОНЯ

Не сороки то затроскотали — згідно з народною поетичною традицією, розмова обох ханів ведеться як розмова сорок, тобто натяками без називання Ігоря і його сина. Слухач має сам відгадати про кого мова.

29. ПОВОРОТ ІГОРЯ

діві на Дунаї — тут Дунай також ріка поезії.

Боричів узвіз — сьогодні вулиця в Києві, що веде з Подолу на гору.

церква Богородиці Пирогоші — з гр. *Πιργοτήσσα* — піргос — оборонна вежа; була збудована 1132 р. кн. Мстиславом, сином Володимира Мономаха, і знищена до основ урядом УРСР 1926 р.

ПЕРЕКЛАДИ

Горацій
65-8 до Хр.

Я і безконечність (олія, 1960)

ДО КОРАБЛЯ

Корабле, знов несе тебе в моря безкраї
Прибій! Що чиниш? Завертай у порт,
Скоріш! Не бачиш ти: не має
Уже гребців твій борт?

Борвії з Африки вже шоглу потрошили,
Порвали снасті, реї рознесли,
І кадовб твій іти безсилий
На спінені вали.

Ти без вітрил, — гіркі тебе ждуть біди,
Своїх святих фігур ти не вмолив.
Хоч ти струнка сосна Понтіди,
Дочка густих борів, —

Дарма своє ім'я прославлюєш невпинно,
У міць твоїх мальованих божищ
Моряк не вірить. Як загину
Не хочеш — бережись!

Тривогою мені ти серце непокоїш,
В тяжкій журбі тобі шукаю рад,
Щоб ти минув морські прибої
Навкруг стрімких Кіклад.

ДО РИМЛЯН

Куди ж ви біжите, злочинні? І навіщо
Правиця по мечі вдаря?
Чи ж кров'ю римською окроплені не всі ще
Поля й Нептунові моря?

Ви не йдете за тим, щоб вежі Картагени
Відважний римлянин спалив
Ні щоб, ще вільний, брит волік Шляхом священним
Важке залізя ланцюгів.

Ні, партів молитви вам милі, щоб це місто
Загризла власна лютя;
Гризькі вовки й леви — і ті, неситі злістю,
Своїх ніколи не гризуть!

Який же шал сліпий, злощасна міць, провина
Так пориває вас, кажіть!
Але мовчать усі, на лицах блідість тлінна,
Серця застигли всім на мить.

Це римлянам така за братовбивство плата
Від злої долі, день за днем,
Відколи крові струм на землю цю з прокляттям
Пролив невинний Рем.

СОНЕТ

До Вікторії Колонни

Мистецтво божеське, праобраз свій — ідею —
Відкривши в чарі форм і порухів людини,
Найперш виліплює модель з лихої глини,
Як думки первовзір, що викликаний нею.

Потому, думкою захоплений своєю,
Мистець вирізьблює вже інший твір — камінний,
Аж постать у красі постане непромінній,
З такою, як її хотів творець, душею.

Такий я досі був: лише взірець нескладний,
Який ти почала, достойна, вирізьбляти,
Щоб у довершеном він показався творі;

Коли я схибив що, ти справиш неодоладне,
Але чого тоді душі мої чекати,
Як ти вогонь її на лад свій перетвориш?

Франсуа Війон
1431-1463?

ВЕЛИКИЙ ЗАПОВІТ
(строфи 1-41 і одна баллада)

- 1 Проживши тридцять літ і зим,
Ганьби і всіх понижень ситий,
Я став ні мудрим, ні дурним,
Хоч не одним був лихом битий;
Все довелося пережити
Від рук Тібода д'Осіньї,
Що їздить люд благословити, —
Всім біскуп він, лиш не мені.
- 2 Мені не пан він, не єпископ,
Я не орю його землі,
Йому не кланяюся низько,
Як хлоп і хлопка на ріллі.
Все літо при його столі
Я мав лиш воду з сухарами;
Знак скнари на його чолі,
Хай Бог йому подасть те саме!
- 3 Як хтось би дорікав мені,
Мовляв, я зла йому бажаю,
То заявляю твердо: ні! —
Їябо, його не проклинаю.
Лиш одного з небес благаю:
Той самий милосердя пай,
Що він мені, Владико Раю,
Його душі і тілу дай!

4 Для мене був він страх безсердний,
В житті я гірших лих не мав,
Хотів би я, щоб Милосердний,
Йому подібно зрачував...
Та в Церкві інший єсть устав:
Молись за ворогів! — Хай буде,
За всю ганьбу, що я зазнав
Від нього — хай Господь розсудить.

- 5 Отож, за нього помолюсь
На душу доброго Котара.
Лиш як? Напам'ять научусь,
Бо до читання я нездара.
Я пацір дам йому Пікара, —
Якщо не чув його ніде,
Ще поки час, хай вивчить зараз
У фляндрським Ліллі чи Дуе.
- 6 Та як він схоче сам від мене
Молитви, хрещенням моїм
Клянусь і слово дам священне
Не підвести його ні в чім:
Пориюсь в Псалтирі своїм
(В оправі він не з кордовану) —
І у псалмі *Тебе хвалім*
Я сьомий вірш читати стану.
- 7 Тож Сину Божому молюсь
У життєвим своїм змаганні,
Хай прийме цю мольбу Ісус,
Моя душа в його владанні.
Мене беріг він у блуканні
Від диких власти своєволь,
Будь славен він і *Наша Пані*
Й Людовик, Франції король!

8 Дай Бог їму Якова достаток,
Будь слава Соломона з ним,
(Відваги має він багато,
Клянусь, незборний він ніким!),
В недовгочаснім світі цім,
Який він довгий і великий,
Щоб був він у житті своїм
Метусаїлом довговіким.

9 І щоб дванадцятьох синів
Із королівської він крові
На ложі шлюбному сплотив,
Нашадків Карлових казкових,
Як Марціял, на бій готових.
Тож хай бажання прийме ці
Дофін колишній без відмови
І в Рай увійде накінці.

10 Тому, що тілом знемогаю,
І гірше — мій гаман охляв,
Як довго всі клепки ще маю
(Ті, що Господь у мене вклав,
Бо в інших я ума не крав),
Цей заповіт свій поетичний,
Останню волю, я списав
І хай він буде невідкличний.

11 Це в шістдесят і перший рік
Пишу, коли король ласкавий
З тюрми звільнив мене, де вік
Волік я свій без чести й слави.
За це чолом я нелукавим
Поклін йому товктиму свій;
Докіль ще серце гоцки править,
Забуть добродія не смій!

12 Це правда: після сліз і болю,
Зідхань і жалісних стогнань,
Всіх скарг на нещасливу долю,
І мук, і втоми від блукань,
Колючість тих моїх страждань
Мене навчила у згризотах
Більш, ніж збагнув усяких знань
Аверроес у Арістота.

13 А все ж, коли у дні тривоги
Я мандрував тоді, безгрішний,
Як учням з Еммаусу Бог
(Про це Святе Письмо нам пише)
Поміг мені: вказав затишне
Містечко, повне сподівань;
Яким я і не був би грішним,
Лиш впертих жде пекельна хлань.

14 Я грішний, так, але ласкавий
Господь ще смерті не дає;
Він жде навернення й поправи,
І з кожним грішником так є.
Хоч гріх мертвить життя моє,
Та Бог живий, він милість має,
Як лиш сумління заклоє,
Прощення й ласку посилає.

15 Роман Трояндний з'ясував
У вступі: вибачливі будьмо
На вид усяких грішних справ,
Що юнь створила їх безпутньо,
Таких на старість літ не гудьмо,
Егеж! що слово — правда вся,
Тож ті, що мнуть мене могутньо,
Не раді, щоб постарівсь я.

- 16 Як би добро загальне смерти
Моєї вимагало — хай!
Тоді, щоб всі злочинства стерти,
Сам, Господи, мене скарай!
Бо всяк, старий чи юний, знай:
Нікому кривди я чинив,
А бідному, як не благай,
Гірські не вступляться вершини.
- 17 Як Олександр царював,
Прийшли до нього з чоловіком,
Що Діомеда ймення мав,
Він руки спутані мав ликом,
Так, як злодюгам роблять диким,
То розбишака був морський.
Став він перед царем великим
Прийняти смертний присуд свій.
- 18 Владар грабіжника питає:
"Навіщо на розбій ідеш?"
А той йому відповідає:
"Чому розбоєм це зовеш?
За те, що гладь морських безмеж
Своїм суденцем каламучу?
З твоєю зброєю я б теж
Був імператором могучим.
- 19 "Скажу тобі: таке життя
Мені фортуна присудила,
Мізерну долю маю я
І з нею битися не сила.
Тож вибач їй, як зле зробила,
І знай: з великої біди
(Як каже приказка до діла)
«Чесноти і добра не жди»".

- 20 Владар роздумав повість тую,
Що Діомед йому повів:
"Твою фортуна я лихую
Зміню на добру", заявив.
І мирно Діомед зажив
Тоді з сусідами своїми;
Валер потвердить правду слів,
Великим названий у Римі.
- 21 Коли б то дав мені Пан-Біг
Добрягу Олександра стріти,
І той мені так допоміг,
А я тоді став зло чинити,
Без жалю у вогні спалити
Я б засудив себе в ту мить.
Мус каже людям злу служити
І вовк голодний з лісу мчить.
- 22 Я час оплакую юначий,
Коли я більш від інших жив,
Вже старість недалеко бачу,
Яку від мене він таїв:
Той час ні пішки не спішив,
Ані конем: гай, гай! де ж дівся?
Крильми нежданно злопотів
І я голірuch залишився.
- 23 Він відлетів, а я услід
Тягну знання убогу нитку,
Сумний, зчорнілий, наче глід,
Без ренти й грошей для прожитку.
Бокують свояки, вже, видно,
Мене позбутись раді, всяк
Обов'язки родинні швидко
Забув, бо, бачте, я — голяк.

24 Я не жалкую, що розтратив
Все для банкетів та забав,
Коли ж кохався, продавати
Нічого в друзів я не крав,
Жалю з них ні один не мав.
Кажу це, й не брешу, їйбогу,
Й оборону те, що сказав:
Невинен — то й не страх нічого.

25 Колись кохатися я вмів,
Ще й нині я не був би проти,
Та серце тоскне і напів-
Пустий живіт щось без охоти
Знов до тієї йти роботи.
Хай замість мене мчить мосьпан
Якийсь обжертий на зальоти, —
Худих кишок не тягне в тан.

26 Ох, Боже мій, коли б я вчився,
Безглуздих не шукав забав
І добрим звичаям корився,
Я б дім і тепле ліжко мав.
Та що ж, я школу обминав,
Як роблять це недобрі діти.
Дивлюсь на те, що написав,
І серце почало щеміти.

27 Всемудрому довіривсь я
Занадто (добрий був для мене!),
Коли казав: "Люби життя,
Мій синку, поки ще зелене";
Та інше ще речення вчене
Він зрік про молоді літа,
Цитую точно ізреченне:
"Цей світ — марнота єсть пуста!"

28 Так дні життя мого пропали,
Як (мовив Йов) оті нитки,
Що на сукні їх ткач присмалить
Горючим віхтем з-під руки:
Коли якісь ще волоски
Стирчать, умить їх жар з'їдає.
Та не гризуть мене думки,
Бо смерть рахунки всі зрівняє.

29 Де ділись пишні джигуни,
Що з ними я дружив без тям,
І співуни, й балакуни,
Приємні вчинками й словами?
Одних уже зарили в ями,
Нічого не лишилось з них,
Хай Рай же їм відчинить брами,
А Бог помилус живих!

30 А інші вибилися швидко,
Той дука став, той мосціпан,
Ще інший — хліб лише крізь шибку
В пекарні бачить, голоштан;
А ті пішли в чернечий стан
Картузіян чи целестинів,
Всяк по-своєму взувся пан
І різно походжає нині.

31 Владикам хай pomoже Біг
Добро чинити й в мирі жити;
Ніщо не перемінить їх,
Тому їх краще залишити.
Але для бідних, лихом битих,
Як я, терплячість, Боже, дай!
А інші хай раюють ситі,
З'їдають свій багатий пай.

32 У них барила вин п'янливих,
І риба в сосі запашнім,
Росоли, печива, підливи,
Яешні смажені з будь-чим.
Вони не мулярі, яким
Чим небудь легко догодити,
Підчаших теж не треба їм,
Всяк знає сам собі налити.

33 Я збився з стежки слів моїх
На зовсім несуттєві справи;
Я ж не суддя від діл людських
Карати злих, звільняти правих.
Я сам був грішний і лукавий,
Ісусе пресолодкий мій!
А втім, усім їм зичу слави!
Та як пишу, так розумій.

34 Але про речі ці вже досить;
Про присмніше щось почнім,
Бо дехто справ таких не зносить,
Вже осоружні стали всім.
Убозство в розпачі своїм
Бунтарство тягне за собою,
Як словом не шпигне гірким.
Щипне хоч думкою їдкою.

35 Я вбогий з наймолодших літ,
Із роду бідного, низького;
Мій батько доста мав лиш бід,
Орас, мій дід, теж жив з нічого.
В нас злидні спали під порогом
І на гробах моїх батьків, —
Хай будуть душі їхні з Богом!—
Ані корон, ані гербів.

36 Як бідкаюся на бідую,
То серце гомонить не раз:
"Не забивай себе журбою,
Мій милий, не шукай ураз.
Ти грішми, як Жак Кер, не тряс,
Та краще в сірій власяниці,
Ніж бути дукою весь час
І гнити в мармурній гробниці".

37 Ніж бути дукою?.. Невже?
Мій Боже! — й далі край усьому?
Як мовив цар Давид: "Уже
Сліди всі замело по ньому".
Кінець, ні слова вже нікому,
Не личить грішному мені;
Хай богослови б'ються в цьому,
Шукають істини на дні.

38 Я син не янгола, я знаю,
У діядемі світлих зізд
Чи тіл небесних, що палають.
Мій батько вмер, "єго же ність",
Давно сиру землю їсть.
І знаю, й мати світ покине,
Бідачка знає: смерть — не гість,
Вже швидко діждеться і сина.

39 І знаю: бідних, багачів,
Худих, товстих, мирян, святенних,
Шляхтян, селян, панів, старців,
Красунь, бридуль, дурних, учених,
Дам у колетах височенних,
Який не був би їхній стан,
В очіпках чи в хустках смиренних,
Всіх смерть у свій потягне тан.

40 Чи то Парис, чи то Гелена,
Із бодем умирає всяк,
Все гасне, віддих, кров у венах;
Жовч тріскає, немов боляк,
І потом потиться бідак.
Ніхто не виручить при смерті:
Ні син, ні брат, ані свояк,
Хто б захотів за нього вмерти.

41 Трясе ним смерть, аж він поблід,
Скоцюрбивсь ніс, набрякли жили,
Напухла шия, тіло — лід,
Суглоби й м'язи вже без сили.
Жіноче тіло, ніжне, миле,
Гладке, коштовне, — від біди
Такої й ти втекти безсиле?
Хіба живцем у небо йди!

БАЛЯДА

про пань минулих днів

Скажіть, в якій це стороні
Є римська Фльора тонкостанна;
Таїс, Архіппа, — дві ставні
Сестриці, кожна бездоганна;
Де Ехо, та луна оманна,
Що рік переганяла біг?
Їх слава всім на світі знана, —
Та де ж минулорічний сніг?

Де Ельоїза? Жаль мені!
П'єр Абеляра, любодана,
Їй звалшили. В Сен-Дені
Покрила біль його сутана.

Де та крульова богоданна,
Що, мов ката, зашивши в міх,
Пустила в Сєну Бурідана?
Та де ж минулорічний сніг?

Де Блянш, лілея на весні,
Мов та сирена, співом п'яна,
Амбурга, Лія чарівні,
Де Берта, "довга стіпка" звана,
І де англійська жертва — Жанна,
Яку племінний скін постиг?
Де всі? Небесна знає Панна!
Та де ж минулорічний сніг?

Ох, князю, не питай від рана
До ночі, де шукати їх, —
Бо нута буде ненастанна:
Та де ж минулорічний сніг?

Андре Шеньє
1762-1794

О Д А
IV, I

О духу мій! У соняшну блакить,
Далеко від журби, утіха полум'яна
Несе тебе на божеський банкет;
Тоді, як помстою твоя ненависть п'яна,
Запалена убивствами, стиска
Незчерпну ваготу твого сагайдака:
Звідтіль на злих разючі ринуть стріли,
Святою жовчю звагітнілі,
Що, з браку блискавиць, услужних лиш міцним,
На злочину жерців жахливих,
Через яких вітчизна нещаслива
Тремтить осліпла, кидають своїм
Великодухим гнівом!

Віктор Гюґо
1802-1885

МАЗЕПА

I

Коли, крізь сльози й рев, Мазепа в шнурів звоях
Побачив тіло все, що бік не пестить зброя,
А тисне пута звит,
Що дикий кінь під ним, приморською травкою
Годований, пашиє огнистою жагою
Від ніздрів до копит;

Коли скрутився він у путах, мов гадюка,
Коли натішила його безсила мука
Розбавлених катів
І, врешті, як припав коневі він на клубі —
На скронях струмом піт, в кипучій піні губи,
В очах кривавий гнів, —

Роздався крик; і враз без віддиху в простори
Вперед людина й кінь рвонулись летом скорим
По піскових ярах,
Самотні, сповнивши дуднінням вихор пилу,
Мов блискавка-змія крізь хмару чорнокрилу
Несуться на вітрах.

Женуть. Долинами проходять шалом бурі,
Як в горах з'юрмлені стада борвіїв хмурі,
Як куля огняна;
Та швидко крапкою у млі їх обрис гине
І розпливаються, як в морі клапоть піни
Ковтає далина.

Женуть. У пустирів безкрай, в розкритий простір.
В обійми обрію, незмінного у зрості,
Їх поринає біг.

Мчать, мов окрилені, навкруг дуби старезні,
Оселі й вежі й ряд горбовин довжелезних
Лиш миготять повз них.

В час, як нещасному вже біль розносить скроні,
Кінь скаче, з гривою своєю в перегоні,
В утечі тій жаскій.

Заглиблюється в степ, мчить балками пустими,
Безплідним простором, що стелить перед ними
Смугастий килим свій.

Усе зливається у дивних барв примари
Він бачить, як біжать ліси, великі хмари
І звалища руїн,

І гори, й променем золочені долини,
І бачить, як табун кобил зігрітих рине
За ними наздогін,

І небо, що на нім вже чути крок вечірній,
І океани хмар, що тануть в них безмірні
Розливи хмар нових,

І сонця корабель, що їхні хвилі поре,
Мов коло мармурне, що крутиться над морем,
Все в блисках золотих.

Вже блудить зір його, волочиться чуприна,
Звисає голова, багріє кров'ю глина
І колючки кушів:

На тілі спухлому затявсь мотуззя зашморг
Попустить, наче гад, то знов затисне страшно
Зажерлістю вузлів.

А кінь не чуючи сідла ані вудила,
Жене й жене; і кров з його струмує тіла,
Що рветься на шматки;
Та горе! за кобил погонею, що, гриви
Розвіявши, женуть, вже летом галасливим
Зближаються круки!

Круки і пугачі, що круглим оком зорять,
Орел з босвиша, й орел-біляк знад моря,
Що крилить упирем,
Сичі й стерв'ятники, що дзьобом тіло риють,
Встромивши в мертв'яка своєю безперу шию,
Мов рамено з ножем.

Усі громадяться на зліт той похоронний
І наздогін йому дуби лишають сонні
І гнізда хуторів.

А він, скривавлений, не тямлячи їх криків,
Питає сам себе: хто понад ним велике
Це віяло розкрив?

Надходить хмура ніч, без зір, у чорних шатах,
А згряя завзялась, мов та тічня крилата,
За вершником жене.

Між небом і між ним лиш вихор хуртовини,
Він бачить... губить їх... знов чує в темі, як рине
Розкрилля їх нічне.

Вкінці по трьох добах гонитви у нестямі,
Пройшовши льодом рік, лісними манівцями
І степом-пустирем,

Кінь падає, під крик пташиних зграй драпіжних
І, скелю трошучи, удар копит залізних
Останнім б'є огнем.

Ось гола й зламана, опущена людина,
Вся кров'ю скроплена, рясніше ніж рябина,
Що оздобляє ліс;
Над нею хмара птиць спинилася крилата,
З них очі не одна хотіла б поклювати,
Розпалені від сліз.

Ви на засудження погляньте: стогне й гине,
Та півмерця цього племена України
Ще князем виберуть своїм.
Надійде день: поля засіє він тілами
І хижих кречетів покличе з шуляками
І справить бенкет їм.

Цю велич мукою окупить він своєю,
На плечі гетьманську накине він кирею,
Осліплюючи світ;
І де не стане він, йому у кожному домі
Поклоняться до ніг, і гучно сурем гомін
За ним ітимає вслід!

II

Так, смертний, і тебе, коли присудить доля,
Враз бачиш, як несе у путах серед поля
Прудкий твій геній-кінь.
Дарма пручаєшся, — він гонить донестями
За межі дійсності і кришить копитами
Все, що зустрине він!

Минаєш разом з ним дубові верхогори,
Пустелі і моря й надхмаряні простори
Хмурної вишини;
Злих духів тисячі, пробуджених тобою,
Круг тебе товпляться безмірною юрбою,
Немов примарні сни.

Шираєш полетом, на крилах полумінних,
Ген над досяжністю, у духа володіннях,
П'єш з віковичних плес;
В ніч буряну і в ніч, як зорі небо росять,
Твоє в хвості комет уплутане волосся
Блищить на тлі небес.

Плянети-місяці, Сатурнові перстені,
Бігун, що поночі плете вінки огненні
З північної зорі, —
Все бачиш ти й тобі той лет несамопитий
За межі світові оновлює шомиті
Видноколи старі.

Лиш, може, демони і янголи те знають,
Який тяжкий той лет, коли в очах заграють
Їм відблиски світил,
Який палкий огонь твою істоту точить
І як твоє чоло торкає серед ночі
Удар холодних крил.

Кричиш, наляканий, та гониш, невмолений,
Блідий, на грані сил, тебе той лет шалений
Розчавлює з конем;
Твій кожен крок тебе зближає до могили,
Нарешті — край! Ти впав... Та враз, зібравши сили,
Встаєш — володарем!

Леконт де Ліль, 1818-1894

СОН КОНДОРА

Ген, понад сходами стрімчастих Кордільєрів,
Над млою, де орли ширяють махом крил,
І над шпилями гір, де з дна роздертих вирв
Прилив одвічних ляв скипає кров'ю вирів,

Спустивши крила вниз, багряноперий птах,
Могутній і важкий, хмурної лінії повний,
В Америку вдививсь і в простори безмовні,
І в сонце, що згаса в скляних його очах.

Від сходу рине ніч, їй вслід пампаси стелять
Під поверхами гір безкраю рівнину,
До океану мчить, по берегах, оселях,
І смугу обрію вгортає неземну,

Замовклий суходіл лишає за собою,
Від піскових горбів, по схилах і ярах,
З верха на верх вона, піднята на вітрах,
Жене вали свого великого прибою.

Як привид, на шпилі присів самотній птах,
Від нього сніг горить гарячим блиском крові,
Він жде там, аж його зловісне море зловить:
Воно бурлить, пливе, — враз вал його досяг.

Південний хрест підняв у глибині безкрайї
Свій зоряний маяк на берегах небес,
Хропе з утіхи птах і крила простирає,
Мотає шиєю, випружується весь,

Зривається, мете сніги суворі Андів
І, вище від вітрів піднявшись, угорі
Над тінню чорною живущої зорі
Дрімає в холоді, під помах крил гігантних.

Шарль Бодлер
1822-1867

БЛАГОСЛОВЕННЯ

Як волею небес, найвищих сил велінням,
Поет з'являється в нудьги земної тьму,
Крик матері його, прокляття й голосіння
Тривожать Господа, аж жаль стає йому.

"Ах, краще звій гадюк було зродити злісних,
Ніж виродка цього кормити, сина зла!
Хай буде клята ніч тих насолод невітшних,
Коли покуту цю я в лоні понесла!

Та що я вибрана з усіх жінок, щоб бути
Лише відразою для подруга свого,
І що не можу раз у полум'я шпурнути
Немов любовний лист, я покруча цього,

Зіллю всю лють Твою, що налягла на мене,
На прокляте стократ знаряддя злоб Твоїх,
Зламаю і скручу це дерево нужденне,
Що більш не випустить бруньок своїх труйних!"

Отак, ковтаючи своїх прокльонів піну,
Господніх замірів не знаючи бездонь,
Вона собі сама за матірню провину
В Геснній глибині роздмухус вогонь.

Але під янгольським дозором, у спокої,
П'є соняшну теплінь покинуте Дитя,
Знаходячи в усім, у їжі і в напої,
Амброзію й нектар, те божеське пиття.

Воно втішається хмаринками й вітрами,
І славить гімнами далекий хресний шлях,
Аж плаче сумно Дух, що йде його слідами,
Поета бачачи, безжурного мов птах.

Він жахом повнить тих, кого любити хоче,
І, смирністю його насмілені, вони
Ждуть, чи сльозами скарг йому не мліють очі
І з люттю шарпають його до глибини.

У їжу і вино, яке він пити буде,
Вони досипують пісок, плювки і бруд,
Чого торкнеться він, відсовують в облуді
І гірко жалують, якщо за ним ідуть.

А подруга його на площах бродить з криком:
"Якщо для нього я найкраща з жон усіх,
Хай давніх ідолів добуду честь велику,
Хай золотом мене оздоблять, так як їх.

Уп'юся нардом я, і миром, і кадилом,
Вином і їжею, й поклонами до ніг,
Щоб знати, чи в душі, яка мене злюбила,
Шанобу божеську здобула я — на сміх.

Як знудиться мені та гра безбожних жартів,
Я руку простягну, хоч ніжну та міцну,
І вриюсь кігтями, мов пазурами гарпій,
Йому на серця дно, в саміську глибину.

Мов те мале пташа, що труситься невпинно,
Я серце видеру йому з грудей живе,
І звіра кликнувши, мого любимця, кину
Йому з погордою, хай той сититься й рве!"

До неба, там де трон він бачить у зірницях,
Поет підняв свої долоні осяйні
І, в духа світлого сліпучих блискавицях,
Не бачить хижої людської метушні:

— "Благословенний будь, мій Боже, за терпіння,
Лік божеський на зло усіх провин людських,
Воно — есенція, чистіша від проміння,
Що сильних до святих підготовляє втіх!

Я знаю, що зберіг Ти місце для Поета
В рядах святих полків, що Ти у височинь
Запрошуєш його на свята і банкети
Престолів, і Чеснот, і Вічних Володінь.

Я знаю: тільки біль — шляхетність віковична,
Якої ні земля, ні пекло не згризуть,
Що треба, щоб сплести собі вінець містичний,
Усі часи й світи в один зібрати жмут.

Та самоцвітний скарб античної Пальміри,
Метали й перли всі з незнаним ще огнем,
Тобою вплетені — здадуться ще засірі
На світлосяйну ту, найкращу з діядем.

Бо буде виткана вона з сіянь пречистих,
З первісних променів висот Твоїх святих,
Що й очі всіх земних, у блисках променистих,
Лиш тьмяним дзеркалом здадуться проти них!"

ПОЛЕТ

Високо, над озерами, ярами,
Над горами, морями, вище хмар,
Де сонце лле свій золотий стожар,
По небу, що виблискує зірками,

Пливеш, мій духу, змахом крил швидких
І мов плавець, що в хвилях поринає,
Ти бороздиш безмежжя те безкрає
У невимовній пристрасті утіх.

Від випарів тікай, труйних і хворих,
Линь, щоб очиститись у вишині,
І пий напої світлі, огняні,
Що виповняють безмірів простори.

Покинувши нудьгу і тиск турбот,
Що нам буття обтяжують злиденне,
Щасливий, хто зумів крилом надхненним
Сягнути опромінених висот;

І хто думками вільний, невгамовний,
У жайворонну синяву сягнув,
Хто, над життям ширяючи, збагнув
Розмову квітів і речей безмовних!

ІДЕАЛ

Я не захоплений красунями з віньєток,
Дешевим витвором ледачих наших днів,
Ніжками в шнурівках, брязчанням кастаньєток,
Я полюбити б їх ніколи не зумів.

Лишу я Гаварні, поетові безкровних,
Шпитальних цих красунь грайливий карнавал,
Бо зовсім я не тих поблідлих рож любовник
І не між ними мій рум'яний ідеал.

Ні, те, куди своїм бездонним серцем лину,
Це леді Макбет, зла, підступна і злочинна,
Есхілом виснена в країні давніх мар;

І, Мікельанджельо, твоя це Ніч похмурна,
Що пишно тіло в'є і стелить так безжурно
Титанам біля уст краси своєї чар!

СОНЕТ

Для тебе вірші ці, щоб, як до берегів
Майбутнього колись моє ім'я доплине,
І сповнить мріями людських сердець глибини, —
Могутній корабель під подувом вітрів, —

Про тебе спогади, як про казки дитинні,
Тимпану звуками втомляли читачів,
Щоб з гордих рим моїх звисали, мовби вплів
Кільцем містичним хтось їх в ретязь старовинний;

Істото проклята, що їй, від дна глибин
Аж до висот, лиш я відгукуюсь один;
Ступаєш ти услід, мов тень, химерним кроком,

І погляд твій ясний, твоя нога легка
Тратує смертних рід, яким все гірка,
Мідяний янголе, статує смолоока!

ЖИВИЙ СМОЛОСКИП

Проводячи мене, йдуть Очі ці огненні,
Що, мабуть, Янгол їх магнетом прояснив,
Йдуть божеські брати, що братні і для мене,
Крізь діамантові розсипини огнів.

Спасаючи мене від зла тенет всесильних,
Вони ведуть мене в Краси величний храм;
В них маю слуг моїх, та я для них — невільник,
І весь корюся я живим тим свічникам.

Предивні Очі! Ви, в містичному паланні,
Мов свічі, що горять удень. Їх багрянить
Жар сонця, та не тьмить їм сяєв полум'яних:

Вони вітають Смерть, ви — Воскресення мить,
Ваш гімн — душі моїй, пробудженій з могили,
Зірки, що сонце їх притьмити вже безсиле!

ВЕЧІРНЯ ГАРМОНІЯ

Хвилина надійшла й, колишучись на билі,
Парує кожен квіт, немов кадильний дим,
Звучання вечора в повітрі запашнім,
Мелянхолійний вальс у крутежі безсилім.

Парує кожен квіт, немов кадильний дим,
Мов серця тихий схлип, здригання струн несмілі,
Меланхолійний вальс у крутежі безсилім,
Звід неба олтарем підводиться сумним.

Мов серця тихий схлип, здригання струн несмілі,
Страх серцю згаснути у небутті німім,
Звід неба олтарем підводиться сумним,
Диск сонця топиться в своєї крові хвилі.

Страх серцю згаснути у небутті німім,
В минулім згадає усі хвилини милі,
Диск сонця топиться в своєї крові хвилі,
Як чаша, сяєш ти у спогаді моім!

МУЗИКА

Як море, музика несе мене не раз
До тебе, блідна зоре,
Під обрієм хмурним або в погідний час
Відчаляю в простори;

Легені сповнивши, з напнутими грудьми,
Мов полотно вітрила,
Гойдаюся серед нічної тьми,
Що буруни покрила.

Безмір'я мук вирує у мені,
Я — корабель, що тоне;
Мене вітри і бурі навісні
На глибині бездонній

Колишуть. — Інший раз дзеркальних плес безкрай,
Як мій відчай!

БЕЗПОВОРОТНЕ

I

Ідея, Форма, Твір, Істота,
Що з неба вийшли й в глибину
Скотились Стиксову мутну,
Де Сонця не сягне щедрота;

Немудрий Ангел із висот,
Що в леті полюбив безформне,
В безодні привидів потворних
Змагається посеред вод,

Немов плавець, у дрожі смертній,
В гігантному прибої хвиль,
Що дико виють звідусіль
У піруеті круговертнім;

Хтось, скутий чарами, вночі
Навпомацки, у темі тюремній,
Щоб утекти від змії, даремне
Ключа шукає і свічі;

Засудженець, що краєм кручі
Блукає, звідки гнилизна
Провалля зраджує без дна,
Де сходи сходять без поруччів,

Де повно скрізь потвор слизьких,
З очима, що блищать фосфором
І роблять ще чорнішим морок,
В якому видно тільки їх;

Бриг, що у кригу вріс полярну,
Мов у кристал, серед льодів
Шляху шукає, що завів
Його в ту пастку, — та надармо;

— Прості емблеми, ясне тло
Людської долі й безнадії,
Де все доводить: Чорт уміє
Як слід своє творити зло!

II

Відбила сяйво й темінь ночі
Душа у дзеркалі своїм!
У Правди джерелі мутнім
На дні бліда зоря тріпоче;

Глузливих маяків світла,
Ласк сатанинських мерехтіння,
Одна потіха для сумління,
— Свідомість демонського Зла!

КРАЄВИД

Хотів би я, свої складаючи еклоги,
Під небом, як зіздар, покластися розлогим,
І там, сусід дзвіниць, ловити у півсні
Величні гімни їх і співи вітряні.
З мансарди, на руках свої оперши скроні,
Спостерігатиму майстерні невгомні,
Піднятий щоглами ліс коминів і веж,
І небо, що пливе до вічності безмеж.

Так солодко тоді дивитись, як зродилась
У присмерку зоря, як лампа загорілась,
Як ріки вугляні сповняють береги
І місяць-білозір ллє чари навкруги.
Побачу весни я, і літа, й дні осінні,
А як засиплють все зими сніги невпинні,
Завіски затягну й на ключ замкну покій,
Щоб будувати світ своїх казок і мрій.

Я снитиму тоді про обрії незнані,
Городи і струми вод, що плачуть у фонтані,
Про поцілунків чар, про шебет серед віт
І найдитячіший з усіх Ідилій світ.
Завія за вікном закрутиться навколо,
Але не підведе мого чола з-над столу;
Бо я заглиблюся у пристрасть чарівну:
Викликуватиму в душі своїй Весну,
В своєму серці я розбуджу сонце власне
І все огріє жар моїх думок негасних.

ПРОХОЖІЙ

Оглушним галасом вся вулиця гула.
Жалобно вдягнута, величною ходою
Красуня перейшла, недбалою рукою
Піднявши сукні край, що треном брук мела;

Ставна, мов статуя, ішла, стопу відкривши,
Я ж, мов поражений, на мить спинився й пив
В очах її і синь і гурагану зрив,
Всі чари насолод і розкошів убивчих.

Враз блискавка... і ніч! Красо невловна, ти,
Раз глянувши, буття моє осяла темне,
Чи ж лиш у вічності мені тебе знайти?

Далеко десь! Не тут! А, може, все даремне!
Куди нас доля мчить, не збагнемо ніяк,
А я ж тебе любив, ти знала це, чи так?

ПАРИЗЬКИЙ СОН

Константинові Гісові

I

Таких жахливих красвидів
Не стріло око ні одне,
Все ж образ тих предивних видив
Ще вранці чарував мене.

О сну мого чудні картини!
Лиш мій каприз химерний з'яв
З того видіння всі рослини
Своєю волею прогнав;

Задивлений у власний геній,
Я, майстер, смакував з висот
Вид оп'яшливий, небуденний
Металу, мармуру і вод.

Юрбилися аркади й сходи
Ще не докінчених палат,
На золото з басенів води
Лилися струмами каскад;

Там водоспади із кристалів,
Мовби спинивши свій розгін,
Вгорі завісами звисали
З блискучих металевих стін.

То не дерева — колонади
Тяглись над плесами ріки
І дивні велетні-наяди
В них відбивались, мов жінки.

Були рожеві і зелені
Ті береги над синню хвиль
І простягались нескінченні
У всесвіт на мільйони миль;

Стирчали скель могутніх брили
З тих вод магічно-чарівних,
Були льоди це, що сліпили
Всім, віддзеркаленім у них!

Там Ганги з урн на небозводі,
Такі безжурні й мовчазні,
У діамантові безодні
Лили скарби свої ясні.

Я, архітект світів казкових,
Своїх бажань всевладний пан,
У глиб тунелів мармурових
Пускав слухняний океан.

І все там, навіть чорний колір,
Веселковий приймало тон,
І води гралися в околі
Промінних золотих корон.

Ні зір, ні сонця не видати
Над виднокола обручем,
Щоб освітити всі дива ті,
Що власним сяяли огнем!

І над тих див чудесних рухом
Лягло, жахаючи мене
(Все для очей, ніщо для слуху!)
Мовчання вічності сумне.

II

Відкривши очі, повні жару,
Я враз побачив свій барліг,
І в серці я відчув, як кару,
Прокляття всіх турбот моїх;

Погрібно маятник ударив
Жорстокий полуденний час,
Все небо затемнили хмари
І світ безрадісно погас.

ЗНИЩЕННЯ

Невпинно Демон злий кружляє вколом мене,
Повітря він трясє невидними крильми,
Вдихаю — й чую я, як спалює легені,
Сповняючи мене бажанням зла і тьми.

Збагнувши, що люблю Мистецтво я без міри,
Вид найспокусніших жінок приймає він
І підшептом своїм обманця-лицеміра
Примилює уста до огидливих вин.

Від Божих поглядів далеко він веде
Мене розбитого, без віддиху, в бліде
Пустовище Нудьги, безмовне, опустіле,

І до очей моїх, що з ляку ледь живі,
Підносить шмаття бруд і чорні рани тіла
І Смерти й Знищення знаряддя у крові.

ПОДОРОЖ

Максимові Дю Канові

I

Хлоп'я іграється малюнками й картками
І творить світ на лад своїх безкраїх мрій.
Який великий він при лямпі над книжками!
Та в спогаду очах який же він малий!

Рушаєм назорі, у мізку жар бунтовний,
В озлоблених серцях гіркі бажання й гнів,
І плинем, несучи за ритмом хвиль невловних
Безмежжя наших душ в обмеженість морів:

Одні поганьблений свій край лишили отчий,
А другі — жах своїх колісок; поруч них
Астрологи, в очах занурені жіночих,
У Кірки зрадної, що чаром надить їх.

Щоб не змінитися у звірів, п'ють доп'яна
Вони ясний простір і неба огнезвід;
Жерущий лід і сонць жагучість полум'яна
Стирають звільна з уст їм поцілунків слід.

Та справжні тільки ті мандрівники, що їдуть,
Щоб їхати; серця як м'яч, стрибають їм,
Як долю стрінуть злу, з дороги їй не з'їдуть
І, без питань: куди?, накликають: ходім!

Бажання їх легкі, мов хмари білопінні,
Як рекрутам, що снують про гук гармат і кров,
Їм снують пристрасті, незнані, вічнозмінні,
Яким ще дух людський названня не найшов.

II

О жах! Ми іграшки наслідуєм вертливі,
Стрибки м'ячів і дзиг; бо навіть уві снах
Цікавість мучить нас у крутежі жажливім,
Мов Янгол, що бичем періщить по сонцях.

Бо доля пречудна мету змінити вміє,
Що може бути десь, не будучи й на мить,
І де Людина скрізь, не кинувши надії,
Щоб спокій віднайти, мов божевільна мчить!

В Ікарію свою пливе душі вітрильник;
"Увага!" — з чердака гукає чийсь наказ,
А з машти корабля кричить хтось божевільний:
"Кохання... слава... честь!" — Це зрадний риф для нас!

Найменший острівець, привиджений сторожі,
Це Ельдорадо нам, завітний долі дар!
Уява ж, що свій шал без віддиху батожить,
Знаходить вранці лиш підводних скель удар.

О бідний любчику заморської химери!
Закути в пута нам чи пхнути моря тень
П'янюгу-моряка, вигадника Америк,
Що привидом своїх збільшає глиб бездонь?

Так топчеться, бува, в болоті волокита
І мріє, вітрячи, про раю пишний чар
І, заворожений, він Капую укриту
Знаходить там, де з хиж замерехтять ліктар.

III

Чудні мандрівники! Пригоди пережиті
Глибокий, як моря, показує ваш зір!
Багатих спогадів скриньки нам покажіте,
Бриліантів ваших блиск, з етеру та сузір.

Ми хочемо плисти без пари, без вітрила!
Пустіть, щоб наших тюрм нудьгу розвеселить,
На дух наш, мов вітрил нап'яті гордо крила,
Всі спогади свої, де тло — ясна блакить.

Що ж бачили ви там?

IV

Дивились ми на зорі,
На хвилі й піскові безмежжя навкруги;
І, серед небезпек і хвилювань, ми скорі,
Однаково як тут, бували до нудьги.

Вся слава соняшна над морем фіолетним
І слава міст у час, як сонця жар згаса,
Запалювала нам серця огнем трепетним
Впірнути в сяйво те, в манливі небеса.

Багатства пишних міст, могутність краєвидів
Рівнятись не могли тасмністю приваб
З красою хмар, що в грі їх припадок розкидав,
І кожен чув, що він — свого бажання раб!

— Утіха додає бажанню більше сили.
Вона, мов дерево, п'є соки насолод
І в час, як зморшки літ кору його покрили,
Воно підводиться гілками до висот!

Величне дерево! Ростимеш ти міцніше
Від кедру пишного? — А все ж ми вам, чуйні,
У пажерний альбом малюнків кілька впишем,
Вам, що закохані у всім, що в далині!

Ми ідолів не раз вітали ревом сурем,
Стрічали не один золотозорий трон
І палаци, які банкирам вашим хмури
Казковістю багатств з очей зганяли б сон;

Ми строї бачили, що зір від них п'яніє,
На нігтях і зубах прикрашені жінки
І мудрих штукарів, яким корились змії”.

V

А далі, далі що?

VI

Дитинячі мізки!

Щоб найважливіше згадати, не поминем,
Що, й не шукаючи, ми бачили одне:
Здолини догори злощасної драбини
Безсмертного гріха видовище нудне:

Вона — невірниця, дурна і гордовита,
В собі кохається, не дбаючи про сміх;
А він — тупий тиран, розпусти хлань несита,
Рабині справжній раб, злив нечистот усіх;

Ми бачили катів і жертви їх безсилі;
І бенкети, де плив найбільший присмак — кров;
Царів, подразнених отрутою їх сили
І люд, що батогам складав свою любов;

Релігій без числа, і всі одного крою,
До неба пруться всі; істота пресвята
На ліжку пір'яним качається з пихою
І терня насолод до тіла пригорта;

І людство — лепетун, що генієм п'яніє,
У безумі своїм те саме, що й колись,
До Господа кричить в шаленій агонії:
— "О Майстре, рівний нам! Клянущ тебе, дивись!"

А ті, що не дурні, залюблені в омані,
Тікають від отар в полоні Долі, щоб
В безмежнім опію знайти свій порт останній!
— Такий відвічний звіт здає нам цілий гльоб”.

VII

З мандрівок з досвідом вертаємось болючим:
У світу скрізь тісні, безбарвні береги!
Щодня він образом нас нашим власним мучить —
Оазою жаху на пустирях нудьги!

Чи їхати, чи ні? Лишайся, хто лиш може.
Як треба — їдь! Цей мчить, а той присів тихцем,
Щоб обдурити Час, погубний і ворожий,
Та горе! Він не з тих, він поспіша бігцем,

Як Вічний жид або апостоли, що з місця
На місце кидались на суднах і возах,
Щоб з лап його втекти; а інші ще в колисці
Того безчесного ярма здушили жах.

Вкінці як стане він на в'язах нам, в одчаю
Ми крикнемо: "Вперед! Надіє, не вмирай!"
Так, як давно, коли плили ми до Китаю
З волоссям на вітрах, задивлені в безкрай,

Ми станем на борту, на чорнім морі Пітьми,
Із серцем радісним, як пасажир-юнак.
Чи ж голос чує, похмурий та привітний,
Який виспіває: "До нас, у кого смак

На лотос запашний! Бо тільки тут незнані
Зростають овочі, що вам ситять серця;
Ходіть, і станете від солодошів п'яні
Цього пополудня, що буде без кінця!"

Хто дивний привид цей, той голос нам покаже,
До нас Піладові рамена простяглись.
"Плинь за Електрою, оновиш серце!" — каже
Та, що коліна їй я цілував колись.

VIII

Час якір піднести! Глянь, капітане Смерте,
Цей край для нас нудний, о Смерте, відчалім!
Хай море й небеса скрізь темію прожерті,
Але серця горять нам блиском осяйним!

Твоєї їді влий, нам для відваги треба!
Ми хочемо — бо так той жар нам мозок рве —
Впірнути аж на дно, однак: Пекла, Неба?
На дно незнаного, щоб лиш знайти *нове!*

ГІМН

Тій, що найкраща, найвища,
Що в серці моїм — як цвіт,
Для янгола, для божища
В безсмертності привіт!

Як сіль у повітря, вникає
Вона у моє життя,
У спраглу душу вливає
Вічності почуття.

Фляконик, що в кожен кутик
Кімнати ллє запах свій,
Кадильниця, що, забута,
Димить у тиші нічній:

Як, незнищальна любове,
Збагнути тебе мені,
Зерно мушкату, у схові
На моєї вічності дні!

Тій, що найкраща, найвища,
Що в ній моя втіха, світ,
Для янгола, для божища,
В безсмертності привіт!

ГОЛОС

Мені колискою притвор був книгозбору,
Там — Вавилон казок, романів, мудрих книг,
З латинським попелом мішався грецький порох,
А я над фоліант ще вирости не встиг.
Два голоси я чув. Один упертий, строгий,
Казав мені: "Речей солодких повен світ,
З криниці насолод черпай же, скільки змоги,
Жадібний до всього здобудеш апетит".
А другий: "Ах, ходи, за обрії безмежні,
В країну мрій і снів, за невідому грань!"
І він виспівував, мов вітер надбережний,
Мов привид, накликав оманю бажань
І вуха то жахав, то пестив одночасно.
Я відповів йому: "Іду!" — В хвилину ту
Весь біль почався мій і долю всю нещасну
Я зрозумів свою й безкраю марноту
Свого існування. Ген, на дні безодень чорних,
Я бачу спалахи небесних тіл нових
І, жертва сновидінь, шалених і потворних,
Гадюк я волочу, що в'ються вколо ніг.
І це з того часу, мов ті старі пророки,
По морі й пустирях блукаю сам один,
В жалобні дні сміюсь, ллю в свята сліз потоки,
І мед знаходжу я у найгіркішій з вин.
Брехнею часто зву я факти і події
І, в зорі вдивлений, я падаю до ям,
Та Голос кличе той: "Щади, безумче, мрії,
Такі чудові сни не знані мудрецам!"

ВИКУП

Щоб сплатити викуп свій,
Двоє піль є у людини,
Обробляти їх повинен
Ум її, як сталь твердий.

На найменшу навіть рожу
Чи на кілька стебел — скрізь
Треба повно труду й сліз
Підливати квітку кожну.

Це — Мистецтво і Любов:
Щоб з'єднати суд прихильний,
Треба, як би невідхильний
День жахливий твій прийшов,

Ти на показ мав надбаня —
Спіле зерно і квітки,
Що їх форми і краски
Знайдуть Янголів признання.

МОЛИТВА ПОГАНІНА

Ах, не придушуй горіння,
Огрій моє серце сумне,
Пристрасте, духа терпіння!
Божеська! Вибав мене!

Богине, в етері розлита,
Пожежо на нашому дні,
Зглянься на душу розбиту,
Що кує тобі з бронзи пісні.

Я буду твоїм полоненим!
Прийми ж ти вигляд сирени
З оксамитовим тілом ясным,

Або влий мені темні сні
У вино мутне й невідоме,
Пристрасте, злудний фантоме!

ЕПІГРАФ ДО ЗАСУДЖЕНОЇ КНИГИ

Читачу тихий, буколичний,
Добряго щиросердий мій,
Відкинь цей том похмурих мрій, —
В нім оргій вир і смуток вічний.

Коли у школі реторичній
Тебе не вивчив Чорт-крутій,
Кинь! Книга не на розум твій,
Ще скажеш ти: я гістєричний!

Та як, без милування, ти
На дно зирнути силу маєш,
Читай мене — й не опусти;

Душе страждуша, що шукаєш
Стежок, які у рай ведуть,
Жалій мене, а ні — проклята будь!

БУНТАР

Сердитий Янгол впав в орлиному розгоні,
Невірі він схопив волосся у кулак
І крикнув, трясучи: "Навчу тебе законів!
Я — добрий Янгол твій! Чи чуєш? Хочу так!

Бо знай: не кривлячись, ти всіх любити мусиш, —
Убогих, покручів, безумних і дурних,
Щоб ти прослатися при приході Ісуса
Величним килимом із милосердя міг.

Така любов. Тобі кажу я: для обнови,
Для слави Господа горіти будь готовий,
Красу тих Розкошів збагне душа твоя!"

І так, навчаючи любови, Янгол мучить
І б'є проклятого його п'ястук могучий,
Та окаянний все своє: "Не хочу я!"

Жозе Марія Ередія
1842-1905

КОНКІСТАДОРИ

Мов хижі кречети з-над костовищ пустих,
Яким набридли дні недолі і наруги,
З Палосу давнього морці і волоцюги
Рушали, сп'янені жагою мрій палких.

Їх поривав метал у жилах золотих,
Цвіли їм казкою Сіпангові яруги
І дужий вітровій клонив до виднокругів
Чудного Заходу високі шогли їх.

Їм марилися дні епічні, довгожданні,
І фосфорична синь тропічних океанів
Міражем золотим їм чарувала сни;

Або з-над глибу вод на каравелях білих
На схід неznаних зір дивилися вони,
Як, з моря впливши, над ними мерехтіли.

Поль Верлен
1844-1896

ОСІННЯ ПІСНЯ

В осінню глиб
Ввілявся хлип
Віоліни,
Із серця дна
Надокучна
Туга лине.

Весь блідну я,
Коли здаля
Б'є годину,
На спомин днів,
Минулих снів,
Сльози ринуть.

Йду самотній,
А вітер злий
Дме, упертий,
Жене, мете
Мене, мов те
Листя мертве.

INITIUM
(Початок)

Скрипки влили свій сміх у флейт розливні співи,
Кружляв вертливий баль, як хтось її увів,
З волоссям золотим, що гралося, пестливе,
Над уха мушлею, де я, коли б посмів,
Жагою уст припав шепнути кілька слів.

Вона ішла, плила, й мазурка некваплива
Несла її, мов ритм цих віршів нешвидких,
І рим мелодія, й образність блискітлива
Дитячої душі розливом хвиль ясних
Блищали в зелені очей її сляйних.

Усі Думки мої, мов сковані відтоді,
Викликають її, видіння чарівне,
І в Спогади свої, немов до храму, входить
Моя Любов, чуття ховаючи лячне,
І чую — Пристрастю запалює мене.

*
* *

Небо над дахом синє
Сіяє в тиші,
Дерево в теплій сині
Гіллям колише;

Дзвін у блакиті промінній
Бринить так дивно,
Птах десь на дереві в тіні
Квилить розливно.

Боже мій, Боже! — незримо
Життя буяє,
Звуками неголосними
Над містом грає,

Що ж ти зробив, що гіркими
Плачеш сльозами,
Мов, що ти вдіяв з твоїми
Юними днями?

Гійом Аполлінер
1880-1918

Солунська риба ти зогнила
Огідний виплодок мари
Спис вилупив тобі сліпила
Тебе пускаючи вітри
У кільці мати породила

Ти кат подільський Лишаї
Й приші твоє покрили тіло
Ти зад кобилій свинське рило
Купи за всі скарби свої
На рани й струпи ті мастило

ВІДПОВІДЬ ЗАПОРОЗЬКИХ КОЗАКІВ ЦАРГОРОДСЬКОМУ СУЛТАНОВІ

Я пес Аллахова сторожа
Як плющ по дубі в'юсь навкруг
Ви козаки із Запорожа
Народ п'яниць і волоцюг
В степах і заповідях Божих

Прийміть півмісяць і коран
Так вирішили астролбги
Я всемогучий ваш султан
Схиляйтесь запорожці в ноги
Так каже вам ваш ясний пан

Ходіть усі в моє піддання
Султан писав і кликав їх
Вони уमितь на це послання
Списали відповідь на сміх
Чаділа свічка їм остання

Ти лиходій ти Барабаш
Ти злий як янголи рогаті
Ти Вельзевул не владар наш
Ти любиш нечисть пожирати
Нас шабасом своїм не страш

Анна де Нуай
1876-1933

ЧАС ЖИТТЯ

До заходу життя приспішує вже крок,
Вдихни всю юність п'янку,
Короткий час — від винниць до бочок,
До вечора від ранку.

Всю душу відчини на запахи навкруг,
На хвиль рвучких неспокій,
І радість і любов, надію й міць напруг
Люби, бо це глибоке;

О скільки ж то сердець, людських сердець живих,
Жило, мов і не бувши,
Не пивши ні медів, ні зривів вітрових
Світанком не вдихнувши?

А в тих, що відійшли, який подібний дух
До коренів тернини,
Їм невідомий смак життя, де сонця круг
Цвіте чарівно й гине;

Ні запахів вони, ні злота не дали,
Що повно з рук плили їм,
Вони тепер навік у темряві лягли
Без віддиху і мрії.

Будь незчисленністю бажань своїх живий,
Пізнай жагу й екстазу,
І душу на шляхах, де йде похід людський,
Схиляй, як шедру вазу;

До серця пригорни в шоденній метушні
Життя з журбою й болям,
Хай радість і любов твоїм устам пісні
Несуть, як роєм бджоли.

А потім позирни без туги й нарікань
На береги невірні,
І серце поклади у ночі вічну хлань
В згідливості покірній.

ТІНІ

Як по праці суворій колись
З серцем стишеним, мокрим від сліз,
Засну назавше,
Я долину зустріти в тім сні
Всіх, що добрі творили пісні,
Їх книги взявши.

О Війоне улюблений мій,
Як цвіркун на межі польовій
Співав ти пісню,
Я долоню потисла б тобі
У хвилину, коли на стовпі
Ти мав повиснуть.

Ах, я бачу, мов Пана-божка,
На тремтючих, кудлатих ніжках,
Тебе, Верлене;
Все ти божий, простенький такий,
Від вина і від жару п'янкий
Поет блаженний?

А безжалісна доля твоя,
Що не знаю вже гіршої я,
Мій бідний Гайне;
Та також і найкраща з людських, —
На долонях поклавшись моїх,
Забутись дай нам!

А мене, що в негодах життя
Сліз зазнала й жаги почуття,
Що більш не сила,
Заберіть на свої береги,
Божевільні і мудрі боги,
Щоб я спочила...

Поль Валері
1871-1945

ГРАНАТИ

Тверді гранати, що розтріслись
Від зерен визрілих своїх,
Ви чола владницькі, що їх
Ідеї розірвали й мислі.

Коли від соняшних палань,
Гранати, тріснуті надвоє,
Ви гордим сповнились напоєм,
Що аж тріщить рубінна ткань,

Коли з лущини сухозліття
Під тиском бризне самоцвіттям
Коштових соків течія,

Я про розрив той сню чудовий,
Що в ньому є душа моя
З таємністю її будови.

ЗАГУБЛЕНЕ ВИНО

Одної днини в океан
(Не тямлю неба тих сторін)
Я небуттю в жертовну дань
Вина влив кілька крапельин...

Хто б згуби забажав тобі, —
Чи заворожене воно,
Що, в непотішливій журбі,
Я думав — кров, а лив — вино?

Його природжена прозорість
У чистім розплилася морі,
Немов рожевий той димок...

Розтало все, лиш хвилі п'яні!...
Я бачив, як пішли в танок
Глибинні постаті незнані...

КРОКИ

Кроки, діти мого мовчання,
Святі, повільні, у тьмі
До ложа мого чування
Підходять зимні й німі.

О з'яво, божеська тіне!
Крок ніжний, лагідний твій
Мені, босоніж, безцінні
Приносить дарунки мрій.

Коли, щоб тугу спинити,
Несеш на своїх устах
Цілунок живий напиток
Для того, хто в моїх думках, —

Не приспішуй ту мить шасливу,
Втіху — бути й не бути мені,
Серцем, вас лиш чекаючи, жив я,
Воно — ваші кроки чудні.

Франсуа Моріак
1885-1970

ТІЛО, ЩО СТАЛО ДЕРЕВОМ

Твоя суконка бджіл скликає ароматом,
Мов овоч вкушений, розтоптаний сандалом,
Живім же радісно і ми життєвим шалом,
І тишею тих піль, де Пан приліг дрімати.

Мрій, що буття твоє незрушно розляглося
З ногами врослими й простертими руками,
Що буревісними іграються хмарками
Листки твого пахучого волосся.

Бджілки літатимуть з гудінням над тобою,
Не зрушать тіла й цвіркуни цвірчанням,
І буде вічна кров твоя рікою,
Живушої землі нестриманим кружлянням.

ПІД РУНДУКОМ

Тінь, виростаючи над згаслими полями,
Замкнула мурами морозяний простір
І, мов на дні могил, залізні грона зір
Горять на небесах офірними вогнями.

Здається: світ усе затиснув мідяний
І в далині встають камінних брил примари,
Що з них колись богів зрізьбить воєнних нарід
Ще в норах схований, дитячий, боязкий.

Повітря ледяне гризе примерзлі стіни,
Все заповнює безмов'я тих хвилин,
Не чути голосів у далині, лиш дзвін,
Закутаний у ніч, вистукує години.

Трагічних молотів вчуваються важкі
Удари, як товчуть об мовчазливі криси,
Ударів тих нічних дванадцять б'є у тиші
І, з вічністю, спадає на мізки.

В ДАЛИНІ

Іржаві якорі, гангарів темні мури,
Піддашся у чаду, де никнуть голоси,
Зчорнілі сволоки, шпихлірів стіни хмури
І ринів на дахах бляшані пояси;

І груди чавуну, і крани довгорукі,
А потім, мов з печер, приглушена луна
Утомлених копит, що б'ють об камінь бруків,
І весел відгомін з далекого човна;

І вбогий корабель, що сам себе іржею
Згризає в пристані, і голоси блудні
Сирен, у час, коли прощаються з землею
Безмовні кораблі — туди, де в далині

Об скелі море б'є, від бурі невгамовне;
Дорогу всіх страждань пізнаєш, серце, вщерть,
І міць усю життя в поривах буйнокровних,
В полоні золота! — життя, страждання й смерть.

А все ж дивись туди, де острови палають,
І сни свої вдягай в кораль і тиміям,
Веди їх пристрасно до золотого краю
І легковіяність мрій морським віддай вітрам:

Під їхнім віялом хай линуть по безмежжі, —
Мрій про далекий Схід, про Бенаресу блиск,
Про Вавилону й Теб давно забуті вежі,
Про Сфінкса і віків на нім вагітний тиск;

Про бронзових богів у сутіні притвору,
Про синіх велетнів, що чавлять у руках
Пантер, і про жерців, що, смолоскипи вгору,
Підносячи, бредуть опівніч по лісах,

Під колючками зір тропічних, полум'яних;
Душе, захоплена красою всіх далин!
Сон про заливи сни, пустині, каравани,
Про їх сліпучий чвал за сонцем наздогін,

Мрій, серце, що живе ще, може, у Халдеї
Десь патріархів рід і бродить уночі,
І їм ще душ ні уст не вижерли ідеї;
Так душу ти свою в пустині волочи,

Так рийся в пам'яті, все далі, вглиб нестримно,
Щоб зник для тебе час — років, годин, хвилин...

Та надаремно! Ось грузьке болото й димно
В тунельній темноті і дзвонить сумно дзвін,

Немов на похорон, і всі мої скорботи
І біль роз'ятрює він сколихом своїм,
І так стою, один, з ногами у болоті,
Що серце повівом проймає гробовим.

ДІЯЛОГ

... Стань сам для себе катом;
Утіхи мучити себе не відступай
Нікому іншому. Цілунок свій віддай
Розпуці. З ланцюга спусти свої прокляття,
Насилуй душу, кинь на скель підводних гнів:
Сердець роз'ятрених всі болі й зла — поборні,
Та що ж! Життя своє лиш той певніш оформить,
Хто гордістю його здушити захотів.
Його законом — біль. Та хто ж йому піддається?
— Так, хочу досягти в стражданні всіх глибин,
Як гнаний вірою старий християнин,
Що мучив сам себе, — увесь огненна трясця.
Я хочу випити страждання, наче їдь
Безумну і живу, стрясти до дна журбою
Свої убогі дні, так як далечиною
Стрясає тужно дзвін, що в церкві гомонить.
Я заповнений тим дивним героїзмом:
Торкнутись хочу мук і болю чорний вир
Із себе визвати, щоб присмирився звір
Убогости й тривоги, що в серці в'ється грізно.
Ніж кровожадности у біль встромити свій,
Щоб переможно раз повстати у хуртечі
Над марністю екстаз своєї порожнечі.
— Сам муч себе, жахай, собою володій!

А далі: ворожнеч спокусних перелогі, —
Кремінні люди їх твердою міццю рук
З'орали; там шляхи, страшні, де чути гук
Ударних кроків їх, їх крики хижі й строгі;
Там, де на багрі скель, на полум'яній ржі
Горить вечірній час убивствами і кров'ю,
Крізь галузі сухі у захід пурпурово
Б'ють злочинів і сонць розжевлені ножі!

ГОЛОВА

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть мускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

І пурпурні сонця в сірчаній млі пожару,
Сонця і вечори в карбункулах огнів,
Ліричних злочинів твоїх побачать кару
І — чи останню мить твій зір зустріти вмів.

Юрба, що зло у ній потворністю зміїться
Утишить свій бурун при гордості твоїй
І враз труну в крові з твоїм блідим обличчям
Як мати піднесе, колишучи її.

І, наче чорний цвіт, гріховна, де огнями
У барвах блискавиць чудова стигне їдь,
Потужна й осяйна твоя не згине пам'ять
Несхитна як кинжал, що тіло бороздить.

Складеш ти голову на багрі ешафоту,
Заблисне хижо ніж, задзвонять дзвони з веж,
І крикнуть мускули, і буде для народу
Велике свято свят і блиск кривавих лез.

ХВАЛА ВІТРОВІ

Ти, що ідеш усе вперед,
Дорогами, що в далеч ринуть,
Уперта, самотна людино,
Скажи: — яких шукаєш мет?

— Люблю повітря, вітер, простір;
Не знаючи куди, іду,
Несу я душу молоду
У сляві золотім, під вітром гострим.

— Під сонцем вітер сам ясний,
Він над дахами проліта
І, легкокрилий, огняний,
На обр'ях перегорта
Червоне квіття й вистиглі жита.

Всі: північ, південь, захід, схід,
Своїми пальцями тонкими
Чи п'ястуками ледяними
Женуть його від себе в світ.

— Ось він іде з морів Неаполя, Мессіни,
Що рухом божеським він їх сполум'янив,
І обрисовує у виритій пустині
Зелені острівці вінком сипких пісків.
У нього стомлений, мов боязливий віддих,
Вже ледве клонить він на схилах біла трав,
А все ж торкнувся він до скроні піраміди
І Сфінкса-велетня стрічав.

— Минає літо, й вітер знову рине
В імлістім клоччі, у дошах невпинних.

— Ось він летить до нас із обрїїв блідих,
Із Джерзі, Англії, Ірляндії, Бретані,
Де хмурий листопад у млявому тумані
Затоплює вгорі гірлянди зір своїх.
Все далі мчить, невітшний, невидючий,
Сліпцем блукає він по океанах десь,
А, як торкнеться скель, тоді гуканням злющим
Реве з бездоння до небес.

— Як, весно, станеш ти в опушенім просторі,
Весь чар зелений твій морозить він і морить.

— Ось він іде відтіля, де в мерехтінні веж
Встає московський Кремль у золотій короні
І в синяву сонця відблискує червоні;
Палкий, шорсткий він мчить із степових безмеж
В Німеччину жене стрибками з України,
Аж бронзою бринить спів вересу в полях,
Ридає сном легенд у стїп узгір'їв синїх,
У глибині печер, на райнських берегах.

— Той вітер світлістю, мов кислотою, хоче
Прожерти небеса в ясні, прозорі ночі.

— Ось мчить він з бігуна, де білі льодовці
У тиші крижаній струнчать немов палати,
З упертістю гризе шпилів тверді кінці,
Аж їх загострює, мов ряд списів піднятих.
Сягає в Зунди він, в безрадїсний Урал,
Хвилину пристає у скандїнавських фїордах
І, крізь морський безкрай, стрясає, наповал,
Снігів холодних крила горді.

— Звідкіль би вітер не прийшов,
Він з мандрів по полях і селах,

З безмеж, приносить щось веселе,
Не знати що — ясне, п'янке, що бурить кров.
Торкаючись землі устами золотими,
Зустрівся з болем він, з утіхами людськими
В краях усіх;
Надії, гордоші і пал бажань людських, —
Все, що душі дає сподіванки всесильні,
Роздув він чотирма своїми крильми;
Його душа — вщерть повна чимсь святим,
Що б'ється, що тремтить, що плаче чи радїє,
Що розсїває він навколо вітровїєм
Однаково усім — щасливим і сумним.

Тому я вітер співом величаю,
Його люблю,
Його вино п'янке, живе у п'ю
Докраю,
Що він істоту всю поширює мою:
Бо, поки він через легені й тіло
У кров мою вструмиться бистрокрило,
Він ніжно чи завзято перед тим
Обійме землю полетом палким.

ЖИТТЯ

Захоплюйся усім, щоб вибухнуть паланням
І встати понад тих, хто жив без поривань,
Зазнав вини терпінь, нездійснених бажань:
Сувора дійсність днів, велична, нездоланна,
Прочищує напій міцний, червоний, всім,
Щоб упиватись ним, палити серце в нім.

О чисте зерно те, що з нього гонять п'яність!
Пресвітле полум'я з-між тисячі огнів,
Що з них ще ні один насправді не яснів!
Кажіть: іти вперед у справжнім існуванні,
Ген, до далеких стріч, усе стрімким шляхом,
З одною зброєю — піднесеним чолом.

Ступати з гордістю, іти з довір'ям дужим
Напроти перепон, з надією, що все ж
Своєю волею таки їх рознесеш,
Чи розумом метким, чи стійкістю напружень,
І чути, як росте все дужче почуття,
Що з дня на день сильніш зроста твоє життя.

Любити пристрасно себе і всіх на світі,
Що знають пал той сам, боїв однаких лють,
За ті майбутні дні, що здалека вже йдуть;
Їх серце, мозок їх, такий як наш, любити,
За всі страждання їх, шалений, чорний час,
Тривогу, горе й жах, ті самі, що й у нас.

І так впиватися людською боротьбою, —
Тим відблиском блідим роз'ячених боїв
Чи миготінням сляв з міжзоряних світів,
Щоб все життя плило в змаганні, неспокої,
Щоб жадібно ловив ти серцем, все чутким,
Терпкий, страшний закон, що світ існує ним.

ТОЙ З ОБРІЮ

В розкриту щілину вікна вдивлявся німо
Я з вежі маяка, де дош гатив шосил:
Шумливі поїзди, в хмурних тунелях диму,
Свистіли в відблисках скривавлених світил.

Порт, шоглами увесь наїжений, дрімав
В асфальтових доках, мазюкою залитих,
І тільки кран один, на брилі із граніту,
Гігантну ваготу у п'ястуку підняв.

Під неба мрамуром, що висіло важке,
Одна за одною відходили ліхтарні
В квартали гомінки, в розсміяні винарні,
Де в золоті дзеркал крутилися жінки.

Нараз обагрене, мов рана, надплило
Вітрило випнуте, звертаючи до порту,
І хтось, хто надпливав з країн мітичних, гордо,
Презирством сковане, підняв своє чоло.

Мов осяйні списи, мов золоті мечі,
Вставав так шал його, його пориви хижі,
І крик його гатив у береги мов визив,
Крізь море і крізь ніч нестримно летючи.

Він з океану був. Великий тим, що він
Всі обрії проплив у зривах гурагану
І гордо голову тримав він нездоланну,
Як п'ястуком погроз нічна грозила тінь.

Страшний, що сам жахав. Шукав він цілий час
Шляхів до іншого, нового існування,
Там, де пустелі скель палали б віщуванням,
Зростали дерева і чувся бронзи брязк,

Де б гордістю було: в житті пізнати вир
Тривоги хижої, під криком невгамовним
Богів, там угорі, що світ створили, повний
Одчаю і жаху під золотом сузір.

Він тисячі років на блискавиці йшов,
Над обріями тінь вітрил своїх піднісши
І все ждучи знаків від зір найчервоніших,
Що в море сипали своїх кристалів кров.

Вілліам Шекспір
1564-1616

З СОНЕТІВ

46

Мій зір і серце — в лютій боротьбі,
Хто з них тобою володіти має,
Жадібне око тягне все собі,
А серце оку вид твій закриває.

Говорить серце: ти навіки в нім,
У схові, де не сягне ока промінь,
Воно ж у запереченні своїм,
Впевняє: ти в його витаєш домі.

Щоб вирішити спір, зійшлись на суд
Дорадники — думки, що в серці в наймах,
Їх справа: чітко визначити тут
Де частка ока й серця частка тайна.

Їх присуд: око образ візьме твій,
А серцю — серце для любови й мрій.

І серце й око — полюбили мир,
 Стають одне одному до послуги,
 Коли без тебе зголодніє зір
 Або як серце загибає з туги,

Твій образ око викликає вмить
 І на барвистий бенкет серце просить,
 То знов до серця око загостить
 І серце мрії в дар йому приносить.

Так образом або любов'ю ти,
 Хоч і далека, все і скрізь зо мною,
 Бо дальш від мрій не можеш відійти,
 Я з ними все, вони ж усе з тобою;

Як сплять вони, твій вид несе у сні
 Для серця й ока радощі ясні.

Ні пам'ятники в золоті, ні мармур
 Перетривати цих не зможуть рим;
 Час їх засмітить і покине марно,
 А ти у вірші житимеш моїм.

Пишноту статуй звалить шал воєнний,
 Незгоди знищать будівничий труд,
 Але ні Марсів меч, ні жар огненний
 Твого живого сліду не затруть.

Наперекір і забуттю і тліні
 Ти йтимеш, і повік хвала твоя
 Нашадкам сятиме в красі незмінній,
 Як довго їх терпітиме земля.

Так житимеш до суду й з мертвих встання
 В цім вірші й зорах тих, хто знав кохання.

Як хвилі ринуть на рінистий берег,
 Так до кінця хвилини наші мчать,
 Одна за одною міняють шерэг,
 Та всі вперед у наступі спішать.

Народження, у повні величавій,
 Повзуть у зрілість, що вінчає їх,
 Їх побороти затьми йдуть лукаві
 І Час дарів не визнає своїх.

Він ломить квіти, дані юній вроді,
 І риси риси на чолі краси,
 Сам живиться найкращим у природі
 І все, що є — лиш для його коси.

А все ж тобі цей вірш мій, у надії
 На майбуття, а Час — хай скаженіє.

Я кличу смерть, нестерпне вже буття,
 Коли достоїнство на жебрах стріну,
 І орденом оздоблене сміття,
 І справжню вірність, продану злочинно,

І почесть на негідному чолі,
 І честь дівочу, стоптану жорстоко,
 І досконалість, віддану хулі,
 І силу, що кульгає з кожним кроком,

І слово, що йому заткали рот,
 І дурноту, що учить, безталанна,
 І правду, вивернену назворот,
 І доброту на службі в злого пана:

Огірчений усім, я б геть пішов,
 Та як лишу тебе, мою любов?

Коли в літописах прадавніх днів
 Читаю опис постатей античних
 І строфи, де краса складає спів
 На славу пань і лицарів величних,

Тоді, задивлений у ту красу,
 У руки, ноги, губи, очі, брови,
 Я бачу, що пером того часу
 Я змалював би вигляд твій чудовий.

Та їх хвала лиш провіщала твір
 Майбутнього — твій образ пребагатий,
 І хоч вони пророчий мали зір,
 А все ж тебе не вміли б оспівати:

В нас очі є для подиву тепер,
 Та для хвали — язик у нас завмер.

Ні острах мій, ні віщий дух, що світ
 Майбутній бачить, не стоять на варті
 Мого кохання, що його обіт
 В рахубі кінецьсвітній мало вартий.

Смертельний місяць затьму стер з чола
 І кплять авгури з власних віщб наївних,
 Непевність шапку певности вдягла
 І мир вістить повік гілки оливні.

Ось у бальзамній розцвіла росі
 Моя любов, а смерть — мій раб незримий,
 Бо їй на злість живу в цих рим красі,
 Вона ж царить над юрбами німими:

І ти в цій бронзі житимеш повік,
 Тривкіша, ніж герби й гроби владик.

Мене ти мучиш як тиран, бо ти,
 Як всі красуні, вщерть безсердям повні
 Сама те знаєш, що тебе нести
 Я в серці буду, мов брилянт коштовний.

Та дехто каже, що лице твоє
 Затемне і не викличе зідхання:
 Я не тверджу, що так насправді є,
 Хоч сам собі кажу це без вагання.

Для впевнення — я тисячно зідхну,
 Як смаг твого обличчя пригадаю,
 Та тільки раз, як іншу я спімну,
 Бо я тебе за чорноту кохаю.

Не чорна ти, твоя вся чорнота
 У вчинках, відсіля й обмова та.

ПРОМЕТЕЙ

Титане! у безсмертнім зорі
 Твоїм відбився смертних біль,
 Той смуток, що його дотіль
 Боги не бачили суворі;
 Що ж ти дістав за спочуття?
 Стражденне, мовчазне буття,
 Кайдани, скелю і вірла,
 Щоб кара гордого ввекла,
 У муці стиснуті уста
 І сум, що душу огорта,
 Що лиш на самоті говорить,
 А потім, заздрісний, щоб бог
 Не вчув жалів його й тривоги,
 Мовчить, аж крик завмре в просторі.

Титане! ти обрав змагання
 Між зривом волі і страждань,
 І мук непереступну грань,
 І неба кам'яне мовчання;
 Жорстока доля — твій тиран,
 Ненависть — твій закон і пан,
 Який собі на втіху творить
 І твір свій нищить для покори,
 Дали тобі найтяжчу з кар —
 Безсмертя, — ти гіркий той дар
 Несеш відважно в глибі серця.
 Усе, що сила Громовержця
 Від тебе вирвала — проклін,
 Ти, віщий, знав, що згине він,
 Та долі божої, завзятий,
 Ти не хотів йому сказати;

Твоє мовчання — засуд грізний,
І чув він каяття запізнє
І зле приховуваний страх,
Аж блискавки тряслись в руках.

Твій злочин божеський у тім,
Що всім земним своїм навчанням
Ти зменшив безмір горювання,
Зміцнив їх розумом метким.
Хоч проти тебе божий гнів, —
Твоя упертість, твій спротив,
Твоє завзяття неприклонне,
Миць духа гордого твого,
Що й небо не здола його,
Могутніх учить нас законів:
Ти смертних вивів до мети,
Ти символ долі їх огнистий,
Людина — божеська, як ти,
Вона з джерел струмує чистих;
Хай смертні бачать невідхильне
Своє призначення могильне,
Бездолля на землі сумне
І існування самітне:
Та дух скоритися не дасть,
Він — рівний тискові нещасть,
І воля, знявшись понад царством
Страждань, яких зазнала вщерть,
В тріумфі сміливим бунтарством
Перемагає владно смерть!

Едгар Аллен По
1809-1849

КРУК

Раз в опівнічній годині, як сидів я в самотині
Над книжок забутих стосом, повних дивами для нас,
Як півсонний нахилився, враз несмілий стук роздався,
Мовби в дім хтось добивався, добивався раз-у-раз,
"Певно гість якийсь", шепнув я, "так стукоче раз-у-раз —
Гість якийсь у пізній час".

Ах, я тямлю, як сьогодні: був грудневий день холодний
І жаринок кожен спалах наче дух зринав і ник.
Я світанку прагнув жадно і в книжках шукав навгадно
Засобу на тугу владну, на журбу цілющий лік,
На журбу мою — Ленору, серед янголів повік —
Безіменну тут навік.

На завісі пурпуровій вчув я шерех загадковий,
Він мене наповнив жахом невідомих ще речей;
Щоб неспокій свій приспати, нагло став я повторяти:
"Певно гість прийшов до хати і пристав коло дверей —
Пізній гість прийшов до хати і пристав коло дверей.
Так, це певно хтось з гостей".

Як утишилась тривога, я подався до порога:
"Пане, я сказав, чи Пані, — всі докори я прийму;
Та даруйте, я здрімався і немало здивувався,
Як ваш тихий стук роздався, — я не вірив ще йому
І гадав: причулось, може", — тут розкрив я двері

В тьму, —

Та зустрів лиш ніч німу.

Глибоко у темінь ночі висиляв я з жахом очі
І моя уява, чув я, сні невиснені плете;
Та мовчання темна змора застигала у просторах,
Тільки враз ім'я "Ленора!" я почув, ім'я святе.
Я шепнув "Ленора!" — й гомін слово повторив святе —
Більш нічого, тільки те.

Повернувшись до кімнати, весь тривогою понятій,
Знов я вчув знадвору шерех, голосніший кожну мить.
Я сказав: "Зірвало, видко, на вікні моїм решітку,
Що ж, піду й погляну швидко, що таємно так шумить,
Серце, тихо, заспокійся, я піду й погляну вмить —
Це лиш вітер шуркотить".

Я відкрив віконниця крила і побачив, як вступила
Пишна птиця — Крук старезний, посланець нічної тьми.
Без уклону чи привіту перейшов він гордовито,
Наче лорд, що нудить світом, мій покій і над дверми
На погрудді сів Паллади, що стояло над дверма —
Сів, таємний гість п'їтьми.

Раптом гість мій гебановий настрої мій змінив нервовий
Виглядом своїм поважним, повним гордості й нуди,
"Хоч твій чуб злиняв блискучий", я сказав йому, "ти, Круче,
Не звичайний птах летючий, що з п'їтьми прибув сюди;
Як ти звався в царстві ночі, заки ти прибув сюди?" —
Крук у відповідь: "Не жди!"

Я немало здивувався, як незграбний птах озвався,
Відповідь його незвичну толкував на всі лади;
Хто ж в опівнічній годині сподівався б у гостині
Крука бачити? А нині він, прилинувши сюди,
Сів на різьбленім погрудді, мов чекаючи біди, —
Крук той з іменем "Не жди!"

Я на Крука глянув знову, та, своє сказавши слово,
Він замовк, так мовби душу вклав навек свою туди.
Наче справжній образ лиха, він, здавалося, й не дихав,
Аж я сам промимрив стиха: "В друзів піде він сліди:
Завтра й він мене покине, як надія, назавжди".
Нагло Крук мені: "Не жди!"

Мій неспокій надокучний ті слова вкололи влучні,
"Певно", я сказав, "слова ці не з добра, але з біди,
Може, крик це нещасливця, що бездольний народився
І з журбою подружився, аж пісні його нужди
Зазвучали похоронно, ті пісні його нужди,
Що зідхають: "Ні, не жди!"

Та, в химерній грі уяви, Крук мене все більше бавив,
Тож під бюст притяг я крісло і подушку взяв туди
І, вмостившись в оксамиті, став я мислі-думи вити
Хто цей птах несамовитий, Крук, що прилетів сюди,
Та примара непривітна, Крук, що прилетів сюди,
Крякаючи: "Ні, не жди!"

Так то я сидів безмовний, догадок усяких повний,
Пташий зір мені на серці огняні палив сліди,
На подушці в узголів'ї я віддався грі мрійливій
І, при лямпі мерехтливій, милу викликав сюди,
Та на фіолет подушки вже для мрій вона сюди
Не прилине, і не жди!

Враз немовби все незримо сповнилось кадильним димом,
Мовби кроки прозвучали серафимної ходи.
"Бог", я крикнув "шле для мене через янголів священних
Забуття питво спасенне, — ах, ходіть, ходіть сюди!
Хай уп'юсь і тїнь Ленори хай відійде назавжди!"
Крук: "Ніколи, і не жди!"

Я сказав йому: "Пророче, будь ти птах чи демон ночі,
Хай тебе прислав спокусник чи борвій пригнав сюди,
Гордий духу непокірний, на цей світ — пустир безмірний,
На цей дім страшний, упирний, заклинаю, підтверди,
Що існує вічний спокій забуття, ах, підтверди!"

Крук у відповідь: "Не жди!"

Я сказав: "Пророче віщий! Птах чи демон ти зловіщий?
Заклинаю зводом неба, Богом, що глядить сюди,
Ах, скажи, я з туги гину, чи в раю коли зустріну
Дівчину свою єдину, ту, що янголів ряди
Звуть Ленорою? Ленора відійшла навек туди".

Крук: "Ніколи, і не жди!"

З криком скочив я на ноги: "Пташе лютий, геть з дороги!
На пекельний берег ночі, у хуртечу відійди!
Забери ті крила чорні і брехню в душі потворній,
Спокій хай мене огорне! З бюсту над дверми зійди!
Дзьоб здійми з-над мого серця, геть з дверей моїх зійди!"

Крук: "Ніколи, і не жди!"

І сидить, сидить бездушний Крук той чорний, непорушний,
На Палладинім погрудді, мов чекаючи біди,
Дивним зором поглядає, наче демон той дрімає,
Світло лямпи простеляє довгу тінь його сюди;
Та душа моя із тіні, що простерлася сюди,

Не повстане вже, не жди!

Волт Вітмен
1819-1892

З БУРУННОГО ОКЕАНУ, З ЮРБИ

1.

З бурного океану, з юрби, прийшла до мене
ласкаво одна крапля,
Шепочучи: "Люблю тебе, незадовго умру я,
Я велику дорогу пройшла, щоб тільки поглянути
на тебе, доторкнутися тебе,
Бо я не могла померти, не позирнувши хоч раз на
тебе,
Я боялася, що пізніше могла б утратити тебе!"

2.

(Тепер ми зустрілися, ми побачилися, ми безпечні.
Повернися мирно до океану, моя любове;
Я також частина океану, моя любове, — ми не такі
то розлучені,
Поглянь на велику круглість — на злиття всього,
яке воно досконале!
Але мене, але тебе — непереможне море нас
розлучити,
Як на годину понесе нас нарізно — не зможе
рознести нас назавжди;
Не будь нетерпляча — ще трошки — знай, я
шлю привіт повітрю, океанові і землі,
Щодня, при заході сонця, для тебе, моя любове...)

Йоганн Вольфганг Гете
1749-1832

ПОЕТИ МАЙБУТНЬОГО

Поети майбутнього, оратори, співці, музики майбутні!
Не сьогодні мене оправдувати і відповідати, навіщо
існую;

Та ви, нове плем'я, тут народжене, атлетичне, на
міру континенту, більше, ніж відомі досі,
Вставайте! Вставайте — це бо ви маєте виправдати
мене — ви маєте відповісти.

Я сам тільки пишу одне-два вказівні слова для
майбутнього,

Я поступаю вперед лиш на мить, щоб повернутися
і податися назад у темряву.

Я людина, яка, проходжуючись, не пристаючи зовсім,
повертає випадковий погляд на вас,
і потім відвертає своє обличчя,

Залишаючи вам доказати й означити це,
Сподіваючись головного від вас.

МІНЬОНА

Чи знаєш край, де квіт цитрин цвіте,
Де помаранч палання золоте,
Легкий вітрець там синявою мчить,
Спокійно мірт і гордо лавр стоїть.
Ти знаєш це?

Туди, туди
Мене з собою, милий, поведи!

Ти знаєш дім, де на колонах дах,
Від блиску заль аж мерехтить в очах,
І статуї ряд на мене очі звів:
"Хто скривдити, тебе, дитино, смів?"
Ти знаєш це?

Туди, туди,
Мене, мій милий друже, поведи!

Ти знаєш верх, де хмари залягли?
Шукає мул там стежки серед мли,
В печерах там драконів рід живе,
Шумить вода, зі скель каміння рве,
Ти знаєш це?

Туди, туди
Мене, мій любий батьку, поведи!

ПРИСВЯТА

Знов близитесь, постаті мінливі!
Уже стрічав вас млистий погляд мій
Тримати вас, щоб знову не втекли ви?
Невже марі підвладний я своїй?
Багато вас! Ну, що ж, такі, як вивів
Я вас із мли, вставайте, твори мрій:
В моїй душі щось юне і безкрає
Від подуву, що вид ваш обвіває.

Щасливих днів картини йдуть за вами
І милих тіней привид не один;
Любов і дружба з давніми казками
З забутих появляються глибин;
Зростає й біль з незгаслими жалями
За бездоріжжям життьових хвилин,
Перемайнуло й близьких тих немало,
Що щастя їх зрадливе ошукало.

Вже не почути їм моєї пісні,
А я складав колись їм перший спів!
Порозбігались друзі всі колишні
І звук пісень давно прогомів.
Тепер юрбі співаю я, невітшний,
Та шум похвал мене не звеселив
І всі, кого я чарував піснями,
Якщо й живі, блукають десь світами.

Колишня туга знов мене полонить,
І духів світ зове мене в ту мить,
Як арф еольських нерозгадних тони,
Мій тихий спів ширяє і бринить.
Я повний сліз, тремчу, душа холоне,
Суворе серце ніжністю шемить,
Теперішнє — далеко десь відходить,
А в зниклому — живий я чую подих.

ЦИХ НАКАЗІВ...

Цих наказів слухай, сину:
Вчися, користай, де дасться,
Юний — мудрість добувай.
На вазі великій щастя
Язичок змінливий, знай!
Вгору все або в долину
Шлях твій котиться невпинно,
Мушиш ти обрати путь:
Панувати, здобувати,
А, як ні, — як раб страждати,
Молотом або ковадлом
У житті своєму быть.

БЛИЗЬКІСТЬ МИЛОГО

Про тебе мрію, в час, як сонце в морі
Палахотить,
У час, як місяць в джерелі прозорім
Відбитий снить.

Тебе я бачу, в час, як понад шляхом
Снується пил,
І в темну ніч, як хтось у полі з жахом
Бреде без сил.

Тебе я чую, в час, як хвиля з шумом
На скелі мчить,
У тихий гай несу свою задуму,
Як все мовчить.

З тобою я. Тобі услід блукають
Мої сліди;
Темніє вже. За мить зірки засяють,
Прийди, прийди!

Фрідріх Гельдерлін
1770-1843

ПЕРЕМОГА ГЕРОЇВ

Находиш, бою! Ринуть вже юнаки
Туди, в долину, вниз із своїх горбів,
Зухвало ворогів спихають,
Впевнені зброї, та ще певніше

Крилить над ними їх молодецький дух,
Бо праведні гатять мов чарівники,
І їхньої вітчизни співи
В'ялять коліна усім безчесним.

Прийміть, прийміть мене у свої ряди,
Щоб не помер я смертю звичайною!
Не хочу вмерти за ніщо; я
Впасти б хотів на горбі жертovníм

За батьківщину, з серцем скривавленим,
За батьківщину, мить — і кінець! До вас,
О дорогі! іду, що жити
Вчили мене і вмирати, в землю!

Я часто в сляві прагнув зустріти вас,
Герої, й вас, поети старих часів!
Тепер вітайте ви чужинця —
Простого гостя в обіймах братніх.

І сходять вісники перемоги. Бія
Вже наш. О батьківщину, живи вгорі,
Не зчислюй мертвих! Ні одної
Смерти для тебе не забагато.

Фрідріх Шіллер
1759-1805

БОГИ ГРЕЦІЇ

Ще коли ви світом володіли
І, в утіхи радісних танках,
Людство ушасливлене водили,
Дивні твори, зроджені в казках, —
Ах! Сіяла розкіш ще над світом,
Іншим, іншим все жило життям!
В час, як ще вінчали, Афродіто
Аматусіє, твій храм!

Як чудним поезії серпанком
Ще вгорталась правда, все було
Повнею життя наливо п'янку,
Що й бездушне — то й воно жило.
Щоб життя ogrіти серця палом,
В благородство одягали світ,
Все — очам таємне розкривало,
Все — богів таємний слід.

Там, де нині куля полум'яна
Крутиться, як кажуть мудрі всім,
Геліос у величі від рана
Пропливав на возі золотім.
Тут жили на скелях ореади,
В буку цім було дріяд житло,
З урн шумливих чарівні наяди
Наливали піняве срібло.

Лавр отой благав колись рятунку,
Камінь цей — Танталова дочка,
В троші ця ридала Сирінкс лунко,
Філомели ж біль — з цього ліска.

Той потік поніс Деметри сльози,
Як за Персефоною лились,
А звідтіль Цітера у тривозі
Марно друга кликала колись.

До Девкаліонового роду
Ще тоді знижався рід святий;
Щоб здобути дочок Пірри вроду,
Син Латони брав пастуший кий.
І богам, і смертним, і героям
Усміхавсь Ерота дивний чар,
І богам, і смертним, і героям
В Амагунті сьав олтар.

Ні суворість, ані зречень пута
Радости не тьмарили щодня;
Всі серця щасливі мали бути,
Бо щасливий був богам рідня.
Лиш краса була для всіх священна,
Бог кохався в розкошах не раз,
Там, де сором'язної Камени,
Де був Грації наказ.

Сміх дзвенів у храмах, як в палатах,
Для богів герої йшли на змаг,
На Істмійських вінценосних святах
Грюк возів котився до звитяг.
Вкруг блискучих вівтарів неслись там
Хороводів радісні танки,
З чіл спливало їм лаврове листя,
З пишних кучерів — вінки.

Тірсоносців жвавий клич "еввое"
І пантери в запрягу дзвінкім
Провіщали шлях перед героєм;
Фавн з Сатиром мчались перед ним!
Скоками менади, повні шалу,
Славили в танку його вино

І веселі винарі скликали
Осушати в кубках дно.

Не ставав тоді кістяк страшений
Понад ложем кликати у гріб, —
Випивав останній віддих геній
І схиляв погаслий смолоскип.
Навіть в Орку, царстві смерті й тіні,
При вазі внук смертного стояв,
І тракієць гнівливих Еріній
Тужним співом зворушав.

Тінь чекали радощі безмірні
Знову в Елізейському гаю,
Знов любов стрічала серце вірне,
А візник знаходив тінь свою.
Лін співає знов колишню пісню,
До Альцести тулиться Адмет,
Знов Орест вітає друга втішно,
Давні стріли — Філокетет.

Змагунів вінчали нагороди
На шляху трудящому чеснот,
Хто велике доконав, доходив
До богів, до їх святих висот.
Рід богів схилявся перед смілим,
Що життя для вмерлої просив,
І керманіч бачив з-понад хвилі
Над Олімпом — Близнюків.

Де ти, світе? Повернися, пишний,
Світлий віку повноквітних літ!
Ах! Лиш серед фей в країні пісні
Ще живе його казковий слід.
Посумніли вимерлі поляни
І божеств для мене вже нема,
З образів живих, куди не глянеш,
Тільки тінь лишилася німа.

Геть пообсипалися ті квіти
Як північний вітер налетів,
Щоб Один міг тільки володіти,
Відійшов прадавній світ богів.
По сузір'ї сумно зір мій водить:
Де ти, де, Селено, — покажись!
Я гукаю крізь ліси, крізь води,
Ах! — позамовкало скрізь.

Несвідомий радощів багатих,
На своє величчя мов сліпий,
Сили духа він не хоче знати,
А до шастя інших — нечуткий,
Навіть для Творця свого бездушний,
Як годинник тупо він спішить,
Лиш законам ваготи послушний —
Обезбожений цей світ.

Щоб родитись завтра знов, сьогодні
Власний гріб для себе риє він,
На одвічній осі у безодні
Місяць обертається без змін.
У казковий світ боги великі
Повернулись, непотрібні нам,
Він, з-під їх увільнений опіки,
Вертиться з розгону сам.

Відійшли вони, але з собою
Узяли й красу в небесний храм
З барв і тонів чарівною грою,
І лишили мертве слово нам.
Їх потоп часу пірвав, та сяє
Велич їх на Пінду висоті:
Що повік у пісні жити має,
Мусить згинути в житті.

ІДЕАЛИ

Так хочеш ти мені забрати
Своїх фантазій милий світ,
Щоб з мук і радощів багатих
Твоїх завмер без жалю й слід?
Ніщо затримати не в силі
Минулих золотих хвилин?
Даремно! Ринете як хвилі
До темних вічності глибин.

Сонця вже згасли, що палали
Над шляхом юности моїм,
Геть з серця зникли ідеали,
Що повинню бурлили в нім;
Вже відійшла солодка віра
В істоту мрій моїх і снів
І дійсність огорнула сіра
Красу, що нею я яснів.

Так обіймав колись з благанням
Холодний камінь Пігмальйон,
Аж лица мармурні диханням
Враз оживив чуття огонь;
Отак природу я обняти
Бажав у радості палкій,
Аж починала віддихати
В душі поетовій моїй.

Я їй свій жар давав, безмовній, —
Тоді вона шукала слів,
Передавала пал любовний,
Душі моєї тихий спів.
Тоді троянди оживали,
Співав джерел срібlistий шум,
Бездушні навіть відчували
Мого чуття живущий струм.

На дні грудей тісних вчував я
Усесвіту могутній рин,
Його в життя перетопляв я,
Як образ, звук, як слово, чин.
Який же у душі розлогий
Був він, як нерозквітлий цвіт,
Але який ставав убогий,
Розцвівшись, той безмежний світ!

Як поривавсь юнак стокрилий,
Щасливий шалом днів своїх,
Якого дні ще не скорили,
У далеч життьових доріг!
Ген, до сузір найблідших, доки
Сягає зір, зривався він,
Не знав, що значить зависоке, —
Всьому крилив він наздогін.

Як легко нісся лет щасливця
Вперед, нестриманий нічим!
Як весело в танку крутився
Похід за возом життьовим:
Любов з дарунком у долоні,
І Щастя в квітці золотім,
І Слава в зоряній короні,
І Правда в блиску осяйнім.

Та ах! — вони на півдорозі
Порозгублялися кудись,
Уже деінде, не при возі,
Зрадливі кроки їх неслись.
Втекло десь шастя бистроноге,
Знання — незглибне, як було,
І млою сумніву й тривоги
Все сонце правди занесло.

Я бачив слави лавр священний
Як на чолі негіднім гас,
Ах, проминули дні надхненні,
Весни й любови пишний час!
І по стежках твердих, у втомі,
Все самітніш котились дні
І ледве сяв поблідлий промінь
Надії над шляхом мені.

З тих, що з ігрою йшли гучною,
Хто ж при мені лишився ще?
Хто аж до гробу йде за мною,
Плечем обпершись об плече?
Це, Дружбо, ти, що серця рани
Лікуєш, — це твоя любов,
Ти в горі все при боці станеш,
Тебе шукав я і найшов.

І ти, що радо з нею дружиш,
Що бурі серця гоїш теж,
Мій Труде, що шодня в напрузі
Свій твір без поспіху береш;
Для храму вічності вкладаєш
Ти лиш піщинки до руки,
Та перед часом ти скресляєш
Свій борг — хвилини, дні, роки.

ПРОРОК

Широко розкриті у видіннях,
в огнеблисках від судних розправ,
що його не спалюють в горіннях,
очі ці, заховані у тінях
брів навислих. А в його глибінях
вже слова стають до лав,

не його (його були б даремні,
він ошадно б їх ховав, на дні),
інші, важчі: груди криці, кремені,
як вулкан він стоплює в огні,

аж їх вибух уст порозкидає,
що кленуть, кленуть на всі світи,
в час коли чоло його шукає,
як чоло собаки, те нести,

що Господь з чола свого змів:
Той це, Той це, що його всі гнали,
та під тим дороговказом стали,
що на Нього вказус: весь гнів.

ПОЕТ

Ти тікаєш, години, без тями.
Помах крил твоїх палить огнем.
Тільки ж: що я з моїми устами,
що з ніччю моєю, з днем?

Де на світі житло моє?
Любки й дому собі не найду я.
Кожна річ, що себе їй дарую,
багатіс й мене роздає.

ЖИВУ Я ЖИТТЯМ...

Живу я життям у зростаючих колах
Над світу речами всього,
Останнього хай не звершу я ніколи,
Та сповнити прагну його.

Кружляю круг Бога, круг вежі високої,
Зпрадавна, од віку віків,
І сам ще не знаю — чи буря, чи сокіл я,
Чи тільки великий спів.

З французьких поезій Рільке

*

Як Богу співаєш ти,
Стрічаєш мовчання Бога.
Можеш ти підійти
До Бога лиш мовчазного.

Вимін цей незглибний чар
Нас ненастанно бентежить,
Він — тільки янголів дар,
Що нам не належить.

*

Що значила б ніжність ласк,
Коли б не була спроможна,
Лагідна й непереможна,
Сповняти острахом нас?

Миць, захована в ній,
Вища, ніж вся насила,
Коли надходить, не сила
Ставити опір їй.

Кіндрат Рилєв
1795-1826

Ілюстрація Петра Андрусева до поеми
"Войнаровський" К. Рилєва
в перекладі С. Гординського

ВОЙНАРОВСЬКИЙ
Поєма
(Фрагменти I-ої частини)

Немає більшого болю,
як у нещасті згадувати
шасливий час...

Данте

В краю хуртовин і снігів,
На Лени березі пустиннім,
Чорніє довгий ряд домів
І вбогих юрт брусові стіни.
Навкруг сосновий частокіл
Піднявся із снігів глибоких,
І з гордістю на дикий діл
Глядять хрести церков високих.
А там шумить дрімучий бір,
Білють снігові рівнини,
І простяглись кремінних гір
Різноманітні верховини...

Усе суворістю важка
Похмура цих сторін природа;
Рече запінена ріка,
І часто звихрена негода
Все хмарами заволока...

Ніхто у край цей сумовитий
До в'язнів білої тюрми
Не прийде, боячись зими,

Де довго снігом все покрите.
Одноманітно дні течуть,
Якут живе мов одичілий;
Лиш часом, як сніги спливуть,
Сюди злочинців півзомлілих
Під караулом приведуть;
Або, пошукуючи хутер,
З далеких і близьких країв
Сюди, у місто це забуте,
Загляне караван купців.
Тоді враз оживляє мить ця
Якутськ заглухлий і сумний;
Кругом шумить і метушиться
Народів різнобарвний рій:
Якут із юкагиром гойну
Несуть з пустині дань-ясак,
Лісний тунгуз і, списом збройний,
Сибірський рядовий козак.
Тоді зима немов покине
Сумну країну цю на мить;
Безмовний ліс загомонить,
І крізь замасні долини
По скелях Лена зашумить.
Отак навідується стиха
В години тужні і німі
Не раз до страдника в тюрмі
Душі недовгочасна втіха;
Так спокій часом надлетить,
Замерзлу душу стопить звільна,
І враз усмішка мимовільна
Чоло злочинця прояснить...

Та хто це, крадучися здому,
В тумані ранньому іще,
Іде по березі крутому,
Рушницю взявши на плече?
У півжупані, в шапці чорній,
Зап'ятий поясом тонким,

Мов з-над Дніпра козак моторний
В своїм убранні бойовім?
Зір неспокійний, повний суму,
Журба на риси налягла,
І на високості чола
Тривожні вирізьбляє думи
Йому ворожа доля зла.
Ось він простяг на захід руку;
В очах огонь йому заграв,
І з поглядом страшної муки
Він весь схвильований сказав:

"О, краю рідний! Ниви милі!
Чи ще побачу вас хоч раз?
Священні прадідні могили, —
Вигнанець не обійме вас!"

"Дарма любов'ю серце п'яне...
За тебе в бій не стану я,
Ось у ганебному засланні
Душа кривавиться моя.

"О, краю рідний! Ниви милі!
Чи ще побачу вас хоч раз?
Священні прадідні могили, —
Вигнанець не обійме вас!"

Сказав так — і по косогорі
Пішов, по стежечці вузькій,
І самітний у дикім борі
Він зник в гушавині лісній.
Хто він? Цього ніхто не знає:
Він здавна в цій країні мли;
Як вість народна повідає,
Його в кібітці привезли.
Його із усміхом привітним
Ніхто не стрінув ще ніде,
І вже посивіло помітно

Його волосся де-не-де...
Як в темряві глухої ночі,
Коли у хмарах місяць спить,
Надгробний огник десь горить, —
Горять так невідомця очі.
Мов звір, блукає він, мовчить,
Один, від всіх далеко, ходить,
Ні з ким він дружби не заводить,
На всіх понуро він глядить.

В країні цій лісній, холодній
Тоді жив Міллер благородний;
В хатині вбогій для віків
Велике діло він творив
І, серцем спрагнений, голодний,
Примхливу долю він корив.
Свій край покинувши, він кроки
Звернув до цих сумних сторін,
В пізнання пристрасті високої
Досліджував природу він...
Якось він у морозну пору
Гнав оленя з сибірським псом,
І на лещатах вбіг до бору,
Сповитого зимовим сном.
Там сосни вгору піднялися,
Кедрину іней вкрив пушком,
І галузі густі сплелися
Скрізь непроникливим шатром.
Не видно стежки ні дороги...
Крізь чагарник, сніги густі
Несеться олень бистроногий,
Поклавши роги на хребті.
Ось він між соснами шугає,
Летить... враз вистріл!.. скорий біг
Нежданно олень уриває...
Ось сколихнувся — і на сніг
В крові убитий опадає.
Тут Міллер свій бентежний зір

Над тілом оленя підводить
В гушавину, крізь нетрі, в бір,
І раптом бачить він: виходить,
Рушницю несучи важку,
Окутаний кожухом чорним,
В кудлатій шапці-чобаку,
Мисливаць хвацький і проворний...

То був засланець. Зір хмурний,
Рушниця й одяг той чудний
І вид, що тугою вповився,
Лякали нашого мандрівця.
Та, тремтячи в глуші лісній,
Як мандрувати перед ніччю?
Ні, переляк здолавши свій,
Немов стріла, погнав мерщій
Він незнайомцеві настрічу.

— "Хто б ти не був, — так він казав,
Стань поводитарем, на Бога!
Я, звіра женучи, відстав
І в нетрі дикі ці попав.
Скажи, куди в Якутськ дорога?"
— "Дорога за тобою, там,
Година ходу, у долині:
Та ради не даси лісам
І ледве чи до ночі сам
На шлях ти виберешся нині.
Вже дня зближається кінець...
Та в мене недалеко буде
Убога юрта-хутірець,
Там відпочинеш ти по труді".

Вони пішли. Лісну глушінь
Густіше залягає тінь...
Погасли промені грайливі,
Настала ніч... Та місяць сплив
На небо самотній, тужливий,

Дрімотний ліс він посріблів
І юрту мандрівцям відкрив.
Прийшли і на порозі стали!
Ввійшов заслонець наш сумний,
Об кремій стукнуло кресало,
Сипнув на губку іскор рій,
Аж та розжевілась помалу...
Огонь роздувши, наш мисливий
Каганчик звинно засвітив,
Присунув лаву і, дбайливий,
Стіл скатертиною накрив
І гостя чемно посадив.
І ось, за їжею, цікаво
В господаря вп'яливши зір,
Мандрівець починає жваво
З ним розмовляти про Сибір...

Розмова їх за кожним словом
Розпалювалась мов пожар,
Нараз спинилася раптово
Над темою: народ і цар...
І як же Міллер у розмові
Був зачудований усім:
І хто б не здивувався тим! —
Він серед пуші в кожному слові
Побачив європейця в нім!
Свій край покинувши з журбою,
Два роки Міллер, мов чужий,
Блукав безрідним сиротою
В землі забутій і глухій.
І ось, оточений лісами,
Він несподівано в глуші
Уперше міг журбу душі
Прогнати мудрими словами.
Той сив повагою лиця;
Слова, думок високих повні,
Устами сивого ловця
З чуттям спливали невгамовним.

В розмові довгій і живій
Їх очі спалахами грали:
Вони навзаєм відкривали
Серця у глушині лісної
І тайни дум своїх звіряли.
Нічних не тямлячи годин
Ні втоми, наш мандрівець ухом,
Здавалось, став увесь і слухав
Жадливо невідомця він.

"Мене повісти, гостю, просиш,
Хто я і як сюди попав? —
Так невідомець промовляв. —
Нікому ще вигнанець досі
Душі своєї не звіряв...
Гляди ж, мандрівче молодий,
Як доля грізна нас підводить:
В одежі дикій і старій —
Пізнай — сидить у юрті цій
Мазепин приятель і родич!
Я — Войнаровський. Скрізь моя
Жорстока доля всім відома,
І ти, зажурений, ім'я
Моє чував напевно вдома...
Поглянь: мене згризає сум,
Немов кістяк ходжу охлялий,
На чолі борозни печалі,
Немов печать важених дум,
Цей вигляд страдницький наклали.
Серед лісів і диких скель,
Без радості, як в'язень вічний,
Я підтоптався, безпомічний,
І серце в кризі цих пустель
Замерзло холодом північним.
Ніщо мене не веселить,
Любов і дружба — все байдуже,
В душі мов олово лежить,
Вже й серце ні за чим не тужить.

Тікаю від очей людських;
Мені їх погляд серце раниць
І слово спочування їх
Мені терпкіше від догани.
Хто серед снігу й забуття
За честь і волю терпить горе,
Тому миліш були б докори,
Аніж вороже спочуття.

"Ти так тужливо не гляди,
Жалями серця не сколихуй,
Душі безсердно не буди,
Назад журби не приводи,
Що вже в грудях заснула тихо...
У рідній стороні колись
На лоні пишнім щастя й волі
Мої юнацькі дні сваволі
Потоком бистрим пронеслись:
Як сни, як привиди туманні,
Минулись радощі нежданні,
І метушливість гомінка —
Війна, любов у тузі п'яній,
І буйні мрії юнака.

"Спокійним током все плило,
Я був щасливий. Та втекло
Те щастя скоро, заховалось.
З війною Карла принесло:
Настав на Україні галас,
На бій живе все потягло;
І на Мазепинне чоло
Журба й похмурість насувалась.
Із-під його навислих брів
Блищав огонь якийсь вагітний,
Він в серці дикім щось таїв,
І мовчки слухав він полків
Козацьких оклики привітні.
"Звідкіль журба така важка,

Ніяк не міг я догадатись.
Мазепа від усіх ховатись
Умів, збираючи війська.
Аж раз він пізньою порою
Мене покликати казав.
Заходжу і чую: "Я бажав
Давно розмовитись з тобою:
Велика таїна моя —
Тобі її довірю я:
Але вперед скажи, мій сину,
Чи, не жаліючи, життя
Віддав би ти за Україну?"

— "Як треба — згину в боротьбі" —
Так крикнув я, — "за Україну
Віддам дітей своїх, дружину,
Лиш честь я збережу собі!"
"У нього зір зайнявся жаром:
Так, як розходиться імла,
З його похмурого чола
Мов стерло враз турботи хмару.
Він руку стис мені й сказав:
— "Ти син правдивий України!
Я патріота невіднині
У Войнаровському вгадав.
Я не люблю сердець холодних,
Вони повік ворожі нам
І славним проминулим дням:
Їм марні горещі народні.
В них почувань палких нема,
Ані огню в душі, ні сили;
Вони з колиски до могили
Всі звикли тільки до ярма.
Ти не такий — це добре бачу:
Хай заторкну твою гарячу
Любов, сказавши, що мою
Країну більш як ти люблю.
Як слід героям, що на світі

Живуть для батьківщини, ти
Себе, дружину милу й діти
Готов у жертву принести...
Та я, у мстивому паланні,
Щоб пута люті рознести,
Готов і честь покласти в дані.

Але до речі нам пора:
Ціню великого Петра;
Та, вірний тільки Україні,
Знай: ворог я йому віднині!
Мій крок зухвалий, справа ця
Уся залежить від одваги.
Я жду непевного кінця,
Не знати: слави чи зневаги!
Та я рішився: хай на нас
Зла доля всі нещастя звіс, —
Вже недалекий бою час —
Змаг волі з царством тиранії!"

Олександр Блок
1880-1921

*
* * *

Я з давніх знав її часів,
З казкових чарівних років.
Тютчев

Прошли роки — й не все збулося:
Ти та ж прекрасна і ясна,
Лише погладшало волосся
І в нім іскриться сивина.

А я хилюся над книжками,
Високий, згорблений, старий;
З одною думкою без тям
Дивлюсь на вид спокійний твій.

Так. Зміни літ ми не зазнали,
Живем, як і за давніх днів,
І в спогадах ми заховали
Ту казку чарівних років.

Їх попіл ліг у довгу урну,
Наш світлий дух в лазурній млі,
І так чудесно, так лазурно
Майбутнім дише на землі.

Юліюш Словацький
1809-1849

МІЙ ЗАПОВІТ

Я з вами жив, страждав, лив сльози у терпінні,
Хто благородний був — не був мені байдужний
Тепер вас кидаю, іду між духи-тіні
І, мовби щастя в тім було, — відходжу тужний,

Я спадкоємця вам на світі не покину
Для імені свого ні для своєї ліри —
Моє ім'я пройшло як блиск у хуртовину,
І як порожній звук триватиме в безмір'ї.

Та хто лиш знав мене, переказати зможе,
Що для вітчизни я найкращі збавив роки,
Як бився корабель — на шоглі я сторожив,
Як потапав — я з ним під води йшов глибокї...

Але колись, коли шляхетний хтось заплаче
Над батьківщиною — признає, непотішний,
Що плащ на духу був моєму не жебрачий,
Але пишнотою прадавніх предків пишний.

Хай друзі зійдуться вночі мене ховати
І серце спопелять моє сумне в алої,
Щоб тій, що серце те дала мені, віддати:
Заплати, матері, від світу ждїть такої!..

Потому хай гуртом за келихами сядуть,
Зап'ють мій похорон — і власний біль приглушать:
Як духом стану я — прилину в їх громаду,
А як не звільнить Бог від муки — не з'явлюся...

Та кличу всіх живих — не кидайте надїї,
З освіти світочем ведїть ряди народні;
Чергою йдїть на смерть, коли ваш час наспїє,
Як на окопний вал каміння з рук Господніх!..

А я лишаю тут малу свою дружину,
Тих, що мій гордий дух зумїла полюбити;
Я, видко, Богові служив суворим чином
І — вибрав тут труну, сльозами не политу.

Хто інший так як я, без оплесків, забутий,
Схотїв би йти... як я, світ байдуже прийняти?
На духів повному судні стерничим бути
І тихо відїйти, як привид, дух крилатий.

Та по собі я мїць лишу несамовиту,
Що марна за життя, лише чоло промінить,
Та що по смерті вас мїсити буде скрито,
Аж, хліба з'їдачі, вас в янголів замїнить.

РОЗМОВА З ПІРАМІДАМИ

Піраміди, де шукати
Труни ті і ті гробниці
Щоб покласти меч із криці,
Нашу пімсту в нім сховати,
Щоб, сповита у бальзами,
Протривала там віками?
— Вхоть, неси свій меч двосічний,
Є в нас труни — схов довічний.

Піраміди, де шукати
Трун і гробівців тих гідних,
Щоб там мучеників рідних
У бальзамні вкласти шати;
Щоб у день хвали безсмертний
В край вернувся всяк, хоч мертвий?
— Дай людей тих, що без плями,
Маєм труни з гробівцями.

Піраміди, де шукати
Труни ті і ті сльозниці,
Щоб там сльози-тужавиці
По вітцівських піль утраті
В чашу злити й перелити
Слізьми матерів прибитих?
— Вхоть, склони поблідлі лица,
Є на сльози ті сльозниця.

Піраміди, де шукати
Гробівець той довговікий,
Щоб народ увесь великий
На хресті, у маєстаті,
Скласти — хай у сні дримає,
Аж день слави завітає?
— Внось народ, бери бальзами,
Маєм труни з гробівцями.

Піраміди, чи не знаний
Вам тайник труни глухої,
Де б я дух свій упокоїв,
Аж вітчизна з мертвих встане?
— Жди й терпи! Працюй, упертий,
Твій народ повік безсмертний,
Ми померлих тільки знаєм,
А для духа трун не маєм.

З Е Л Е Н Ь

Словотворна фантазія

Про зелене можна безконечно.
Звуком повторюючи доречно,
Можна кунштом витворних озелень
Світові нову являти зелень.
Тут не досить знати слово з виду,
Треба знати ґрунт, що слово видав,
Знати, як лягло, росло, пучніло,
Не — як дзенькає — як дзенькотіло,
І не звуком тільки, а й звучанням
Дозрівало, доти, аж названням,
Висловом, найменням зайнялося
І красою слова розрослося.

Тож не ліпо б нам про зелень вісті
Словесами давніми повісти?
Так почнім же повість цю — зі споду,
З первісности, з вилягу, від роду,
Від ядра, родильного коріння,
Де нутро, де зав'язь у глибінях,
З надрів тих, де перший гілки шепіт
Зав'язався у зелений шебет.

Не дивуйся й не дивись сердито,
Що я вліз в підслів'я того світу,
Що до зерен, до джерельних нірищ
Риюся, побожний Слововірич,
Що полями рідної польщизни
З різкою ходжу, аж з глибу бризне
Правди струм, живущий і невпинний,

З гарної моєї батьківщини.
Ці — кохають солов'їв розмови,
Тим — принада панночки веселі,
А мені — звучать дівочі трелі
В пуп'янках, у листі словниковім;
Старина — і та в квітучім колі,
Молодиться шовесни, все ширше!
Ось мій дім: стіни чотири вірша
У моїй вітчизні — Словополі.

З'їдьмо ж у дитинство мови тої,
Як гірник до шахти вугляної,
Хай він там ліхтаркою освітить
Лісові події в старосвіті.
Ось лежить герцинське царство, вище
Верств неполоміцьких кладовище,
Далі — Біловежа старовинна,
Нетряна монархія литвина;
Іновладські ось мої узлісся,
У яких кентаври ще паслися,
А над ними матірна, поганська
Атлантида ялинослов'янська;
Ось розбита дебра: хто б не глянув —
Лісова Помпея, Геркуляnum,
Дикі нетри, непролазні, темні,
Яровиння виверти підземні,
Спалені небесним гнівом ярим,
Блискавичних топорів ударом,
Збиті в моздірі тисячолітнім
У вугілля, що огнем вагітне,
В гробівець бездонний, скам'янілий,
Звідки дише астмаю могили,
В льодовик алмазний — у мовчання.

З'їдьмо вниз і збудьмо до зростання
Зелень у камінні. Бо чудесний
Справ померлих збудник і воскресник,
Той шахтар знайомий з давнім словом,

З передвіч'ям, знає лісомову,
Знає, у яких глибинах гинуть
Ті слова, аж знов наверха зринуть,
Аж відкриють правду всю людині
Блиском слів у джерелі глибиннім;
Зашумить тоді піднятий вугіль
Лісом, полем, медобором, лугом,
Вишумить він сонця сніп багатий,
Мохові потопаи бородаті,
Гаддя на наказ покине хаші,
Виповзе з нори своєї яшір,
Вітер вирветься й окрилить птиці,
З ялівцем їжак наїжить шпиці,
Вирушать і звірів грубих юрми,
Стовбури, гілляки кинуть тюрми,
Отрясуться з втоми вікової,
Стрілять зеленню — й до словопоїв!

Джерело під коренем заб'ється,
Гілка-олень в струмені нап'ється,
Мова враз прокинеться, самиця,
По найперших плідниках вдовиця,
На зелене вийде риковище!
Вистрибом закапає словище
І потягне з-під коріння пуші
Кров-зелиця, мед землі живущий,
Блисне в лісі просвіт серед віток
Греччиною, жмудиськом, санскритом,
Зелен-гомін піде по околі,
По моїй вітчизні — Словополі.

Зазелив брат братові уголос,
Свояки ж то, родичі посполу,
Почали всі заспіль токувати,
Гомоном-найменням називати,
Хоч далекі — по дідах то зблизька,
Зелененки буйного словиська,
З праодного племені, з пра-іська.

До шукань, до нуртувань засіли:
Хто найперший в ціль зілисту взілить,
Хто з зелинок, із зельців довкілля
Вирве слід найдревнішого ЗІЛЛЯ,
Хто золиці, на ставу порослій,
Визеленить перші зелорості,
Хто із зелок, зеликів, зелів'я
Зілля зірве на межі підслів'я
І в зелищі, в зельвиних яругах,
Праотця віднайде, Зелепуга?

Яшірки прибїгли до листочків,
Метушаться: зелені ми дочки,
Зельниця була і наша ньенька,
Кожна з нас, погляньте, зелененька!
Та трависті зелоки, з праднів'я,
Зрозуміли — й більшістю листів'я
Віче схвалило: не мають права,
"Геть" — шуршать — і "Зель і зеленява!"
Заридали яшірки злиденні,
Повторяючи: таж ми зелені...
Заридали, мов плачки на тризні,
У своїй зеленій, у вітчизні,
Перерили зелень всю досподу,
Марно, не знайти Зеленороду,
Бо пучок той мокрий, зеленистий,
Жив не в травах, не вкривався листям,
І не в лісі у мохах, не в грядці,
А в зеленій бабці-зеленчатці,
Що в цім вірші пурхає, кружляє
Серед слів, єднає їх, складає
І, на них присівши, зеленить їх,
Звуки перешеплює, ріднить їх,
То відлине — то назад прилине.

Так над зелознавцем не від нині
Бабка пурхає зеленотравна,
Сонцем скроплена. З давен-прадавна:

Ще коли зело і не зелилось
І земля ще зіллям не покрилась,
Ні ще жовть і золото не мили
Гелтасу у Німановій хвилі
(А й тепер — за Вільну вийди, в поле,
Не трава у полі тім, а *жолє*,
Тут не зеленять — *желтяться* трави,
А *жолинас* — золото отави),
В Райні *гульт* не булькнув ще, не бовкнув,
Ще не був ні золотом, ні жовтю,
Ні в латвійському хоромі — *зельтсем*
(Значить: золотом, — а чути: зельцем!)
Пагінок лозини ще й не мріявсь
Прусові розвиритися в *жаліяс*,
Ще жмудин, як мова йно в'язалась,
Білки ржавої не кликав *жаляс*,
Ще билинки-золки, перед злаком,
На Слов'янщині жовтіли златом,
Крапелинки "і" ще ЗЕЛЬ не мала,
Золотіні ще жовтінь благала,
Ще жовна (або зелений дятел,
Chloropicus, призелок дзобатий)
"Жлута жлуна" звалася на Влтаві,
Хлое ще не зеленила трави,
Ще рослини зеленава порость
Грекові не підшепнула: *хлорос* —
Як бабки ті в льоті над листками
Вже в зелене гралися з словами
І крізь мислі-домисли, підспівно,
Зелорід просвічував чарівно.

Так було і так то завершилось,
Піснею віків зазеленилось,
Зелениться зелень та донині
У моїй словесній батьківщині.

Юзеф Лободовський
1909-1988

ПОХВАЛА УКРАЇНИ

I

Тобі, Україно, співаю, тобі ці похвали
в піснях, що чарівно шумлять, наче хвилі, що зарокотали
тужним голосом, словом дзвінким, розбурханим ритмом.
Як крила, що в неустанну тріпочуть молитву, —
віддих твоїх вітрів засмаглий, пахучий;
коли над тобою громі — громи тисячкінно гримучі;
жеврїєш в сріблі зір, мов візантійський образ,
гарячкою палиш уста, і любов твоя дика, недобра,
синів чоловічих жене в тривогу бурі і вихру.

Голоси, що гудуть над тобою, в серцях нам іще не затихли,
бунт і опір зустрівши, кличуть схопити меча.
Ось пишно на губи лягає мови твоєї парча,
дзвінкїші від міді Горація плинуть пісні твої,
оппадають ритмічніш, ніж куті в мрамурі шати,
в звуках тих розкидаєшся вся, і мужицька, й по-панськи
багата,
і не знаєш, осліплена світлом: це троянди чи соловії?

Тебе, медомолочна, і бурякова, й пшенична,
тебе хвалю, Україно, щоденна в муці одвічній,
заплакана сирото, мачухо власним дітям,
салдатко, в касарнях чужих кольбами штовхана й бита,
складаю тобі, що від літ так голосиш в нестямі,
цей кров'ю мою виколисаний гексаметр.

Нашадок твоїх синів, що, смагли, із степу прийшовши,
віддих його принесли на шляхетське Мазовше
і в виялові піски — не чорнозем — вструмилися кров'ю,
зриваюсь на голос твій з невтишеною любов'ю
і піснею повертаюсь, тривожний, тремкий як немова:
— Будь, вітчизно найперша моя,
поворотна вітчизно, здорова!

II

Наслухують господарі, за махоркою серед акацій:
хвилину тиша триває, аж хору озветься гук,
ще десь дівчина перебіжить, дикого степу Грація:
що тоді ти? — Мелодії звук!

На серця упаде Мелодія, іскор викреше гнів,
зіниці розкриє ширше, збудить заклять примару,
в кузнях свячені ножі з твоїх лемешів —
чим тоді? — Кров'ю, пожаром.

Нічні мелодії стихнуть, кров охолоне в грудях,
солов'їні горляночки місяць замінить на флейти надхненні,
на світанні зелєніша станеш, ніж виноградна Бургундія,
полум'яніша від Андеґавенії.

Сонце ще є, збросков старезний, цупкий,
що чорну руду землі перековує в золото пшениці,
на темну бронзу твій вітер засмалює лица
і горді, як в сокола, очі мають твої юнаки.

І, мовби визив степам, церковне барокко
вдаряє в небо, могутнє, наче Осанна,
просторами стягів твоїх злосиніх плине широко
дика музика, тугою п'яна.

За що ж тебе перед світом хвалити ще далі?
Благословеннішу землю знайти понад тебе несила

тоді, як пливуть голоси в пісень твоїх інтервалі,
мов архангельські крила.

Мов три Маги святі, Полудне, Захід і Схід
зносять вугілля і сіль, манган, залізо і цину...
Ах, може багатства ті всі якраз не дають цей світ
змінити їм в Україну!

III

На листках цих блідих, що їх дано не всім прочитати,
в здавлених цих словах, сповнених гімну й молитви,
з правом, законом своїм, живе держава багата,
на нові готуючись битви.

Змовники там на нову все збираються раду
і духи крилаті злітаються в мене на віче,
і янгол, осміяний вами, приходить як амбасадор,
Божий посол, тож із гордістю більшою двічі.

За те, що підніс я в хвалі те, що знало у вас лиш наругу
і славу тих, хто в неволі, без страху визнав,
немає нікого між вами, хто мав би більшу заслугу,
щоб його назвала вітчизна.

Владарі всі дочасні, що присуд їм винис час,
з серцями, які не спалило причастя духа,
ось в похвальних моїх піснях,
всупереч вам і без вас,
родиться Унія друга.

IV

Пірваний вихром призначення, батько колись мій спочив
в чорній козацькій землі, серед спечних Кубанських степів,
прахом сплативши своїм борг емігрантський країні,
так я до сивих порогів вертаюся піснею нині,
вдаряю в трун спорохнілих суки гудзуваті,

наче хотів би я дві батьківщини з'єднати
веселкою перемиря, хоч сам — роздертий навпіл.

Але ти, Україно, листків тих сердечний біль,
листоків, що універсалом бути б хотіли,
а відлітають під вітром, мов голуби білокрилі,
колись, як щасливіші дні у твій край завітають,
прочитаєш, як в мить перед боєм молитву читають,
і сином признаєш своїм, як не нині — в прийдешніх днях,
поета, що ляхом був, та славив тебе в піснях.

КІНЬ ОТАМАНА ЛОБОДИ

Не знаю, як звався той пан, якому підрізав ти шию
І, підпаливши дворище,
погнав у степ навмання —
так, як тобі тоді,
серце у мене ниє
і вітер у вухах свище
і лоб майорить коня.

Сріблоплинні тополі зривалися диба напроти,
іскор п'явки у волосся впліталися вир
і ніч, як татарин буджацький,
з кинджалом місяця в роті,
виблискуючи білками,
повзла — темносиня — на жир.

Там на заході серед поля
дерев'яні провадять рала —
— хліба щоденного дай нам —
церкви до зір піднялись;
втікачеві чумацька воля,
невитоптана Україна
і вихор — брат перворідний,
і шумливий бур'ян, як ліс.

Хвала ж тобі, отамане,
і рукам твоїм тугожилим,
— кличу здалека:
— слухай! —
на внука свого поглянь...
Світ не стелився нам пухом,
та чолом ми йому не били,
з нас кожен у колі дружини
сам для себе був бог і пан.

В степу гіркість горілки в голову з шумом рине,
з другом своїм воронім розмову ведеш.
Ех, не судилось спочити
з піском на очах в домовині,
повис твій лоб отаманський
з-під царгородських веж.

Сів суп степовий на стерві,
рознось, пажерний пташе, тіло козацьке геть! —
Вирвався кінь із стиску,
скочив у заходу червінь,
лишився лиш біль іржання і гриви розвіяний сплет.

Я вже бачив того коня,
як, танцюючи, гриз вудила,
коли сотні козацькі за ним,
мов за паном своїм чвалали —
в зір червоних вогнях
здіймались обріїв крила
і було грізніше, як нині
і самотніш
серед чорної їх навали.

Знову тінь його пронеслася,
знов він просить досісти сідла,
чапрака, з якого мій дід
головою у небо бухав —
і ірже,

що та чорна мла
не моя, не твоя, не наша,
як не наш півзогнилий світ
невільників тіла й духа.

То шастя, доля, життя, —
— серце в пустому просторі...
а як кінь, хрупучи, пристане,
і смерть мені виб'є стрем'я,
перед безсмертям зір похололими сповним устами
повну чашу журби і звитяг,
за тебе, кривава земле!

ЖОВТНЕВА ЕЛЕГІЯ

Плахта ночі на держалні зору
вся тремтить, підірвана в злетах,
червоніє свист серед простору,
бризнув іскор жмутом крилатим —
це світам прощальна ракета,
схрестило мосяжні рамена
безмовне фатум.

Замало поблідлих слів
ублагати уста затяті,
тож і замовкли надовго —
і приспана рук завзятість
і доба проминула славна
щитам
панцирям
і лаврам.

Як нам, як їм
віддатись човнам на топліні?
Снується зідхань пошарпаний дим,
мов саяво, що гасне в просторі —
вище, вище повинню в піні
виноси нас, історіє!
Смолоскипи у тьмі, як вогнів хороводи,
збройні — з блиском толедських лез,
дружина над води сходить,
коні гризуть вудила,
гудуть вистріли з веж,
зорі на голови сиплють срібним дошем,
високо над обрієм тіло
накрите плашем.

Вниз, вниз, стяги жалобні ночі, —
вже кров на устах — як крига,
попіл сиплючи в очі,
жовтень гріб нам темний готує —
у глухонімії юрбі,
що мовчанням дорогу мостить,
на потрошених ставши квадригах
салютуєм
тобі,
трагічна м'юлодосте.

Китайська воєнна лірика

НА КОРДОНІ

На синіх гір кряжах нестоплені сніги.
Немає квітів, ще трава суха.
Та чути: спів весняний пастуха,
Хоч теплих хмар нема ще навкруги.

Як ранком сурми й гонг почнуть гриміти,
В сідлі спимо всю ніч, схиляючись до грив,
І з піхов кожен з нас уже меча схопив,
Щоб песім варварам лоби ним торощити.

ВІЙНА ВЗИМІ

Веселки світлий лук у мріях бачу,
Сади моєї батьківщини Тсін.
Мімоси жовтий цвіт. Газелі скачуть.
Війна тепер. Та сонце скрізь і синь.

Ми замерзали з кіньми. Багатьом
Обтято ноги, вже залізні, геть,
Із чобітьми. Стинались очі склом.
Ще добре тим, кого в снігу приспала смерть.

Корою морви рветься тіло нам
І власна кров з меча спливає вниз.
Дзвенять роги. Зловісна їх луна.
Колись на флейті я співав ніжніш.

Додому нас уже не випустить мороз,
Сполоханий, хвостом вдаряє тигр
І шкирить кли, мов іней, білі. Ось —
Пливе в далінь його протяжний рик.

Хтось серце покажи! Упав з галузки птах.
Хтось серце покажи, чи є ще на землі?
На соснах сніг, а ми на стовбурах,
Прикуті, пієм у кривавій млі.

О небо! о святе! Спаси, спаси мене!
Хай сивий буревій заклекотить кругом,
Кинь блискавицею у тіло ледяне,
Щоб уночі я встав розогненим стовпом!

НЕЗМІННІ

Хмари летять
Через моря,
Птахи крилять,
Мов усмішки по дальнім небі.
Лиш Кінг
Тінг,
Гора-гостряк
І карлик-маляк,
Я,
Стоять незмінні, стирчать,
Кожен для себе.

(за німецьким перекладом Клябунда)

ПРИМІТКИ

(НУМЕРАЦІЯ СТОСУЄТЬСЯ ДО СТОРІНОК КНИЖКИ)

- 7 *Барви і лінії*, 1933. — Перша друкована збірка, постала з віршів, написаних у Парижі, починаючи з 1931 р.; відзначена літературною нагородою Товариства українських письменників і журналістів (ТУПІЖ) у Львові за поезію, видану 1933 р.
- 25 *Буруни*, 1936. — Відбивають частинно враження поетових мандрівок до Греції і Царгороду 1934 р., а також реакцію на події в Східній Україні.
- 37 *Слова на каменях*, 1937. — Цикл ямбічних віршів, написаних у Римі в липні 1935 р. під враженнями від римського клясичного мистецтва і латинської поезії.
- 44 *Сновидів*, поема. — Написана октавами, поема з'явилася 1938 р., була пізніше кілька разів уточнювана і шліфована, передусім з погляду мовного. Деякі критики (М. Гнатишак) бачили в цій поемі вплив Юрія Клена, який перед тим видав був свою октавну поему "Прокляті роки", але крім самого факту октавних форм, критик не з'ясував, що "Сновидів" має спільного з політичною поемою Клена. Інші шукали впливів М. Рильського, який теж писав октавами і згадував рибалок і дині в городі, але ні один з критиків не звернув уваги на те, що поема написана октавами з цезурою після другого складу в усіх своїх 112 строфах, що надає тим строфам особливого звучання і своїм формальним характером є унікальною в усій українській поезії. Автор вважає цю свою поему своєрідним завершенням неоклясицизму, з вільними римами, недопускальними в строгій структурі октави, що, проте, вносять у поему елементи модернізму.
- 72 *Вітер над полями*, 1938. — Мотто французькою мовою: "Людино, ти є найкраща квітка Небуття". *Жозеф Дельтей* — французький поет-модерніст, нар. 1894 р.
- 94 *Легенди гір*, 1939, є відгомонам і реакцією на події в Карпатській Україні, коли Гітлер дав вільну руку угорцям робити агресію на молоду українську державу-провінцію, а поляки замкнули карпатський кордон. Як річ конфіскабельна, ті вірші

- не могли бути надруковані ні в пресі, ні окремою збіркою, тому з'явилися в виданні шапірографному (50 примірників) під псевдонімом — С. Верес. Частина віршів передрукував берлінський журнал *Нація в поході* (листопад 1939), а празький журнал *Пробосм* передрукував цілість тих віршів на доручення Олега Ольжича.
- 100 *Перший вал*, 1940, нотатник емігранта. — Невеличка збірка, що появилася друком у Кракові під псевдонімом: Юрій Буревій. Автор працював тоді в "Українському видавництві" як літературний редактор досить законспіровано, бо його родина залишилася у Львові.
- 107 *Сурми днів*, поезії. — З'явилися також під псевдонімом: Юрій Буревій. Основною темою віршів є тривога і неспокій бурі, що наростає. У збірці знаходяться два поетичні цикли — "Холм", створений на весні 1940 р. після короткої поїздки автора до давнього княжого города, і другий цикл — "Кенігсберзький нотатник". Влітку того року авторові вдалося поїхати туди на відкриття Ostmesse (Східній ярмарок), з надією побачити щось українського в радянському павільйоні. Однак там, крім великих фото тоді будованої в Москві підземки та монументально-соцреалістичних портретів Гітлера і Сталіна, нічого іншого не було. Один вірш у цій збірці, "Чекало серце ненадармо", був сконфіскований німецькою цензурою за слово "марсильєза"; замість надрукованого в цьому виданні тексту, цензор дався укоськати варіантом:
- Все ближче блиски полум'яні,
Вий переможної орди,
Дивлюсь на Музу: — в барабани?
Вона ж затримує — пожди!*
- 126 Збірка *Вогнем і смерчем* обіймає вірші написані під час війни у Кракові, Львові, Відні і, після війни, в Мюнхені. У вірші "Розмова" різні поетичні образи давніх перемог ("врожай на трупи ворожі", "янголів меч", "небесний вогонь" тощо) взято з Галицько-Волинського літопису.
- 151 *Незібрані поезії*. — Тут зібрані вірші, що не увійшли до ніяких окремо виданих збірок (з винятком кількох, що потрапили до *Вибраних поезій*, 1944), це вірші від початку 1930-их до 80-их рр., які були друковані в різних журналах і газетах в Україні і поза нею: *Назустріч*, *Діло*, *Сьогоднішнє і минуле* — Львів; *МИ* — Варшава; *Ілюстровані вісті* — Краків; *Нація в поході* — Берлін; *МУР*, *Арка* — Мюнхен; *Київ* — Філяделфія; збірники *Слово* — Нью-Йорк—Торонто; *Сучасність* — Мюнхен і ін. Крім цього сюди належить чимало віршів ще ніде не друкваних або друкваних тільки частинно.
- 156 *Галич*. — Ця малá поема була написана в Галичі-Крило-сі кілька днів після відкриття археологом Ярославом Пастернаком саркофагу князя Осмомисла в фундаментах збудованого ним собору. Перша редакція цього вірша була надрукована у варшавському журналі *МИ* (осінь 1937).
- 210 *Вечір*. — Німецьке мотто з поезії Арно Гольца:
- Так ні одна з жінок на світі
Не розогняла дні мої,
Я став любимцем Афродіти,
Цариці Грецької землі.*
- 215 *Ротонда Атени в Дельфах*. — Цей вірш — чиста фантазія, всі плоскорізьби вже давно перенесені до музеїв або розкрадені, залишилися тільки звалища мурів і кілька колон ротонди (гр. *толос*).
- 225 *Торчелльо*. — Острів, на якому раніше була первісна Венеція, згодом після замулення лягуни перенесена на теперішнє місце. В Торчелльо збереглися одні з найкращих візантійських мозаїк 12-ого сторіччя, в тому монументального розміру, на цілу задню стіну церкви, образ Страшного суду, який бачив Данте і, дуже можливо, саме тут перейняв ідею поділити свій образ Пекла на окремі поверхи-полоси, так як на торчельській мозаїці.
- 226 *Сан Вітале, Равенна*. — Ця церква з 6-ого сторіччя зберегла знамениті мозаїки з тієї доби. Дивує теперішнього глядача те, що на тих мозаїках зображений не тільки імператор Юстиніан з авреолею святого, але й його жінка Теодора. Колишня танцюристка, після одруження з Юстиніаном фактично стала правити імперією. Сучасний історик Прокопій не залишив на ній, як то кажеться, сухої нитки, зобразивши її хитрою і злобною інтриганткою, проте це була бистра і розумна жінка, яка мала вплив навіть на вибір папів. Проте, оздоблювання імператорів авреолями було зовсім у стилі візантійської

доби, де імператори були заступниками Христа на землі. Цей звичай був перенесений і до Києва, де монети князя Володимиром і інших князів зображують їх теж з авреолями.

229 *Сім літ.* — Поема про сім воєнних років на території України — 1914-1920. Включає авторіві спогади про роки австрійсько-російських боїв у Галичині і дальші роки змагань на території цілої України. Поема була надрукована в календарі-альманаху *Дніпро* (1940), що був готовий у палітурні друкарні Наукового товариства імені Шевченка (НТШ) у Львові вже при кінці серпня 1939 р. Після зайняття Львова більшовиками увесь наклад календаря був спалений на подвір'ї друкарні, збереглося тільки кілька авторських примірників книжки. Включити поему в збірку вибраних поезій 1944 р. німецька цензура не дозволила.

240 *Ніч над Вислою.* — Ця поема має свою чималу історію, куди більшу за збережені з неї фрагменти. Написана на весні 1939 р., ця більш як 15-сторінкова поема в добу концтаборів Берези Картузької не могла бути надрукована, але копія її була послана Юзефові Лободовському до Варшави, де вона пропала під час німецької агресії. Сам оригінал цілої поеми також пропав у Львові після авторового виїзду до Кракова, збереглися тільки фрагменти, надруковані в берлінській *Нації в поході*. Привід до написання цієї поеми дав такий випадок: на весні 1939 р. у Варшаві появилася збірка польського комуністичного поета Владислава Броневського *Кінцевий крик*, на яку Лободовський помістив у варшавському тижневику *Мисль польска* віршовану рецензію, закликаючи Броневського приєднатися до т. зв. "прометеївського" руху, що своєю ідеєю мав визволення народів України, Кавказу, Туркестану і ін. з-під контролю Москви. Закінчення цієї поеми образом поєння польських коней у Дніпрі здалося нам не так визволенням, як пропагандою "ягайлонської" Польщі "від моря до моря", звідси й наша реакція на цей твір, написана в історіографічному аспекті. Лободовський до цієї нашої поеми поставився поважно і про це він пише у примітках до виданої в Лондоні збірки *Молитва на війну* (1947), де поміщена його поема-відповідь "Святославі Гординському". Лободовський пише там, між іншим:

"Нічого дивного немає в тому, що коли Гординський забажав поетичної дискусії на велику історичну тему, він написав свій пристрасний вірш у формі епістоли, кинутий як визивна рукавичка тому польському письменникові, для якого українська справа була передусім рівнянням серця і честі, функцією великої історичної і культурної місії, і шойно на дальшому пляні звичайною політичною грою. Поема викликала польську сторону на суд історії, а позов, писаний рукою, якою керувала любов вітчизни, біль і розгараження, була гідна з кожного погляду на прийняття і відповідь. Я переклав поему польською мовою, — Євген Маланюк, з яким я приятелював, уважав цей переклад конгеніальним, — і я постановив написати також формою епістоли й видати обидва твори, додаючи відповідний коментар. Вибух війни ударемнив цей замір...

"Поема Гординського, прислана мені влітку 1939 р., починалася акцентами крайнього песимізму. Проте, я вірю, що всупереч усьому — і я дав цьому вислів у моїй відповіді, — що розділені долони знову поєднуються в «містичному потиску» і станемо проти себе «замість на віддаль меча, на віддаль витягнутої долони». Стратити ту віру значило б усумнитися в дальше історичне існування обох народів і тяглість західньої культури на Сході Європи".

Отже, ні наша поема цілістю, ні її польський переклад не збереглися, лишилися, як німі свідки однієї історичної дискусії, фрагменти оригінальної поеми і відповідь на неї польського поета. Ця 10-сторінкова поема-відповідь Лободовського ще не була перекладена українською мовою, вона, як і багато його інших поем на українські теми, що разом могли б дати солідний том поезії, ще ждуть свого досвідченого перекладача, який зумів би передати всю вирафіонованість його ідейних і поетикальних форм вислову. Крім автора цих рядків, поодинокі твори польського поета були перекладені Л. Полтавою, Я. Славутичем, Б. Кравцевим і В. Лесичем, але це лише невелика частина творчості цього видатного польського поета, ще досі належно не оцінена ні в нашому, ні ще

більше в польському середовищі, на що він не раз нам скаржився у своїх листах.

- 244 *Шевченко над Каспiєм*. — Ця поема була написана на початку 1939 р. для шевченківського числа видаваного львівським НТШ журналу *Сьогодні і минуле*. Редактори того видання Василь Сімович і Павло Зайцев готували окремих випуск того журналу, ч. II-III, для відзначення 125-річчя народження Тараса Шевченка і запропонували нам дати з цієї нагоди якийсь вірш з ювілейною темою. Однак вірш розростався в цілу поему, з якої тільки поодинокі фрагменти були надруковані в згаданому журналі, а ще інші у львівському *Ділі* і варшавському *МІ*. Цілість поеми була завершена шойно в Америці на початку 1960-их рр., повністю друкується тут уперше. Ввесь наклад журналу, з винятком кільканадцяти примірників, прихованих робітниками друкарні, був спалений сталінськими комісарами в жовтні 1939 р. на подвір'ї друкарні.
- 249 *Оксана*. — Більш як половина цієї поеми-повісти була написана в 1945-47-их рр. у Німеччині, спочатку над Боденським озером, а згодом у Мюнхені, але цілість не була ніколи закінчена через те, що після переїзду до Америки автор був зовсім зайнятий професійними малярськими справами. Перший розділ був надрукований у мюнхенському журналі *МУР* (1946, 3), далі також у мюнхенському журналі *Арка* (1947, 5), у філадельфійському журналі *Київ* (1950, 1, 1951, 4). Юрій Клен у своїй останній передсмертній рецензії (*Літаври* [Зальцбург] 1947, 6) назвав перший фрагмент цієї поеми в *МУРі* "майстерно опрацьованим". Темою поеми є переживання галичанина Романа, який з вибухом німецько-радянської війни подався у виторену німцями на Україні політичну пустку. Там, на доручення підпільної організації, працює перекладачем у великій цукроварні біля важливого залізничного шляху та потрапляє в смертельний трикутник боротьби між німцями, українськими національними і сталінськими підпільниками.
- 259 *Слово про Ігорів похід*. — Перша редакція переспіву була виконана 1935 р. і видана малою брошуркою у в-ві "Варяг" у Львові 1936 р. Переспів був зроблений на основі виданої

ще 1926 р. студії В. Перетца і його толкувань старого тексту "Слова". Наш переспів був спробою передати зміст поеми формою римованого вірша, але не одноцілого для всього твору, а різних розмірів. Це ускладнювало цілу проблему переспіву, розбиваючи його стильову єдність, але одночасно свідчило про багатство поетичного вислову поеми, від чисто ліричного до динамічно-патетичного. Отже, ця перша редакція була своєрідним "намацуванням" можливостей передачі поеми засобами сучасної української мови. При кінці війни, пересиджуючи довгими годинами в бомбосховках Відня, автор переспіву далі опрацьовував свій твір з погляду передусім мовно-стилістичного, намагаючися пристосувати якнайближче переспів до оригіналу. Ця друга редакція "Слова" була видана на шапірографі М. Шлемкевичем в серії його *Листів на дорогу* (Мюнхен, 1947). Однак нагода створити якесь солідніше видання "Слова" постала шойно пізніше, вже в Америці, де філадельфійський літературний журнал *Київ* випустив друком гарно оформлене ілюстраціями Якова Гніздовського альбомне видання *Слова* для відзначення 150-річчя першодруку знаменитої поеми. Для цього видання текст переспіву був ще більше уточнений, а в коментарях подані деякі нові толкування неясних місць поеми, базовані на українському словесному матеріалі. Після цього, вже підперті всім науковим багажем авторіві досліди різних "темних" місць поеми п. н. *Слово о полку Ігореві і українська народна поезія* побачили світ (Вінніпег, УВАН, 1963). В Україні цієї праці ніхто навіть не відмітив, але її вагу відповідно оцінили дослідники "Слова" з кіл Академії Наук СРСР у Москві—Ленінграді, увівши різні наші знахідки у виданий тією Академією *Словарь-справочник Слова о полку Игореві*. В дусі власних інтерпретацій "Слова" був виданий 1985 р. Українським вільним університетом у Мюнхені німецький переклад поеми, виконаний спільно з Лідією Качуровською-Крюков. — Надрукований тут переспів поеми є четвертою його редакцією, з додатком найважливіших пояснень.

ПЕРЕКЛАДИ

- 289 *Квінт Горацій Флакк* (Quintus Horatius Flaccus, 65-8 р. до н. Хр.), один з трьох великих римських поетів — Горацій, Вергілій, Овідій.
- 291 *Мікельанджельо Буонарроті* (Michelagnolo di Lodovico Buonarroti-Simoni, 1475-1564), найславетніший з флорентійських мистців, скульптор і маляр, був теж досконалим поетом. *Вікторія Колонна* (1490-1547), маркіза Пескари, була його романтичною любов'ю.
- 292 *Франсуа Війон* (François Villon, 1431-1463?), був першим великим поетом французького Ренесансу, один з найбільших ліриків французької поезії. Крім "Малого" написав він "Великий заповіт" на 185 8-рядкових строф, між які вплетено два десятки балад і низку пісень. Твори Війона переклав зі старофранцузької мови автор цих рядків (*Життя і твори* [Мюнхен], В-во "Сучасність", 1971), де є всі його поезії; з 11 поезій, написаних жаргоном волоцюг і злодіїв, перекладено тільки одну як зразок, бо чимало слів того жаргону не вияснені ще самими французькими дослідниками.
- Тібо д'Осіньї* — єпископ Орлеану, який влітку 1461 р. під закидом крадіжки вкинув Війона до в'язниці єпископської палати в Мені над Льоарою.
- 293 *Жан Котар* — прокурор і оборонець Війона, аматор чарки. *Пікарами* називали в 15 ст. еретичну секту адамітів, які уважали, що немає різниці між Богом і людиною. Дати комусь молитву Пікара — не дати взагалі ніякої. Війон, для жарту, сплутав їх з пікардцями, мешканцями Пікардії.
- Людовик (Люї)* — "добрий" король Франції, володів 1461-1483. Це він звільнив Війона з в'язниці в Мені.
- 295 *Аверроес* (1126-98) — арабський лікар і філософ-пантеїст, коментатор Арістотеля.
- Еммаус* — епізод з учнями, згаданий у Біблії (Лука XXIV). Затишне містечко — *Мулен*, осідок князя Жана II Бурбонського, протектора поетів.
- Трояндний роман* — твір пол. 13 ст., початий Гійомом де Лоррісом (перших 4 тисячі віршових рядків) і продовжуваний Жаном з Мену (пом. 1305), який додав дальших 18

тисяч рядків. Головна тема роману — як поводитися в любовних справах.

- 296 *Діомед* — ім'я цього пірата взяте з популярної тоді анекдоти про Олександра Великого. *Валер "Великий"* — римський історик, проте історія про Олександра і Діомеда описана не у Валера, а в Ціцерона.
- 299 Цитата з *Книги Йова*, VII, 6: "Дні мої проходять швидше від ткацького човника; вони зникають без надії". Давні ткачі, виткавши сукно, обпалювали полум'ям усі нитки, що з нього стирчали.
- 301 *Жак Кер* — син золотника, добув маетки на торгівлі зі Сходом і позичав королеві гроші для фінансування воєнних вправ.
- Баляда про пань давноминулих днів*. — *Фльора* — римська куртизанка.
- 302 *Таїс* — грецька куртизанка в Єгипті. Навернута св. Пафнутієм, спалила свої коштовності і померла пустельницею; *Архіппа* — Алкібіяд, грецький полководець, якого в середніх віках уважали жінкою.
- Ельїза* — героїня голосної романтичної історії з *П'єром Абеляром*, філософом і теологом, одним з перших раціоналістів 12 ст. Прелат Фульбер, підозрюючи, що його братаниця має любовні взаємини з Абеляром, наслав на нього драбуг, які його скастрували. Після цього він жив ченцем у різних монастирях. Збереглося його листування з Ельїзою. Інші жіночі назви цієї балади згадують різні відомі і невідомі прізвиська Війонової доби. З них *Жанна* — Жанна д'Арк, спалена англійцями в Руані 1341 р., — році народження Війона.
- 304 *Андре Шеньє* (André Chénier, 1762-94), у своїй поезії виступав спочатку проти старого суспільного устрою, але з вибухом революції виступив проти яacobинського терору. Згільтований 25 червня 1794 р.
- 305 *Віктор Гюго* (Victor Hugo, 1802-85), — найуніверсальніший письменник Франції — поет, повістяр, драматург. Поему "Мазепа" написав у віці 26 років, частинно під впливом одноіменної поеми Байрона. В перекладі трохи злагіднені надто орієнтальні риси українського степу, який поет уявляв собі вроді східньої кам'яної пустині, покритої руїнами замків. У

- радянській Україні у перекладах і біографіях Гюго згадувати цю поему було заборонено.
- 310 *Шарль Леконт де Ліль* (Charles Leconte de Lisle, 1818-94), — другий після Гюго метр французької поезії, чільний представник парнаської групи поетів. Його поезія відіграла позитивну роль в оформленні українського неокласичного стилю, його перекладали М. Зеров, Ю. Клен, М. Терещенко, М. Орест і інші українські поети.
- 311 *Шарль Бодлер* (Charles Baudelaire, 1822-67), — автор фактично єдиної збірки поезій — *Квіти зла* (1857), про яку поставала вже ціла велика література багатьма мовами. Мало з яких поетів заторкнув у своїх поезіях таку кількість загальнолюдських проблем, як Бодлер: космос, час, Бог, сатана, гріх, життя, любов, смерть, краса, ідеали, мистецтво, поезія... Всі частини його поезії, як це влучно означив Жак Марітен, поєднані тільки огнем поетичної інтуїції, бо логічна суть була випалена знутри і стала тільки річищем для огню. Існують численні українські переклади окремих поезій Бодлера, починаючи від П. Грабовського і В. Щурата, але повної збірки *Квітів зла* наша література ще немає. Спочатку 60-их рр. автор цих рядків хотів уже братися до повного перекладу поезії Бодлера, але перемогло бажання перекласти іншого великого поета Франції — Війона, в нас ще майже незнамого.
- 328 *Подорож*. — Поема присвячена Максимові дю Канові (1822-94), письменникові і подорожникові, засновникові *Ревю де Парі*, який раніше написав свою поему на подібну тему блукання світом. *Ікарія* — алюзія до *Подорожі на Ікарію* (1840), утопічної повісти Етьєна Кабе про подорож до казкової комуністичної країни щастя, де всіма клопотами людини мала займатися держава. Переїхавши до Америки, Кабе заклав спочатку в Тексасі, а згодом в Ілліною місто-комуни, але плян не вдався, бо ніхто не хотів працювати на інших заповідурно.
- 340 *Жозе Марія Ередія* (José María Hérédia, 1842-1905), — родом кубинець, нащадок конкістадорів, дядько якого був визначним еспаномовним поетом. Молодий Ередія досконало опанував французьку мову, видана 1893 р. збірка 118 сонетів *Трофеї* поставила його в передові ряди французьких поетів. Найкращі українські переклади з Ередії дав М. Зеров (вісім сонетів), між ними й "Конкістадорів". Наш переклад був зайвий, він постав з причин експериментальних — як ілюстрація до статті про різні можливості перекладу однієї і тієї самої речі.
- 341 *Поль Верлен* (Paul Verlaine, 1844-96), — поет, якого уважають одним з творців французького символізму, був типом поета незрівноваженого і занепадницького, але й одночасно майстром у передаванні гнітучих і песимістичних настроїв. Його ліризм і мелодійність впливали з глибин його душі, що й поставило його в ряди найвидатніших поетів Франції, з широким відгомном у світовій поезії. Майстерні переклади його лірики дали в нас М. Рильський, М. Лукаш, Г. Кочур, а ще раніше І. Франко, М. Вороний і М. Рудницький. Деякі вірші, як "Осіньна пісня", перекладені багатократно.
- 344 *Гійом Аполлінер* (Guillaume Apollinaire, 1880-1918), — народився в Римі, його мати була полька, з дому Костровицька. Його уважають одним із чільних творців авангарду, що оформився в стилях кубізму і сюрреалізму. Спочатку послідовник символізму Малларме, він перейшов до експериментальної поезії, де порушував усі можливі правила. "Відповідь козаків" — зразок гротеску на базі українського фольклору. Аполлінер належав до чільних мистецтвознавців авангарду, він один з перших відкрив оригінальність мистецьких шукань О. Архипенка і М. Бойчука.
- 346 *Анна де Нуай* (Anna de Noailles, 1876-1933), — румунсько-го походження, з княжого роду Бранкованів. Традиційну форму своїх віршів вона виповняла великим багатством почувань і її твори належали до найкращих у поезії перших десятиріч нашого віку. Цікаво відмітити, що М. Терещенко у своїй антології французьких поетів (Київ, 1971), яка обіймає понад 250 імен, її навіть не згадав.
- 349 *Поль Валері* (Paul Valéry, 1871-1945), — спочатку близький до символістів, об'єднаних навколо Малларме, пізніше відійшов на позиції більш формалістичної "чистої поезії". Він писав, що "метою поезії є шукання самої поезії, незалежної від сюжету" і для цього вимагав прецизного володіння всіма засобами мистецтва.

- 351 *Франсуа Моріак (François Mauriac, 1885-1970)*, — член Французької Академії, відомий більше як повістяр і публіцист, дебютував 1909 р. збіркою поезій *Поєднані руки*, до якої долучилися згодом ще дві збірки.
- 352 *Еміль Вергарн (Emile Verhaeren, 1855-1916)*, — чільний бельгійський поет, писав французькою мовою. Його поезія повна поривів та енергії, оптимізму й розпачу, гімнів життю, соціальних мотивів на тлі індустріального міста, все не без впливу символізму. Але він також новатор поетичної форми, особливо вільного нестрофічного вірша, на який у нас накинута передусім поети 20-их рр. Існують досить численні переклади його поезій українською мовою, найбільше пера М. Терещенка. На початку 30-их рр. автор цих рядків, починаючи писати вірші, перекладав десятками поеми Вергарна, загалом ще невдало, але це була добра школа обточування енергійного й динамічного слова та монтування його в логічні й органічно суцільні рядки.
- 363 *Вільям Шекспір (William Shakespeare, 1564-1616)*, — великий англійський драматург був теж знаменитим поетом. Його сонети *Жалі любовника*, написані ще перед 1598 р., були видані шойно 1609 р. Серед цих 154 сонетів є архитвори думки і почуття, але є й банальні речі, які, проте, не менш цікаві саме тому, що вони є творами того самого майстра слова, творця Гамлета, з яким ті сонети не раз перекликаються. Існує вже поважна кількість перекладів Шекспірових сонетів українською мовою, починаючи від І. Франка; повністю перекладені вони І. Костецьким (1958) і Д. Паламарчуком (1966). Окрему студію про українські переклади тих сонетів з погляду стилістичної аналізи дала О. Прокопів (1976).
- 371 *Джордж Гордон Байрон (George Gordon Byron, 1788-1824)*, — типовий представник романтизму. Поняття "байронічний" це, власне, тип індивідуалістичний, схильний до вибухів ентузіазму, а водночас і до меланхолії і розчарувань. Байронів Прометей у дечому подібний до його "Манфреда", пессимістичного і трагічного героя, що водночас виказує й силу духу.
- 373 *Едгар Аллен По (Edgar Allan Poe, 1809-49)*, — письменник, він дуже незрівноважене життя, видатний новеліст, поет і

журналіст, вічно задовжений і непосидючий. Його "Крук", написаний у Філяделфії 1845 р., — один з найвидатніших творів американської поезії. Маємо вже щось п'ять перекладів цієї поеми, передача поетичної форми віршування якої викликає чимало труднощів, зумовлених відмінною структурою української мови. Поема має 18 шістьрядкових строф, із яких 11 кінчаються словом *nevermore* (ніколи), з трьома додатковими римами до цього слова на *-or*. Українська мова не має відповідника до слова "ніколи" з ударом на кінцевому складі, тож перекладачі шукають тут інших подібних висловів, наприклад, "не жди" (як у нашому перекладі) або "не вернуть" (як у Г. Кочура). Можливо максимальна точність передачі змісту і якнайбільша природність вислову повинні завжди мати перевагу в перекладі з якоїнебудь мови з іншою структурою мовного вислову.

- 377 *Волт Вітмен (Walt Whitman, 1819-92)*, — один з найоригінальніших поетів Америки, висловлювався вільною формою віршів, подібною до псалмів. Він черпав з кожної філософії і релігії, шукаючи органічної єдності між Богом і світом та таким несхопним поняттям, як час. Своєю космічною філософією він мав чималий вплив не тільки на американську, а й на світову поезію.
- 379 *Йоганн Вольфганг Гете (Johann Wolfgang von Goethe, 1749-1832)*, — один з найуніверсальніших умів світової літератури, поет, драматург, мислитель. "Міньона" має в нас уже численні переклади, а все ж таки хотілося цю пісню ще більше вишліфувати. "Присвята" була перекладена ще перед знаменитим перекладом цілого *Фавста* М. Лукашем.
- 382 *Фрідріх Гельдерлін (Friedrich Hölderlin, 1770-1843)*, — поклонник старогрецьких ідеалів, користувався здебільшого античними віршовими формами, виповняючи їх більш романтичним і патріотичним змістом. Оригінал вірша написаний старогрецькою алфавітною строфою, переклад поданий у тому самому розмірі. Численні переклади його поезії видав М. Орест (1954). Гельдерліна перекладав теж М. Бажан.
- 383 *Фрідріх Шіллер (Friedrich Schiller, 1759-1805)*. Першу редакцію "Богів Греції" написав Шіллер 1788 р., зобразивши казково-мітичний світ античної Геллади в протиставленні христия-

- янському монотеїзмові. Ця перша редакція викликала багато заперечень. Шіллер боронився тим, що предметом мистецького твору ніколи не є реальне, а ідеальне, тому з погляду морального він не може прогрішитися, він може тільки порушити закони естетики і вимоги смаку. Одначе, він згодом створив другу редакцію цієї поеми, суцільнішу і меншу (16 строф проти 25 першої). Тут надрукований переклад з тієї другої редакції. "Ідеали" це високі думи, мрії і надії молодости, цю поему дуже хвалив Гете.
- 390 *Райнер Марія Рільке* (Rainer Maria Rilke, 1875-1926). — Рільке типовий імпресіоніст, будує свої поезії на грі почувань, не раз самими натяками відкриваючи життєві і космічні істини. Його світ глибокої мислевої і душевної концентрації мав чималий вплив на нову поезію, також українську. З українських поетів найчисленніші переклади дали Б. Кравців, М. Орест і М. Бажан.
- 393 *Кондрат Рилєєв* (Кондрат Рылеев, 1795-1826). — Поема "Войнаровский" Рилєєва появилася друком у Москві 1825 р., в ній молодий російський поет вперше після понадвікових прокльонів і анатем російського уряду і російської Церкви виступив проти паплюження імені і пам'яті гетьмана Івана Мазепи. Імперія відповіла на поему Рилєєва "Полтавою" Пушкіна, а сам поет був повішений у групі декабристів, що змагали до демократизації царського самовластя.
- 403 *Олександр Блок* (1880-1921), — чільний російський поет двох перших десятиліттів нашого сторіччя.
- 404 *Юліуш Словацький* (Juliusz Słowacki, 1809-49), — один з трьох великих поетів польського романтизму, названих "віщими", близький Україні не лише своїм народженням у волинському Кремінці, а й українськими мотивами у своїй творчості. Його поезії численно перекладано, згадати б передусім два томи вибраних творів поета за редакцією М. Рильського (1959), який дав там теж свій переклад "Мого заповіту".
- 408 *Юліян Тувім* (Julian Tuwim, 1894-1953), — один з найвидатніших польських поетів першої половини 19 ст., співтворець поетичної групи "Скамандер". Тонкий лірик і сатирик, під час Другої світової війни жив у Франції й Америці, звідки повернувся до повосенної Польщі. Віртуоз польського слова, в якому він завжди шукав праджерел, як це видно з його поеми "Зелень". Переклав римованим віршем "Слово о полку Ігоревім" (1928 і 1950).
- 413 *Юзеф Лободовський* (Jozef Łobodowski, 1909-88), — один з чільних поетів сучасної польської поезії, виводив свій рід від козацького отамана Григора Лободи. Багата з погляду мовного і стилістичного його поезія має численні українські мотиви, одна тільки "Золота грамота" (1954) має 35 поезій на українські теми; окремо видана *Пісня про Україну* (1959) має паралельні переклади, виконані автором цих рядків; його перекладали теж Л. Полтава, Я. Славутич, Б. Кравців, В. Лесич. Зі свого боку Лободовський переклав чимало поезій Т. Шевченка, Лесі Українки, сучасних поетів України й еміграції; з вибухом війни пропала у Варшаві його 4-томовою антологія української поезії.
- 422 *Лі-Тай-Пе* (701-764), — один з найславетніших китайських поетів, поезія якого повна образної винахідливості й естетизму. Мініатюрка "Незмінні", яка тут друкується вперше — зразок того, як максимально сконцентрованою, скупкою формою можна створити монументальний образ природи і людини на її тлі. Два перші вірші воєнної лірики були вже друковані у варшавському журналі *МИ*, але тут вони ще більше уточнені на підставі перекладів англо- і франкомовних.

БІБЛІОГРАФІЯ ПОЕЗІЇ

1. *Барви і лінії*, поезії. — Львів, В-во "Ізмарагд", 1933, 64 стор. Обкладинка роботи автора.
2. *Буруни*, поезії. — Львів, В-во "Варяг", 1936, 64 стор. Обкладинка Петра Холодного мол.
3. *Слово про Ігорів полк*, переспів. — Львів, В-во "Варяг", 1936, 48 стор. Обкладинка і заставки автора переспіву.
4. *Слова на каменях*, римські ямби. — Львів, В-во "Варяг", 1937. Обкладинка роботи Павла Ковжуна.
5. *Сновидів*, поема. — Львів, В-во "Смолоскип", 1938, 48 стор. Обкладинка і заставки роботи автора.
6. *Вітер над полями*, поезії. — Львів, В-во "Смолоскип", 1938, 48 стор.
7. *Легенди гір*, поезії. Поезії про Карпатську Україну. — Львів, 1939, 22 стор. (шапірографне видання); під псевдонімом: С. Верес.
8. *Перший вал*, поема. — Краків, "Українське видавництво", 1941, 32 стор. Збірка видана під псевдонімом: Ю. Буревій. Обкладинка роботи автора.
9. *Сурми днів*, поезії. — Краків, "Українське видавництво", 1941, 48 стор. Збірка видана під псевдонімом: Юрій Буревій.
10. *Вибрані поезії*. — Краків—Львів, "Українське видавництво", 1944, 128 стор. Обкладинка роботи Миколи Бутовича.
11. *Вогнем і смерчем*, поезії. — Мюнхен, В-во "Академія", 1947, 32 стор. Обкладинка роботи Якова Гніздовського.
12. *Слово о полку Ігореві*, переспів. — Філяделфія, В-во "Київ", 1950, 98 стор. Обкладинка, ілюстрації Якова Гніздовського.
13. *Поети Заходу*. 60 перекладів з поезії латинської, італійської, французької, англійської, німецької і польської. — Нью-Йорк, В-во Українського літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку, 1961, 136 стор.
14. *Кіндрат Рилєв: Войнаровський*, поема; переклад С. Гординського. — Клівленд—Торонто, Вид. 7-ого пластового куреня імени А. Войнаровського, 1970, 64 стор. Ілюстрації Петра Андрусєва і Мирона Левицького.
15. *Франсуа Віжон. Життя і твори*, переклад, передмова і примітки С. Гординського. — В-во "Сучасність", 1971, 144 стор. Обкладинка роботи автора книжки.
16. *Das Ihorlied; bearbeitet von Sviatoslav Hordynsky*. — Мюнхен, Ukrainische Freie Universität, 1985, 94 стор. Обкладинка й ілюстрації Якова Гніздовського.

ПІСЛЯСЛОВО ВІД АВТОРА

Поміщені в цьому томі поезії є вибіркою з оригінальних поетичних писань автора, виданих окремими збірками від 1933 року до переїзду в Америку 1947 р. Тут були написані цикли ще нових віршів, що могли б вистачити на цілу окрему книжку, проте видані були тільки переспів "Слово о полку Ігореві" та переклади з чужомовної поезії, найбільше французької. Вибір з двох перших збірок ("Барви і лінії" і "Буруни") тут досить обмежений, бо з погляду мовного і стилістичного сам автор вважає ці початкові збірки до деякої міри ще учнівськими. А втім, чимало віршів у цьому виданні появляється в новій редакції, декуди із скороченнями однієї-двох строф, заміною одних слів іншими, уточненням рим тощо. Спонукою для цього були вимоги поетичного порядку, зумовлені почуттям доцільности, такту, гармонії і, де цього було треба, публіцистичної гостроти і зв'язані з тим ударної проникливости слова. Крім цього, одним з важливих критеріїв вибору був погляд, чи якийсь вірш з-перед кількох десятиків років витримав випроб часу і чи він доходить незмінно до свідомости й відчуття сучасного читача.

Численні переклади з іншомовної поезії, передусім французької, були для автора довший час своєрідною школою поетичного мистецтва. Те, що в 1930-их рр. могло здаватися йому ще неперекладним, ось як баляди Війона, пізніше не творило вже ніяких труднощів передати українськими словами найскладніші чужі тексти. А втім, автор ніколи не творив своїх перекладів з погляду тільки інформативного чи дидактичного, а намагався дати переклади адекватні щодо змісту, форми і ритмомелодії, тобто робити їх фактами поезії української. Серед перекладів є кілька таких, які вже були зроблені багатократ іншими поетами; наші постали тут з бажання передати такі твори ще ближче до їх оригіналів з погляду формального і поетичного звучання.

До цього тому не увійшли досить численні сатиричні та інші принагідного типу вірші, які, як твори "легкої" літератури, своїм часто фривольним тоном не підходили своїм характером до цієї збірки.

С. Г.

З М І С Т

БАРВИ І ЛІНІЇ (1933)

- 7 На передмісті
8 Як кінчається заходом
    день...
9 Надсенські вечори
10 Бодлер
11 Автопортрет
12 Спокій
13 Міражі
14 Кольори і слова
15 На шпилі
16 Санною
17 Ноктюрн
18 Ритмічно
19 З "Листів з Парижа"

БУРУНИ (1936)

- 25 Метеор
26 Розмови
27 Катедра
28 З листів
30 Перечікуючи дощ
31 Про мандрівки
33 Царгород
34 Егея
35 Вірш про Влизька
36 Моє місто

СЛОВА НА КАМЕНЯХ

- 37 З "Римських ямбів"

СНОВИДІВ (1938)

- 44 Сновидів, поема

ВІТЕР НАД ПОЛЯМИ (1938)

- 72 Доля
73 Неповторність
74 Ти
75 Невимовне
76 Розмова з двійником
78 Собор
79 Крик
81 Вирватись
82 Сучасникам
83 "Дні й роки минають..."
85 Три вірші
88 Щоденне
89 Невгамовність
91 Ріст
92 Поворот
93 Глиб

ЛЕГЕНДИ ГІР (1939)

- 94 Легенди гір

ПЕРШИЙ ВАЛ (1941)

- 100 Перший вал (фрагменти)

СУРМИ ДНІВ (1941)

- 107 Знак грифа
108 "В якій залізній епопеї..."
109 Холм
114 Кенігсберзький нотатник
118 "Чекало серце..."
119 Атена
119 Одін
120 Пророк говорить:

- 122 З румовиш і вогню
123 Крок днів

ВОГНЕМ І СМЕРЧЕМ (1947)

- 126 Тірезій
127 Ліра і лук
129 Гомін віків
132 Доба
133 А. Д. 1941
135 Листопад
136 In tyrannos
137 Христос
138 Розмова
140 Апокаліптичне
141 Серце
143 Елегія
145 З книги скитальця
146 Твій час
147 З хроніки

НЕЗІБРАНІ ПОЕЗІЇ

- 151 Молода буря
152 Фантазія
153 Над рікою
154 Люксембурзький парк
155 Вороже
156 Галич
157 Ars vitae
158 Грань
159 Поривання
160 Надхнення
161 Скарга пророка
162 До друзів
163 На горі князя Льва
164 Реквієм
165 Полтава
166 Запис у нотатнику

- 168 Творець
170 "Радістю й голубами..."
171 Наперекір
172 Ніч у Берліні
173 Суплікація в десятиріччя
174 Ярославна
177 Канів
178 Подорож до Відня
180 Сноби
182 Сонце, океан, я
184 Антивирійне
185 "В поїздах, авто,
    аероплянах..."
186 На руїнах
187 З ліричного зошита
189 Березень
190 Осінь
191 Прошання
192 "Осіння холодінь..."
193 Жовтень

ЛІРИЧНА МІНІДРАМА

- 195 Екстаза
196 "Зоря, заблукана між
    зорями..."
197 Народження ідола
198 Вечір
199 Таємниця
200 Ранок
201 Межа
202 Невідзвинність
203 Докір
204 Прочуття
205 Розлука
206 Старі листи
207 Фата Моргана
208 Епілог

НА АНТИЧНІ ТЕМИ
210 Вечір
211 Присвята
212 Пандора
213 Дельфи
215 Ротонда Атени в Дельфах

ІТАЛІЙСЬКІ ВІРШІ
216 Коллеони у Венеції
218 Перуджа
219 Зустріч
222 Фльоренція

Переклади

Горацій
289 До корабля
290 До римлян
**Мікельанджельо
Буонаротті**
291 Сонет
Франсуа Війон
292 Великий заповіт
302 Баляда про пань
минулих днів
Андре Шеньє
304 Ода
Віктор Гюго
305 Мазепа
Леконт де Ліль
310 Сон кондора
Шарль Бодлер
311 Благословення
314 Полет
315 Ідеал
316 Сонет
317 Живий смолоскип

225 Торчелльо
226 Сан Віталє, Равенна

СІМ ЛІТ
229 Сім літ, поема
240 Ніч над Вислою
244 Шевченко над Каспієм
249 Оксана

СЛОВО ПРО ІГОРІВ ПОХІД
259 Переспів поеми
279 Примітки до переспіву

318 Вечірня гармонія
319 Музика
320 Безповоротне
322 Красвид
323 Прохожій
324 Паризький сон
327 Знищення
328 Подорож
334 Гімн
335 Голос
336 Вікуп
337 Молитва поганина
338 Епіграф до засудженої
книги
339 Бунтар
Жозє Марія Ередія
340 Конкістадори
Поль Верлен
341 Осіння пісня
342 Initium
343 "Небо над дахом синє..."

Гійом Аполлінер
344 Відповідь запорозьких
козаків

Анна де Нуай
346 Час життя
348 Тіні
Поль Валері
349 Гранати
349 Загублене вино
350 Кроки
Франсуа Моріак
351 Тіло, що стало деревом
Еміль Вергарн
352 Під рундуком
353 В даліні
355 Діялог
356 Голова
357 Хвала вітрові
360 Життя
361 Той з обрію
Вілліям Шекспір
363 З сонетів
Джордж Лорд Байрон
371 Прометей
Едгар Аллен По
373 Крук
Волт Вітмен
377 З бурного океану...
378 Поети майбутнього
Йоганн Вольфганг Гете

379 Міньона
380 Присвята
381 Цих наказів
381 Близкість милого

Фрідріх Гельдерлін
382 Перемога героїв
Фрідріх Шіллер
383 Боги Греції
387 Ідеали
Райнер Марія Рільке
390 Пророк
390 Поет
391 Живу я життям
391 З французьких поезій
Рільке

Кіндрат Рилєв
393 Войнаровський
Олександр Блок
403 "Пройшли роки..."
Юліюш Словацький
404 Мій заповіт
406 Розмова з пірамідами
Юліян Тувім
408 Зелень
Юзеф Лободовський
413 Похвала України
417 Кінь отамана Лободи
420 Жовтнева елегія
Лі-Тай-Пе
422 На кордоні
422 Війна взимі
423 Незмінні

425 Примітки
440 Біографія поезії
443 Післяслово від автора

